

ПЕРЛИ от ДХАММА

(Pearls of Dhamma)

Сборник с 20 *Сутри*
от Палийския канон

**The Corporate Body of
The Buddha Educational Foundation**

ПЕРЛИ от ДХАММА

(Pearls of Dhamma)

Сборник с 20 Сутри
от Палийския канон,

Съставил и превел

от английски език

Галя Спасова

**The Corporate Body of
The Buddha Educational Foundation**

***ПЕРЛИ* от ДХАММА**

(Pearls of Dhamma)

Превод на 20 *сутри* от Палийския канон
Първо издание, български превод, Галя Спасова

Парченца от Дхамма

Copyright © 2023. Всички права запазени. Никаква част от тази книга не може да се препечатва, запаметява на възпроизвеждащи устройства или изпраща под каквато и да е форма без писменото разрешение на *The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation*.

Отпечатана за безплатно разпространение от
The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation
11F., 55 Hang Chow South Road, Sec 1, Taipei, Taiwan, R.O.C.
Tel: 886-2-23951198; Fax: 886-2-23913415
Email: overseas@budaedu.org; Website: www.budaedu.org
Тази книга се разпространява безплатно, не се продава

СЪДЪРЖАНИЕ

=====

<i>Въведение</i>	7
<i>Мула Сутта</i>	23
<i>Аггиваччаготта Сутта</i>	26
<i>Маха Сатипаттхана Сутта</i>	33
<i>Брахманимантанника Сутта</i>	66
<i>Ямака Сутта</i>	74
<i>Маханидана Сутта</i>	89
<i>Дваятанупассана Сутта</i>	107
<i>Чаккаватти Сутта</i>	123
<i>Четані Сутта</i>	139
<i>Махаведалла Сутта</i>	142
<i>Махачаттарисака Сутта</i>	153
<i>Мулапарияя Сутта</i>	159
<i>Упаниса Сутра</i>	166
<i>Каччаянаготта Сутта</i>	170
<i>Дхамма Ниродха</i>	172
<i>Чуласуньята Сутта</i>	176
<i>Махасуньята Сутта</i>	181
<i>Ани Сутта</i>	189
<i>Саккапанха Сутта</i>	190
<i>Бахия Сутта</i>	206

Въведение

Настоящата книга представлява съвсем кратък сборник от *сутти* или беседи, изнесени от Буда и достигнали до нас благодарение усърдната и безкористна работа на много монаси и десетки преводачи. Сборникът дори не може да се нарече миниатюрен, защото в него са подредени само двадесет от общо над дванадесет хиляди на брой *сутти*, запазени до днес. Всички те са от *Сутта Питака* – втората от Трите Кошници (*Типитака*), които съставляват Палийския канон или Будисткия канон, написан на езика пали. *Питака* на пали и санскрит означава „кошница“, но е прието да се превежда като „сборник“.

Подборът не е правен специално, нито е степенуван „по важност“, тъй като няма беседа на Буда, която да не носи необоримо знание и безпределна мъдрост. И все пак *Мула Сутта*, *Маха Сатипаттхана Сутта* и *Саккапанха Сутта* са считани за едни от най-важните и всеки може да прецени защо това е така. В допълнение, някои *сутти* дават указания как да практикуваме и това е незаменима помощ за „тръгналия по Пътя“, защото всеки, който прилага знанието и спазва наставленията, дадени от Буда, със сигурност ще постигне крайната цел – *Ниббана* (санскрит: *Нирвана*). Само че постигането ѝ зависи от собствените усилия, а усилията си струват, тъй като още с първите стъпки всяко подозрение, съмнение и скептицизъм по отношение на Учението ще се изпарят и заблудите една по една ще изчезнат сякаш никога не са били. *Ниббана* буквално означава „потушаване на огъня“ (на желанията) – състояние, в което нищо не възниква и нищо не умира, окончателен край на страданието.

ehi passiko

ехи пассико,

„Ела и виж“, казва Буда.

Учението на Буда е познато под думата *Дхамма* – законът, който ръководи всичко във Вселената. Това е универсалният закон на природата, не е будистки, християнски или хиндуистки. Той важи за всичко и всички и работи без принуда, без страх и без предпочитания. Написана с главна буква *Дхамма* обозначава Истината за реалността. В *Типитака* тя е представена и обяснена по начин, по който всеки сам да успее да я осмисли, преживее и прозре. Написана с малка буква *дхамма* най-общо се превежда като феномен, явление или събитие. Този превод обаче е крайно недостатъчен и почти нищо не ни говори, защото предполага, че *дхамма* е „нещо“, „елемент“, дори „невидима частица“, но не е така.

Дхамма е това, което е „вградено, вгнездено, вложено, изживяно“ – *дхаре-тити дхаммам*. Тя „носи“ същността на това, което се появява (оттам „явление“). *Дхамма* носи специфичните характеристики на всяко нещо, тя „държи“ неговата

присъща природа, но в никакъв случай това не ни дава право да кажем, че тя „държи“ някаква вечна същност. Същото важи за всички явления.

Буда, обаче, стига по-далеч. Той анализира и изследва реалността до най-малките градивни елементи. Тях той нарича *параматтха дхамми* – върховни, крайни, пределни *дхамми*, които не могат по-нататък да бъдат раздробени на по-малки части. Именно те са „тухлите“, които изграждат всичко съществуващо във вселената и са само четири: 1) ум, *читта*; 2) умствени състояния, *четасика*; 3) материя, *рупа* и 4) *Ниббана*. С изключение на *Ниббана* всички те възникват и умират, появяват се и изчезват и то в същия миг, в който се появяват. Самото възникване и умиране е доказателство за тяхната непостоянност. Непостоянността пък е доказателство, че са страдание (как може да задържим каквото и да било щастие?). Непостоянността е и доказателство за тяхната пуста природа – пуста откъм всякаква същност. Ако бяха постоянни, щяха да са вечни и неунищожими, а те умират. Ако бяха постоянни, щяха да имат вечна „субстанция“, „същност“, „ядро“, „сърцевина“, но никъде в света не може да се намери и посочи нещо, което да е постоянно, съществуващо напълно независимо, вечно и неунищожимо.

14. „Каквото възниква в зависимост¹

е обяснено, че е Пустота.

Самото то, бидейки зависимо обозначение,
е Средният път.

15. Нещо, което да възниква „независимо“,

такова нещо не съществува.

Следователно „непусто“ нещо
не съществува.

16. За този, за когото Пустотата е ясна,

всичко е ясно.

За този, за когото Пустотата не е ясна,
нищо не е ясно ...

17. Ако имаше същност, целият свят

щеше да е невъзникващ, непрекъснат,

и статичен. Целият свят на явленията

щеше да е неизменен...“²

В цялата вселена не съществува нищо друго освен ум, умствени състояния и материя и тяхната природа, тяхната универсална характеристика и техният отличителен белег са непостоянството, *аничча*, страданието, *дуккха* и липсата на същ-

¹ „Възникнало в зависимост“ – обусловеност, нещо, което зависи от условия, за да съществува.

Ако за дадено нещо точните условия не са налице, то не може да възникне и за него не може да се каже, че съществува.

² Нагарджуна за Пустотата, вж. <https://aaari.info/notes/03-06-06Tam2.pdf>

ност, *анатта*. Това е истинската природа на нещата – появяване и изчезване, раждане и смърт. Това е тяхната *дхамма*. Къде тук може да се види вечност или същност?

Единствено *Ниббана* не възниква и не умира. За нейното съществуване не са необходими никакви причини и никакви условия. *Ниббана* не зависи от условия. Тя просто не е от този свят, нито е „нещо“, нито е място и като всички останали *дхамми* няма същност. Толкова неуловима е *Дхамма*.

Дхамма не е учение от неизменни догми или система, основаваща се на предположения. Тя е средство, сал, с който всеки да премине от „този бряг“ на невежество, ненаситно желание и страдание на „другия бряг“ на надминаващото всички представи „спокойствие, независимост и свобода“ (*Majjhima Nikaya* (MN) 22.13). И тъй като *Дхамма* е прагматична – нейна цел е Освобождение от страданията – тя не се занимава с безплодни и напразни усилия, а разкрива нашето тежко положение и дава средството и начинът, по който да се освободим от него.

В нощта на своето просветление Буда вижда вселена с огромни измерения, състояща се навсякъде от повтарящи се безначални цикли, непрекъснато възникващи и непрекъснато разпадащи се:

„Много космически епохи от възникващи, много космически епохи от разширяващи се
и много космически епохи от разпадащи се
светове“.

~~ MN 4.27

Непостоянството и причинността на всичко съществуващо в света – *Самсара* – се разкриват пред него. Появяването и изчезването, раждането и умирането, възникването и разрушаването са отличителен и неизменен белег на всяко нещо, което идва в съществуване³. Всеки миг цикълът живот-смърт се завърта отново и отново:

„Аз, който търсех строителя на тази къща (тялото), не успявайки да постигна просветление (*Бодхи няна*), което би ми позволило да го намеря, се скитах в безброй прераждания в *Самсара*. Да се раждам отново и отново наистина е *дукха* (страдание)!

³ *Бхава*, съществуване. Прието е *бхава* да се превежда като съществуване, но това е „ставането“, комбинацията от точно определени неща, за да се случи нещо, преди нещото да е възникнало и да започне да съществува. Поради това, че изразът „идва в съществуване“ се употребява много често в беседите на Буда, тук също е оставен в неговото оригинално звучене. В сборника има множество термини на пали и санскрит (скт.) и всички те са обяснени под черта, но съвсем накратко. Тъй като тяхното значение е много по-широко и дълбоко, а тук няма място за дълги обяснения, горещо съветвам всеки, който има желание да навлезе по-навътре в терминологията, да се „порови“ из онлайн речниците. Информацията и разясненията там са наистина впечатляващи. Някои термини са обяснени под черта няколко пъти, но това е с цел да не се препраща читателят напред-назад из текста и да губи концентрация.

Но най-накрая те видях, о създателю на тази къща! За мен ти друга къща (раждане) не ще построиш вече. Всичките греди (*санкхара*) са разрушени и покривът е унищожен. Умът ми достигна необусловеното (*Ниббана*) и краят на желанията (плода на *Архата*) бе постигнат“.

~~ *Dhammapada*, 153-154⁴

Ясно е, че Буда е видял, че „великият създател“ е ненаситното желание на ума за нови и нови форми на живот, подхранвано от *санкхарите* – дълбоко вкоренените умствени конструкции, построения или „заготовки“, произведени от ума. Самите *санкхари* са резултат от тенденцията на ума (*читта*) да „раздува“ и „тиражира“ всичко от собствена гледна точка, като само за една секунда умът може да „избълва“ 10^{44} *читти* (вж. по-долу Време на Планк). Да припомним, че *читта* е първата от четирите *параматтха* дхамми, дефинирана като „ум“ – *дхаммата*, която „носи“ природата на това, което мисли и знае. Всичко това е изяснено в *Саккапанха Сутта*.

Непрекъснатото производство на *санкхари* формира полето на *карма*, което от своя страна не е нищо друго освен потенциал това или онова да възникне. Най-силните *санкхари*, наречени *абхисанкхари* или *карма биджа*, „семе на *карма*“, са тези, които водят до ново раждане в едно от 31-те нива⁵ на съществуване според Будистката космология. Потенциалът на *санкхарите* носи (*дхарети*) в себе си и енергията, и информацията за всяко „нещо“, което евентуално⁶ ще дойде в съществуване. В този смисъл потенциалът е самото съзнание, защото „съзнанието е форма на информация, еквивалентна на енергията“⁷.

Всички в *Самсара* сме „носени“ от ветровете на *карма* – *санкхарите*, пораждани от невежество и въртящи се между съзнанието и *нама-рупа* (менталност-материалност, много често неточно превеждана като „име и форма“). Самото невежество пък се поражда от нашите грешни възгледи, които будистите наричат „извратени представи“, вземайки непостоянното за постоянно, болезненото за приятно, грозното за красиво и Аза за това, което не е Аз. Всичко това отприщва порой от замърсявания, който се излива и излива като *санкхари* – основният фактор или непосредствената причина за възникване на съзнанието, което от своя страна става основен фактор или непосредствена причина за възникване на *нама-рупа*. Така от

⁴ Вж. [https://tipitaka.fandom.com/wiki/Dhammapada_Verses_153_and_154\(1\)_-Udana_Vatthu](https://tipitaka.fandom.com/wiki/Dhammapada_Verses_153_and_154(1)_-Udana_Vatthu)

⁵ В Будистката космология има 31 нива или „земи“ (*бхуми*) на съществуване. Поради липса на място няма да дадем имената на всички 31, а ще кажем само, че Човешкият свят, земя или *бхуми* е на 5-то ниво, нивата на Света на *Брахма* са от 12 до 27 и над Света на *Брахма* – нивата в които няма материя – са от 28 до 31. Там има само ум и единствената връзка с материята е умственият орган (*манас*), вж. <https://www.accesstoinsight.org/ptf/dhamma/sagga/loka.html>

⁶ „Евентуално“, защото потенциалът, силата или енергията, „вложена“ в *санкхарите* е с различна интензивност и вероятността да възникнат „неща“ не е 100% гарантирана. Ето защо *карма* не е съдба или твърда предопределеност, тъй като последствията от някои действия могат да бъдат смекчени (но не и избегнати), а при други интензивността за възникване е толкова слаба, че те бързо „избледняват“ и може никога да не възникнат.

⁷ *Бхиккху Самахи*, *Dhamma on Air* #30.

съзнанието и *нама-рупа* се задвижва водовъртежът, вихърът на *Самсара*, който по-долу оприличаваме на ураган.

ettāvatā vattāṇ vattati – само дотолкова този вихър се върти

(само докато има съзнание и *нама-рупа*).

~~ *Маханидана Сутта*

Вихърът на *Самсара* или „ветровете на карма“ не са някаква даденост, а съществуват като потенциал, като вероятност нещо да възникне. *Санкхарите* непрекъснато пълнят това поле, тъй като ние непрекъснато произвеждаме мисли, правим това или онова и малцина от нас „се спират“ да видят или поне да се помъчат да си изяснят какво е *санкхара*, колкото и трудно да е това. А то е почти невъзможно не само защото *санкхарите* се пораждат с бясна скорост, но и защото не отделяме време за практика, за да ги видим. Докато не се заемем сериозно с будистката практика, ще се прераждаме в едно или друго ниво на съществуване неизброим брой пъти. Затова полето на *карма* се определя като безкраен, постоянно прииждащ порой, наплив от непрекъснато бушуващи *санкхари*, които сами произвеждаме.

В зависимост от тежестта на извършеното действие отделните *санкхари* се натрупват и образуват отделни под-полета на съществуване, наречени „светове“ или „земи“ (*бхуми*), които са 31 на брой (бел. 5). Те са „наслоявания“ от сходни по вид *санкхари*, „разпределени“ в три Сфери на съществуване или локации (*лока*). Наречени са *Камалока*⁸ (Сферата на сетивните желания), *Рупалока* (Сферата, която се състои от фина материя) и *Арупалока* (Сферата, в която няма материя). Това е *Самсара* – тези три сфери на съществуване. Най-тежките *санкхари*, резултат от изключително лоши действия като убийства, мъчения, насилие, извращения и пр., се натрупват и оформят нивото, което наричаме „ад“. Най-леките, съответно, се натрупват и формират нивото, което наричаме „рай“, божествени светове и пр., но всички те са в *Самсара*. Даже да извършваме само добри, благородни и възвишени действия, това не е достатъчно, за да се освободим от *Самсара*, защото производството на *санкхари* не е преустановено.

Самите *санкхари* са енергия и информация. Благодарение на енергията, „затворена“ в тях те притежават способността да зададат началото на какво ли не. Освен енергия те притежават и информация за „нещото“, което ще възникне като това или онова. Но тук трябва да внимаваме да не се подхлъзнем. „Подхлъзването“ е да си помислим: „Ето, *санкхарите* и най-вече *абхисанкхарите* са това, което е постоянно, което държи и пази едва ли не за вечни времена „затворената“ в тях

⁸ На пали и санскрит думите могат да се сливат една друга и даже цяла книга може да се състои от само една дума, „залепена“ за всички други. Затова, когато срещнем някоя съставна дума, написана с тиренце, то е само за удобство – да покаже отделните съставни думи – като смисълът остава непроменен.

енергия и информация“. Само че не е така. *Санкхарите* и *абхисанкхарите* са само потенциал, вероятност, в която са събрани „реквизитите“ на точно определено нещо да възникне, а то ще възникне, когато всички необходими за това условия са налице. И *дхаммата*, която „държи“ и „носи“ природата и специфичните характеристики на това определено нещо, ще възникне едновременно с него. *Санкхарите*, „нещата“ с техните характеристики и тяхната *дхамма* не съществуват като такива преди за тях да настъпят необходимите условия. Нищо от изброеното дотук (*дхамми*, *параматтха дхамми*, *абхисанкхари*, характеристики, енергия, информация и пр.) не съществува само по себе си като самостоятелна единица, собствена същност или отделно съществуващ елемент.

Тук е нужен пример.

Да вземем ураганите. Един ураган възниква, когато са налице следните условия: вода, топлина, атмосфера и движение. Винаги през август или септември, когато горещините са най-силни над Атлантически и Тихи океан се заформят урагани. Обърнете внимание на глагола „заформям“. Водата се загрива от слънцето и то почти винаги на едно и също място, но не защото там има „семе“ на ураган или скрит под водата ураган, който привлича лъчите и чака удобен момент да възникне, а защото ъгълът, под който падат лъчите и тяхната температура там са най-силни. Започва изпарение и издигане на топлия въздух във височина. На негово място се настанява по-студен въздух, който също се загрива и издига във височина. Процесът продължава, докато лъчите на слънцето падат на това място под същия ъгъл, с тази температура и тази интензивност. Изпаренията във височина се охлаждат и образуват облаци. Колкото по-силно е изпарението, толкова по-гъсти стават облаците. Те се натрупват и даже „стават“ сиви и „опасни“. Тогава започваме да казваме, че ураганът „расте“, „набира сила“ и еднѳ кога си „ще удари“ брега. Поради въртенето на Земята (движение) ние оставаме с впечатлението, че ураганът се движи, но в действителност не е така. Движението на ураганите е следствие от въртенето на Земята и затова те винаги „вървят“ от изток на запад. Ако се движеха „по собствена воля“, щяха да вървят във всички посоки. Освен това никѳде няма „семе“ на ураган, „душа“ на ураган или гневен бог, държащ светкавици и урагани в ръце, дебнещ да ни удари от небето с някой ураган, за да ни накаже.

Следователно, винаги когато необходимите условия са налице, явлението ураган ще възникне и *дхаммата*, носеща специфичните характеристики на „нещото“, наречено ураган, ще възникне. Преди това никѳде никакѳ ураган и никаква „ураганна“ *дхамма* не могат да се намерят. Защо? Защото не съществуват. А не съществуват, защото няма условия за това. Дори едно от условията да не е изпълнено, *дхаммата* ураган няма възникне. Кѳде тук виждаме вечност? Кѳде тук има постоянство? *Дхаммата* ураган не съществува преди ураганът да възникне, тоест в миналото и няма да съществува след като ураганът премине или „умре“, тоест в бъдещето. На Луната никога не възникват урагани, защото там няма нито вода, нито атмосфера. Там *дхаммата* ураган не съществува поради липса на условия. Ето защо за никѳя *дхамма* и в частност за *дхаммата* ураган не може да се твърди,

че тя съществува или не съществува, че и съществува, и не съществува, и че нито съществува, нито не съществува.

Този принцип е универсален и важи и за самата вселена.

При живите същества този процес е напълно идентичен с горния пример, само че при тях условието за възникване е да имаме майка, баща и съзнание (вж. *Маханидана Сутта*). Съзнанието е това, което наблюдава, разграничава и осъзнава и то е вложено, вградено, буквално „запечатано“ в това, което то наблюдава, разграничава и осъзнава. То е „яснотата на възприемането“ и затова по-долу е казано, че „преди“ *Ниббана* последно за преодоляване е измерението (*аятана*)⁹, наречено „Нито-възприятие-нито-не-възприятие“, но тази тема е толкова обширна, че за нейното разнищване ще са необходими месеци, ако не и години. *Сутта (сутра)* между другото означава „нишка“.

Всеки миг от време-пространството се възпроизвежда и проявява като локален, като местен, като че ли в точното време и място, но това е измамно и илюзорно, защото е само порой от *санкхари*. И ние, макар да приемаме валидността на горния пример за ураганите, категорично отказваме да приемем валидността му за съществуването на живите същества. Ние много държим да имаме душа. Така сами даваме живот на грешните възгледи за битието, които растат и растат и вече вземат застрашителни размери.

Причинността, зависимостта от условия или обусловеността на всичко съществуващо в света е създателят, първопричината и основният виновник за страданието. Условията са породени от причини. За тези причини също са били необходими условия и на свой ред „новите“ условия стават условия за възникване на нещо друго. Така цикълът на *Самсара* се върти без начало и без край.

Поради това че условията са едни същи привидно се появяват едни и същи неща! Зависимостта от условия ни държи „вързани“ в *Самсара* и не ни дава да видим, че привидната еднаквост, непрекъснатост и стабилност в действителност се пораждат от еднакви условия, за които също има причини и условия! Ето как работят реалност и относителност. За жалост ние наистина не знаем какво е независимост!

„Човек, който е независим, е неуязвим,
но този, който е зависим и вкопчен

⁹ Пали, скт.: *āyatana*. С термина *аятана* най-често се обозначават основите, портите или източниците, през които преминават сетивните процеси. Те са 12 – 6 вътрешни и 6 външни сетивни възприятия. Шестте вътрешни основи на сетивата са очите, ушите, носа, езика, тялото и ума. Шестте външни основи на сетивата са видимите обекти, звуците, миризмите, вкусовете, осезаемите на допир неща и умствените обекти. Деленето на „външни“ и „вътрешни“ е само условно, защото няма субект, отделна същност или индивид, за когото *аятаните* да са вътрешни и да се притежават от „него“ или да са „мои“. Същото се отнася и за „външните“ *аятани* – и те нямат притежател.

Преведен като „обитание“ или „измерение“ обаче, терминът *аятана* обозначава основите или „измеренията“ на четирите нематериални медитативни състояния – състояния на дълбоко вглъбяване, които носят уникално познание.

Вж. *Махасунята Сутта*, стр. 181.

в тази или онази форма на съществуване,
не може да избегне прераждането“.

~~ *Дваятанупассана Сутта*

А пороят приижда с такава невъобразима скорост, че оставаме с впечатлението за някаква постоянност, неизменност и устойчивост. Това е голямата илюзия и грандиозната заблуда, която скрива реалността. Поради тази шеметна скорост на създаване на условия, които не са нищо друго освен волни или неволни реакции, превръщащи се в резултати от нашите действия, не виждаме непостоянната, обусловена и мимолетна природа на съществуващото.

Ние възприемаме видяното като материя, живи същества и хора – отделни личности с уникална природа и качества. Възприемаме света с неговите хора, животни, дървета, планини, морета, галактики и галактически купове (струпвания от галактики, които по нищо не се различават от струпването на облаци в „нашите“ урагани) и упорито отказваме да приемем, че всичко това е само наслаждане, наслояване или групиране на купища от замърсявания, с източник *санкхарите*. За нас цялата тази маса от страдание изглежда постоянна и масивна (като сивите облаци в нашия пример) и не виждаме, че това привидно постоянство се дължи на шеметната скорост, с която умът трупа причини, потенциал и вероятности. Те просто нямат време да „избледнеят“. И макар заблудите да растат, науката също не изостава.

Шеметната скорост, с която се появяват умствените *дхамми* (*читта*) вече е изчислена от Квантовата физика и е наречена Време на Планк. Това е най-малкият смислен физически интервал от време, който разделя случването (*бхава*) на две събития, на две *дхамми*. Времето на Планк означава, че не е възможно две събития да бъдат разграничени едно от друго или да се случат за по-малък от този интервал от време. Мигът или отрязъкът време е изчислен да продължава около 10^{-44} секунди. Предполага се, че 10^{44} части от секундата е продължителността на живота на една *дхамма* – нула цяло, следвана от още 44 нули преди да се появи първата единица. *Бхиккху Самахита* счита (вижте глагола *считам* – с *читта*), че толкова трае продължителността на живота на една *читта* – *дхаммата*, която „мисли и знае“. Този непрекъснат поток от *читти* изгражда съзнанието, което в един мисловен процес, състоящ се от (грубо) 17 *читти*, осмат *читта* е съзнанието.¹⁰

Темата за ума и съзнанието е необхватна, затова само ще споменем, че съзнанието е замърсена *читта*. „*Читта* се замърсява в девет стъпки: *читта*, *mano*, *манасан*, *хадаям*, *пандаран*, *мана индриян*, *мана-аятана*, *винняна*, *виннянакхандха*“. Осмат е съзнанието, *винняна*. Тоест, осъзнаването на каквото и да било, яснотата на възприемането, се случва като процес от осем последователни *читти*.

¹⁰ За „продължителността“ (17 *читти*) на даден обект, преминаващ през една от портите (*аятана*) на физическите сетива, вж. <https://www.wisdomlib.org/buddhism/book/a-survey-of-paramattha-dhammas/d/doc2624.html>

Осемте последователни стъпки, в които *читта* се замърсява, могат да се проследят само от Буда.¹¹

Съзнанието е това, което „забелязва“ и разграничава най-силната, най-настойчивата или „най-тежката“ от 10^{44} *читти* в секунда. И то не винаги! Тук се крие невежеството – в незабелязването, което е резултат от неправилно насочване на вниманието.

Източникът, ядрото или сърцевината са пусти. Преди този миг „там“ няма нищо, няма *дхамми*, белези, знаци, характеристики, време-пространство, светове, сфери, атоми, само Пустота. Няма даже следи от причинност. Въпреки това полето на *карма* продължава и продължава да съществува и винаги е пълно. Как е възможно това?

„Ненаситното желание, жаждата, *тришнá*, е на дъното на бутилката, наречена *Самсара*, и ние обикаляме и се въртим в същата тази бутилка“.¹² Този, който желае или не желае даден обект, е умът. Не сме ние, не е Азът, а умът.

Желанието за *Ниббана* също е вид желание. Може да го сравним с желанието да покорим някой връх. Желанието е това, което има нужда да изкачи върха! В момента, в който върхът е покорен, желанието за това изчезва. То се прекратява, защото е там, където иска да бъде. По същия начин в момента на просветлението желанието да постигнем просветление изчезва:

„И той разбира: „Унищожено е раждането. Светият живот е изживян. Каквото е трябвало да се направи, е направено. Няма повече от това състояние на съществуване“ (*Ямака Сутта*).

Но докато има невежество, ще има желания, произвеждащи умствени конструкции, *санкхари*, пълни с потенциала на различните желания. Полето на *карма* може да се разширява безкрайно, защото то съдържа в себе и пространството, и времето и докдето се разпростира то, дотам са границите на *Самсара*. Може ли някой да го измери? Не, това е невъзможно. Всички сме в тези граници, които Буда нарича „блато“. Тук са раят и адът. Тук са Пустотата, времето и пространството, сферите на съществуване, умът, умствените състояния и материята.

Когато с упорита практика и без да се отказва човек премине отвъд измерението (*аятана*), наречено „Безкрайност на пространството“, отвъд измерението, наречено „Безкрайност на съзнанието“, отвъд измерението, наречено „Пустота“ и отвъд измерението, наречено „Нито-възприятие-нито-не-възприятие“, тогава вижда *Ниббана*. Всичко останало е тук. И то се поражда и расте от нашите желания, подхранвани от възприятията и невежеството. Ето къде се поражда и крие желанието – в усещанията, във възприятията и невежеството. Виждате ли защо измерението, наречено „Нито-възприятие-нито-не-възприятие“ е последно, тоест, най-трудно за преодоляване? А двете – желание и невежество – винаги вървят заедно.

¹¹ Вж. <https://puredhamma.net/abhidhamma/the-mind/thoughts-citta-consciousness-vinnana-and-mind-hadaya-vatthu-introduction/>

¹² Вж. Бхиккху *Самахита*, https://archive.org/details/dhamma-on-air_videos

Ако няма желание, няма невежество. Ако няма невежество, няма желание. Така се завихря урагана, наречен „причинност“.

**„Липсата на желания е
целта и наградата от липсата на заблуди“**

~~ Четанá Сутта

Но защо невежеството (заблудите) е поставено на първо място във веригата от причини? По този начин не е ли то първопричина?

Не.

Буда дефинира невежеството като незнание и неразбиране на Четирите благородни истини¹³, но само по себе си невежеството е навик, водещ до липса на яснота, до неправилно насочване на вниманието, което ни отклонява от ясното виждане и възприемане на нещата такива, каквито са. Поради навика да игнорираме това, което смятаме за неинтересно и маловажно, не можем да видим, да разграничим и осъзнаем преходната, мимолетна и трепкаща природа на всяко явление. Когато човек спре да изучава нещата (*дхаммите*), става невеж. Този навик, тази закоравяла тенденция да negliжираме „неважните“ неща и да насочваме вниманието си към „важните“ (според нас) неща е причина желанията за желаното да растат, а с тях невежеството процъфтява и *кармичните* вероятности ни следват като сянка.

Невежеството също възниква и то възниква с възникването на замърсяванията. А е поставено първо, защото е най-силното замърсяване. А е най-силно, защото не престава да се подхранва от всякакви желания. Затова е поставено на първо място във веригата от причини.

Крайт на желанията е край на невежеството и край на *карма*. Само тогава *Самсара* е победена! Как може човек да не се преклони пред това Знание?

**Крайт на *карма* е *Ниббана*!
Непораждането на нищо е *Ниббана*!**

В основата на всяко нещо стоят процесите начало и край, възникване и умиране, живот и смърт. Самите процеси са резултат от причини. Процесите произвеждат условия, които стават причини за нови процеси. Така цикълът се върти без начало и без край. Как обаче е възможно „непораждането“ да е *Ниббана*? Ние сме много склонни да мислим, че непораждането на нищо означава пълна аниhilация (вж. *Ямака Сутта*), несъществуване, небитие, а не – освобождаване и слагане на

¹³ Четирите благородни истини са: 1) Благородната истина за страданието; 2) Благородната истина за причината за възникване на страданието; 3) Благородната истина за прекратяване на страданието; 4) Благородната истина за пътя за прекратяване на страданието.

окончателен край на страданието. Ние не виждаме, че всичко обусловено е страдание, а това е така, защото не виждаме Закона за зависимото възникване¹⁴, универсалния закон за причинността.

Зависимото възникване създава Света.

Зависимостта е същината на Света.

В нощта на просветлението универсалният закон на природата – Законът за зависимото възникване се разкрил пред Буда в цялата си последователност от 12 звена¹⁵ или причинни връзки, които водят единствено и само до страдание. След тази нощ, в продължение на 45 години той учи на този закон: причина-следствие, взаимна зависимост, обусловеност, непостоянство, липса на същност, страдание. А ние, макар да не го отричаме, не се и съгласяваме с него. Каква мощ се крие в невежеството!

И не само. Медитирайки върху същността на съществуването, Буда открива Четирите благородни истини, всяка от които се отнася до страданието. Така темата за страданието и освобождението от него пронизва *Дхамма* открай докрай.

„Виждайки опасност в съществуването
и в съществуването, търсецо не-съществуване,
аз не утвърждавам никакъв вид съществуване,
нито съм привързан към някаква наслада.
...

Живеещ сред поколение, намиращо толкова наслада в съществуването, толкова радост в съществуването и толкова обичащо съществуването, отшелникът Готама е изкоренил съществуването от корен“.

~~ Брахманимантанника Сутта

Той открива действителната причина за съществуването на страданието – привързаността към насладите, това ненаситно желание, тази жажда, *танх́а*, която

¹⁴ Пали: *Paticca-samuppada* (*патичча-самуппада*), скт.: *Pratitya-samutpada* (*пратитя-самутпада*) – Веригата от причини или Закон за зависимото възникване.

¹⁵ С 1) невежеството като причина, 2) умствени конструкции, *санкхара*; с умствените конструкции като причина, 3) съзнание, *виньяна*; със съзнанието като причина, 4) менталност-материалност, *нама-рупа*; с *нама-рупа* като причина, 5) шестте основи на сетивата, *салаятана*; с шестте основи на сетивата, 6) контакт, *фасса*; с контакта като причина, 7) усещане, *ведан́а*; с усещането като причина, 8) ненаситно желание или жажда, *танх́а*; с ненаситното желание като причина, 9) привързаност, *упадана*; с привързаността като причина, 10) идване в съществуване, случване или ставане, *бхава*; с *бхава* като причина, 11) раждане, *джати*; с раждането като причина, 12) старост и смърт, *джара-марана*. Без да навлизаме в подробности само мимоходом ще кажем, че съзнанието е едновременно и форма на информация (впечатлението, отнасящо се за всеки обект), и енергия (функцията му да се намесва и да разрешава проблеми).

вече видяхме, че е резултат от невежество. Поради невежеството ние имаме желания, а желанията водят до привързаност и действия и до нови желания, привързаност и нови действия. Резултатите от тези действия са нашият истински създател. Ние самите сме причина за съществуването си. Ние самите се създаваме и пресъздаваме. Само когато човек унищожи тази ненаситност, тази жажда, *танхá*, той не поражда повече *санкхари*. Но не само поради това *Дхамма* е революционно учение.

Липсата на същност, ядро, сърцевина, Аз, уникална и неповторима природа, душа, божествена частица, космическо съзнание, чист ум, абсолютен и пр. и пр. умствени конструкции (*санкхари*) са само това – умствени конструкции, умствени напъни да се изнамери нещо постоянно, вечно и неунищожимо, което да отхвърли липсата на същност и да обясни света и съществуването. Само че такова няма, не може да бъде намерено и няма да бъде няма да бъде. Вижте окото на всеки ураган!

Sabbe dhamma anatta

Саббе дхамма анатта

Всички дхамми са без същност

Всички вътрешни състояния са без Аз

Всички външни състояния са без субстанция

Категоричността на горните твърдения не се приема и дори се отрича от всички недокоснали се до *Дхамма*, защото преобръща съществуващите в света представи и разбирания на точно 180 градуса. Даже повече. *Дхамма*, Учението, е пълна противоположност „на становището на целия свят“ (*Дваятанупассана Сутта*). Както казваше моят учител, *Бхиккху Самахита* в поредицата *Dhamma on Air*: „За съжаление само 3% от съвременните хора разбират *Дхамма*“. Ето колко застрашителни са станали размерите на невежеството.

„Това, което се счита за щастие в този свят с неговите богове, неговите *Мара*¹⁶ и неговите *Брахма* от това поколение с неговите аскети и свещеници, с неговите принцове и хора – това Благородните¹⁷, виждайки ясно с правилна мъдрост и в съответствие с реалността, разбират, че е страдание. Това е едно наблюдаване.

Това, което се счита за страдание в този свят с неговите богове, неговите *Мара* и неговите *Брахма* от това поколение с неговите аскети и свещеници, с неговите принцове и хора – това

¹⁶ *Мара*, бог на смъртта.

¹⁷ Благородните ученици, *Ария*, са монасите от будистката общност, които практикуват усърдно, които са пречистили умовете си от умствените замърсявания, свалили са товара и са постигнали истинската цел – пълно унищожаване на оковата, приковаваща към съществуването. Те са освободени посредством правилно знание.

Благородните, виждайки ясно с правилна мъдрост и в съответствие с реалността, разбират, че е щастие. Това е второ наблюдаване.

Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние *Анагамин* (Не-върщащ-се).

...

Гледки, звуци, вкусове и аромати,
докосвания и идеи – всички те са
привлекателни, приятни и желани,
докато за тях се казва, че съществуват.

Светът с неговите богове
за тях се съгласява, че са носещи наслада,
но когато престанат да съществуват,
тогава, казват, са страдание.

Изкореняването на Аза
се вижда от Благородните за носещо наслада,
но е обратно на становището
на целия свят.

Това, което другите виждат като носещо наслада,
Благородните виждат като страдание.

Това, което другите виждат като страдание,
Благородните виждат като носещо наслада.

Виж тази *Дхамма*, този принцип,
толкова труден за разбиране и невежите объркващ.
Забулени във мрак и слепи,
те не могат да я видят.

Добрите могат да я видят като в светъл ден,
когато завесата е вдигната.

Но неостроумните, незнаещите *Дхамма*,
не я разбират, дори когато *Дхамма* е пред тях.

За тези, надвити от желание за нов живот,
и носещи се по течението от прераждания,
люляни в люлката на *Мара*
пробуждането им за *Дхамма* не е лесно.

И кой освен Благородните е достоен да се пробуди,
да разбере напълно това състояние,
чрез правилното знание на което

да се освободи от замърсяванията
и да постигне окончателно освобождение?“

~~ *Дваятанупассана Сутта*

Никак не е лесно да се приемат горните думи. Затова на помощ идва практиката. Когато човек практикува усърдно, когато медитира и постъпва според указанията на Буда, казаното от него се преживява и вижда като Истина и няма нужда някой да го убеждава, че това е така, защото ще знае от собствен опит и ще има собствено преживяване на Истината. Затова Буда не се уморява да ни приканва да практикуваме:

ехи пассико

Какво ще „спечелим“? Ще спечелим битката със страданието. Ще придобием пряко знание, *абхиння*, благодарение на което ще видим и преживеем „унищоженето“ на замърсяванията или непораждането на *санкхари*. С една дума, ще станем способни да загасим завинаги огъня на невежеството. А пълното потушаване на огъня на невежеството е *Ниббана*. Ако няма невежество, няма *санкхари*. Ако няма *санкхари*, няма невежество. Ако няма възникване, няма смърт. Ако няма смърт, няма възникване.

„... Но да оставим миналото, *Удаи*, да оставим бъдещето. Аз ще те уча на *Дхамма*: Когато съществува това, съществува и онова; с възникването на това, възниква и онова. Когато не съществува това, не съществува и онова; С прекратяването на това, се прекратява и онова“.

~~ MN 79, *Cūḷasakuludāyī Sutta*

Когато премахнем причините и условията, „това“ също се премахва, защото „това“ е обусловено, конструирано, построено, с една дума – *санкхара*.

Целият Свят е една *санкхара*.

В продължение на седем седмици след нощта на просветлението Буда медитирал, потопен в чистото блаженство на *Ниббана*. Тогава възникнала една много особена ситуация, а именно, как тази върховна истина, *Дхамма*, толкова неуловима, толкова безценна и толкова трудна за постигане, може да бъде разбрана от хора, толкова затънали в блатото на невежеството и сетивните удоволствия. Буда, достойният за уважение, сам постигналият просветление, изпитващият безкрайно състрадание към всички същества наистина се чудел дали е възможно да сподели това, което е прозрял. Тогава един бог от Света на *Брахма*, наречен *брахма Сахампати*, който можел да чете мисли, разбрал какво мисли Буда и отишъл при него.

След като се поклонил и засвидетелствал уважение, *брахма Сахампати* помолил Буда да учи на *Дхамма*. Той казал: „Макар да е вярно, че в този свят, изпълнен с грешни възгледи, мнозина са покрити с булото на невежеството, все още има хора, при които това було е съвсем тънко и може лесно да се премахне. Тези хора могат да възприемат чистата *Дхамма* веднага“. След този апел на *брахма Сахампати* Буда взел решение да предаде учението на хора и богове. И първата беседа, която изнесъл била *Дхамма-Чакка-Паваттана-Сутта*, Беседа за Завъртане на Колелото на *Дхамма*.

Когато *Дхамма* е обяснена правилно, нейната същност може да се разбере от всеки и тогава той ще е готов да тръгне и да извърви Пътя. Защото *Дхамма* не е предмет на разговори и интелектуални размишления. *Дхамма* е практика. Това се разбира под „извървяване на Пътя“. Докато *Дхамма* не се изпита на практика, не може да даде очакваните резултати. Ето защо *Дхамма* е наречена „възвишена и несравнима“, защото когато се прилага правилно, неминуемо води там, където е стигнал Буда.

„Учете и следвайте *Дхамма*, която е добра в началото, добра в средата и добра в края, смислена и добре формулирана“.

~~*Чаккаватти Сутта*

Дхамма дава безсмъртие. *Ниббана* е безсмъртие. Всички ние умираме и безсмъртието е най-ценната *параматтха дхамма*, която съществата могат да получат.

ehi passiko

Тази книга достига до вас благодарение на издателството *The Buddha Educational Foundation* и неговия основател, почитаемия учител Чин-кунг, *Chin-kung*, които от 1982 г. отпечатват безплатно будистка литература на всички езици независимо от коя школа идва тя. Единственото условие, за да се отпечата дадена книга, е тя да се разпространява безплатно. Буда никога не е искал нищо, за да учи на *Дхамма*. А и как може да се сложи цена на Абсолютната свобода?

Дхамма е най-хубавото, което може да ни се случи.

Мула Сутта *Mula Sutta*

Беседа за Корена на всичко

„Монаси, ако някой от друга школа ви попита: Къде се коренят всички явления (*sabbe dhammā*)¹? Как се случват? Какъв е техният произход? Кое е мястото, в което се срещат? Какво е тяхното господстващо състояние? Какъв е техният ръководен принцип? Какво е тяхното определящо състояние? Каква е тяхната сърцевина? Къде се спират (установяват)? Какъв е техният окончателен край? – Ако така ви попитат, как ще отговорите?“

„За нас, Уважаеми господине, ученията имат Благословения за свой корен, свой водач и свой съдник. Би било добре, ако Благословения лично разясни смисъла на казаното. Ако го чуят от Благословения, монасите ще го запомнят“.

„Тогава, монаси, слушайте с пълно внимание. Аз ще говоря“.

„Както кажете, Уважаеми господине“, отговорили монасите.

Благословения казал: „Монаси, ако някой от друга школа ви попита: Къде се коренят всички *дхамми*? Как се случват? Какъв е техният произход? Кое е мястото, в което се срещат? Какво е тяхното господстващо състояние? Какъв е техният ръководен принцип? Какво е тяхното определящо състояние? Каква е тяхната сърцевина? Къде се спират? Какъв е техният окончателен край? – Ако така ви попитат, трябва да отговорите:

¹ Пали: *дхамма*, скт.: *дхарма*. Най-често срещаният превод на термина „*дхамма*“ е феномен, явление, събитие, умствено състояние и дори „елемент“ на съществуването, но това обяснение не е достатъчно, за да ни покаже дълбокото значение на *дхамма*.

Дхамма е това, което носи (*дхара*) уникалните характеристики на дадено „нещо“. *Дхамма* „държи“ потенциала или специфичните характеристики на всяко отделно нещо. Без това, което държи свойствените за даденото нещо характеристики, нещото не би се проявило, не би съществувало. „Нещото“ е в кавички, защото „неща“ не съществуват, а само *дхамми* (мимолетни явления), които са самата причинност, тоест причина и резултат. *Свами Чинтамая* казва: „*Дхамма* на едно нещо е това, поради което нещото е и без което нещото не е“. *Чогям Трунгпа* казва за *дхамма* „Толкова съм близо, че не можеш да ме видиш, толкова съм просто, че не можеш да ме разбереш“.

Изписана с главна буква, *Дхамма* обозначава Учението на Буда, Универсалния закон, на който се подчинява всичко във Вселената. Така с основание може да кажем, че цялото учение на Буда е събрано в една дума – *Дхамма*. Преводът на тази *Сутта* е направен от <https://www.accesstoinsight.org/tipitaka/an/an10/an10.058.than.html>

Sabbe dhammā означава „всички *дхамми*“. Вж. също Въведението.

Всички *дхамми* се коренят в желанието.

chanda-mūlaka āvuso sabbe dhammā ||²

Всички *дхамми* се случват поради насочване на вниманието.

mana-sikāra-sambhava sabbe dhammā ||

Всички *дхамми* имат контакта за свой произход.

phassa-samudayā sabbe dhammā ||

Всички *дхамми* се срещат в усещанията.

vedanā sam-osaraṇā sabbe dhammā ||

Всички *дхамми* имат концентрацията за свое господстващо състояние.

samādhi-pāṭukhā sabbe dhammā ||

Всички *дхамми* имат ясното осъзнаване за свой ръководен принцип.

sat-ā-dhīpateyyā sabbe dhammā ||

Всички *дхамми* имат разграничаването за свое определящо състояние.

paññuttarā sabbe dhammā ||

Всички *дхамми* имат освобождението за своя сърцевина.

vimutti-sārā sabbe dhammā ||

Всички *дхамми* спират в безсмъртието.

amato-gadhā sabbe dhammā ||

² Само тук е даден оригиналният текст на отговорите на Буда на пали, за да може достоверността на превода да бъде потвърдена. Вж. *Ангутапа Никая* (AN 10.058) https://obo.genaud.net/dhamma-vinaya/pali/an/10_tens/an10.058.pali.bd.htm. Според Коментарите (това са всички текстове, наречени „Коментари“, които съставляват коментарната литература и са включени в Канона на пали) в AN 8.83, които засягат първите осем от десетте въпроса, зададени тук, „всички *дхамми*“ (*sabbe dhamma*) се отнася до петте *кхандхи* или петте съвкупности (купчини или еднородни групи), които изграждат съществуването. Те се коренят в желанието, казва Коментара, защото желанието да се действа, което създава *камма* (скт: *карма*), е това, което лежи в основата на тяхното съществуване. Обяснението на Коментарите тук изглежда е разширение на *Маджеджхима Никая* (MN 109), в която се казва, че петте *кхандхи* на привързаност се коренят в желанието – едно твърдение, отразено в *Самютта Никая* (SN 42.11), което гласи, че страданието и нервното напрежение се коренят в желанието. Тук обаче се казва, че „всички“ *кхандхи* – независимо дали са засегнати от привързаност или не – се коренят в желанието. Коментарите по-нататък казват, че твърдението „Всички *дхамми* се коренят в желанието“ се отнася изключително до *дхаммите* от този свят (земните *дхамми*), докато останалите твърдения за „всички *дхамми*“ се отнасят както за земните, така и за свръхземните *дхамми*. Изглежда няма смисъл да се следва първото твърдение, което също казва, че Благородният осморен път, когато се извърви докрай, се счита за свръхземен и че явно се корени в благородна форма на желанието. Колкото до „свръхземното“ в неговата крайна форма, фразата „всички *дхамми*“, както е употребена в тази *Сутта*, не включва Необвързаността или пълната Независимост и Освободеност от каквото и да било, тъй като Необвързаността не се корени в нищо и, както посочва последното изречение, тя представлява окончателен край на всички *дхамми*. Така тази *Сутта* изглежда принадлежи към групата *сутти*, които не класифицират Необвързаността като явление. (По този въпрос вж. AN 3.134.)

Всички *дхамми* имат *Ниббана*³ за окончателен край.

Nibbāna-pariyosānā sabbe dhamma

Ако някой от друга школа така ви попита, това трябва да бъде вашият отговор.

³ В английския превод вместо *Ниббана* (скт.: *Нирвана*) е използвана думата „необвързаност“. Това е разединяване от всичко съществуващо, абсолютната независимост, абсолютната липса на привързаност или обвързаност с каквото и когото и да било, абсолютната липса на желания, омраза и невежество, абсолютната свобода, тоест, *Ниббана*. *Ниббана* е четвъртата от *параматтха дхаммите* - *paramattha dhammā* (пали) – крайни, пределни явления или феномени (*дхамми*), които е невъзможно по-нататък да бъдат разделени на по-малки „парченца“. Първите три *параматтха дхамми* (ум, умствени състояния и материя) са „тухлите“, които изграждат Света. Четвъртата *параматтха дхамма* – *Ниббана* – не е от този свят. *Ниббана* не е „нещо“, нито е място. Тя е „потушаване на огъня“, абсолютното непораждане на нищо. Вж. също Въведението.

Аггиваччаготта Сутта *Aggivacchagotta Sutta*

Към Ваччаготта за Огъня

ТАКА СЪМ ЧУЛ.

Веднъж Благословения бил отседнал в *Саваттхи*, в гората *Джета* на парка *Анатхапиндика*.

Тогава скитащият се аскет *Ваччаготта* отишъл при Благословения и се поклонил. След като размяната на любезности приключила, той седнал от едната страна¹ на Буда и го попитал:

„Дали, Учителю Готама, поддържате възгледа²: „Светът е вечен. Само това е истина. Всичко останало е грешно?“

„*Вачча*, не поддържам възгледа: Светът е вечен. Само това е истина. Всичко останало е грешно“.

„Значи тогава Учителят Готама поддържа възгледа: Светът не е вечен. Само това е истина. Всичко останало е грешно?“

„*Вачча*, не поддържам възгледа: Светът не е вечен. Само това е истина. Всичко останало е грешно“.

„Дали, Учителю Готама, поддържате възгледа: Светът е краен. Само това е истина. Всичко останало е грешно?“

¹ Седнал от едната му страна. Винаги се застава или сяда откъм дясната страна на Буда. Обратното се счита за неуважение. Преводът на тази *Сутта* е направен от <http://www.suttas.com/mn-72-aggivacchagotta-sutta-to-vacchagotta-on-fire.html>

² Букв. „Твърдите ли?“, „На мнение ли сте?“, „Дали потвърждавате становището?“ Тук обаче думата „възглед“ е употребена съвсем умишлено, защото Благородният осморен път, започва с „Правилен възглед“, който е „виждане“ на Четирите благородни истини. Осморният път е наречен „благороден“, защото когато се „извърви“, завършва в *Ниббана*. Осемте „стъпки“ на Пътя са 1. Правилен възглед (*samma ditthi*). 2. Правилна мотивация (*samma sankappa*). 3. Правилна реч (*samma vaca*). 4. Правилно действие (*samma kamma*). 5. Правилен начин на живот (*samma ajiva*). 6. Правилно усилие (*samma vayama*). 7. Правилно осъзнаване (*samma sati*). 8. Правилна концентрация (*samma samadhi*).

„Ваччха, не поддържам възгледа: Светът е краен. Само това е истина. Всичко останало е грешно“.

„Значи тогава Учителят Готама поддържа възгледа: Светът е безкраен. Само това е истина. Всичко останало е грешно?“

„Ваччха, не поддържам възгледа: Светът е безкраен. Само това е истина. Всичко останало е грешно“.

„Дали, Учителю Готама, поддържате възгледа: Душата и тялото са едно и също. Само това е истина. Всичко останало е грешно?“

„Ваччха, не поддържам възгледа: Душата и тялото са едно и също. Само това е истина. Всичко останало е грешно“.

„Значи тогава Учителят Готама поддържа възгледа: Душата е едно нещо, а тялото – друго. Само това е истина. Всичко останало е грешно?“

„Ваччха, не поддържам възгледа: Душата е едно нещо, а тялото – друго. Само това е истина. Всичко останало е грешно.“

„Дали, Учителю Готама, поддържате възгледа: След смъртта *Татхàгата*³ съществува. Само това е истина. Всичко останало е грешно?“

„Ваччха, не поддържам възгледа: След смъртта *Татхàгата* съществува. Само това е истина. Всичко останало е грешно“.

„Значи тогава, Учителят Готама поддържа възгледа: След смъртта *Татхàгата* не съществува. Само това е истина. Всичко останало е грешно?“

„Ваччха, не поддържам възгледа: След смъртта *Татхàгата* не съществува. Само това е истина. Всичко останало е грешно“.

„Дали, Учителю Готама, поддържате възгледа: След смъртта *Татхàгата* и съществува, и не съществува. Само това е истина. Всичко останало е грешно?“

„Ваччха, не поддържам възгледа: След смъртта *Татхàгата* и съществува, и не съществува. Само това е истина. Всичко останало е грешно“.

³ Пали, скт: *Tathāgata*, *Tatxàgata* – много популярен епитет, с който Буда често е наричал сам себе си и който в превод означава „Така дошъл, така си отишъл“.

„Значи тогава Учителят Готама поддържа възгледа: След смъртта *Tatxàgata* нито съществува, нито не съществува. Само това е истина. Всичко останало е грешно?“

„*Ваччха*, не поддържа възгледа: След смъртта *Tatxàgata* нито съществува, нито не съществува. Само това е истина. Всичко останало е грешно“.

„Как така, Учителю Готама? Когато зададох на Учителя Готама тези десет въпроса, той отговори: „Не поддържа такъв възглед“. Каква опасност вижда Учителя Готама, че не взема становище по никой от тези умозаключителни⁴ въпроси?“

„*Ваччха*, предполагаемият възглед, че светът е вечен, е сплъстена топка, омотана от възгледи, необятна маса от възгледи, преиначени възгледи, безпътица от възгледи, окова от възгледи. Предполагаемият възглед е заобиколен от страдание, раздразнение, отчаяние и нервност и не води до премахване на заблудите, до безпристрастност⁵, до прекратяване, покой, пряко знание, просветление и *Ниббана*.

Предполагаемият възглед, че светът е вечен... че светът не е вечен... че светът е краен... че светът е безкраен... че душата и тялото са едно и също ... че душата е едно нещо, а тялото – друго... че след смъртта *Tatxàgata* съществува... че след смъртта *Tatxàgata* не съществува... че след смъртта *Tatxàgata* и съществува, и не съществува... че след смъртта *Tatxàgata* нито съществува, нито не съществува, е сплъстена топка, омотана от възгледи, необятна маса от възгледи, преиначени възгледи, безпътица от възгледи, окова от възгледи. Предполагаемият възглед е заобиколен от страдание, раздразнение, отчаяние и нервност и не води до премахване на заблудите, до безпристрастност, до прекратяване, покой, пряко знание, просветление и *Ниббана*. Виждайки тази опасност, аз не поддържа никой от тези предполагаеми възгледи“.

„Дали изобщо Учителят Готама поддържа някакъв предполагаем възглед?“

⁴ Букв. „спекулативни“.

⁵ Пали *upekkha*, *upekkha*. Под „безпристрастност“ се разбира уравновесеност на ума, липса на каквото и да било умствено безпокойство. „Това е състояние на уравновесеност, на непоклатима свобода на ума, на вътрешно равновесие, което не може да бъде обезпокоено от печалба или загуба, от почести или опозоряване, от възхвала или порицание, от удоволствие или болка. То е свободно от каквото и да било идентифициране с каквото и да било Аз“ (*Бхиккху Бодхи*).

„Вачча, „предполагам възглед“ е нещо, което *Татхàгата* е изоставил. Защото *Вачча*, *Татхàгата* е видял: Такава е материалната форма, такава е нейното възникване, такава е нейното изчезване. Такова е усещането, такава е неговото възникване, такава е неговото изчезване. Такова е възприятието, такава е неговото възникване, такава е неговото изчезване. Такива са умствените конструкции⁶, такава е тяхното възникване, такава е тяхното изчезване. Такова е съзнанието, такава е неговото възникване, такава е неговото изчезване. Ето защо казвам, че с разрушаването, с избледняването, с прекратяването, с отказването и изоставянето на това да предизвикваме пораждаването на каквото и да било, на всякакви измислици, на цялото Аз-правене, на цялото Мое-правене и на присъщата ни склонност към самонадеяност, *Татхàгата* се е освободил благодарение на непривързване към нищо“.

„Когато умът на монаха е освободен по този начин, Учителю Готама, след като умре, къде се появява?“

„Изразът „появява се“ не е уместен⁷, *Вачча*“.

„Тогава той не се появява, Учителю Готама?“

„Изразът „не се появява“ не е уместен, *Вачча*“.

„Тогава той и се появява, и не се появява, Учителю Готама?“

⁶ Пали: *санкхара*, скт: *самскара*: умствени конструкции, умствени формации, умствени ферментации, заготовки, построения на ума, умствен потенциал, непосредствена причина за възникване на съзнанието. Силните *санкхари* формират полето на *карма*, а най-силните от тях, наречени *абхисанкхари* – новото съществуване. *Абхисанкхарите* се наричат също „семе на *карма*“ или *карма биджа*. В *Упаниса Сутта* умствените конструкции са наречени *кармични* конструкции, за да подчертаят, че тяхното формиране става след всяко преднамерено или умишлено извършено действие, тоест *действие*, което „носи“ *кармичен* резултат. Тези *кармични* конструкции изграждат полето на *карма*, като всяка конструкция представлява в по-голяма или по-малка степен потенциал това или онова да се случи, да възникне, да се прояви. Този потенциал „държи“ в себе си както енергията, така и информацията точно определено нещо да възникне. Както семето на ябълката, попаднало в подходящи условия, има потенциала да роди дърво, така *карма биджа* има потенциала да породи ново съществуване. Когато този потенциал е много силен, съществата могат да се прераждат в едно и също състояние (като човек, бог, животно и пр.) стотици пъти. Вж. също Въведението

⁷ Букв. „не е приложимо“, тоест „не може да се даде категоричен отговор“, когато въпросът е зададен по този начин. Като пример много често се посочват отговорите на *Нагасена* на въпросите, задавани от цар *Милинда*, и в частност: на въпроса „Сладки или горчиви са плодовете манго в твоята градина?“, цар *Милинда* отговорил, че не може да се даде категоричен отговор, тъй като в градината му няма нито едно дърво манго.

„Изразът „и се появява, и не се появява“ не е уместен, *Вачча*“.

„Тогава той нито се появява, нито не се появява, Учителю Готама?“

„Изразът „нито се появява, нито не се появява“ не е уместен, *Вачча*“.

„Когато Учителят Готама беше попитан тези четири въпроса, той отговори: Изразът „появява се“ не е уместен, *Вачча*. Изразът „не се появява“ не е уместен, *Вачча*. Изразът „и се появява, и не се появява“ не е уместен, *Вачча*. Изразът „нито се появява, нито не се появява“ не е уместен, *Вачча*“.

„Тук аз изпадам в недоумение, Учителю Готама, в объркване и количеството увереност, до което бях достигнал благодарение на предишните разговори с Учителя Готама, сега се изпари“.

„Разбира се, *Вачча*, това е достатъчно да причини недоумение и объркване. Защото тази *Дхамма*, *Вачча*, е дълбока, трудна да се види и трудна да се разбере, спокойна и възвишена, непостижима с обикновени разсъждения, едва доловима, изпитана от мъдрите. Трудно е да я разбереш, когато имаш друг възглед, когато приемаш друго учение, когато одобряваш друго учение, когато следваш друга практика и когато следваш друг учител. Така че на свой ред, нека аз сега те попитам, *Вачча*. Отговорѝ, както прецениш.

„Как мислиш, *Вачча*? Да предположим, че пред теб гори огън. Ще знаеш ли: „Този огън гори пред мен?“

„Ще знам, Учителю Готама“.

„Ако някой те попиташе, *Вачча*: „В зависимост от какво гори този огън, който е пред теб?“ – ако така те попитат, какво ще отговориш?“

„Ако така ме попитат, Учителю Готама, ще отговоря: „Този огън пред мен гори в зависимост от треви и съчки“.

„Ако този огън пред теб беше угасен, щеше ли да знаеш: „Този огън пред мен е угасен“?

„Щях да знам, Учителю Готама“.

„Ако някой те попиташе, *Вачча*: „Когато този огън пред теб беше угасен, в каква посока отиде – на изток, запад, север или юг?“ – ако така те попитат, какво ще отговориш“?

„Това е неуместно“, Учителю Готама. Огънят гори в засисимост от неговото гориво, в случая трева и съчки. Когато те свършат и щом като няма повече гориво, отставайки без гориво, огънят се счита за потушен“.

„По същия начин, *Ваччха*, *Татхàгата* е изоставил тази материална форма, по причина на която човек, който описва *Татхàгата*, може да го опише. Той я е отсякъл от корен, направил я е като пън на палмово дърво, приключил е с нея, така че да не е предмет на бъдещо възникване. *Татхàгата* е свободен от разглеждането ѝ като материална форма, *Ваччха*. Той е дълбок, неизмерим, необятен като океана. Изразът „появява се отново“ е неуместен. Изразът „не се появява отново“ е неуместен. Изразът „и се появява отново, и не се появява отново“ е неуместен. Изразът „нито се появява отново, нито не се появява отново“ е неуместен. *Татхàгата* е изоставил това усещане, по причина на което човек, който описва *Татхàгата*, може да го опише... изоставил е това възприятие, по причина на което човек, който описва *Татхàгата*, може да го опише... изоставил е тези конструкции, по причина на които човек, който описва *Татхàгата*, може да го опише... изоставил е това съзнание, по причина на което човек, който описва *Татхàгата*, може да го опише. Той го е отсякъл от корен, направил го е като пън на палмово дърво, приключил е с него, така че да не е предмет на бъдещо възникване. *Татхàгата* е свободен от разглеждането му като съзнание, *Ваччха*. Той е дълбок, неизмерим, необятен като океана. Изразът „появява се отново“ е неуместен. Изразът „не се появява отново“ е неуместен. Изразът „и се появява отново, и не се появява отново“ е неуместен. Изразът „нито се появява отново, нито не се появява отново“ е неуместен“.

Когато това беше изговорено, скитащият се монах *Ваччхаготта* каза на Благословения: „Учителю Готама, да предположим, че има едно голямо дърво *сала* недалеч от някое село или град и непостоянството е отнесло неговите клони и зеленина, неговата външна кора и неговата вътрешна бяла кора, така че по-късно, бидейки оголено от клони, зеленина, външна и вътрешна кора, то стои чисто, състоящо се само от дървесна сърцевина. По същия начин думите на Учителя Готама са оголени от клони, зеленина, външна и вътрешна кора и стоят чисти, състоящи се само от сърцевина“.

„Великолепно, Учителю Готама! Великолепно, Учителю Готама! Учителят Готама разяснява *Дхамма* по много начини, сякаш изправя това, което е било обърнато с главата надолу, разкривайки това, което е било скрито, показвайки пътя на този, който се е загубил и свети с лампа

в тъмнината за този, чиито очи виждат форми. Аз приемам Учителя Готама, *Дхамма* и *Сангха* (Общността от будистки монаси) за свое убежище. Нека от днес Учителят Готама ме помни като обикновен светски последовател, приел него за убежище от този ден за цял живот“.

Маха Сатипаттхана Сутта

Mahā Satipaṭṭhāna Sutta

Бележка от преводача на български език.

Тук е единственото място, където си позволявам да изясня някои термини преди основния текст, тъй като разбирането на смисъла е от изключително значение. Тази *Сутта* е считана за най-важната от всички *Сутти*, защото дава практически указания как да медитираме. В края на беседата се казва: „Който така практикува тези четири *сатипаттхани* седем дни, трябва да очаква един от следните два резултата: достигане на състоянието *Архат* (Достоен за уважение) в този живот или ако все още има следи от привързаност – състояние *Анагамин*.

„Тяло в тялото“, „усещане в усещането“, „ум в ума“ и „*дхамми* в *дхаммите*“ означава, че тялото е само тяло и в него няма нищо друго освен тяло – няма Аз, няма никаква собствена същност, личност, индивид, уникална природа, или душа. В тялото има само тяло (струпване на материя, *рупа-кхандха*) и никаква друга същност, субстанция или реалност, която да съществува самостоятелно и независимо. Същото се отнася и за усещанията, ума и *дхаммите*. Усещането е само усещане. В усещанията има само усещане. Самото усещане усеща. Умът (*читта*) е само ум. В ума има само ум и нищо друго, тоест умът е само това, което мисли и разбира. В *дхаммите* има само *дхамми* и нищо друго. Няма отделен Аз, който да „произвежда“ *дхамми*, нито никаква неунищожима същност, наричана Бог, Абсолют, Създател и пр., която да произвежда *дхамми* и с тях да сътворява света, а само причинност – причини и резултати.

Другият израз: „неблагоразумно насочване на вниманието“ означава, че ние (в повечето случаи) насочваме вниманието си не там, където трябва. Тъй като „Всички *дхамми* се случват поради насочване на вниманието“ (*Мула Сутта*), много е важно с какво се занимава умът във всеки един момент

Маха Сатипаттхана Сутта

Великата беседа за ясното осъзнаване

ТАКА СЪМ ЧУЛ.¹

Веднъж *Бхагават*² бил отседнал в търговския град, наречен *Каммасадхамма* в страната *Куру*³. Там *Бхагават* се обърнал към *бхиккхусите*,⁴ казвайки, „О, *Бхиккху*“ и те му отговорили, „*Бхаданте*“.⁵ След това *Бхагават* казал:

Бхиккху, това е единственият начин⁶ за пречистване (на умовете) на съществата, за преодоляване на страданието и мъката, за прекратяване⁷ на физическата и умствена болка,⁸ за осъществяване на Благородния осморен път⁹ и за постигане на *Ниббана*.¹⁰ Този единствен начин са четирите *сатипаттхани*.¹¹

¹ Думи на *Ананда Махатхера*, който придружава и се грижи за Буда. Той рецитира текстове по време на Първия будистки събор (около 483 г.пр.н.е.), както ги е чул от Буда. Всички бележки под черта са на монасите, превели тази беседа (*Сутта*) от пали на английски – У Джотика и У Дхамминда. Преводът на тази *Сутта* е направен от http://www.buddhanet.net/pdf_file/mahasati.pdf

² Това е учтива форма на обръщение, използвана от монасите, когато разговарят с Буда. Нейното значение е „Почитаеми господине.“

³ Държавата *Куру* се е намирала в Северозападна Индия, близо до Ню Делхи.

⁴ *Бхиккху*, *бхиккхуси* (пали: монах, монаси) – будистки монах, получил пълно посвещение. Тук в мн.ч. ще използваме *бхиккху*, защото така е на пали.

⁵ „*Бхаданте*“ е учтиво обръщение към по-възрастен или по-висш по ранг. Приблизително означава „Да, уважаеми господине.“

⁶ Единственият път, *екайано*, означава, че това е единственият път, който със сигурност води до изброените резултати. Няма друг път. И този единствен път не води до никъде другаде, а до *Ниббана*. На това изречение не трябва да се вярва сляпо, но когато медитиращият практикува, той го потвърждава от свой собствен опит.

⁷ Прекратяване (*аттханамайя*) обикновено се превежда като „разрушаване“, което може погрешно да предполага активна атака срещу физическата и умствена болка. Физическата и умствена болка обаче се прекратяват посредством липсата на силно желание, точно както огънят угасва при липса на гориво.

⁸ Физическата и умствена болка или страдание (*дуккха-доманасса*) е съставна дума, която обозначава целия спектър на физическата и умствена болка. Тук *дуккха* (*дукх* = лош, болезнен, *кха* = празнота, пространство) и *доманасса* (*дукх* = лош, болезнен, *мана* = ум) се отнася до всички видове умствена болка вкл. неудовлетвореност, печал, страх и различните видове фобии и неврози.

⁹ Тук *на* обозначава Четирите благородни пътя (*ария магга*). Благородният път е название на съзнанието, което има *Ниббана* за свой обект. Четирите Благородни пътя са Пътят на Влезлия в Потока (*соттапатти магга*), Пътят на Веднъж-Връщащия-Се (*сакадагами магга*), Пътят на Този, който повече Не-Се-Връща (*анагами магга*) и Пътят на *Архата* (*арахатта магга*).

¹⁰ *Ниббана* (скт. *Нирвана*) е реалност, преживяна от ум, напълно свободен от желание (похот), омраза и заблуда.

¹¹ *Сатипаттхана*. *Сати* е яснота, отдаване на пълно внимание, бдителност, ясно осъзнаване на това, което се случва всеки един момент; *паттхана* е това, което се потапя и прониква непрекъснато, отново и отново. Така *сатипаттхана* е видът пълна съсредоточеност, която

Кои са тези четири?¹² Тук (в това учение), *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си отново и отново към тялото (*кая*)¹³ само като към тяло¹⁴ (не мое тяло, не „Аз съм това тяло“, не „Тялото е моята същност“, а само като явление) с усърдно старание,¹⁵ ясно разбиране¹⁶ и пълно осъзнаване, премахвайки алчността и умствената болка от света;¹⁷ той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново усещанията (*веданā*)¹⁸ само като усещания (не мои усещания, не „Аз усещам“, не „Усещанията са моята същност“, а само като явление) с усърдно старание, ясно разбиране и пълно осъзнаване, премахвайки алчността и умствената болка от света; той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново ума (*читта*)¹⁹ само като ум (не като мой ум, не „Аз съм този ум“, не „Умът е моята същност“, а само като явление) с усърдно старание, ясно разбиране и пълно осъзнаване, премахвайки алчността и умствената болка от света; той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново *дхаммите*²⁰ само като *дхамми* (не като мои *дхамми*, не като „Аз съм тези *дхамми*“, не като „*Дхаммите* са моята същност“, а само като явления) с усърдно старание, ясно разбиране и пълно осъзнаване, премахвайки алчността и умствената болка от света.

прониква отново и отново в тялото, усещанията, ума и *дхаммите* и ясно вижда действителната реалност, както се случва. *Сатипаттхана* е обратното на обичайното несъсредоточено състояние, в което умът „прескача“ или пропуска тези явления. „Четири *сатипаттхани*“ следователно трябва да се преведат като „четири устойчиви ясни съсредоточавания.“ Много често в превод на английски език се използва думата *mindfulness* (пълно внимание на ума), но някои монаси (*Бхиккху Самахита*) считат за по-подходяща думата *awareness* (ясно осъзнаване, яснота).

¹² Четири *сатипаттхани* на пали са *каянупассана* (съзерцаване на тялото), *ведананупассана* (съзерцаване на усещанията), *читтанупассана* (съзерцаване на ума) и *дхамманупассана* (съзерцаване на *дхаммите*).

¹³ *Кая* е тялото, купчината или струпването (*кхандха*) на физическа материя и явления. Тук *кая* обозначава физическото тяло.

¹⁴ Изразите „тялото само като тяло“, „усещанията само като усещания“ ... показват, че тялото, усещанията, ума и *дхаммите* не се считат за „вътрешни“ на някого или за „мои“ и нямат никаква същност или същинска природа. Когато това се прозре, то се превръща в естествено знание, възникващо вследствие на наблюдаване на тялото, усещанията, ума и *дхаммите* с устойчиво, пълно и неотклонимо внимание.

¹⁵ Старание (*атани*) означава връщане на ума отново и отново към обекта на медитация независимо колко пъти се отклонява и разсейва.

¹⁶ Ясно разбиране (вж. бел. 39).

¹⁷ Светът (*лока*) се отнася до всичко, което възниква и умира, т.е. петте *кхандхи* на привързаност.

¹⁸ Усещания (*веданā*) (вж. бел. 45).

¹⁹ Умът (*читта*) е това, което знае, което осъзнава или което е съзнателно (вж. раздел III, *Читтанупасана*).

²⁰ Думата *дхамма* буквално означава това, което носи, което „държи“ специфичните, уникални характеристики на нещата. В зависимост от контекста, в който се използва, тя има и други значения. Може да означава: природен феномен, умствен обект, състояние, истина, действителност, мъдрост, действия, добри действия, практика, причина и следствие. В английския език *Дхамма* с главна буква (на пали и санскрит няма главни букви) може да обозначава Учението на Буда или текстовете, които съдържат тези учения. Тук, в този контекст, *дхамма* е всеки природен феномен, който не е понятие или идея и се отнася специално до петте препятствия (*ниварана*), петте *кхандхи* на привързаност, шестте вътрешни и шестте външни основи (*аятани* – източник, порта или мястото, в което се заражда и през което преминават сетивните и умствени процеси), седемте *дхамми* или седемте връзки (*боджджханга*), водещи до просветление и Четирите Благородни Истини. Вж. също *Мула Сутта*, бел. 1.

I. Каянупассана (*kāyānupassanā*)

i. *Ānāpāna Pabba*

Съзерцаване на вдишването и издишването

А как, *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си отново и отново към тялото само като към тяло? Тук (в това учение), *Бхиккху*, отделният *Бхиккху*, след като е отишъл в гората, под някое дърво или в някое уединено място,²¹ сяда на земята с кръстосани крака,²² държи тялото изправено и насочва своето внимание към обекта на отдаване на вниманието.²³ Само тогава, с ясно осъзнаване, той вдишва и издишва. Вдишвайки дълбоко, той знае, „Аз вдишвам дълбоко“; вдишвайки плитко, той знае, „Аз вдишвам плитко“. „Осъзнавайки цялото тяло на вдишването, аз ще вдишам“,²⁴ така тренира той себе си. „Осъзнавайки цялото тяло на издишването, аз ще издишам“, така тренира той себе си. „Успокоявайки процеса на дишане, аз ще вдишам“,²⁵ така тренира той себе си. „Успокоявайки процеса на дишане, аз ще издишам“, така тренира той себе си.²⁶

Точно както опитният грънчар или неговият чирак, издърпвайки силно шнура на грънчарското колело знаят „Аз дърпам шнура силно“, а дръпвайки шнура леко, знаят „Аз дърпам шнура леко“, така *Бхиккху*, отделният *Бхиккху*, вдишвайки дълбоко, знае „Аз вдишвам дълбоко“, издишвайки дълбоко, той знае „Аз издишвам дълбоко“, вдишвайки плитко, той знае „Аз вдишвам плитко“, издишвайки плитко, той знае „Аз издишвам плитко“. „Осъзнавайки цялото тяло на вдишването, аз ще вдишам“, така тренира той себе си. „Осъзнавайки цялото тяло на издишването, аз ще издишам“, така тренира той себе си. „Успокоявайки процеса на дишане, аз ще вдишам“, така тренира той себе си. „Успокоявайки процеса на дишане, аз ще издишам“, така тренира той себе си.

²¹ Основното тук е мястото за медитация да бъде колкото е възможно по-тихо, свободно от хора и разсейване.

²² Ако седенето с кръстосани крака е много болезнено, медитиращият няма да може да стои дълго. Главното е да се седне удобно и с будно внимание. Следователно, може да се използва стол. Съсредоточаването върху дишането може също да се извършва докато стоим прави, ходим или лежим.

²³ Вниманието трябва да е насочено към мястото, където дъхът прави контакт с горната устна или с върха на носа, в зависимост от това къде всеки го усеща индивидуално.

²⁴ Цялото тяло на дишането (*саббака*) означава вдишването и издишването от начало до край.

²⁵ Тъй като умът се успокоява, дишането също се успокоява без да се прилага какъвто и да било съзнателен контрол върху него.

²⁶ Не е необходимо да се повтарят умствено всички горни фрази. Главното е осъзнаването, постоянното насочване на вниманието към природните явления. Тези фрази са пример, за да напомнят на медитиращия да насочва постоянно вниманието си към дишането.

По такъв начин той не спира да насочва ума си отново и отново към тялото²⁷ само като към тяло (не мое тяло, не „Аз съм това тяло“, не „Тялото е моята същност“, а само като явление), съзерцавайки тяло в тялото; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в другите,²⁸ или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в себе си и в другите.²⁹ Той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за възникването и действителното възникване на тялото; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за възникването и действителното прекратяване (смърт) на тялото; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново действителното възникване и прекратяване на тялото с неговите причини.³⁰ Накратко, той напълно осъзнава факта, че само тялото съществува (не душа, не отделна личност или Аз). Това чисто осъзнаване служи единствено за постигане на прозрение (*vipassanā*) и за усъвършенстване (нарастване) на осъзнаването. Тъй като е разединен от привързаност и грешни възгледи,³¹ той пребивава без да се привързва към нищо в света.³² Този, *Бхиккху*, е начинът, при който отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло.

ii. Ирияпатха Пабба (*Iriyāpatha Pabba*)

Съзерцаване на позицията на тялото

И отново, *Бхиккху*, когато отделният *Бхиккху* ходи,³³ той знае „Аз ходя“.³⁴ Когато стои, той знае „Аз стоя“. Когато седи, той знае „Аз седя“. Когато лежи, той

²⁷ Тук „тяло“ означава самия процес на дишане.

²⁸ Медитацията вследствие на собствено преживяване знае, че в другите, точно както и при него, няма Аз или отделна личност, същност, която да диша, а съществува само процес на дишане. Това отсича заблудата относно външните явления.

²⁹ Това не може да се прави едновременно, а с редуване.

³⁰ Причините за възникването и прекратяването на дишането са съществуването или несъществуването на тялото, ноздрите и ума. Действителното появяване и действителното прекратяване се отнасят за естествения процес на дишане, възникващ и умиращ. Главното тук е да осъзнаваме действителното появяване и действителното прекратяване на дишането, така че да съзерцаваме неговата непостоянна, изпълнена със страдание и пуста откъм каквато и да било постоянна същност природа.

³¹ Грешният възглед се отнася до това да мислим, че има някаква постоянна същност, душа или Аз, който диша. Ако медитацията види дишането като непостоянно, изпълнено със страдание и пусто откъм каквато и да било същност, тогава, в този момент, няма да има грешен възглед.

³² Вж. бел. 17.

³³ Докато ходи, докато върви (*гаччханто*).

³⁴ Аз ходя: Тук и навсякъде в това учение използването на местоимението „Аз“ е само граматическо понятие, общоприет начин на изразяване и не означава, че „Аз-ът“ наистина съществува. На езика пали е невъзможно да се състави глагол без в края му да не се посочи субекта, например:

Гачча + *ми* = *гаччами*, аз ходя

Гачча + *ма* = *гаччама*, ние ходим.

Аналогично, в английския език понякога трябва да „направим“ субекта, за да съставим изречението, напр. „It is raining“ (Вали). „Дъждът“ не е споменат явно в изречението, но се подразбира, че вали дъжд. По подобен начин се казва „ходя“ вместо „Аз ходя.“

знае „Аз лежа“.³⁵ Накратко, отделният *Бхиккху* трябва да знае по какъв начин неговото тяло се движи или в каква позиция се намира.³⁶

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото³⁷ само като тяло (не мое тяло, не „Аз съм това тяло“, не „Тялото е моята същност“, а само като явление) в самото тяло; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в другите; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в собственото тяло и в другите. Той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за възникването и действителното възникване на тялото; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за умирането и действителното умиране на тялото; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново действителното възникване и умиране на тялото с неговите причини.³⁸ Накратко, той е напълно съсредоточен за факта, че само тялото съществува (не душа, не отделна личност или Аз). Това чисто осъзнаване служи единствено за постигане на прозрение (*vipassanā*) и за усъвършенстване на осъзнаването. Тъй като е разединен от привързаност и грешни възгледи, той пребивава без да се привързва към нищо в света. Това, *Бхиккху*, също е начин, при който отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло.

iii. Сампаджаня Пабба (*Sampañña Pabba*) Съзерцаване на ясното разбиране

И отново, *Бхиккху*, когато отделният *Бхиккху* върви напред или върви назад, той прави това с ясно осъзнаване.³⁹ Когато гледа право напред или когато гледа

³⁵ Когато медитиращият напълно осъзнава действителното движение на краката и тялото, когато осъзнава, че това е усещане вследствие на допир и движение, тогава може да се каже, че „той знае, че ходи“. По подобен начин, при всяко положение на тялото, той трябва да осъзнава какво се случва в действителност.

³⁶ Медитиращият трябва да е осъзнат и за движенията на тялото, когато е в дадено положение, напр. че докато седи, си движи ръката или докато лежи, се преобръща.

³⁷ „Тяло“ тук означава положението, позите на тялото (*асана*) и движението на тялото.

³⁸ Причините за възникване и прекратяване на тялото тук и в следващите раздели са съществуването или несъществуването на невежеството по отношение на Четирите Благородни Истини, жаждата (ненаситното желание), *кармата* и храната.

³⁹ Ясното разбиране (*сампаджаня*) е четири вида: *самтхака-сампаджаня*, *сампая-сампаджаня*, *гочара-сампаджаня* и *асаммоха-сампаджаня*.

Преди медитиращият да извърши каквото и да било действие, той трябва първо да прецени дали това действие е полезно или не. Тази предварителна преценка се нарича *самтхака-сампаджаня*.

Ако действието е полезно, тогава медитиращият трябва да прецени дали действието е подходящо или уместно. Това се нарича *сампая-сампаджаня*. Например, ако медитиращият иска да отиде да медитира в *пагода*, това е полезно действие. Но ако по времето, в което иска да медитира в *пагодата* има много хора, дошли например за годишния фестивал на *пагодата*, то би имало много смущаващи фактори и тогава действието няма да е уместно.

Разбирането на това, кое е подходящото поле за ума е *гочара-сампаджаня*. Ако медитиращият практикува четирите *самипаттхани*, това е подходящото поле за ума, тоест сферата, в която умът се насочва. Ако той мисли или дава воля на сетивни удоволствия, това не е подходящо поле за ума.

нанякъде, той прави това с ясно осъзнаване. Когато се навежда или протяга крайниците си, той прави това с ясно осъзнаване. Когато носи купата за милостиня и когато носи робата си, той прави това с ясно осъзнаване. Когато яде, пие, дъвче и вкусва, той прави това с ясно осъзнаване. Когато уринира или се изхожда, той прави това с ясно осъзнаване. Когато ходи, стои, седи, заспива, събужда се, говори или мълчи, той прави това с ясно осъзнаване.

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в самото тяло ... Това, *Бхиккху*, също е начин, при който отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло.

iv. Патикуламанасика Пабба (*Paṭikulamanasika Pabba*)

Съзерцаване на нечистотиите

И отново, *Бхиккху*, когато отделният *Бхиккху* изследва и размишлява именно за това тяло, от пръстите на краката до косата на главата, опаковано в кожа и пълно с различни видове нечистотии,⁴⁰ той мисли така: „В това тяло има косми на главата, косми по самото тяло, нокти, зъби, кожа, плът, сухожилия, кости, костен мозък, бъбреци, сърце, черен дроб, мембрани (включващи плеврата, диафрагмата и другите видове мембрани в тялото), далак, бял дроб, черва, було, стомах, изпражнения, мозък, жлъчка, слуз, гной, кръв, пот, сланина, слъзи, мазнини, слюнка, лигавици, ставна течност и урина“.

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в самото тяло ... Това, *Бхиккху*, също е начин, при който отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло.

Разбирането, което вижда, че всички обусловени явления са непостоянни, изпълнени със страдание и пусти (включително *Нирвана*) от каквато и да било същност, се нарича *асаммоха-сампаджаня*.

⁴⁰ Тази медитация може да се практикува по един от следните два начина. Първият е да се вижда всяка част на тялото като отблъскваща (противна, отвратителна), а вторият – да се вижда, че като отделни части или като цяло, тялото няма собствена същност.

За развиване на възприятието, че тялото е отблъскващо, е полезно да се присъства на някоя аутопсия на тяло и да се види наистина, че всяка една част е отвратителна. Този метод е много ефективен за отсичане на похотта.

v. Дхатуманасика Пабба (*Dhātumanasika Pabba*)

Съзерцаване на елементите

И отново, *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* изследва и размишлява именно за това тяло, независимо как е поставено или разположено, като тяло съставено само от първични елементи,⁴¹ по следния начин: „В това тяло съществува елементът земя, елементът вода, елементът огън и елементът вятър“.⁴²

Точно както опитният касапин или неговия чирак, след като са заклали една крава я разделят на части, подобно на кръстопът с четири пътя,⁴³ така отделният *Бхиккху* изследва и размишлява внимателно за това тяло, съставено само от първични елементи, независимо как е поставено или разположено, по следния начин: „В това тяло съществува елементът земя, елементът вода, елементът огън и елементът вятър“.

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в самото тяло ... Това, *Бхиккху*, също е начин, при който отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло.

vi. Навасиватхика Пабба (*Navasivathika Pabba*)

Съзерцаване на деветте състояния на телата

Част 1

И отново, *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* трябва да разглежда тялото, мъртво от един ден, от два дни или мъртво от три дни, подутото, посиняло, гноясало, хвърлено в костница и да го сравнява със собственото си тяло по следния начин „Наистина,

⁴¹ Само първични елементи (*дхату*), а не същество или душа.

⁴² Първичните елементи (*дхату*) са естествените качества на материята. Елементът земя (*патхави-дхату*) е качеството твърдост и мекота или степен на плътност. Елементът вода (*апо-дхату*) е качеството втечняемост и сцепление. Елементът огън (*теджо-дхату*) е качеството топлина – горещо и студено. Елементът въздух (*ваю-дхату*) е качеството движение, трептене, лекота и натиск.

Всички четири първични елемента присъстват във всяка една (материална) субстанция, но за конкретната субстанция един от тях е доминиращ. Качеството твърдост и мекота се нарича „земен елемент“, защото това е доминиращото качество на земята, но земята също притежава качествата сцепление, топлина и движение. Частите, намиращи се от косата на главата до мозъка в *Патикуламанасика Пабба* са пример за части на тялото, в които земният елемент преобладава. Частите от жлъчката до урината са пример, където преобладава елементът вода. Топлината и студенината на тялото са пример за елемента огън. Дъхът е пример за елемента въздух.

⁴³ В това сравнение четирите магистрали представят четирите положения на тялото. Касапинът или неговият чирак представляват медитиращия, който вижда тялото само като елементи, точно както кравата, която вече е разчленена, не се вижда повече като крава, а като отделни парчета месо.

моето тяло има същата природа и ще стане като това тяло и не може да избегне това“.⁴⁴

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в самото тяло ... Това, *Бхиккху*, също е начин, при който отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло.

Част 2

И отново, *Бхиккхуси*, ако отделният *Бхиккху* види тяло, изхвърлено в гроб, кълвано от гарги, кълвано от ястреби, кълвано от чапли, разкъсвано от чакали, разкъсвано от кучета, разкъсвано от тигри, разкъсвано от леопарди или разяждано от различни видове червеи, тогава той сравнява собственото си тяло по следния начин „Наистина, моето тяло има същата природа и ще стане като това тяло и не може да избегне това“.

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в самото тяло ... Това, *Бхиккху*, също е начин, при който отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло.

Част 3

И отново, *Бхиккху*, ако отделният *Бхиккху* види тяло, изхвърлено в гроб, от което е останал само скелет, държащ се на сухожилия, с малко плът и кръв залепнали по него, тогава той сравнява собственото си тяло по следния начин „Наистина, моето тяло има същата природа и ще стане като това тяло и не може да избегне това“.

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в самото тяло ... Това, *Бхиккхуси*, също е начин, при който отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло.

Част 4

И отново, *Бхиккху*, ако отделният *Бхиккху* види тяло, изхвърлено в гроб, от което е останал само скелет, държащ се на сухожилия, с размазана кръв, без плът, тогава той сравнява собственото си тяло по следния начин „Наистина, моето тяло има същата природа и ще стане като това тяло и не може да избегне това“.

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в самото тяло ... Това, *Бхиккху*, също е начин, при който отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло.

Част 5

⁴⁴ Медитациите върху трупове са най-добри в момента, когато даден труп току що е умрял или веднага след това. С разбирането на реалността, че тялото един ден ще бъде труп, умът става свободен от привързаност към тялото.

И отново, *Бхиккху*, ако отделният *Бхиккху* види тяло, изхвърлено в гроб, от което е останал само скелет, държащ се на сухожилия, без плът и кръв, тогава той сравнява собственото си тяло по следния начин „Наистина, моето тяло има същата природа и ще стане като това тяло и не може да избегне това“.

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в самото тяло ... Това, *Бхиккху*, също е начин, при който отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло.

Част 6

И отново, *Бхиккхуси*, ако отделният *Бхиккху* види тяло, изхвърлено в гроб, което е само кости, разпръснати на всички страни, на една страна кост от ръка, на друга – кост от крак, на друга – кост от глезен, на друга – пищял, на друга – бедрена кост, на друга – ребра, на друга – гръбнак, на друга – раменна кост, на друга – шийни прешлени, на друга – челюсти, на друга – зъби, на друга – череп, тогава той сравнява собственото си тяло по следния начин „Наистина, моето тяло има същата природа и ще стане като това тяло и не може да избегне това“.

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в самото тяло ... Това, *Бхиккху*, също е начин, при който отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло.

Част 7

И отново, *Бхиккху*, ако отделният *Бхиккху* види тяло, изхвърлено в гроб, което е само бели кости с цвят на раковина, тогава той сравнява собственото си тяло по следния начин „Наистина, моето тяло има същата природа и ще стане като това тяло и не може да избегне това“.

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в самото тяло ... Това, *Бхиккху*, също е начин, при който отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло.

Част 8

И отново, *Бхиккху*, ако отделният *Бхиккху* види тяло, изхвърлено в гроб, което е само кости на повече от година, струпани на купчина, тогава той сравнява собственото си тяло по следния начин „Наистина, моето тяло има същата природа и ще стане като това тяло и не може да избегне това“.

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в самото тяло ... Това, *Бхиккху*, също е начин, при който отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло.

Част 9

И отново, *Бхиккхуси*, ако отделният *Бхиккху* види тяло, изхвърлено в гроб, което е само изгнили кости, ронещи се на прах, тогава той сравнява собственото си тяло по следния начин „Наистина, моето тяло има същата природа и ще стане като това тяло и не може да избегне това“.

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло (не мое тяло, не „Аз съм това тяло“, не „Тялото е моята същност“, а само като явление) в самото тяло; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в другите; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло в собственото тяло и в другите. Той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за възникването и действителното възникване на тялото; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за прекратяването и действителното прекратяване (смърт) на тялото; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново действителното появяване и прекратяване на тялото с неговите причини. Накратко, той е напълно съсредоточен за факта, че само тялото съществува (не душа, не отделна личност или Аз). Това ясно осъзнаване служи единствено за постигане на прозрение (*vipassanā*) и за усъвършенстване на осъзнаването. Тъй като е разединен от привързаност и грешни възгледи, той пребивава без да се привързва към нищо в света. Това, *Бхиккху*, също е начин, при който отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло.

II. Веданāнупасана (*Vedanānupassanā*)

А как, *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново усещанията (*веданā*)⁴⁵ само като усещания (не мои усещания, не „Аз усещам“, не „Усещанията са моята същност“, а само като явление)?

Тук (в това учение), *Бхиккху*, когато изпитва приятно усещане,⁴⁶ отделният *Бхиккху* знае „Аз изпитвам приятно усещане“. Когато изпитва неприятно усещане,⁴⁷ той знае „Аз изпитвам неприятно усещане“. Когато изпитва усещане,

⁴⁵ *Веданā* (усещанията) тук не са използвани в смисъл на „емоции“, а се отнасят само до приятните, неприятните и нито-приятните-нито-неприятни (неутрални) усещания, които възникват едно след друго с всяко съзнание, (т.е. със зрителното, слуховото, обонятелното, вкусовото, осезателното и умственото съзнание). Важно е да се видят ясно тези усещания, тъй като те са причината за ненаситното желание (жаждата). Ако медитиращият не вижда това ясно, той може да си мисли, че има отделно същество или същност, съществуваща като отделно цяло, което изпитва тези усещания.

⁴⁶ Тоест, телесен комфорт и умствено щастие.

⁴⁷ Тоест, телесна болка и умствена болка.

което е нито приятно, нито неприятно,⁴⁸ той знае „Аз изпитвам усещане, което е нито приятно, нито неприятно“.

Когато изпитва приятно усещане, свързано със сетивно удоволствие,⁴⁹ той знае „Аз изпитвам приятно усещане, свързано със сетивно удоволствие“. Когато изпитва приятно усещане, несвързано със сетивно удоволствие,⁵⁰ той знае „Аз изпитвам приятно усещане, несвързано със сетивно удоволствие“.

Когато изпитва неприятно усещане, свързано със сетивно удоволствие,⁵¹ той знае „Аз изпитвам неприятно усещане, свързано със сетивно удоволствие“. Когато изпитва неприятно усещане, несвързано със сетивно удоволствие,⁵² той знае „Аз изпитвам неприятно усещане, несвързано със сетивно удоволствие“.

Когато изпитва усещане, което е нито приятно, нито неприятно и е свързано със сетивно удоволствие,⁵³ той знае „Аз изпитвам усещане, което е нито приятно, нито неприятно, свързано със сетивно удоволствие“. Когато изпитва усещане, което е нито приятно, нито неприятно и което не е свързано със сетивно удоволствие, той знае „Аз изпитвам усещане, което е нито приятно, нито неприятно и което не е свързано със сетивно удоволствие“.

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново усещанията само като усещания (не мои усещания, не „Аз усещам“, не „Усещанията са моята същност“, а само като явления) в самите усещания; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново усещанията само като усещания в другите; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново усещанията само като усещания в себе си и в другите. Той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за възникването и действителното появяване на усещанията; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за прекратяването и действителното прекратяване на усещанията; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново действителното появяване и прекратяване на усещанията с техните причини.⁵⁴ Накратко, той е напълно съсредоточен за факта, че само усещанията съществуват (не душа, не отделна личност или Аз). Това ясно осъзнаване служи единствено за постигане на прозрение (*vipassanā*) и за усъвършенстване на осъзнаването. Тъй като е

⁴⁸ Нито-приятните-нито-неприятните усещания са най-трудни за съзерцаване, тъй като тяхната характеристика е отсъствие на удоволствие и болка. Това е например неутралното усещане, което естествено присъства на повърхността на очите и в ума, когато усещането е нито приятно, нито неприятно.

⁴⁹ Тоест, естественото удоволствие и щастие, базирани на сетивно удоволствие.

⁵⁰ Тоест, щастieto, изпитвано при виждането на истинската природа на тялото и ума.

⁵¹ Тоест, неприятното усещане, изпитвано когато човек не получава сетивните удоволствия, които иска да получи.

⁵² Тоест, нещастieto, изпитвано от медитиращия поради липса на напредък в реализирането на *Ниббана*.

⁵³ Тоест, естественото усещане, изпитвано когато умът е спокоен и разединен от сетивни удоволствия.

⁵⁴ Причините за възникване и прекратяване на усещанията са съществуването или несъществуването на контакт (*фасса*), невежеството по отношение на Четирите Благородни Истини, жаждата (ненаситното желание) и *кармата*.

разединен от привързаност и грешни възгледи, той пребивава без да се привързва към нищо в света. Така, *Бхиккху*, по този начин отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново усещанията само като усещания.

III. Читтáнупасана (*Cittānupassanā*)

А как, *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново ума (*читта*) само като ум (не като мой ум, не като „Аз съм този ум“, не „Умът е моята същност“, а само като явление)?

Тук (в това учение), *Бхиккху*, когато възникне ум с похот (*рага*),⁵⁵ *Бхиккху* знае „Това е ум изпълнен с похот“. Когато възникне ум без похот,⁵⁶ той знае „Това е ум без похот“. Когато възникне ум с гняв (*доса*),⁵⁷ той знае „Това е ум с гняв“. Когато възникне ум без гняв,⁵⁸ той знае „Това е ум без гняв“. Когато възникне ум със заблуда (*моха*),⁵⁹ той знае „Това е ум със заблуда“. Когато възникне ум без заблуда,⁶⁰ той знае „Това е ум без заблуда“. Когато възникне мързелив, ленив ум (*самкхиттачитта*),⁶¹ той знае „Това е мързелив, ленив ум“. Когато възникне разсеян (*виккхиттачитта*)⁶² ум, той знае „Това е разсеян ум“. Когато възникне развит (*махá*) (*махагаттачитта*)⁶³ ум, той знае „Това е развит ум“. Когато

⁵⁵ Похот (*рага*) не означава само силна, необузdana страст, но обхваща целия спектър от ненаситност, жажда и привързаност към сетивни удоволствия – от най-слабото сетивно желание, до най-силната похот. Тя може да произвежда само зловердни действия.

⁵⁶ Умът без алчност е благоразумна противоположност (букв. „благоприятно противопоставяне“) на ума с алчност и е причина за себеотрицание, щедрост, благотворителност и великодушие.

⁵⁷ Гневът (*доса*) винаги се случва с умствена болка (*доманасса*). Следователно, ако умствената болка присъства, медитацията трябва да знае, че гневът също присъства. Омразата, зложелателството, чувството на безсилие, страхът и униинето – всички те са включени в това понятие. Гневът може да произвежда само зловердни действия.

⁵⁸ Умът без гняв се противопоставя на гнева и е причина за безкористна любяща доброта (*метта*), приятелство и доброжелателство.

⁵⁹ Заблудата (*моха*) е замърсяване, съпътстващо ума, което замъглява и заслепява ума, като прави невъзможно разграничаването на добрите от лошите действия, прави невъзможно съзерцаването на характеристиките непостоянство, страдание и липса на Аз (душа) и прави невъзможно съзерцаването на Четирите Благородни Истини. Невежеството е общо за всички видове зловердно (замърсено) съзнание, но тук специално се отнася за тези видове съзнание, свързани със съмнение, несигурност, безпокойство, разсеяност и обърканост.

⁶⁰ Умът без заблуда се противопоставя на заблужденията. Той е мъдрост, която съзерцава природата на непостоянството, страданието и липсата на Аз (душа) в обусловените явления, прониква в Четирите Благородни Истини и може да разграничи добрите от лошите действия.

Алчността, гневът, невежеството и техните противоположности – всички те имат широка интензивност – от слаба до силна. При медитацията „вътрешно прозрение“ (*випасанá*) е важно напълно да осъзнаваме какво присъства в ума, независимо колко е слабо или силно.

⁶¹ Това е свитият ум, който е летаргичен, вял и няма интерес за нищо.

⁶² Разсеяно, неспокойно състояние на ума, който отива тук и там и поради това не е концентриран.

⁶³ Видът ум, изпитван в *рупа джхана* и *арупя джхана* – вгълбено медитативно състояние, в което умът е в сферата на фината материя (*рупа*) и в сферата, в която няма материя (*арупя*).

възникне недоразвит (*амахагаттачитта*)⁶⁴ ум, той знае „Това е недоразвит ум“. Когато възникне по-нисш (*сауттарачитта*)⁶⁵ ум, той знае „Това е по-нисш ум“. Когато възникне по-висш (*ануттарачитта*)⁶⁶ ум, той знае „Това е по-висш ум“. Когато възникне съсредоточен, вгълбен (*саммахитачитта*)⁶⁷ ум, той знае „Това е съсредоточен ум“. Когато възникне несъсредоточен (*асаммахитачитта*)⁶⁸ ум, той знае „Това е несъсредоточен ум“. Когато възникне ум, временно свободен от замърсявания (*вимуттичитта*),⁶⁹ той знае „Това е ум, временно свободен от замърсявания“. Когато възникне ум, който не е свободен от замърсявания (*авимуттичитта*), той знае „Това е ум, несвободен от замърсявания“.

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново ума само като ум (не мой ум, не „Аз съм този ум“, не „Умът е моята същност“, а само като явление) в самия ум; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново ума само като ум в другите; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново ума само като ум в себе си и в другите. Той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за възникването и действителното възникване на ума; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за прекратяването и действителното прекратяване на ума; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново действителното възникване и прекратяване на ума с неговите причини.⁷⁰ Накратко, той е напълно съсредоточен за факта, че само умът съществува (не душа, не отделна личност или Аз). Това ясно осъзнаване служи единствено за постигане на прозрение (*випасанá*) и за усъвършенстване на осъзнаването. Тъй като е разединен от привързаност и грешни възгледи, той пребивава без да е привързан към каквото и да било в света. Така, *Бхиккху*, по този начин отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново ума само като ум.

⁶⁴ Умът в неговото обикновено състояние в сетивните светове (*кама-вачара*), тоест без *джхана* (без да е вгълбен).

⁶⁵ Както по-горе (бел. 64).

⁶⁶ *Рупа джхана* и *арупа джхана* (бел. 63). От тези две медитативни сфери *арупа джхана* е по-висша от *рупа джхана*.

⁶⁷ Ум, който или е най-близко до концентрация (*упачара самадхи*), или е в дълбока концентрация (*апана самадхи*). Медитацията, който няма опит в *джхана*, няма нужда да осъзнава напълно концентрирания ум, по-висшия или развития ум.

⁶⁸ Ум, който не е близо до концентрация или до вгълбяване.

⁶⁹ Ум, временно свободен от замърсявания поради прозрение или *джхана*. Има десет замърсявания (пали: *килеша*, скт: *клеша*), които са: алчност, гняв, невежество (заблуда), самонадеяност, грешни възгледи, съмнение, мързел, разсеяност, липса на морален срам и липса на морален страх (*лобхо, досо, мохо, мано, диттхи, вичикичча, тхинам, уддхачам, ахирикхам, аноттапам*).

⁷⁰ Причините за възникването и прекратяването на ума са съществуването или несъществуването на невежеството по отношение на Четирите Благородни Истини, жаждата (ненаситното желание), *кармата* и *намарупа* (менталност-материалност).

IV. Дхамманупасана (*Dhammānupassanā*)

i. Ниварана Пабба (*Nīvaraṇa Pabba*)

Съзерцаване на препятствията

А как, *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново *дхаммите* само като *дхамми* (не като мои *дхамми*, не като „Аз съм тези *дхамми*“, не „*Дхаммите* са моята същност“, а само като явления)? Тук (в това учение) *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново петте препятствия (*панча ниварана дхамма*) само като пет препятствия⁷¹ (не като мои препятствия, не „Аз съм тези препятствия“, не „Препятствията са моята същност“, а само като явления).

А как, *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново петте препятствия само като пет препятствия? Тук (в това учение), *Бхиккху*, когато в него присъства 1) сетивно желание (*камачханда*), *Бхиккху* знае „Сетивно желание присъства в мен“. Когато в него не присъства сетивно желание, той знае „Сетивно желание не присъства в мен“. Той също знае как сетивното желание, което още не е възникнало, възниква. Той знае как сетивното желание, което е възникнало, бива изоставяно и той знае как изоставеното сетивно желание няма да възникне в бъдеще.⁷²

Когато в него присъства 2) зложелателство (*вяпада*), той знае „Зложелателство присъства в мен“. Когато в него не присъства зложелателство, той знае „Зложелателство не присъства в мен“. Той също знае как зложелателството, което още не е възникнало, възниква. Той знае как зложелателството, което е възникнало, бива изоставяно и той знае как изоставеното зложелателство няма да възникне в бъдеще.⁷³

Когато в него присъстват 3) мързел-и-тъпота (*тхина-миддха*), той знае „Мързел-и-тъпота присъства в мен“. Когато в него не присъства мързел-и-тъпота, той знае „Мързел-и-тъпота не присъства в мен“. Той също знае как мързелът и тъпотата, които още не са възникнали, възникват. Той знае как мързелът и

⁷¹ Петте препятствия (*ниварана*) са зловредни спътници на ума, които го объркват и му пречат да постигне благотворни състояния, като *джхана* (вглъбяване, дълбока медитация).

⁷² Сетивното желание е жажда за един от петте вида сетивни обекта (гледки, звуци, миризми, вкусове и осезание). То възниква поради неблагоприятно внимание, насочено към приятните аспекти на даден обект. То се изкоренява напълно посредством пътя на *Анагамина* (*анагами магга* – пътят на този, който повече не се връща, не се преражда в човешкия свят).

⁷³ Зложелателството (омразата) е същото като гнева. То възниква поради неблагоприятно внимание, насочено към неприятните аспекти на даден обект (вж. бел. 57) То се изоставя благодарение на мъдро насочване на вниманието към съзерцаване на едно от трите – непостоянство, страдание и липса на каквато и да било същност или чрез развиване на любящата доброта (*метта*). То се изкоренява напълно посредством пътя на *Анагамина* (Не-Връщащият-Се).

тъпотата, които са възникнали, биват изоставяни и той знае как изоставените мързел и тъпота, няма да възникнат в бъдеще.⁷⁴

Когато в него присъстват 4) разсеяност и безпокойство (*уддхачча-куккучча*), той знае „Разсеяност и безпокойство присъстват в мен“. Когато в него не присъстват разсеяност и безпокойство, той знае „Разсеяност и безпокойство не присъстват в мен“. Той също знае как разсеяността и безпокойството, които още не са възникнали, възникват. Той знае как разсеяността и безпокойството, които са възникнали, биват изоставяни; и той знае как изоставените разсеяност и безпокойство няма да възникнат в бъдеще.⁷⁵

Когато в него присъстват 5) съмнение и колебание на ума (*вичикичча*), той знае „Съмнение и колебание на ума присъстват в мен“. Когато в него не присъстват съмнение и колебание на ума, той знае „Съмнение и колебание на ума не присъстват в мен“. Той също знае как съмнението или колебанието на ума, които още не са възникнали, възникват. Той знае как съмнението и колебанието на ума, които са възникнали, биват изоставяни и той знае как изоставените съмнение и колебание на ума няма да възникнат в бъдеще.⁷⁶

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново *дхаммите* само като *дхамми* (не мои *дхамми*, не „Аз съм тези *дхамми*“, не „*Дхаммите* са моята същност“, а само като явления) в самите *дхамми*; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново *дхаммите* само като *дхамми* в другите; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново *дхаммите* само като *дхамми* в себе си и в другите. Той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за възникването и действителното възникване на *дхаммите*;

⁷⁴ Мързелът и умствената тъпота се отнасят до състоянието леност, отпуснатост, притъпеност на ума и притъпеност на спътниците на ума, наричани *четасика* – умствени състояния, които съпътстват ума. Мързелът и умствената тъпота възникват вследствие на неблагоприятно насочване на вниманието и липса на интерес, мързеливо протягане, сънливост след ядене и умствена мудност. Това са спътници на ума, които не са свързани с физическа умора. Те се изоставят посредством мъдро насочване на вниманието към съзерцаване на едно от трите – непостоянство, страдание и липса на каквато и да било същност или чрез задвижване и разгръщане (букв. „надигане“) на енергия и извършване на усилие. Те се изкореняват напълно посредством пътя на *Архата* (*Арахатта магга* – Пътят на Заслужаващия Уважение).

⁷⁵ Разсеяността (*уддхачча*) означава развълнуван, неспокоен и неконцентриран ум. Безпокойството (*куккучча*) означава безпокойство за минали действия, които човек е или не е извършил. Те възникват поради неблагоприятно внимание, насочено към неща, които пораждат разсеяност и безпокойство. Те се изоставят посредством мъдро насочване на вниманието към съзерцаване на едно от трите – непостоянство, страдание и липса на каквато и да било същност или чрез развитие на спокойствие на ума. Разсеяността се изкоренява напълно посредством пътя на *Архата*. Безпокойството се изкоренява напълно посредством пътя на *Анагамина*.

⁷⁶ Съмнението и колебанието се отнасят до съмнения от вида „Дали Буда наистина е просветлен?“ „Дали тази практика наистина води до прекратяване на *дуккха* (страданието)?“ „Учениците на Буда постигнали ли са в действителност просветление с тази практика?“ „Има ли бъдещ живот?“ „Имало ли е предишен живот?“ Съмнението или колебанието възникват поради неблагоприятно внимание, насочено към нещата, които са причина за съмнение. Те се изоставят посредством мъдро насочване на вниманието към съзерцаване на едно от трите – непостоянство, страдание и липса на каквато и да било същност или към *Дхамма*. Те се изкореняват напълно посредством пътя на *Соттапанна*, тоест пътя на Стъпилия в Потока (*Соттапатти магга*).

или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за прекратяването и действителното прекратяване на *дхаммите*; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново действителното възникване и прекратяване на *дхаммите* с техните причини.⁷⁷ Накратко, той е напълно съсредоточен за факта, че само *дхаммите* съществуват (не душа, не отделна личност или Аз). Това ясно осъзнаване служи единствено за постигане на прозрение (*vipassanā*) и за усъвършенстване на осъзнаването. Тъй като е разединен от привързаност и грешни възгледи, той пребивава без да се привързва към нищо в света. Така, *Бхиккху*, по този начин отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново петте препятствия само като пет препятствия.

ii. Кхандха Пабба (*Khandha Pabba*)

Съзерцаване на *кхандхите*

А как, *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново петте *кхандхи* (скт. *скандхи*) на привързаност (*упаданакхандха*)⁷⁸ само като пет *кхандхи* на привързаност (не като мои *кхандхи*, не „Аз съм тези *кхандхи*“, не „*Кхандхите* са моята същност“, а само като явления)?

И как, *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново петте *кхандхи* на привързаност само като пет *кхандхи* на привързаност?

Тук (в това учение), *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* съзерцава по следния начин: „Това е физическото тяло (*рупа*), такава е причината за действителното възникване на физическото тяло, такава е причината за действителното прекратяване (смърт) на физическото тяло. Това е усещане (*веданā*), такава е причината за действителното възникване на усещането; такава е причината за действителното прекратяване на усещането. Това е възприятие (*саннā*), такава е причината за действителното възникване на възприятието, такава е причината за действителното прекратяване на възприятието. Това са умствени конструкции (*санкхара*, вж. бел. 6 на *Аггиваччаготта Сутта*), това е причината за действителното появяване на умствените конструкции, това е причината за действителното прекратяване на умствените конструкции. Това е съзнание

⁷⁷ Причината за възникването на препятствията е неблагоприятното внимание (*айонисо манасикара*). Причина за изоставянето на препятствията е мъдро внимание, което ги отстранява временно и Четирите благородни пътя (*Ария магга*), които ги изкореняват напълно.

⁷⁸ Петте *кхандхи* на привързаност са обектите, в зависимост от които възниква привързаността. Четирите вида привързаност са 1) привързаност към сетивни удоволствия, 2) привързаност към грешни възгледи, 3) привързаност към вярването, че има други пътища и практики, които могат да доведат до щастие и освобождение освен Благородния осморен път и 4) привързаност към възгледа, че съществува отделна личност или душа.

(винняна), това е причината за действителното появяване на съзнанието, това е причината за действителното прекратяване на съзнанието“.⁷⁹

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново *дхаммите* само като *дхамми* (не мои *дхамми*, не „Аз съм тези *дхамми*“, не „*Дхаммите* са моята същност“, а само като явления) в самите *дхамми*; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново *дхаммите* само като *дхамми* в другите; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново *дхаммите* само като *дхамми* в себе си и в другите. Той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за възникването и действителното възникване на *дхаммите*; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за прекратяването и действителното прекратяване на *дхаммите*; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново действителното възникване и прекратяване на *дхаммите* с техните причини.⁸⁰ Накратко, той е напълно съсредоточен за факта, че само *дхаммите* съществуват (не душа, не отделна личност или Аз). Това ясно осъзнаване служи единствено за постигане на прозрение (*vipassanā*) и за усъвършенстване на осъзнаването. Тъй като е разединен от привързаност и грешни възгледи, той пребивава без да се привързва към нищо в света. Така, *Бхиккху*, по този начин отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново петте *кхандхи* на привързаност само като пет *кхандхи* на привързаност.

⁷⁹ Думата *рупа* (материя) се отнася до всичко, изградено от четирите първични елемента (елемента земя, елемента вода, елемента огън и елемента въздух). Но тук *рупа* се отнася предимно до физическото тяло, което възниква заедно с останалите четири *кхандхи* на привързаност.

Усещането е обяснено в бел. 45.

Възприятията (*сання* – идеите, концепциите и спомените) възприемат, разпознават или съзерцават даден обект като отличителен знак. Те правят възможно човек да съзерцава цветовете, като напр. син или червен. Те също погрешно съзерцават въжето за змия.

Умствените състояния (*четасика*) са умствени състояния, възникващи едновременно с ума. Те включват вяра, сила, намерение, алчност, омраза, заблуда, не-алчност, не-омраза, не-заблуда и ясно осъзнаване, което подготвя, подрежда или извършва действия. Има петдесет и два вида умствени състояния.

Съзнанието е това, което е наясно, което долавя и разграничава обектите. Тук текстът се отнася само до сетивните съзнания, тоест до видовете съзнание, отнасящи се до *рупа* (физическа материя) и *арупа* (само ум и умствени състояния) и не включва пътя или носещите плод съзнания (*магга-фала читта*), които не са обект на привързаност.

⁸⁰ За причините за възникването и прекратяването на физическото тяло вж. бел. 38; за усещанията, възприятията и умствените формации, вж. бел. 74; за съзнанието, вж. бел. 70.

iii. Аятана Пабба (*Āyatana Pabba*)

Съзерцаване на основите на сетивата

А как, *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново шестте вътрешни и шестте външни основи на сетивата, наречени *аятани*⁸¹ не като мои *аятани*, не „Аз съм тези *аятани*“, не „*Аятаните* са моята същност“, а само като явления? И как, *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново шестте вътрешни и шестте външни основи на сетивата?

Тук (в това учение), *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* познава окото и видимите обекти и оковата, която възниква от (контакта между) двете. Той също знае как оковата (приковаваща към желание и привързаност), която още не е възникнала, възниква, той знае как оковата, която е възникнала, се разпада и той знае как разпадналата се окова няма да възникне в бъдеще.⁸²

Той познава ухото и звуците и оковата, която възниква от (контакта между) двете. Той също знае как оковата, която още не е възникнала, възниква, той знае как оковата, която е възникнала, се разпада и той знае как разпадналата се окова няма да възникне в бъдеще.

Той познава носа и миризмите и оковата, която възниква от (контакта между) двете. Той също знае как оковата, която още не е възникнала, възниква, той знае как оковата, която е възникнала, се разпада и той знае как разпадналата се окова няма да възникне в бъдеще.

⁸¹ Пали, скт.: *āyatana*. С термина *аятана* най-често се обозначават основите, портите или източниците, през които преминават сетивните процеси. Те са 12 – 6 вътрешни и 6 външни сетивни възприятия. Шестте вътрешни основи на сетивата са очите, ушите, носа, езика, тялото и ума. Шестте външни основи на сетивата са видимите обекти, звуците, миризмите, вкусовете, осезаемите на допир неща и умствените обекти. Преведен като „обитание“ или „измерение“ обаче, терминът *аятана* обозначава основите на четирите нематериални медитативни състояния или състояния на дълбоко вглъбяване, които носят уникално познание. Вж. *Махасунньята Сутта* и Въведението, бел. 8.

⁸² Оковите (*самйоджана*) или „въжетата“, с които човек сам се връзва, са тези неща, които „завързват“ човека към кръговете от прераждания. Те са: 1. Жажда за сетивни удоволствия (*камарага*); 2. Гняв (*патигха*); 3. Гордост или самонадеяност (*мана*); 4. Грешен възглед (*диттхи*); 5. Съмнение или колебание (*вичикиччха*); 6. Вярване, че има други пътища и практики, които водят до щастие и освобождение извън Благородния осморен път (*силаббатапарамаса*); 7. Жажда за прераждане (*бхаварага*) в сетивните *рупа* (на фината материя) или *арупя* (нематериални) светове; 8. Завист или ревност (*исса*); 9. Подлост или скъперничество (*маччхария*); 10. Невежество по отношение на Четирите благородни истини (*авиджеджа*).

Тези окови възникват поради неблагоприятно насочване на вниманието, което счита сетивните основи за постоянни, приятни и принадлежащи на отделна личност или Аз. Те се отстраняват временно посредством мъдро насочване на вниманието към характеристиките на основите на сетивата, които са непостоянство, страдание и липса на каквато и да било същност. Те се изкореняват напълно посредством Четирите благородни пътя (т.е. *диттхи*, *вичикиччха*, *силаббатапарамаса*, *исса* и *маччхария* се изкореняват чрез *сотапатти магга*. *Камарага* и *патигха* се изкореняват чрез *анагами магга*, а останалите – чрез *арахатта магга*).

Той познава езика и вкусовете и оковата, която възниква от (контакта между) двете. Той също знае как оковата, която още не е възникнала, възниква, той знае как оковата, която е възникнала, се разпада и той знае как разпадналата се окова няма да възникне в бъдеще.

Той познава тялото и осезаемите неща и оковата, която възниква от (контакта между) двете. Той също знае как оковата, която още не е възникнала, възниква, той знае как оковата, която е възникнала, се разпада и той знае как разпадналата се окова няма да възникне в бъдеще.

Той познава ума и обектите на ума (*дхамми*) и оковата, която възниква от (контакта между) двете. Той също знае как оковата, която още не е възникнала, възниква, той знае как оковата, която е възникнала, се разпада и той знае как разпадналата се окова няма да възникне в бъдеще.

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново *дхаммите* само като *дхамми* (не мои *дхамми*, не „Аз съм тези *дхамми*“, не „*Дхаммите* са моята същност“, а само като явления) в самите *дхамми*⁸³ ... Тъй като е разединен от привързаност и грешни възгледи, той пребивава без да се привързва към нищо в света. Така, *Бхиккху*, по тив.ози начин отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново шестте вътрешни и външни основи на сетивата само като шест вътрешни и външни основи на сетивата.

iv. Боджджханга Пабба (*Bojjhaṅga Pabba*)

Съзерцаване на *дхаммите* на просветлението

А как, *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново седемте *боджджханги*, фактори или части на просветлението (*bojjhanga*) само като седем части на просветлението (не като мои *боджджханги*, не „Аз съм тези *боджджханги*“, не „Тези *боджджханги* са моята същност“, а само като явление)? И как, *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново седемте фактора на просветлението само като седем фактора на просветлението?

Тук (в това учение), *Бхиккху*, когато *дхаммата* на просветлението, наречена (1) „ясно осъзнаване“ (*сати-самбоджджханга*),⁸⁴ присъства в него, отделният *Бхиккху* знае „*Дхаммата* на просветлението „ясно осъзнаване“ присъства в мен“. Когато *дхаммата* на просветлението „ясно осъзнаване“ не присъства в него, той знае „*Дхаммата* на просветлението „ясно осъзнаване“ не присъства в мен“. Той също знае как *дхаммата* на просветлението „ясно осъзнаване“, която още не е

⁸³ За причините за възникването и прекратяването на физическите основи на сетивата, вж. бел. 38; за ума вж. бел. 70; за умствените обекти вж. бел. 54.

⁸⁴ Пълна съсредоточеност е ум, който наблюдава какво точно се случва в настоящия момент в тялото и ума. (Вж. също бел. 11).

възникнала, възниква и знае как се достига до пълното развитие на възникналата *дхамма* на просветлението „ясно осъзнаване“.⁸⁵

Когато *дхаммата* на просветлението, наречена (2) „изследване на *дхаммите*“ (*дхаммавичая-самбоджджханга*)⁸⁶ присъства в него, той знае „*Дхаммата* на просветлението „изследване на *дхаммите*“ присъства в мен“. Когато *дхаммата* на просветлението „изследване на *дхаммите*“ не присъства в него, той знае „*Дхаммата* на просветлението „изследване на *дхаммите*“ не присъства в мен“. Той също знае как *дхаммата* на просветлението „изследване на *дхаммите*“, която още не е възникнала, възниква и той знае как се достига до пълното развитие на възникналата *дхамма* на просветлението „изследване на *дхаммите*“.

Когато *дхаммата* на просветлението, наречена (3) „усилие“ (*вирия-самбоджджханга*)⁸⁷ присъства в него, той знае „*Дхаммата* на просветлението „усилие“ присъства в мен“. Когато *дхаммата* на просветлението „усилие“ не присъства в него, той знае „*Дхаммата* на просветлението „усилие“ не присъства в мен“. Той също знае как *дхаммата* на просветлението „усилие“, която още не е възникнала, възниква и той знае как се достига до пълното развитие на възникналата *дхамма* на просветление „усилие“.

Когато *дхаммата* на просветлението, наречена (4) „възторг“ (*пити-самбоджджханга*)⁸⁸ присъства в него, той знае „*Дхаммата* на просветлението „възторг“ присъства в мен“. Когато *дхаммата* на просветлението „възторг“ не присъства в него, той знае „*Дхаммата* на просветлението „възторг“ не присъства в мен“. Той също знае как *дхаммата* на просветлението „възторг“, която още не е възникнала, възниква и той знае как се достига до пълното развитие на възникналата *дхамма* на просветлението „възторг“.

Когато *дхаммата* на просветлението, наречена (5) „спокойствие“ (*пасадхи-самбоджджханга*)⁸⁹ присъства в него, той знае „*Дхаммата* на просветлението „спокойствие“ присъства в мен“. Когато *дхаммата* на просветлението „спокойствие“ не присъства в него, той знае „*Дхаммата* на просветлението „спокойствие“ не присъства в мен“. Той също знае как *дхаммата* на просветлението „спокойствие“, която още не е възникнала, възниква и той знае как се достига до пълното развитие на възникналата *дхамма* на просветлението „спокойствие“.

⁸⁵ Всички *дхамми* на просветлението възникват вследствие на мъдро насочване на вниманието и стигат до пълно развитие и осъществяване чрез пътя на *Архата* (*арахатта магга*).

⁸⁶ Това е мъдрост или прозрение, което може да разграничи физическото тяло и ума и ги съзерцава и двете като непостоянни, изпълнени със страдание и пусти откъм каквато и да било същност.

⁸⁷ Това е балансираното умствено усилие, което се генерира докато сме напълно съсредоточени.

⁸⁸ Това е интересът и липсата на отегчение, които възникват вследствие виждането на нещата такива, каквито са в действителност. Това често се свързва с усещане за лекота, издигане на тялото или потреперване от радост, което може да накара косата да настръхне.

⁸⁹ С възникването на възторга умът става спокоен и тих. Това се нарича спокойствие.

Когато *дхаммата* на просветлението, наречена (6) „вглъбяване“ (*самадхи-самбоджджханга*)⁹⁰ присъства в него, той знае „*Дхаммата* на просветлението „вглъбяване“ присъства в мен“. Когато *дхаммата* на просветлението „вглъбяване“ не присъства в него, той знае „*Дхаммата* на просветлението „вглъбяване“ не присъства в мен“. Той също знае как *дхаммата* на просветлението „вглъбяване“, която още не е възникнала, възниква и той знае как се достига до пълното развитие на възникналата *дхамма* на просветлението „вглъбяване“.

Когато *дхаммата* на просветлението, наречена (7) „уравновесеност“ (*упеккха-самбоджджханга*)⁹¹ присъства в него, той знае „*Дхаммата* на просветлението „уравновесеност“ присъства в мен“. Когато *дхаммата* на просветлението „уравновесеност“ не присъства в него, той знае „*Дхаммата* на просветлението „уравновесеност“ не присъства в мен“. Той също знае как *дхаммата* на просветлението „уравновесеност“, която още не е възникнала, възниква и той знае как се достига до пълното развитие на възникналата *дхамма* на просветлението „уравновесеност“.

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново *дхаммите* само като *дхамми* (не като мои *боджджханги*, не „Аз съм тези *боджджханги*“, не „Тези *боджджханги* са моята същност“, а само като явление) в самите *дхамми*⁹² ... Тъй като е разединен от привързаност и грешни възгледи, той пребивава без да се привързва към нищо в света. Така, *Бхиккху*, по този начин отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново седемте *дхамми* на просветлението само като седем *дхамми* на просветлението.

v. Сачча Пабба (*Sacca Pabba*)

Съзерцаване на Благородните Истини

А как, *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново Четирите Благородни Истини само като Четири Благородни Истини (не като мои Истини, не „Аз съм тези Истини“, не „Истините са моята същност“, а само като явление)? Тук (в това учение), *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* знае в действителност „Това и всичко това е страдание“. Той знае в действителност

⁹⁰ С възникването на спокойствието умът не се разсейва и повече не се лута насам-натам, а е осъзнат за всеки обект, който се появява в него. Това е концентрация.

⁹¹ С възникването на концентрацията умът вижда всеки обект по безпристрастен и спокоен начин. Умът е балансиран и притихнал. Той не изпитва нито омраза към болка, нито е завладян от удоволствие, а само спокойно, безучастно и без усилие наблюдава непостоянството, страданието и липсата на каквато и да било същност на всяка съставна част на тялото и ума. Това се нарича безпристрастност или уравновесеност на ума (*упеккха*).

⁹² Причината за възникването на седемте *дхамми* на просветлението е мъдрото внимание (*йонисо-манасикара*), което разглежда феномените (*дхаммите*) като непостоянни, изпълнени със страдание и пусти откъм каквато и да било същност. Причината за прекратяването на седемте *дхамми* на просветлението е неблагоразумното внимание (*айонисо-манасикара*), което разглежда феномените като постоянни, приятни и като Аз, душа или отделна личност.

„Това е причината за възникване на страданието“. Той знае в действителност „Това е прекратяването на страданието“. Той знае в действителност „Това е пътят, водещ до прекратяване на страданието“.

а. Дуккхасачча Пабба (*Dukkhasacca Pabba*)

Съзерцаване на Благородната Истина за Страданието

А коя, *Бхиккху*, е Благородната Истина за Страданието (*дуккха*)? Раждането⁹³ е *дуккха*, остаряването също е *дуккха*, смъртта също е *дуккха*, скръбта, риданието, физическата болка, умствената болка и мъка също са *дуккха*; свързването с тези (хора и предмети), които човек не харесва също е *дуккха*, разделянето с тези, които човек обича, също е *дуккха*, желанието за нещо, което не можем да имаме също е *дуккха*; накратко – петте *кхандхи* на привързаност са *дуккха*.⁹⁴

А какво, *Бхиккху*, е раждане (*джати*)? Раждането, роденото същество, произхода, зачеването, възникването, проявлението на *кхандхите* и изграждането на основите на сетивата на този или онзи клас същества – това, *Бхиккху*, се нарича раждане.

А какво, *Бхиккху*, е старост (*джара*)? Това е остаряването, немощта, загубата на зъби, побеляването на косата, сбръчкването на кожата, изчерпването на жизнената сила, изчерпването на уменията на сетивата на този или онзи клас същества – това, *Бхиккху*, се нарича старост.

А какво, *Бхиккху*, е смърт (*мàрана*)? Отиването (от този свят) и избледняването, разрушаването, изчезването, гибелта, прекратяването на продължителността на живота, прекратяването на *кхандхите*, изоставянето на тялото и разрушаването на физическата жизнена сила на този или онзи клас същества – това, *Бхиккху*, се нарича смърт.

А какво, *Бхиккху*, е скръб (*сока*)?⁹⁵ Скръбта, изпитването на скръб, мъчителното състояние на ума, вътрешната скръб и вътрешната сломяваща скръб, която възниква поради тази или онази загуба (на близки хора или притежания) или поради това или онова мъчително състояние, което човек изпитва – това, *Бхиккху*, се нарича скръб.

⁹³ Раждането (*джати*) се отнася както до раждането, така и до прераждането.

⁹⁴ Тук *дуккха* (страданието) не е в смисъл на болезнени усещания, а има по-широко значение. Раждането, остаряването и смъртта са *дуккха*, защото са болезнени. Приятните усещания са *дуккха*, защото подлежат на промяна. Останалите пет *кхандхи* на привързаност са *дуккха*, защото са подложени на постоянно възникване и прекратяване.

⁹⁵ Скръбта, риданието и мъката са различен интензитет на умствената болка, която възниква поради загуба или поради болезнени състояния, като загуба на добра репутация, смърт на близки или загуба на собственост при пожар, наводнение или кражба. Скръбта е най-слаба по сила и се чувства вътрешно без да има голям външен израз. Риданието е по-силно и се изразява в стенание и плач. Мъката е най-силна и независимо че човек стене и плаче, дълбоко в него остава неизразима болка, която го прави да изглежда изтощен и без надежда.

А какво, *Бхиккху*, е ридание (*паридева*)? Плачът и риданието, действието плач и ридание и състоянието на плач и ридание, които възникват поради тази или онази загуба (на близки хора или притежания) или поради това или онова мъчително състояние, което човек изпитва – това, *Бхиккху*, се нарича ридание.

А какво, *Бхиккху*, е физическа болка (*дуккха*)? Телесната болка и телесното неприятно усещане, болезненото и неприятно усещане, произведено вследствие на контакт с тялото – това, *Бхиккху*, се нарича физическа болка.

А какво, *Бхиккху*, е умствена болка (*доманасса*)? Умствената болка и умственото неприятно усещане, болезненото и неприятно усещане, произведено вследствие на контакт с ума – това, *Бхиккху*, се нарича умствена болка.

А какво, *Бхиккху*, е мъка (*упаяса*)? Бедата и терзанието и състоянието на беда и терзание, които възникват от тази или онази загуба (на близки хора или притежания) или поради това или онова мъчително състояние, което човек изпитва – това, *Бхиккху*, се нарича мъка.

А какво, *Бхиккху*, е *дуккха* от свързване с тези (хора и предмети), които човек не харесва (*аптийехи сампайого дуккхо*)?

Задължението да се срещаш, да оставаш със, да бъдеш в контакт или да общуваш с гледки, звуци, миризми, вкусове, осезаеми неща и *дхамми* от този свят, които са нежелани, неприятни или нерадостни или пък с тези, които желаят на човека нещастие, загуба, дискомфорт или опасност – това, *Бхиккху*, се нарича страдание от свързване с тези (хора и предмети), които човек не харесва.

А какво, *Бхиккхуси*, е *дуккха* от разделянето с тези, които човек обича или харесва (*пийехи виппайого дуккхо*)? Невъзможността да се срещаш, да оставаш със, да бъдеш в контакт или да общуваш с гледки, звуци, миризми, вкусове, осезаеми неща и *дхамми* от този свят, които са желани, приятни или радостни, с майка, баща, братя, сестри, приятели или другари или роднини по майчина и бащина линия, които желаят на човека щастие, печалба, комфорт и безопасност – това, *Бхиккху*, се нарича страдание от разделянето с тези, които човек обича или харесва.

А какво, *Бхиккху*, е *дуккха* поради желанието да притежаваш това, което не можеш? *Бхиккху*, в съществата, които са обект на раждане и прераждане, възниква следното желание „О, да не бях обект на раждане и прераждане! О, да можеше раждането и прераждането да не ми се случват!“ Но това не може да стане само с пожелание. Това е страдание поради желанието да притежаваш това, което не можеш. *Бхиккху*, в съществата, които остаряват, възниква следното желание „О, да можех да не остарявам!“ Но това не може да стане само с пожелание. Това също е страдание поради желанието да притежаваш това, което не можеш. *Бхиккху*, в съществата, които се разболяват, възниква следното желание „О, да можех да не се разболявам!“ Но това не може да стане само с пожелание. Това също е страдание поради желанието да притежаваш това, което не можеш.

Бхиккху, в съществата, които са обект на смърт, възниква следното желание „О, да можеше да не умирам!“ Но това не може да стане само с пожелание. Това

също е страдание поради желанието да притежаваш това, което не можеш. *Бхиккху*, в съществата, които са обект на скръб, ридание, физическа болка, умствена болка и мъка, възниква следното желание „О, да можеше да не съм обект на скръб, ридание, физическа болка, умствена болка и мъка!“ Но това не може да стане само с пожелание. Това също е страдание поради желанието да притежаваш това, което не можеш.⁹⁶

А какво, *Бхиккху*, се има предвид под „Накратко, петте *кхандхи* на привързаност са *дуккха*“? Това са *кхандхата* на физическата материя, *кхандхата* на усещанията, *кхандхата* на възприятията, *кхандхата* на умствените конструкции и *кхандхата* на съзнанието. Тези, *Бхиккху*, са каквото се има предвид под „Накратко, петте *кхандхи* на привързаност са *дуккха*“.

Това, *Бхиккху*, се нарича Благородната Истина за Страданието.

6. Самудаясачча Пабба (Samudayasacca Pabba)

Съзерцаване на Благородната Истина

за Причината за Възникване на Страданието

А коя, *Бхиккху*, е Благородната Истина за Причината за Възникване на Страданието? Това е онази жажда, онзи ламтеж или онова ненаситно желание, което предизвиква ново прераждане и което заедно с насладата и привързаността (приема, радва се и) намира огромно удоволствие в това или онова (съществуване или сетивно удоволствие, което възниква). Това именно е жаждата за сетивни удоволствия (*каматанха*), жаждата за (по-добро) съществуване (*бхаватанха*) и жаждата за не-съществуване (*вибхаватанха*).⁹⁷

Когато, *Бхиккху*, тази жажда възникне, къде възниква тя? Когато тя се установява,⁹⁸ къде се установява? Когато тази жажда възниква и се установява, тя прави това в приятните и доставящи удоволствие характеристики на света.⁹⁹

Кои са приятните и доставящи удоволствие характеристики на света? В света очите имат характеристиката да бъдат приятни и доставящи удоволствие. Когато тази жажда възникне, тя възниква там (т.е. в очите), когато се установява, тя се

⁹⁶ Тези неща не могат да бъдат придобити с пожелание или молитва. Те могат да бъдат придобити единствено с осъзнаване на Четирите благородни пътя (бел. 9).

⁹⁷ Жаждата за приятни гледки, звуци, миризми, вкусове и осезаеми неща се нарича *каматанха*. Жаждата за раждане в сетивните светове – *рупа* или *арупя* – и привързването към *рупа* или *арупя* *джханите*, както и жаждата, свързана с вяра в една вечна и неразрушима Душа или Същност, са включени в термина *бхаватанха*. Жаждата, свързана с грешния възглед, че след смъртта човек се унищожава напълно (не съществува повече, аниhilация) и следователно няма прераждане или резултати от добри или лоши действия, се нарича *вибхаватанха*.

⁹⁸ Думата *нивисати* (установявам се) има два аспекта. Първо, жаждата възниква в това място и второ, тъй като това се случва отново и отново, тя се установява там, така че възниква по навик – винаги когато същият обект се срещне или се помисли за него.

⁹⁹ Светът (*лока*) се отнася до петте *кхандхи* на привързаност.

установява там. В света ушите ... В света носът ... В света езикът ... В света тялото ... В света умът има характеристиката да бъде приятен и доставящ удоволствие. Когато тази жажда възникне, тя възниква там; когато се установява, тя се установява там.

В света видимите обекти ... В света звуците ... В света миризмите ... В света вкусовете ... В света осезаемите обекти ... В света *дхаммите* имат характеристиката да бъдат приятни и доставящи удоволствие. Когато тази жажда възникне, тя възниква там, когато се установява, тя се установява там.

В света зрителното съзнание ... В света слуховото съзнание ... В света обонятелното съзнание ... В света вкусовото съзнание ... В света телесното съзнание ... В света умственото съзнание ... има характеристиката да бъде приятно и доставящо удоволствие. Когато тази жажда възникне, тя възниква там, когато се установява, тя се установява там.

В света контактът с очите ... В света контактът с ушите ... В света контактът с носа ... В света контактът с езика ... В света контактът с тялото ... В света контактът с ума има характеристиката да бъде приятен и доставящ удоволствие. Когато тази жажда възникне, тя възниква там, когато се установява, тя се установява там.¹⁰⁰

В света усещането, породено от контакта с очите ... В света усещането, породено от контакта с ушите ... В света усещането, породено от контакта с носа ... В света усещането, породено от контакта с езика ... В света усещането, породено от контакта с тялото ... В света усещането, породено от контакта с ума има характеристиката да бъде приятно и доставящо удоволствие. Когато тази жажда възникне, тя възниква там, когато се установява, тя се установява там.

В света възприемането на видимите обекти ... В света възприемането на звуците ... В света възприемането на миризмите ... В света възприемането на вкусовете ... В света възприемането на осезаемите обекти ... В света възприемането на *дхаммите* има характеристиката да бъде приятно и доставящо удоволствие. Когато тази жажда възникне, тя възниква там, когато се установява, тя се установява там.

В света проявата на воля (*четанà*, намерението, подтика или умственият импулс) да се изпитват (приятни) видими обекти ... В света проявата на воля да се изпитват (приятни) звуци ... В света проявата на воля да се изпитват (приятни) миризми ... В света проявата на воля да се изпитват (приятни) вкусове ... В света проявата на воля да се изпитват (приятни) на осезание обекти ... В света проявата на воля да се изпитват (приятни за ума) *дхамми* има характеристиката да бъде

¹⁰⁰ Контактът (*фасса*) не се отнася до контакта на даден обект с тялото, а до контакта на даден обект с ума. Контактът винаги е умствена *дхамма*. Когато трите – обект, сетивен орган и съзнание – се случат заедно, това се нарича контакт. Той е отпечатъкът, оставащ в ума, след като е имало контакт.

приятно и доставящо удоволствие. Когато тази жажда възникне, тя възниква там, когато се установява, тя се установява там.¹⁰¹

В света жаждата за видими обекти ... В света жаждата за звуци ... В света жаждата за миризми ... В света жаждата за вкусове ... В света жаждата за осезаеми обекти ... В света жаждата за *дхамми* има характеристиката да бъде приятна и доставяща удоволствие. Когато тази жажда възникне, тя възниква там, когато се установява, тя се установява там.

В света мисълта, насочваща към видими обекти (*витака*) ... В света мисълта, насочваща към звуци ... В света мисълта, насочваща към миризми ... В света мисълта, насочваща към вкусове ... В света мисълта, насочваща към осезаеми обекти ... В света мисълта, насочваща към *дхамми* ... има характеристиката да бъде приятна и доставяща удоволствие. Когато тази жажда възникне, тя възниква там, когато се установява, тя се установява там.¹⁰²

В света продължителното задържане на мисълта (*вичара*) върху видими обекти ... В света продължителното задържане на мисълта върху звуци ... В света продължителното задържане на мисълта върху миризми ... В света продължителното задържане на мисълта върху вкусове ... В света продължителното задържане на мисълта върху осезаеми обекти ... В света продължителното задържане на мисълта върху *дхамми* ... има характеристиката да бъде приятно и доставящо удоволствие. Когато тази жажда възникне, тя възниква там, когато се установява, тя се установява там.

Това, *Бхиккху*, се нарича Благородната Истина за Причината за Възникване на Страданието.

в. Ниродхасачча Пабба (*Nirodhasacca Pabba*)

Съзерцаване на Благородната Истина за

Прекратяване на Страданието

А коя, *Бхиккху*, е Благородната Истина за Прекратяване на Страданието? Това е пълното унищожаване и прекратяване на тази жажда, на това ненаситно

¹⁰¹ Волята, намерението, умисълът, подтикът, умственият импулс (*четанá*) е спътник на ума, който е причина за действията на тялото, речта и ума. *Четанá* е един от седемте универсални умствени фактора (*четасика*), които винаги възникват едновременно с всеки ум (*читта*). Седемте универсални умствени фактора са: 1) контакт (*фасса*), 2) усещане (*веданá*), 3) възприятие (*санна*), 4) намерение, воля или умисъл (*четанá*), 5) еднонасоченост на ума (*екаггата*), 6) способност или дарбата, умението да се живее (*дживитиндрия*), 7) памет (*манасикара*). Има общо 52 умствени фактора (*четасики*), които възникват и умират заедно с ума. Те са това, което характеризира ума като добър, лош или неутрален.

¹⁰² Първоначалното мислене (*витака*) търси, въвежда и се движи към нов сетивен обект. Постоянното мислене (*вичара*) остава със същия обект и повторно мисли, преосмисля и проучва този обект в големи подробности. Те имат различно значение, когато са свързани с *джханите* (медитативните състояния), всички от които са свободни от жажда.

желание, неговото изоставяне и изхвърляне, освобождаването и разединяването от него. *Бхиккху*, когато тази жажда се изоставя, къде се изоставя? Когато се прекратява, къде се прекратява? Когато тази жажда се изоставя или прекратява, същото се случва и с приятните и доставящи удоволствие характеристики на света.¹⁰³

Кои са приятните и доставящи удоволствие характеристики на света? В света очите имат характеристиката да бъдат приятни и доставящи удоволствие. Когато тази жажда се изоставя, тя се изоставя там (т.е. в очите), когато се прекратява, тя се прекратява там. В света ушите ... В света носът ... В света езикът ... В света тялото ... В света умът има характеристиката да бъде приятен и доставящ удоволствие. Когато тази жажда се изоставя, тя се изоставя там, когато се прекратява, тя се прекратява там.

В света видимите обекти ... В света звуците ... В света миризмите ... В света вкусовете ... В света осезаемите обекти ... В света *дхаммите* имат характеристиката да бъдат приятни и доставящи удоволствие. Когато тази жажда се изоставя, тя се изоставя там, когато се прекратява, тя се прекратява там.

В света зрителното съзнание ... В света слуховото съзнание ... В света обонятелното съзнание ... В света вкусовото съзнание ... В света телесното съзнание ... В света умственото съзнание ... има характеристиката да бъде приятно и доставящо удоволствие. Когато тази жажда се изоставя, тя се изоставя там, когато се прекратява, тя се прекратява там.

В света контакта с очите ... В света контакта с ушите ... В света контакта с носа ... В света контакта с езика ... В света контакта с тялото ... В света контакта с ума има характеристиката да бъде приятен и доставящ удоволствие. Когато тази жажда се изоставя, тя се изоставя там, когато се прекратява, тя се прекратява там.

В света усещането, породено от контакта с очите ... В света усещането, породено от контакта с ушите ... В света усещането, породено от контакта с носа ... В света усещането, породено от контакта с езика ... В света усещането, породено от контакта с тялото ... В света усещането, породено от контакта с ума има характеристиката да бъде приятно и доставящо удоволствие. Когато тази жажда се изоставя, тя се изоставя там, когато се прекратява, тя се прекратява там.

В света възприемането на видими обекти ... В света възприемането на звуци ... В света възприемането на миризми ... В света възприемането на вкусове ... В света възприемането на осезаеми обекти ... В света възприемането на *дхаммите* има характеристиката да бъде приятно и доставящо удоволствие. Когато тази жажда се изоставя, тя се изоставя там, когато се прекратява, тя се прекратява там.

В света проявата на воля (*четанá*) да се изпитват видими обекти ... В света проявата на воля да се изпитват звуци ... В света проявата на воля да се изпитват

¹⁰³ Важно е да се отбележи, че жаждата възниква и се изоставя в едно и също място и се премахва като внимателно се разглежда всеки обект, който възниква в една от шестте основни сетивата, а не просто с интелектуално разбиране.

миризми ... В света проявата на воля да се изпитват вкусове ... В света проявата на воля да се изпитват осезаеми обекти ... В света проявата на воля да се изпитват умствени *дхамми* има характеристиката да бъде приятна и доставяща удоволствие. Когато тази жажда се изоставя, тя се изоставя там, когато се прекратява, тя се прекратява там.

В света жаждата за видими обекти ... В света жаждата за звуци ... В света жаждата за миризми ... В света жаждата за вкусове ... В света жаждата за осезаеми обекти ... В света жаждата за *дхамми* има характеристиката да бъде приятна и доставяща удоволствие. Когато тази жажда се изоставя, тя се изоставя там, когато се прекратява, тя се прекратява там.

В света мисълта, насочваща към видими обекти (*витака*) ... В света мисълта, насочваща към звуци ... В света мисълта, насочваща към миризми ... В света мисълта, насочваща към вкусове ... В света мисълта, насочваща към осезаеми обекти ... В света мисълта, насочваща към *дхамми* ... има характеристиката да бъде приятно и доставящо удоволствие. Когато тази жажда се изоставя, тя се изоставя там; когато се прекратява, тя се прекратява там.

В света продължителното задържане на мисълта (*вичара*) върху видими обекти ... В света продължителното задържане на мисълта върху звуци ... В света продължителното задържане на мисълта върху миризми ... В света продължителното задържане на мисълта върху вкусове ... В света продължителното задържане на мисълта върху осезаеми обекти ... В света продължителното задържане на мисълта върху *дхамми* ... има характеристиката да бъде приятно и доставящо удоволствие. Когато тази жажда се изоставя, тя се изоставя там, когато се прекратява, тя се прекратява там.

Това, *Бхиккху*, се нарича Благородната Истина за Прекратяване на Страданието.

г. Маггасачча Пабба (*Maggasacca Pabba*)
Съзерцаване на Благородната Истина за Пътя,
Водещ до Прекратяване на Страданието

А коя, *Бхиккху*, е Благородната Истина за Пътя, Водещ до Прекратяване на Страданието?

Това е Благородният осморен път, а именно: Правилен възглед (*Самма-диттхи*), Правилна мотивация (*Самма-санкаппа*), Правилна реч, (*Самма-вача*), Правилно действие (*Самма-камманта*), Правилен начин на живот (*Самма-джива*), Правилно усилие (*Самма-ваяма*), Правилно осъзнаване (*Самма-сати*) и Правилна концентрация (*Самма-самадхи*).

А какво, *Бхиккху*, е **Правилен възглед**? Разбирането на *дуккха* (страданието); разбирането на причините за възникване на *дуккха*; разбирането на

прекрътяването на *дуккха*; разбирането на пътя, водещ до прекрътяването на *дуккха*. Това, *Бхиккху*, се нарича Правилен възглед.¹⁰⁴

А какво, *Бхиккху*, е **Правилна мотивация**? Мисли, насочени към освобождаване от сетивността; мисли, свободни от зложелателство; и мисли, свободни от жестокост. Това, *Бхиккху*, се нарича Правилна мотивация.¹⁰⁵

А какво, *Бхиккху*, е **Правилна реч**? Въздържане от лъжа, от сплетни,¹⁰⁶ от груба и обидна реч и от празна, безполезна реч.¹⁰⁷ Това, *Бхиккхуси*, се нарича Правилна Реч.

А какво, *Бхиккху*, е **Правилно действие**? Въздържане от убийство на живи същества,¹⁰⁸ от кражба¹⁰⁹ и от неправилно задоволяване на сетивни удоволствия.¹¹⁰ Това, *Бхиккху*, се нарича Правилно действие.

А какво, *Бхиккху*, е **Правилен начин на живот**? Тук (в това учение), *Бхиккху*, благородният ученик напълно се въздържа от неправилен начин на живот и изкарва прехраната си чрез правилен начин на живот. Това, *Бхиккху*, се нарича Правилен начин на живот.¹¹¹

А какво, *Бхиккху*, е **Правилно усилие**? Тук (в това учение), *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* взема решение, прави усилие, задвижва енергия, напъга ума и ревностно се стреми да предотврати възникването на зли, вредни състояния на ума, които още не са възникнали. Той взема решение, прави усилие, задвижва енергия,

¹⁰⁴ Правилният възглед (*самма диттхи*) се развива на няколко етапа. Най-напред човек разбира, че добрите дела водят до добри резултати, а лошите дела произвеждат лоши резултати. След това човек разбира непостоянната, изпълнена със страдание и пуста откъм каквато и да било същност (Аз) природата на обусловените явления, което задълбочава разбирането причина-резултат, така че се вижда само причината и резултатът. Последният етап е разбирането на Четирите Благородни Истини и разбирането, че ако причината (жаждата) се прекрати, резултатът (*дуккха*, страдание) също се прекратява.

¹⁰⁵ Ако човек има Правилен възглед, то въз основа на него ще възникне Правилна мотивация или Правилно намерение (*самма санкаппа*). Също, ако човек има Правилна мотивация, тогава ще възникнат Правилна реч (*самма вача*) и Правилно действие (*самма камманта*), защото действията на човека зависят от неговите мисли.

¹⁰⁶ Сплетните са: Чутото от един човек за друг да се каже на трети човек с цел тези двамата да се разделят, а също и да се харесаме на третия човек, тоест А чува В да говори лоши неща за С. Тогава А отива при С и му казва какво е казал В, за да предизвика раздор между В и С и да накара С да хареса А.

¹⁰⁷ Това се отнася до празното говорене или клюкарстване, които не са от полза за никого. В наши дни си струва да се замислим дали това да не се прилага към четенето и писането на определени книги!

¹⁰⁸ Тук се има предвид само умишленото убиване на живи същества, а не неволното убийство като например случайното настъпване на някоя буболечка. „Нещо“ се нарича „живо същество“, ако притежава съзнание, като това не включва растенията, бактериите, амебите и вирусите, които според Будизма нямат съзнание.

¹⁰⁹ Краденето не означава просто кражба, но включва и контрабандата, избягването на плащане на данъци и използването на фалшиви мерки и теглилки.

¹¹⁰ Това се отнася до лошо сексуално поведение (т.е. прелюбодеяние, изнасилване и всякакво сексуално извращение), пиене на алкохол и вземане на наркотици.

¹¹¹ Това се отнася до начин на живот, придобит посредством неправилен реч или неправилно действие. То включва търговия с оръжие, колене на животни, робство, продажба на алкохол, наркотици и отрови.

напряга ума и ревностно се стреми да изостави злите, вредни състояния на ума, които са възникнали. Той взема решение, прави усилие, задвижва енергия, напряга ума и ревностно се стреми да придобие благотворните състояния на ума, които още не са възникнали. Той взема решение, прави усилие, задвижва енергия, напряга ума и ревностно се стреми да задържи благотворните състояния на ума, които са възникнали, да предотврати тяхната загуба, да ги увеличи, да ги накара да растат и да ги развие напълно. Това, *Бхиккху*, се нарича Правилно Усилие.

А какво, *Бхиккху*, е **Правилно осъзнаване**? Тук (в това учение), *Бхиккху*, отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново тялото само като тяло с усърдно старание, ясно разбиране и пълно осъзнаване, премахвайки подтика за съществуване в света и нещастieto, до което този подтик води. Той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново усещанията само като усещания с усърдно старание, ясно разбиране и пълно осъзнаване, премахвайки подтика за съществуване в света и нещастieto, до което този подтик води. Той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново ума само като ум с усърдно старание, ясно разбиране и пълно осъзнаване, премахвайки подтика за съществуване в света и нещастieto, до което този подтик води. Той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново *дхаммите* само като *дхамми* с усърдно старание, ясно разбиране и пълно осъзнаване, премахвайки подтика за съществуване в света и нещастieto, до което този подтик води. Това, *Бхиккху*, се нарича Правилно осъзнаване.

А какво, *Бхиккху*, е **Правилна концентрация**? Тук (в това учение), *Бхиккху*, отделният *Бхиккху*, който е разединен от сетивни желания и зловредни състояния на ума, придобива и пребивава в първата *джхана*, в която има тези четири: *витака*, *вичара*, възторг (*пити*) и щастие (*сукха*), породени от разединяването (от препятствията).¹¹² С утихването на *витака* и *вичара* *Бхиккху* придобива и пребивава във втората *джхана* на вътрешно спокойствие и едностраночност на ума без *витака* и *вичара*, но с възторг и *сукха*, породени от вглъбяването. Оставайки без възторг, *Бхиккху* пребивава в умствена уравновесеност (*упеккха*) и с пълно осъзнаване и ясно разбиране преживява *сукха* в ума и тялото. Той придобива и пребивава в третата *джхана* – тази, която е причина човекът, който е в нея, да бъде възхваляван от Будите¹¹³ като човек, придобил умствена уравновесеност и ясно осъзнаване; като такъв, който пребивава в *сукха*. Когато се разедини и от двете –

¹¹² Думата *джхана* произлиза от корена *джха*, означаващ „взирам се“. Тук обозначава дадена степен на концентрация, при която умът се „вглежда“ или „взира“ в даден обект до степен да не съзерцава други видими обекти, звуци, миризми, вкусове или осезаеми обекти. Има четири вида *джхана*, споменати тук, които се характеризират и разграничават в зависимост от спътниците на ума, съпровождащи всяка една от тях. Като умствени спътници на *джхана*, *витака* и *вичара* се отнасят до първоначалното и до непрекъснатото насочване на ума към само един обект. Точно както човек хваща за първи път трясещ се обект, така *витака* поставя ума върху обекта, а *вичара* задържа ума върху него. На този етап умът все още не е напълно успокоен. Във втората *джхана* умът е толкова тих, че остава върху дадения обект без *витака* и *вичара*. Възторгът (*пити*) е същото като *дхаммата* на просветлението „възторг“ (вж. бел. 88). *Сукха* (щастieto) означава лекота и комфорт на тялото и ума.

¹¹³ Буда и неговите просветлени ученици са Благородните (*ария*).

от *сукха* и *дуккха* и вследствие на предишното прекратяване на радостта и умствената болка, *Бхиккху* придобива и пребивава в четвъртата *джхана* – състоянието на чисто осъзнаване, родено от уравнивяването на ума. Това, *Бхиккху*, се нарича Правилна Концентрация.

Това, *Бхиккху*, е Благородната Истина за Пътя, Водещ до Прекратяване на Страданието!

Така той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново *дхаммите* само като *дхамми* (не мои *дхамми*, не „Аз съм тези *дхамми*“, не „*Дхаммите* са моята същност“, а само като явление) в самите *дхамми*; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново *дхаммите* само като *дхамми* в другите; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново *дхаммите* само като *дхамми* в себе си и в другите. Той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за възникването и действителното възникване на *дхаммите*; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново причината за прекратяването и действителното прекратяване на *дхаммите*; или той не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново действителното възникване и прекратяване на *дхаммите* с техните причини.¹¹⁴ Накратко, той е напълно осъзнат за факта, че само *дхамми* съществуват (не душа, не собствена същност или Аз). Това ясно осъзнаване служи единствено за постигане на прозрение (*vipassanā*) и за усъвършенстване на осъзнаването. Тъй като е разединен от привързаност и грешни възгледи, той пребивава без да се привързва към нищо в света. Така, *Бхиккху*, по този начин отделният *Бхиккху* не спира да насочва ума си да осъзнава отново и отново Четирите Благородни Истини само като Четири Благородни Истини.

Наистина, *Бхиккху*, който по този начин практикува тези четири *сатипаттхани* за седем години, трябва да очаква един от следните два резултата: достигане на състоянието *Архат* в този живот или ако все още има следи от привързаност – състояние *Анагамин*.¹¹⁵

¹¹⁴ Причините за появяване на *дуккха* са невежеството по отношение на Четирите Благородни Истини, жаждата (неутолимото желание) и *кармата*. Причината за унищожаване на *дуккха* е Благородният осморен път. Причината за възникването на жаждата е Усещането. Причината за унищожаването на жаждата е Благородният осморен път. Прекратяването на *дуккха*, което е *Ниббана* означава, че няма възникване или умиране и следователно не е включено тук.

Пътят, водещ до прекратяване на *дуккха* е два вида: извън обсега на света (*локутара*) и светски (*лока*). Двата пътя се появяват поради четири *дхамми* на влизане в потока (т.е. това са общуване с целомъдрени хора, слушане на истинската *Дхамма*, мъдро осмисляне на *дхаммите*, които човек е чул и практикуване съгласно *Дхамма*).

¹¹⁵ *Анагами* се нарича просветлен човек, който е изкоренил *диттхи*, *вичикичча*, *силаббата-парамаса*, *исса*, *маччхари*, *камарага* и *патигха* (вж. бел. 82) и като следствие след смъртта ще се прероди в Чистата земя (*Суддхаваса*), където ще постигне *Архатство*. Той е наречен Не-Връщащ-се, защото никога повече няма да се прероди (да се върне) в сетивния свят, наречен „Сфера“ или „Свят на желанията“ (*Камалока*). Този последен раздел има за цел да окуражи медитиращия със знанието, че ако практикува наистина старателно и последователно и в съответствие с тази *Сутта*, той може да очаква да достигне до пълното унищожение на алчността, омразата и заблудата още в този живот.

Но защо да говорим за седем години, *Бхиккху*. Който така практикува тези четири *сатипаттхани* шест години, пет години, четири години, три години, две години или една година.

Но защо да говорим за една година, *Бхиккху*. Който така практикува тези четири *сатипаттхани* шест месеца, пет месеца, четири месеца, три месеца, два месеца или половин месец.

Но защо да говорим за половин месец, *Бхиккху*. Който така практикува тези четири *сатипаттхани* седем дни, трябва да очаква един от следните два резултата: достигане на състоянието *Архат* в този живот или ако все още има следи от привързаност – състояние *Анагамин*.

Това е, което имах предвид, когато казах: „*Бхиккху*, това е единственият начин за пречистване (на умовете) на съществата, за преодоляване на страданието и мъката, за прекратяване на физическата и умствена болка, за осъществяване на Благородния осморен път и за постигане на *Ниббана*. Този единствен начин са четирите *сатипаттхани*.

Това е, което *Бхагават* каза. Възхитени, *Бхиккху* се радваха на думите на *Бхагават*.

Брахманимантанника Сутта ***Brahmanimantanika Sutta***

По покана на Брахма

1. ТАКА СЪМ ЧУЛ.

Веднъж Благословения бил отседнал в *Саваттхи*, в гората Джета на парка *Анатхапиндика*. Той се обърнал към монасите така: „Монаси!“ – „Почитаеми господине“, отговорили те. След това Благословения казал:

2. „Монаси, веднъж бях отседнал в *Уккаттха* в гората *Субхага* в корените на царственото дърво *сала*. По това време у *Бака-Брахма*¹ възникна следният пагубен възглед: „Това² е постоянно, това е неунищожимо, това е вечно, това е едно цяло и не подлежи на изчезване, защото нито е родено, нито остарява, нито умира, нито преминава, нито се появява отново и отвъд това (съществуване) няма никакво по-висше освобождение³“.

3. С ума си прозрях мисълта на *Бака-Брахма* и с бързина, равна на времето, за което здрав мъж изпъва сгънатата си ръка или я свива, изчезнах от корените на царственото дърво *сала*, намиращо се в *Уккаттха* в гората *Субхага* и се появих в света на *Брахма*. *Бака-Брахма* видя отдалече, че идвам и каза: „Елате, добри ми господине! Добре дошъл, добри ми господине! Мина много време, откакто намерихте възможност да дойдете тук, добри ми господине. Сега казвам, добри ми господине, че това е постоянно, това е неунищожимо, това е вечно, това е едно цяло и не подлежи на изчезване, защото нито е родено, нито остарява, нито умира, нито преминава, нито се появява отново и отвъд това няма никакво по-висше освобождение“.

4. Когато това беше изречено, аз казах на *Бака-Брахма*: „Достопочтеният *Бака-Брахма* е изпаднал в невежество. Колко потопен в невежество е *Бака-Брахма*! Той е изпаднал в невежество, защото казва, че непостоянното е постоянно, не-вечното – вечно, частичното – цяло, изчезващото – неизчезващо, каквото е родено, остарява, умира, отминава и се появява отново – нито се ражда, нито остарява, нито умира, нито отминава, нито се появява отново. И когато има висше

¹ *Бака-Брахма* (*Baka-Brahmā*, пали, скт.), Жеравът-Брахма, господарят, владетелят на Света.

Преводът на тази *Сутта* е направен от :

<https://www.accesstosight.org/tipitaka/mn/mn.049.than.html>

Всички бележки под черта са на българския преводач.

² Под „това“ *Бака-Брахма* разбира: „Моето съществуване е постоянно, непоклатимо, вечно и не може да премине“ (превод: Lal Ariyaratna Pinnaduwa), тоест съществуването на неразрушимия свят на *Брахма* е вечно и над този свят няма и не съществува по-висш.

³ Букв. „няма измъкване“.

освобождение от това (съществуване), той казва, че няма по-висше освобождение от това (съществуване).

5. След това *Мара*⁴, Лукавия, зае място в Събранието на *Брахма* и преструвайки се на негов член ми каза: „Монахо, Монахо, недей да не вярваш на *Брахма*, не го атакувай, защото той е *Брахма*, Великият *Брахма*, Властелинът, Непреходният, Всевиждащият, Всемогъщият, Притежаващият Съвършенство, Господарят-Творец и Създател, Всевишно Провидение, Учител и Баща на всички, които са били и някога ще бъдат. Преди теб, Монахо, в света е имало отшелници и *брахмини*, които са осъждали земята, показвайки отвращение към нея, осъждали са водата, показвайки отвращение към нея, осъждали са огъня, показвайки отвращение към него, осъждали са вятъра, показвайки отвращение към него, осъждали са съществата, показвайки отвращение към тях, осъждали са боговете, показвайки отвращение към тях, осъждали са *Паджапати*⁵, показвайки отвращение към него, осъждали са *Брахма*, показвайки отвращение към него и при разпадане на телата им, когато животът им е бивал отсечен, те се установявали в по-нисши тела. Преди твоето време, Монахо, в света е имало също отшелници и *брахмини*, които са възхвалявали земята с наслада от земята, възхвалявали водата с наслада от водата, възхвалявали огъня с наслада от огъня, възхвалявали въздуха с наслада от въздуха, възхвалявали съществата с наслада от тях, възхвалявали боговете с наслада от тях, възхвалявали *Паджапати* с наслада от него, възхвалявали *Брахма* с наслада от него и при разпадане на телата им, когато животът им е бивал отсечен, те се установявали в по-висши тела. Така че, Монахо, казвам следното: Моля, добри ми господине, да вършите само това, което *Брахма* казва. Никога не престъпвайте думата на *Брахма*. Ако престъпите думата на *Брахма*, Монахо, тогава, както човек прогонва с пръчка приближаващата се Богиня на щастието или както човек, падащ в бездната остава без опора на ръцете и краката, ще получите такъв резултат. Моля, добри ми господине, да правите само това, което *Брахма* казва и никога да не престъпвате думите на *Брахма*. Не виждате ли, че Събранието на *Брахма* заседава тук? Така *Мара*, Лукавия, насочи вниманието ми към Събранието на *Брахма*.

6. След като изрече това, аз казах на *Мара*, Лукавия: „Знам те аз, *Мара*. Недей да си мислиш: „Той не може да ме разпознае“. Ти си *Мара*, Лукавия, а *Брахма*, Събранието на *Брахма* и членовете на Събранието на *Брахма*, всички са паднали в твоите ръце и под твоя власт. Ти, Лукави, си мислиш: „Този тук също ще падне в ръцете ми и под моя власт“. Само че, Лукави, аз нито ще падна в ръцете ти, нито под твоя власт“.

7. Когато това беше изречено, *Бака-Брахма* ми каза: „ Но добри ми господине, аз само казвам, че това, което наистина е постоянно е постоянно, което наистина е неунищожимо е неунищожимо, което наистина е вечно е вечно, което наистина е цяло е цяло, което наистина е непреходно е непреходно, което наистина

⁴ *Мара* (*Māra*, пали, скт.), богът на смъртта.

⁵ *Паджапати* (*paṇḍarati*, пали) – букв. „баща (*пати*) на голямо потомство (*паджа*)“, тоест Брахма.

е неродено, неостаряващо, неумиращо, трайно и непоявяващо се отново е неродено, неостаряващо, неумиращо, трайно и непоявяващо се отново. И когато няма освобождение от това (съществуване), няма освобождение.

Преди вашето време, монаси, в света е имало отшелници и *брахмини*, чиято аскетична практика е траела колкото целия ваш живот. Те са знаели, че когато има по-висше освобождение от това (тук), има освобождение и когато няма по-висше освобождение, няма по-висше освобождение. Така че, монаси, казвам ви: Вие няма да намерите по-висше освобождение от това (тук), а докато стигнете тук, ще жънете своя дял от тревоги и изтощение. Но ако се държите за земята, вие ще сте близо до мен, в моите владения, където постъпвам според волята си и откъдето пропъждам⁶. Ако се държите за водата... огъня... въздуха... съществата... боговете... *Паджаспати*... *Брахма*, вие ще сте близо до мен, в моите владения, където постъпвам според волята си и откъдето пропъждам“.

8. „Знам това, *Брахма*: Ако се наслаждавам на земята, ще съм близо до теб, в твоите владения, където постъпваш според волята си и откъдето пропъждаш. Ако се наслаждавам на водата ... огъня... въздуха... съществата... боговете... *Паджаспати*... *Брахма*, ще съм близо до теб, в твоите владения, където постъпваш според волята си и откъдето пропъждаш. Но освен това, аз знам и разграничавам предела на твоето влияние и великолепие така: *Бака-Брахма* има толкова и толкова огромна власт. *Бака-Брахма* има толкова и толкова огромна мощ. *Бака-Брахма* има толкова и толкова огромно влияние“.

„Добре, Монахо, но как разграничаваш предела на моето влияние и великолепие, че да твърдиш: *Бака-Брахма* има толкова и толкова огромна власт. *Бака-Брахма* има толкова и толкова огромна мощ. *Бака-Брахма* има толкова и толкова огромно влияние.“

9. „Докъдето Луната и Слънцето се въртят, излъчват светлина и осветяват четвъртините⁷, хилядократно повече върховната ти власт се разпростира.

Там ти знаеш тези, които са висши и нисши, тези, изпълнени с похот и тези, свободни от похот, познаваш състоянието, което е такова и състоянието, обратно на това, знаеш идването и отиването на съществата.

Така, *Брахма*, разграничавам предела на твоето влияние, така разграничавам твоето великолепие: *Бака-Брахма* има толкова и толкова огромна власт. *Бака-*

⁶ Изразът „Където постъпвам според волята си и откъдето пропъждам“ в превода на Lal Ariyaratna Pinnaduwaage е даден така: „В моя свят, който поддържам по мой вкус“.

⁷ Четирите посоки на света.

Брахма има толкова и толкова огромна мощ. *Бака-Брахма* има толкова и толкова огромно влияние.

10. Но, *Брахма*, има други три нива⁸, които ти нито знаеш, нито виждаш, а аз знам и виждам. Има ниво, наречено „Бликащи сияния“⁹, от което ти си паднал и си се появил тук. И тъй като от дълго време пребиваваши тук, паметта ти за него е станала на бъркотия и затова нито го знаеш, нито го виждаш, но аз го знам и виждам. Следователно, *Брахма*, що се отнася до прякото знание, аз не стоя на едно ниво с теб, така че как може да съм по-нисш от теб? По-скоро аз съм по-висш от теб.

Има, *Брахма*, ниво, наречено (богове на) Блестящата слава¹⁰... Има ниво, наречено (богове на) Великия плод¹¹. Ти не ги знаеш, нито ги виждаш, но аз ги знам и виждам. Следователно, *Брахма*, що се отнася до прякото знание, аз не стоя на едно ниво с теб. Как е възможно да съм по-нисш от теб? По-скоро аз съм по-висш от теб.

11. *Брахма*, след като пряко възприемам земята като земя до степен несъизмерима със „земното“ на земята, аз не твърдя, че съм земята, не твърдя, че съм в земята, не твърдя, че съм отделно от нея, не твърдя, че земята е „моя“. Аз не утвърждавам земята. Следователно, *Брахма*, що се отнася до прякото знание, аз не стоя на едно ниво с теб. Как е възможно да съм по-нисш от теб? По-скоро аз съм по-висш от теб.

⁸ Букв. „земи“. Нивата на съществуване в Будистката космология са 31 на брой. Вж.

<https://www.accesstoinight.org/ptf/dhamma/sagga/loka.html>

⁹ *Abhassara deva*: клас богове от *Рупа-лока* (Сферата на фината материя), нивото на втората *джхана* (медитативно състояние). Наречени са „Бликащи сияния“, защото телата им излъчват сияние във всички посоки. Те са напълно „обгърнати от лекота и радост“ (*sukhena abhisaiññā parisaññā*). Продължителността на техния живот е 2 *калпи*. Една *калпа* е един космически цикъл. Споменава и се продължителност от 8 *калпи*, но въпреки това, след като продължителността на живота им се изчерпи, те могат да „паднат“ в по-нисше ниво или състояние на съществуване. Те се „хранят“ с радост.

¹⁰ Блестяща слава, *Subhākina*. Клас божества (дева), също обитаващи света на *Брахма*, чиито живот се казва (MA.i.553; SA.i.162), че продължава 64 *калпи*, а другаде (A.ii.127, 129) се споменава, че е „само“ 4 *калпи*.

Тези божества са изпълнени изцяло от щастие и са напълно лишени от безпокойство. Те изпитват върховно щастие, за разлика от божествата *Абхассара* (бел. 9), които се хранят с радост.

Светлината, която излъчват е с постоянна яркост, а не на снопове проблясъци. Когато нашият свят (*Камалока*) бива разрушен от вода, нивото *Субхакхина* (*Субхакхина*) е границата, до която водата се издига. Това ниво е точно преди нивото *Вехафала* (ниво 21). Вж.

<https://www.accesstoinight.org/ptf/dhamma/sagga/loka.html>

¹¹ *Vehaphala* (*вехафала*, пали) – Велик плод. Великият плод е ниво от Света на *Брахма*, обитавано от боговете-притежатели на Великия плод. То е първото от трите, считани за Благородни нива. Другите две са *Akañiṭṭha* и *Nevasaññānāsaiññāyatana*. Наречени са Благородни, защото в тях се прераждат *Анагамините* или Не-връщащите се (в Човешкия свят). Оттук *Анагамините* могат „директно да преминат“ в *Нирвана* без повече да се прераждат никъде другаде.

Продължителността на живота на това ниво е 500 *калпи*. Дори и тук могат да се преродят „обикновени“ хора, но след като изживеят целия период от 500 *калпи*, те отново „падат“ в по-нисши нива на съществуване, вкл. адските състояния, животинския свят и света на гладните духове.

12-23. *Брахма*, след като пряко знам водата като вода... огъня като огън... съществата като същества... боговете като богове... *Паджапати* като *Паджапати*... *Брахма* като *Брахма*... боговете от Бликащите сияния като богове от Бликащите сияния... боговете от Блестящата слава като богове от Блестяща слава ... боговете от Великия плод като богове от Великия плод... Върховния Повелител като Върховен Повелител... всичко като всичко и след като пряко възприемам повсеместността на всичкото като всичко до степен несъизмерима с всичкото, аз не твърдя, че съм всичко, не твърдя, че съм във всичкото, не твърдя, че съм отделно от всичкото, не твърдя, че всичкото е „мое“. Аз не утвърждавам „всичкото“. Следователно, *Брахма*, що се отнася до прякото знание, аз не стоя на едно ниво с теб. Как е възможно да съм по-нисш от теб? По-скоро аз съм по-висш от теб“.

24. „Ако, добри ми господине, пряко възприемате всичкото до степен несъизмерима с „всичкото“ на всичкото, дали това ваше твърдение няма да се окаже пусто и празно?“

25. „Съзнанието, което не отразява каквото и да било,¹²
безкрайно, сияещо навред,

¹² *Vīññāṇaṃ anidassanaṃ* (виннянам анидассанам, пали)– Съзнание, в което има само съзнание, тоест няма проявление на нищо друго освен съзнание, няма никаква видима следа от явления и събития. Това е медитативно състояние, в което се преживява безкрайността на съзнанието. Затова често го превеждат като „съзнание, извън *кхандхата* съзнание, извън време-пространството“. В повечето преводи фразата *vīññāṇaṃ anidassanaṃ* се превежда като „не-проявяващо се съзнание“, а понякога като „съзнание без повърхност, върху която нещо да се отрази“ и като „безкрайно, сияещо навсякъде“ съзнание. Този неправилен превод води до друга колосална грешка, която казва, че *anidassana vīññāṇa* е съзнание, равнозначно на *pabhassara citta* (чист, блестящ, ослепителен ум) и дори на *bhavaṅga citta* (жизнен континуум). Но ние знаем (<https://puredhamma.net/abhidhamma/pabhassara-citta-radiant-mind-bhavanga/>), че съзнанието е замърсен ум. Умът (*citta*) се замърсява в девет стъпки, като осмата и деветата са съответно *vīññāṇa* (винняна, съзнание) и *vīññāṇa khandha* (*кхандхата* съзнание или „купчината“, в която се натрупва всичко осъзнато). Вж. Въведението. Замърсяването на ума се случва поради натрупването като потенциал на резултати от **съзнателните** и **умишлено** извършени лоши действия (*карма*), които стават причина за възникването на съзнанието и *нама-рупа* (менталност-материалност). Поради това в употреба влиза термина „кармично съзнание“, но то не е отделен вид съзнание от общо шестте вида съзнание, а е наречено така за удобство и за да покаже, че то е причината за замърсяването на ума (*citta*).

На пали думата *nidassana* (*нидассана*) означава „видимо нагледно“, а *anidassana* предполага, че става въпрос за нещо, което не може да се види и докосне. Но в никакъв случай не става въпрос за отделен вид съзнание. В *Kakacūpaṇa Sutta* (*Majjhima Nikāya* 21) четем следния пасаж: „Монаси, представете си, че един мъж носи пурпурна, жълта, лилава и зелена боя за рисуване и ви каже: „Ще нарисувам картина в небето“. Как мислите, Монаси? Може ли този човек да нарисува картина (материални форми) в небето и тя да се появи в празното пространство?“ – „Не, уважаеми господине“. „Защо? Защото празното пространство няма форма и е невидимо. Не е възможно да се нарисува (материална) картина в небето или да се накара такава да се появи в небето“.

Така anidassana vīññāṇa е отвъд време-пространството – едно измерение, което се дефинира като „нищо тук, нищо там, нищо помежду“ (*Udāna* 1.10) и като такова е отвъд *vīññāṇa khandha*, защото *vīññāṇa khandha* покрива диапазона на всички понятия (близо и далеч, минало, настояще и бъдеще), а те всички са от време-пространството. Фактът, че това съзнание е отвъд време-пространството не ни дава обаче основание да го дефинираме като непрекъснато, постоянно, вездесъщо или навред сияещо, защото това отново са понятия, които имат смисъл само когато има време-пространство. А тъй като „всичко“ се дефинира като свързано със и опосредствано от шестте основи на сетивата (*salayatana*), възниква въпросът дали съзнанието „без отличителен

не се възприема пряко със земното на земята ...
нито с водното на водата, нито с горещината на
огъня ...
нито с ветровитостта на вятъра ...
нито с повсеместността на всичкото“.

26. „Добре тогава, добри ми господине, сега аз ще изчезна и така ще се скрия от вас, че няма да може да ме намерите“.

„Скрий се от мен, ако можеш, *Брахма*“.

След това *Бака-Брахма* си помислил: „Ще се скрия от отшелника Готама – съзерцаващия, ще се скрия от отшелника Готама“, но не могъл да се скрие.

След това аз казах: „Добре, *Брахма*, сега аз ще се скрия от теб и ти няма да можеш да ме намериш“.

„Скрий се, ако можеш, добри ми господине“.

„Тогава, Монаси, приложих такава свръхестествена сила, че нито *Брахма*, нито Събранието на *Брахма*, нито членовете на Събранието на *Брахма* можеха да ме чуят и видят. И след като бях изчезнал, им казах следния стих:

27. „Виждайки опасност в съществуването¹³ и в съществуването, търсещо не-съществуване, аз не утвърждавам никакъв вид съществуване, нито съм привързан към някаква наслада“.

28. В този момент *Брахма*, Събранието на *Брахма* и членовете на Събранието на *Брахма* бяха поразени от почуда и удивление и казаха: „Това е чудесно, това е удивително! Великата сила и великата мощ на отшелника Готама! Никога преди не сме виждали и чували някой друг отшелник или *брахмин* да притежава такава велика сила и такава мощ като отшелника Готама от рода *Сакия*! Живеещ сред поколение, намиращо толкова наслада в съществуването, толкова радост в съществуването и толкова обичащо съществуването, той е изкоренил съществуването от корен“.

29. След това *Мара*, Лукавия, престорилия се на член от Събранието на *Брахма*, ми каза: „Добри ми господине, ако това е, което сте разграничили и с което сте се просветлили, недейте да наставлявате своите (обикновени) ученици или

белег“ попада в категорията „всичко“. Само че *Anguttara Nikaya* 4.174 предупреждава, че всяка спекулация относно това, дали нещо „остава“ или „не остава“ след окончателното прекратяване на шестте основи на сетивата, води до „обективизиране на не-обективизируемото“. Вж. също <https://puredhamma.net/living-dhamma/nama-rupa-to-namarupa/vinnana-aggregate/anidassana-vinna%E1%B9%87a-what-it-really-means/>

¹³ *Bhava* (пали, скт.) ставане, случване. Изразът може по-точно да се преведе така: „Виждайки опасност от случването на каквото и да било“.

тези, преминали в отшелничество, не ги учете на *Дхамма*, не копнейте за тях. И преди вашето време, добри ми господине, в света е имало отшелници и *брахмини*, които твърдели, че са постигнали освобождение от страданието и че напълно са се просветлили. Те наставлявали своите (обикновени) ученици и тези, преминали в отшелничество. Те ги учили на *Дхамма* и копнеели за тях, но при разпадане на телата им, когато животът им бивал отсечен, се установявали в по-нисши тела.

Преди вашето време, добри ми господине, в света е имало отшелници и *брахмини*, които твърдели, че са постигнали освобождение от страданието и че напълно са се просветлили. Но те не наставлявали своите (обикновени) ученици и тези, преминали в отшелничество. Не са ги учили на *Дхамма* и не са копнеели за тях. И при разпадане на телата им, когато животът им бивал отсечен, те се установявали в по-висши тела.

Така че, Монахо, казвам ти: Моля, добри ми господине, не се напрягайте¹⁴. Живейте, отдаден на приятното пребиваване тук и сега, защото това е майсторство, което е добре да се остави така. Не поучавайте другите“.

30. Когато това беше изречено, аз казах на *Мара*, Лукавия: „Знам те аз, Лукави. Не си мисли: „Той не може да ме разпознае“. Ти си *Мара*, Лукавия. И не от състрадание и загриженост за мое добро говориш така. Ти си мислиш: „Тези, които отшелникът Готама учи на *Дхамма*, ще избягат от моята сфера на влияние“. А онези твои отшелници и *брахмини*, Лукави, които твърдят че са постигнали и че напълно са се просветлили, не са постигнали и не са се просветлили. Но аз, който твърдя, че съм постигнал и че съм напълно просветлен, съм постигнал и съм напълно просветлен. Защото когато *Татхāгата*¹⁵ учи учениците на *Дхамма*, той остава такъв¹⁶ и когато *Татхāгата* не учи учениците на *Дхамма*, той остава такъв. Когато *Татхāгата* наставлява учениците, той остава такъв и когато *Татхāгата* не наставлява учениците, той остава такъв. Защо? Защото *Татхāгата* е изоставил нечистотиите, които замърсяват, които довлечат ново съществуване, които носят неприятности, които узряват в страдание и водят до следващо раждане, старост и смърт. Тях *Татхāгата* е изоставил, техния корен е отсякъл, тях е направил като пън на палмово дърво, тях е унищожил така, че повече да не възникват. Както когато на палмовото дърво се отсече короната, то повече не може да расте, така

¹⁴ Букв. „бъдете без усилие“.

¹⁵ *Tathāgata* (*Tamhāgata*, пали, скт.). Много популярен епитет, с който Буда е наричал сам себе и който в превод означава „Така дошъл, така си отишъл“.

¹⁶ *Tathā* (*tamhā*, пали, скт.) – все такъв, неизменяем, един и същ. Нито това, нито нещо друго. Тази неизменност се отнася до непоклатимото, неподлежащо на промяна и устойчиво освобождение на ума. Умът е укротил и прекратил производството на този вихър от *санкхари* (умствени конструкции) по такъв начин, че повече да не може да посочи „тук“, „там“ или „пomeжду“. Нашите умове са обсебени от възприемането на разнообразие и различие. В зависимост от цвета и формата, ние разграничаваме обекти и им даваме имена. Това е товар и пренапрежение за ума. Затова всяка медитативна практика започва с успокояване на ума и продължава до постигане на уравновесеност и невъзмутимост (*упеккха*).
yathā idam tathā etam, yathā etam tathā idam, „Както това, така и онова. Както онова, така и това“.

Татхāгата е изоставил нечистотиите, които замърсяват, отсякъл ги е от корен, направил ги е като пън на палмово дърво и ги е лишил от условията за възникване“.

31. Поради неспособността на *Мāра* да отговори и поради поканата на *Брахма*, тази беседа беше озаглавена „По покана на *Брахма*“.

Ямака Сутта ***Yamaka Sutta***

Беседа с Ямака

Грешният възглед на Ямака

1. Веднъж почитаемият *Сарипутта* бил отседнал в парка *Анатхапиндика*, в гората *Джета* близо до *Саваттхи*.

2. В това време следният лош грешен възглед възникнал у монаха *Ямака*: „Доколкото разбирам *Дхамма*, както е преподадена от Благословения Буда, монахът, който е унищожил пороя (от замърсявания)¹, когато тялото му се разпадне, бива унищожен и заличен, така че повече не съществува след смъртта“.

3. Някои монаси чули, че у монаха на име *Ямака* възникнал следният грешен възглед: „Доколкото разбирам *Дхамма*, както е преподадена от Благословения Буда, монахът, който е унищожил пороя, когато тялото му се разпадне, бива унищожен и заличен, така че повече не съществува след смъртта“.

4. Тогава тези монаси приближили почитаемия *Ямака* и разменили почести. След като приключили с любезностите, монасите седнали от едната му страна.

5. Седейки от едната му страна, монасите казали на почитаемия *Ямака*: „Приятелю *Ямака*, вярно ли е, че следният грешен възглед е възникнал у теб, а именно: „Доколкото разбирам *Дхамма*, както е преподадена от Благословения Буда, монахът, който е унищожил пороя, когато тялото му се разпадне, бива унищожен и заличен, така че повече не съществува след смъртта“?

¹ Пали: *āsava*, *āśava* – гноен абсцес, мехури с нечистотии, гангрена, разяждаща язва. Терминът се отнася най-вече до умствените замърсявания: жажда или ненаситност за още и още сетивни удоволствия, жажда за още и още съществування и невежество (незнание на Четирите благородни истини), които увековечават *Самсара* – безначалния цикъл от прераждания, страдание и смърт. Преводът тази *Сутта* е направен от <https://www.accesstosight.org/tipitaka/sn/sn22/sn22.085.than.html>

6. „Съвсем вярно е, монаси. Доколкото аз разбирам *Дхамма*, както е преподадена от Благословения Буда, монахът, който е унищожил пороя, когато тялото му се разпадне, бива унищожен и заличен, така че повече не съществува след смъртта“.

Тогава монасите, желаейки да го откъснат от този грешен възглед, настойчиво казали:

7. „Не говори така, *Ямака*! Не изкривявай думите на Благословения. Не е добре да се представят невярно думите на Благословения. Благословения не е казал, че „Монахът, който е унищожил пороя, когато тялото му се разпадне, бива унищожен и заличен, така че повече не съществува след смъртта“.

Ямака поддържа своя възглед

8. Въпреки че го притискали и му задавали кръстосани въпроси, почитаемият *Ямака* инатливо се придържал към този вреден възглед и продължавал да настоява, че: „Доколкото разбирам *Дхамма*, както е преподадена от Благословения Буда, монахът, който е унищожил пороя, когато тялото му се разпадне, бива унищожен и заличен, така че повече не съществува след смъртта“.

9. Монасите не успели да откъснат почитаемия *Ямака* от този лош грешен възглед. Ето защо станали и отишли при почитаемия *Сарипутта*. След като се приближили до него, казали: „Приятелю *Сарипутта*, у монаха *Ямака* е възникнал следният грешен възглед: „Доколкото разбирам *Дхамма*, както е преподадена от Благословения Буда, монахът, който е унищожил пороя, когато тялото му се разпадне, бива унищожен и заличен, така че повече не съществува след смъртта“. Би било добре, почитаеми *Сарипутта*, от състрадание, да отидете при *Ямака*“.

10. Почитаемият *Сарипутта* мълчаливо се съгласил.

Сарипутта напомня на Ямака

11. Вечерта уважаемият *Сарипутта* излязъл от своето уединение и отишъл при почитаемия *Ямака*. След като приближил, двамата разменили любезности и седнали на една страна.

12. Почитаемият *Сарипутта* попитал почитаемия *Ямака*: „Приятелю *Ямака*, вярно ли е, че следният вреден възглед е възникнал

у теб, а именно, „Доколкото разбирам *Дхамма*, както е преподадена от Благословения Буда, монахът, който е унищожил пороя, когато тялото му се разпадне, бива унищожен и заличен, така че повече не съществува след смъртта“?

13. „Съвсем вярно е, приятелю. „Доколкото аз разбирам *Дхамма*, както е преподадена от Благословения Буда, монахът, който е унищожил пороя, когато тялото му се разпадне, бива унищожен и заличен, така че повече не съществува след смъртта“.

Трите характеристики

14. – Как мислиш, приятелю *Ямака*, дали формата е постоянна или непостоянна?

– Непостоянна, приятелю.

– Дали каквото е непостоянно е неудовлетворително² или удовлетворително?

– Неудовлетворително, приятелю.

– Дали каквото е непостоянно, неудовлетворително и непрекъснато променящо се³ следва да се счита за: „Това е мое, това съм Аз, това е моята същност“?

– Не, приятелю.

15. – Тогава, как мислиш, приятелю *Ямака*, дали усещането е постоянно или непостоянно?

– Непостоянно, приятелю.

– Дали каквото е непостоянно е неудовлетворително или удовлетворително?

– Неудовлетворително, приятелю.

– Дали каквото е непостоянно, неудовлетворително и непрекъснато променящо се следва да се счита за: „Това е мое, това съм Аз, това е моята същност“?

² Навсякъде в текста под „неудовлетворително“ се разбира „страдание“, а под „удовлетворително“ – „щастие“. Това е двойката думи *кусала-акусала*. Вж. *Саккапанха Сутта*, бел. 20.

³ В Будизма всички явления или феномени (*дхамми*), вкл. *Ниббана* са пусти от каквато и да било същност, независимо как я наричаме – душа, божествена искра, Буда природа, *Брахман*, космическо съзнание, *ригна* (чист, сияен ум на тибетски), Хигс бозон, Аз и пр. и пр.

– Не, приятелю.

16. – Тогава, как мислиш, приятелю *Ямака*, дали възприятието е постоянно или непостоянно?

– Непостоянно, приятелю.

– Дали каквото е непостоянно е неудовлетворително или удовлетворително?

– Неудовлетворително, приятелю.

– Дали каквото е непостоянно, неудовлетворително и непрекъснато променящо се следва да се счита за: „Това е мое, това съм Аз, това е моята същност“?

– Не, приятелю.

17. – Тогава, как мислиш, приятелю *Ямака*, дали умствените конструкции (*санкхара*) са постоянни или непостоянни?

– Непостоянни, приятелю.

– Дали каквото е непостоянно е неудовлетворително или удовлетворително?

– Неудовлетворително, приятелю.

– Дали каквото е непостоянно, неудовлетворително и непрекъснато променящо се следва да се счита за: „Това е мое, това съм Аз, това е моята същност“?

– Не, приятелю.

18. – Тогава, как мислиш, приятелю *Ямака*, дали съзнанието е постоянно или непостоянно?

– Непостоянно, приятелю.

– Дали каквото е непостоянно е неудовлетворително или удовлетворително?

– Неудовлетворително, приятелю.

– Дали каквото е непостоянно, неудовлетворително и непрекъснато променящо се следва да се счита за: „Това е мое, това съм Аз, това е моята същност“?

– Не, приятелю.

Универсалност на липсата на Аз или универсалност на не-Аза

19а. Следователно, приятелю *Ямака*, всякакъв вид форма, каквато и да е – външна или вътрешна, груба или фина, минала, бъдеща, настояща, вътрешна или външна, нисша или висша, близка или далечна – всички форми следва с правилна мъдрост да се разглеждат такива, каквито са в действителност, а именно:

„Това не е мое, това не съм Аз, това не е моята същност“.

19б. Следователно, приятелю *Ямака*, всякакъв вид усещане, каквото и да е – външно или вътрешно, грубо или фино, минало, бъдеще, настояще, вътрешно или външно, нисше или висше, близко или далечно – всички усещания следва с правилна мъдрост да се разглеждат такива, каквито са в действителност, а именно:

„Това не е мое, това не съм Аз, това не е моята същност“.

19в. Следователно, приятелю *Ямака*, всякакъв вид възприятие, каквото и да е – външно или вътрешно, грубо или фино, минало, бъдеще, настояще, вътрешно или външно, нисше или висше, близко или далечно – всички възприятия следва с правилна мъдрост да се разглеждат такива, каквито са в действителност, а именно:

„Това не е мое, това не съм Аз, това не е моята същност“.

19г. Следователно, приятелю *Ямака*, всякакъв вид умствени конструкции, каквито и да са – външни или вътрешни, груби или фини, минали, бъдещи, настоящи, вътрешни или външни, нисши или висши, близки или далечни – всички умствени конструкции следва с правилна мъдрост да се разглеждат такива, каквито са в действителност, а именно:

„Това не е мое, това не съм Аз, това не е моята същност“.

19д. Следователно, приятелю *Ямака*, всякакъв вид съзнание, каквото и да е – външно или вътрешно, грубо или фино, минало, бъдеще, настояще, вътрешно или външно, нисше или висше, близко или далечно – всички съзнания следва с правилна мъдрост да се разглеждат такива, каквито са в действителност, а именно:

„Това не е мое, това не съм Аз, това не е моята същност“.

Изкореняване на заблудите и освобождаване

20а. Виждайки по този начин, *анураддха*⁴, благородният учен монах, се е отвърнал от (преодолял, изоставил и изкоренил заблудата по отношение на) формата, отвърнал се е от усещането, отвърнал се е от възприятието, отвърнал се е от умствените конструкции, отвърнал се е от съзнанието.

Посредством отвърщането, той станал безпристрастен⁵.

Посредством безпристрастността, неговият ум е станал освободен.

20б. Когато умът е свободен, възниква знанието: „Аз съм свободен!“ И той разбира: „Унищожено е раждането. Светият живот е изживян. Каквото е трябвало да се направи, е направено. Няма повече от това състояние на съществуване“.⁶

Природата на Татхāгата⁷

21. – Как мислиш, приятелю *Ямака*, смяташ ли, че формата е *Татхāгата*?

– Не, приятелю.

22. – Смяташ ли, че усещането е *Татхāгата*?

– Не, приятелю.

23. – Смяташ ли, че възприятието е *Татхāгата*?

– Не, приятелю.

24. – Смяташ ли, че умствените конструкции са *Татхāгата*?

– Не, приятелю.

25-26⁸. – Смяташ ли, че съзнанието е *Татхāгата*?

– Не, приятелю.

27. – Как мислиш, приятелю *Ямака*, смяташ ли, че *Татхāгата* е във формата?

⁴ *Anu-rāddha* (*ану-раддха*) – осъществен, придобит (мин. прич. на „осъществявам“, „постигам“, „придобивам“.

⁵ Пали: *upekkha*, *упеккха* – уравновесен, спокоен, неразвълнуван ум. Ум, който е в пълен покой и не поражда никакви умствени турбуленции. Вж. също *Аггиваччхаготта Сутта*, бел. 5.

⁶ Няма повече прераждания.

⁷ Много популярен епитет, с който Буда наричал сам себе си. В превод означава „Така дошъл, така си отишъл“.

⁸ Такава е номерацията в PTS (Pali Text Society – Обществото за текстове на езика пали).

– Не, приятелю.

– Смяташ ли, че *Татхágaга* е отделен от формата?

– Не, приятелю.

28. – Смяташ ли, че *Татхágaга* е в усещането?

– Не, приятелю.

– Смяташ ли, че *Татхágaга* е отделен от усещането?

– Не, приятелю.

29. – Смяташ ли, че *Татхágaга* е във възприятието?

– Не, приятелю.

– Смяташ ли, че *Татхágaга* е отделен от възприятието?

– Не, приятелю.

30. – Смяташ ли, че *Татхágaга* е в умствените конструкции?

– Не, приятелю.

– Смяташ ли, че *Татхágaга* е отделен от умствените конструкции?

– Не, приятелю.

31. – Смяташ ли, че *Татхágaга* е в съзнанието?

– Не, приятелю.

– Смяташ ли, че *Татхágaга* е отделен от съзнанието?

– Не, приятелю.

32. – Как мислиш, приятелю *Ямака*, смяташ ли, че формата, усещането, възприятието, умствените конструкции и съзнанието (взети заедно) са *Татхágaга*?

– Не, приятелю.

33. – Как мислиш, приятелю *Ямака*, смяташ ли, че *Татхágaга* е човек без форма, без усещане, без възприятие, без умствени конструкции и без съзнание?

– Не, приятелю.

34. – Но, приятелю *Ямака*, когато точно в този живот *Татхágaга* не се възприема от теб като истински и реален (*saccato thetato*), правилно ли е да твърдиш следното: „Приятелю, когато *Татхágaга* описва *Татхágaга* – висшия, върховен човек, постигнал съвършено просветление – той го описва отделно от следните четири твърдения:

„*Tatxāgata* съществува след смъртта,
Tatxāgata не съществува след смъртта,
Tatxāgata и съществува, и не съществува след смъртта,
Tatxāgata нито съществува, нито не съществува след смъртта?“

35. – По-рано, приятелю *Сарипутта*, когато бях невеж, аз поддържах такъв вреден грешен възглед, но сега, когато чух тази *Дхамма* от теб, почитаеми *Сарипутта*, изоставих този вреден грешен възглед и достигнах до *Дхамма*.⁹

36. – Ако, приятелю *Ямака*, те попитат: „Приятелю *Ямака*, когато един монах е *Архат*, чийто порой (от замърсявания) е унищожен, какво става след като умре, след като неговото тяло се разпадне?“ – Ако така те попитат, какво ще отговориш?

37a. – Ако, приятелю, ме попитат: „Приятелю *Ямака*, когато един монах е *Архат*, чийто порой (от замърсявания) е унищожен, какво става след като умре, след като неговото тяло се разпадне?“ – аз ще отговоря така:

376. – Приятели, формата е непостоянна; каквото е непостоянно е неудовлетворително (страдание); каквото е страдание свършва и си отива.

Усещането е непостоянно; каквото е непостоянно е страдание; каквото е страдание свършва и си отива.

Възприятието е непостоянно; каквото е непостоянно е страдание; каквото е страдание свършва и си отива.

Умствените конструкции са непостоянни; каквото е непостоянно е страдание; каквото е страдание свършва и си отива.

Съзнанието е непостоянно; каквото е непостоянно е страдание; каквото е страдание свършва и си отива¹⁰.

⁹ *Dhammo ca me abhisameto*. В коментарната литература на Канона на пали: Той е проникнал в Четирите Благородни Истини посредством мъдрост и е станал „Влязъл-в-потока“.

¹⁰ *Rūpaṃ kho āvuso aniccaṃ... Vedanā aniccaṃ... Saññā aniccaṃ... Saṅkhārā aniccaṃ... Viññāṇaṃ aniccaṃ... yad aniccaṃ taṃ dukkhaṃ, yaṃ dukkhaṃ taṃ niruddhaṃ tad atthagatan ti.*

Ако така ме попитат, приятелю, така ще отговоря¹¹“.

Примерът, даден от Сарипутта

38. „*Садху* (отлично), *садху*, приятелю *Ямака*! Сега, приятелю *Ямака*, ще си послужи с един пример, за да разбереш значението по-добре.

39. Представи си, приятелю *Ямака*, един стопанин или сина на един стопанин – богат, с много богатства, съкровища и имущество, че има бодигард да го пази. Имало и един човек, който искал да го съсипе, да го унищожи, да го изложи на опасност и да отнеме живота му, като си мислел: „Този стопанин или синът на този стопанин е богат, с много богатства, съкровища и имущество и има бодигард да го пази. Няма да бъде лесно да отнема живота му със сила. А защо, щом като искам да го убия, не посегна отвътре, като се промъкна в живота му?“

И отишъл при този стопанин или при неговия син. След като приближил, казал: „Искам да ви служа, почитаеми господине“.

Тогава стопанинът или неговият син го наели на работа. Мъжът работел като ставал преди стопанина, лягал си след него, правел каквото се изисквало от него, с приятно поведение и внимателна реч. Стопанинът или неговият син го считали за скъп приятел и му вярвали.

И, приятелю, когато този човек разбрал, че стопанинът или неговият син напълно му вярвали, тогава, насаме със стопанина или неговия син, той отнел живота му с остър нож.

40. Как мислиш, приятелю *Ямака*, когато този човек отишъл при стопанина или неговия син и казал: „Искам да ви служа, почитаеми господине“, дали още тогава не е бил убиец, макар да не бил разпознат като „моя убиец“?

41. И когато вършел работата си като ставал по-рано от стопанина и си лягал по-късно от него и правел каквото се изисквало от него, с приятно поведение и внимателна реч, дали още тогава не е бил убиец, макар да не бил разпознат като „моя убиец“?

42. И когато разбрал, че стопанинът или неговият син напълно му вярвали, тогава, насаме със стопанина или неговия син, отнел живота му

¹¹ Коментар на *Бхиккху Бодхи*: „Този откъс може да служи за разяснение на знаменитата фраза Буда, отнасяща се до неговото учение: „Аз уча само на страданието и на прекратяване на страданието“.

с остър нож, дали още тогава не е бил убиец, макар да не бил разпознат като „моя убиец“?¹²

„Да, приятелю“.

Невежият обикновен човек

43. По същия начин, приятелю *Ямака*, обикновеният, невеж човек, който няма отношение към благородните (ученици) и е необучен и недисциплиниран в тяхното учение (*Дхамма*), и няма отношение към истински търсещите, и е необучен и недисциплиниран в тяхната *Дхамма*,

счита формата за Аз или счита, че Азът притежава форма; или счита, че има форма вътре в себе си, или счита, че вътре във формата има Аз.

Той счита усещането за Аз или счита, че Азът притежава усещане; или счита, че има усещане вътре в себе си, или счита, че вътре в усещането има Аз.

Той счита възприятието за Аз или счита, че Азът притежава възприятие; или счита, че има възприятие вътре в себе си, или счита, че вътре във възприятието има Аз.

Той счита умствените конструкции за Аз или счита, че Азът притежава умствени конструкции; или счита, че има умствени конструкции вътре в себе си, или счита, че вътре в умствените конструкции има Аз.

Той счита съзнанието за Аз или счита, че Азът притежава съзнание; или счита, че има съзнание вътре в себе си, или счита, че вътре в съзнанието има Аз.

44. Той не разбира непостоянството на формата такова каквото е – непостоянна форма.

¹² Коментарът (SA 2:312) казва, че невежият (незапознат с Учението) човек е като глупавия стопанин, привързан към *Самсара*, а петте крехки съвкупности (*кхандхи*), са като врага-убиец. Когато врагът идва при стопанина и предлага да му служи, това е аналогично на мига, в който възникват *кхандхите* – мигът на прераждане. Когато стопанинът лековерно приема врага за свой приятел, това е аналогично на времето, в което глупавите хора се привързват към *кхандхите*, като си мислят: „Те са мои!“ Уважението, което стопанинът отдава на своя враг, мислейки: „Той е мой приятел!“, е аналогично на уважението, което обикновените хора отдават на *кхандхите*, като ги къпят, хранят, обличат и пр. Убийството на стопанина от врага е аналогично на разрушаването на живота на обикновения човек, когато *кхандхите* се разпаднат.

Той не разбира непостоянството на усещането такова каквото е – непостоянно усещане.

Той не разбира непостоянството на възприятието такова каквото е – непостоянно възприятие.

Той не разбира непостоянството на умствените конструкции такова каквото е – непостоянни умствени конструкции.

Той не разбира непостоянството на съзнанието такова каквото е – непостоянно съзнание.

45. Той не разбира неудовлетворителността на (страданието, което носи) формата такова каквато е – неудовлетворителна форма.

Той не разбира неудовлетворителността на усещането такова каквото е – неудовлетворително усещане.

Той не разбира неудовлетворителността на възприятието такова каквото е – неудовлетворително възприятие.

Той не разбира неудовлетворителността на умствените конструкции такива каквито са – неудовлетворителни умствени конструкции.

Той не разбира неудовлетворителността на съзнанието такова каквото е – неудовлетворително съзнание.

46. Той не разбира без-същност-та (вж. бел. 3) на формата такова каквато е – без-същност-на форма.

Той не разбира без-същност-та на усещането такова каквото е – без-същност-но усещане.

Той не разбира без-същност-та на възприятието такова каквото е – без-същност-но възприятие.

Той не разбира без-същност-та на умствените конструкции такива каквито са – без-същност-ни умствени конструкции.

Той не разбира без-същност-та на съзнанието такова каквото е – без-същност-но съзнание.

47. Той не разбира обусловеността (зависимостта от условия) на формата такова каквато е – обусловена форма.

Той не разбира обусловеността на усещането такова каквото е – обусловено усещане.

Той не разбира обусловеността на възприятието такова каквото е – обусловено възприятие.

Той не разбира обусловеността на умствените конструкции такива каквито са – обусловени умствени конструкции.

Той не разбира обусловеността на съзнанието такова каквото е – обусловено съзнание.

48. Той не разбира пагубността¹³ на формата такова каквато е – пагубна форма.

Той не разбира пагубността на усещането такова каквото е – пагубно усещане.

Той не разбира пагубността на възприятието такова каквото е – пагубно възприятие.

Той не разбира пагубността на умствените конструкции такива каквито са – пагубни умствени конструкции.

Той не разбира пагубността на съзнанието такова каквото е – пагубно съзнание.

49. Той е запленил от формата, привързва се към нея и я определя като „Аз“.

Той е запленил от усещането, привързва се към него и го определя като „Аз“.

Той е запленил от възприятието, привързва се към него и го определя като „Аз“.

Той е запленил от умствените конструкции, привързва се към тях и ги определя като „Аз“.

Той е запленил от съзнанието, привързва се към него и го определя като „Аз“.

Точно тези пет *кхандхи* на привързаност, от които той е запленил и към които се привързва, носят вреда и страдание за дълго време.

Мъдрият благороден ученик

50. Мъдрият благороден ученик, приятелю, който има отношение към благородните (ученици) и е опитен и дисциплиниран в тяхната

¹³ Затъването в блатото на *Самсара*.

Дхамма, който има отношение към истински търсещите и е дисциплиниран в тяхната Дхамма,

Не счита формата за Аз и не счита, че Азът притежава форма; не счита, че има форма вътре в себе си, и не счита, че вътре във формата има Аз.

Той не счита усещането за Аз и не счита, че Азът притежава усещане; не счита, че има усещане вътре в себе си, и не счита, че вътре в усещането има Аз.

Той не счита възприятието за Аз и не счита, че Азът притежава възприятие; не счита, че има възприятие вътре в себе си, и не счита че вътре във възприятието има Аз.

Той не счита умствените конструкции за Аз и не счита, че Азът притежава умствени конструкции; не счита, че има умствени конструкции вътре в себе си и не счита, че вътре в умствените конструкции има Аз.

Той не счита съзнанието за Аз и не счита, че Азът притежава съзнание; не счита, че има съзнание вътре в себе си и не счита, че вътре в съзнанието има Аз.

51. Той разбира непостоянството на формата такава каквато е – непостоянна форма¹⁴.

Той разбира непостоянството на усещането такава каквото е – непостоянно усещане.

Той разбира непостоянството на възприятието такава каквото е – непостоянно възприятие.

Той разбира непостоянството на умствените конструкции такава каквото е – непостоянни умствени конструкции.

Той разбира непостоянството на съзнанието такава каквото е – непостоянно съзнание.

52. Той разбира неудовлетворителността на формата такава каквато е – неудовлетворителна форма.

Той разбира неудовлетворителността на усещането такава каквото е – неудовлетворително усещане.

¹⁴ So aniccaṃ · rūpaṃ · aniccaṃ · rūpaṃ 'ti yathā, bhūtaṃ · na pajānāti.

Той разбира неудовлетворителността на възприятието такава каквото е – неудовлетворително възприятие.

Той разбира неудовлетворителността на умствените конструкции такива каквито са – неудовлетворителни умствени конструкции.

Той разбира неудовлетворителността на съзнанието такава каквото е – неудовлетворително съзнание.

53. Той разбира без-същност-та на формата такава каквато е – без-същност-на форма.

Той разбира без-същност-та на усещането такава каквото е – без-същност-но усещане.

Той разбира без-същност-та на възприятието такава каквото е – без-същност-но възприятие.

Той разбира без-същност-та на умствените конструкции такива каквито са – без-същност-ни умствени конструкции.

Той разбира без-същност-та на съзнанието такава каквото е – без-същност-но съзнание.

54. Той разбира обусловеността на формата такава каквато е – обусловена форма.

Той разбира обусловеността на усещането такава каквото е – обусловено усещане.

Той разбира обусловеността на възприятието такава каквото е – обусловено възприятие.

Той разбира обусловеността на умствените конструкции такива каквито са – обусловени умствени конструкции

Той разбира обусловеността на съзнанието такава каквото е – обусловено съзнание.

55. Той разбира пагубността на формата такава каквато е – пагубна форма.

Той разбира пагубността на усещането такава каквото е – пагубно усещане.

Той разбира пагубността на възприятието такава каквото е – пагубно възприятие.

Той разбира пагубността на умствените конструкции такива каквито са – пагубни умствени конструкции.

Той разбира пагубността на съзнанието такова каквото е – пагубно съзнание.

56. Той не е запленил от формата, не се привързва към нея и не я определя като „Аз“.

Той не е запленил от усещането, не се привързва към него и не го определя като „Аз“.

Той не е запленил от възприятието, не се привързва към него и не го определя като „Аз“.

Той не е запленил от умствените конструкции, не се привързва към тях и не ги определя като „Аз“.

Той не е запленил от съзнанието, не се привързва към него и не го определя като „Аз“.

Точно тези пет *кхандхи* на привързаност, от които той не е запленил и към които той не е привързан, носят благополучие и щастие за дълго време“.

Ямака е свободен

57. Наистина е така, приятелю *Сарипутта*. Защото тези благородни отшелници и такива като тях – състрадателни и убеждаващи помощници – желаят само полза на другите. Сега, след като чух *Дхамма* от почитаемия *Сарипутта*, умът ми, посредством не-привързаност, е освободен от пороя (от замърсявания).

Маханидана Сутта *Mahānidāna Sutta*

Великата беседа за Причинността

ТАКА СЪМ ЧУЛ.

Зависимо възникване

Веднъж Благословения бил сред Курусите в град *Каммасадхамма*. Тогава почитаемият *Ананда* доближил Благословения, отдал почит и седнал от едната му страна. След като седнал, казал на Благословения:

Чудесно и прекрасно е, Уважаеми господине, как това зависимо възникване, което е толкова дълбоко и изглежда дълбоко, на мен изглежда толкова ясно, че повече не може да бъде.

Не говори така, *Ананда*! Зависимото възникване, *Ананда*, е дълбоко и изглежда дълбоко. Защото поради неразбиране и непроумяване на *Дхамма*¹, *Ананда*, това поколение е станало като усукано чиле, като омотано кълбо конци, като преплетен папур от тръстика и не преминава отвъд *Самсара* с нейните нива на страдание, нещастни дестинации и нисши светове.

Ананда, ако попитат някого: „Дали остаряването и смъртта се дължат на специфични условия?“, той трябва да отговори: „Да“. Ако го попитат: „Поради кое условие се случва остаряването и смъртта?“, той

¹ Пали: *дхамма*, скт.: *дхарма*. Вж. Въведението и *Мула Сутта*, бел. 1. Преводът на тази *Сутта* е направен от <https://suttacentral.net/dn15/en/bodhi?reference=none&highlight=false>

трябва да каже: „Поради раждането като условие се случва старостта и смъртта“.

Ананда, ако попитат някого: „Дали раждането се дължи на специфично условие?“, той трябва да каже: „Да“. Ако го попитат: „Поради кое условие се случва раждането?“, той трябва да каже: „Поради съществуването (*бхава*)² като условие се случва раждането“.

Ананда, ако попитат някого: „Дали *бхава* се дължи на специфично условие?“, той трябва да каже: „Да“. Ако го попитат: „Поради кое условие се случва *бхава*?“, той трябва да каже: „Поради привързаността като условие се случва *бхава*“.

Ананда, ако попитат някого: „Дали привързаността се дължи на специфично условие?“, той трябва да каже: „Да“. Ако го попитат: „Поради кое условие се случва привързаността?“, той трябва да каже: „Поради ненаситното желание³ като условие се случва привързаността“.

Ананда, ако попитат някого: „Дали ненаситното желание се дължи на специфично условие?“, той трябва да каже: „Да“. Ако го попитат: „Поради кое условие се случва ненаситното желание?“, той трябва да каже: „Поради усещането като условие се случва ненаситното желание“.

Ананда, ако попитат някого: „Дали усещането се дължи на специфично условие?“, той трябва да каже: „Да“. Ако го попитат: „Поради кое условие се случва усещането?“, той трябва да каже: „Поради контакта като условие се случва усещането“.

Ананда, ако попитат някого: „Дали контакта се дължи на специфично условие?“, той трябва да каже: „Да“. Ако го попитат: „Поради кое условие се случва контакта?“, той трябва да каже: „Поради *намарупа*⁴ като условие се случва контакта“.

² Пали, скт.: *bhāva*. Общоприето е *бхāва* да се превежда като съществуване, но думата има много по-дълбок смисъл и означава ставане, едновременно случване или събиране и съвпадане на точно определени условия, за да може каквото и да било да се „появи“, „прояви“ и квалифицира като „нещо“ съществуващо.

³ Пали: *taṇhā*, *танхā*, скт.: *trṣṇā*, *тришнā*; – жажда, ненаситно желание. Разграничават се три вида ненаситно желание: (1) сетивна жажда или ненаситност за сетивни усещания; (2) ненаситно желание за съществуване и (3) ненаситно желание за не-съществуване. Ненаситното желание е причината за възникване на страданието. Причината за възникване на страданието е Втората от Четирите Благородни Истини, открити от Буда в нощта на неговото просветление.

⁴ Пали, скт.: *pāmarūpa*, *намарупа*: менталност-материалност. *Намарупа* е съставна дума и затова, когато не се изписва слято, се изписва с тиренце, *нама-рупа*, за да покаже единството между менталното и материалното. Неправилно се превежда като

Ананда, ако попитат някого: „Дали *намарупа* се дължи на специфично условие?“, той трябва да каже: „Да“. Ако го попитат: „Поради кое условие се случва *намарупа*?“, той трябва да каже: „Поради съзнанието като условие се случва *намарупа*“.

Ананда, ако попитат някого: „Дали съзнанието се дължи на специфично условие?“, той трябва да каже: „Да“. Ако го попитат: „Поради кое условие се случва съзнанието?“, той трябва да каже: „Поради *намарупа* като условие се случва съзнанието“.

Така, *Ананда*, с *намарупа* като условие има съзнание, а със съзнанието като условие има *намарупа*. С *намарупа* като условие има контакт. С контакта като условие има усещане. С усещането като условие има ненаситно желание. С ненаситното желание като условие има привързаност. С привързаността като условие има случване (*бхава*). Със случването като условие има раждане, а с раждането като условие се появяват старост и смърт, скръб, плач, болка, печал и отчаяние. Такъв е произходът на цялата тази маса от страдание.

име-и-форма, ум-и-материя, защото менталността (*нама*) включва ума (*читта*), умствените фактори (*четасика*) и *ниббана* (*нирвана*) – три от четирите *параматтха дхамми* (вж. Въведението). *Намарупа* е четвъртото звено от Зависимото възникване и се обуславя от съзнанието, тоест, нейното съществуване зависи от съществуването на съзнанието като условие, а съществуването на съзнанието зависи от *намарупа*.

Преводът на думата *нама* като „име“ или „това, което дава имена на явленията“ не ни говори много, но тук не можем да се разпрострем и да обясним необхватния смисъл на *нама*. Най-общо под *нама* се разбира умствената дейност, която включва 4 умствени групи: (1) усещане (*vedanā*), (2) възприятие (*saññā*), умствени конструкции или това, което е построено от ума (*sankhāra*) и (4) съзнание (*viññāṇa*). На нивото на съществуване, на което е човешкият свят, има пет групи (*pañca-vokāra-bhava*), които изграждат цялото съществуване – горните четири плюс *рупа*, материята. На това ниво на съществуване съзнанието и менталното-и-материалното са неделими и взаимозависими. Тази връзка е представена като два снопа тръстика, опиращи се един друг: ако падне единият, пада и другият (SN 12,67: *Nalakalapi Sutta*, Снопове тръстика).

Нама като термин, обхващ менталността изобщо, се подразделя на три вида. Два от тях са обусловени (зависят от условия), а третият е необусловен. Те са: (1) ум (*читта*), (2) умствени фактори (*четасика*) и (3) *ниббана* (*нирвана*).

Старост и Смърт

Казано е: „С раждането като условие има старост и смърт“. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако никъде, абсолютно и безусловно, нямаше никакво раждане, тоест на богове в състояние на богове, на небесни същества в състояние на небесни същества, на духове, демони, човешки същества, четириноги същества, крилати същества, влечуги – всяко в своето собствено състояние – ако нямаше раждане от никакъв вид и в никакво състояние, тогава, при пълното отсъствие на раждането, при пълното прекратяване на раждането, дали можеше да се разграничат старост и смърт?”

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за старостта и смъртта, а именно – раждането.

Раждане

Казано е: „Със съществуването (*бхава*) като условие има раждане. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако никъде, абсолютно и безусловно, нямаше никакво съществуване от никакъв вид, тоест никаква сфера на съществуване на сетивно желание (*Камалока*, вж. Въведението), никаква сфера на съществуване на фини материални форми (*Рупалока*), никаква сфера на нематериално съществуване (*Арунялока*), тогава, при пълното отсъствие на съществуването, с прекратяване на съществуването, дали раждането можеше да се разграничи?”

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за раждането, а именно – съществуването.

Съществуване

Казано е: „С привързаността като условие има съществуване. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако никъде, абсолютно и безусловно, нямаше никаква привързаност от никакъв вид, тоест привързаност към сетивни удоволствия, привързаност към възгледи, привързаност към обичаи и ритуали или привързаност към

себе си (Аз), тогава, при пълното отсъствие на привързаността, с прекратяването на привързаността, дали съществуването можеше да се разграничи“?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за съществуването, а именно – привързаността.

Привързаност

Казано е: „С ненаситното желание като условие има привързаност. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако никъде, абсолютно и безусловно, нямаше никакво желание от никакъв вид, тоест желание за видими форми, звуци, миризми, вкусове, осезания и умствени обекти, тогава, при пълното отсъствие на желанието, с прекратяването на желанието, дали привързаността можеше да се разграничи“?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за привързаността, а именно – ненаситното желание.

Желание

Казано е: „С усещането като условие има желание. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако никъде, абсолютно и безусловно, нямаше никакво желание от никакъв вид, тоест желание, породено от зрителен контакт, желание, породено от звуков контакт, желание, породено от обонятелен контакт, желание, породено от вкусов контакт, желание, породено от контакт с тялото (допир) или желание, породено от умствен контакт, тогава, при пълното отсъствие на усещането, с прекратяването на усещането, дали желанието можеше да се разграничи“?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за желанието, а именно – усещането.

В зависимост от Ненаситното Желание

И така, *Ананда*, в зависимост от усещането има желание. В зависимост от желанието има гонитба⁵. В зависимост от гонитбата има придобиване. В зависимост от придобиването има вземане на решение. В зависимост от вземането на решението има страст и похот⁶. В зависимост от страстта и похотта има привързаност. В зависимост от привързаността има притежаване. В зависимост от притежаването има алчност. В зависимост от алчността има себезащита⁷, а поради себезащитата възникват различни зли и неблагоприятни феномени – използване на палки и оръжия, конфликти, кавги и спорове, обидна реч, клевети и лъжи.

Казано е: „Поради себезащитата възникват различни зли и неблагоприятни феномени – използване на палки и оръжия, конфликти, кавги и спорове, обидна реч, клевети и лъжи“. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако никъде, абсолютно и безусловно, нямаше никаква себезащита от никакъв вид, тогава, при пълното отсъствие на себезащитата, с прекратяването на себезащитата, дали тези зли и неблагоприятни феномени биха се породили?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за тези зли и неблагоприятни феномени, а именно – себезащитата.

Казано е: „В зависимост от алчността има себезащита“. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако никъде, абсолютно и безусловно, нямаше никаква алчност от никакъв вид, тогава, при пълното отсъствие на алчността, с прекратяването на алчността, дали себезащитата можеше да се разграничи?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за себезащитата, а именно – алчността.

⁵ Това е преследването, тичането подир желанията. С други думи това е стремежът, импулсът, подтикът, волята или намерението (*четанá*) да се извършва каквото и да било. Гонитбата на всичко, което сме си наумили. И до ден днешен казваме „Гоня цел“, „Гоня срок“.

⁶ *Танхá*, жажда, ненаситно желание.

⁷ Защита на някакъв Аз, на някаква собствена личност.

Казано е: „В зависимост от притежаването има алчност“. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако никъде, абсолютно и безусловно, нямаше никакво притежаване от никакъв вид, тогава, при пълното отсъствие на притежаването, с прекратяването на притежаването, дали алчността можеше да се разграничи?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за алчността, а именно – притежаването.

Казано е: „В зависимост от привързаността има притежаване“. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако никъде, абсолютно и безусловно, нямаше никаква привързаност от никакъв вид, тогава, при пълното отсъствие на привързаността, с прекратяването на привързаността, дали притежаването можеше да се разграничи?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за притежаването, а именно – привързаността.

Казано е: „В зависимост от страстта и похотта има привързаност“. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако никъде, абсолютно и безусловно, нямаше никаква страст и никаква похот от никакъв вид, тогава, при пълното отсъствие на страстта и похотта, с прекратяването на страстта и похотта, дали привързаността можеше да се разграничи?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за привързаността, а именно – страстта и похотта.

Казано е: „В зависимост от вземането на решение има страст и похот“. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако никъде, абсолютно и безусловно, нямаше никакво вземане на решение от никакъв вид, тогава, при пълното отсъствие на вземането на решение, с прекратяването на вземането на решение, дали страстта и похотта можеха да се разграничат?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за страстта и похотта, а именно – вземането на решение.

Казано е: „В зависимост от придобиването има вземане на решение“. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако никъде, абсолютно и безусловно, нямаше никакво придобиване от никакъв вид, тогава, при пълното отсъствие на придобиването, с прекратяването на придобиването, дали вземането на решение можеше да се разграничи?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за вземането на решение, а именно – придобиването.

Казано е: „В зависимост от гонитбата има придобиване“. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако никъде, абсолютно и безусловно, нямаше никаква гонитба от никакъв вид, тогава, при пълното отсъствие на гонитбата, с прекратяването на гонитбата, дали придобиването можеше да се разграничи?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за придобиването, а именно – гонитбата.

Казано е: „В зависимост от желанието има гонитба“. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако никъде, абсолютно и безусловно, нямаше никакво желание от никакъв вид, тогава, при пълното отсъствие на желанието, с прекратяването на желанието, дали гонитбата можеше да се разграничи?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за гонитбата, а именно – желанието.

По този начин, *Ананда*, тези два феномена, бидейки двойствени, се сливат в единство в усещането.

Усещане

Казано е: „В зависимост от контакта като условие има усещане“. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако никъде, абсолютно и безусловно, нямаше никакво усещане от никакъв вид, тоест никакъв зрителен контакт, никакъв слухов контакт, никакъв обонятелен контакт, никакъв вкусов контакт, никакъв телесен контакт и

никакъв умствен контакт, тогава, при пълното отсъствие на контакта, с прекратяването на контакта, дали усещането можеше да се разграничи“?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за усещането, а именно – контакта.

Контакт

Казано е: „В зависимост от *намарупа* като условие има контакт“. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако тези качества, отличителни черти, белези и признаци, посредством които се прави описание на физическото тяло отсъстваха всичките, дали обозначението „контакт“ можеше да се разграничи във физическото тяло?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Ако тези качества, отличителни черти, белези и признаци, посредством които се прави описание на умственото тяло, отсъстваха всичките, дали въздействието „контакт“ можеше да се разграничи в умственото тяло?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Ако тези качества, отличителни черти, белези и признаци, посредством които се прави описание на умственото тяло и на физическото тяло, отсъстваха всичките, дали обозначението „контакт“ или въздействието „контакт“ можеха да се разграничат?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Ако тези качества, отличителни черти, белези и признаци, посредством които се прави описание на *намарупа*, отсъстваха всичките, дали контакта можеше да се разграничи?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за контакта, а именно – *намарупа*.

Намарупа

Казано е: „Поради съзнанието като условие има *намарупа*“. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако съзнанието не слизаше в майчината утроба, дали *намарупа* щеше да приеме форма в утробата?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Ако, след слизание в майчина утроба съзнанието умреше, можеше ли *намарупа* да се произведе в настоящо състояние на съществуване?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Ако съзнанието на младо момче или момиче бъде отсечено, дали *намарупа* ще расте, ще се развива и достигне зрялост?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за *намарупа*, а именно – съзнанието.

Съзнание

Казано е: „Поради *намарупа* като условие има съзнание“. Защо това е така, *Ананда*, трябва да се разбира по следния начин: Ако съзнанието не намираще основа в *намарупа*, щеше ли да е възможно да се разграничи някакво пораждане на тази маса от страдание – бъдещо раждане, старост и смърт?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Следователно, *Ананда*, това е причината, източникът, произходът и условието за съзнанието, а именно – *намарупа*.

Дотолкова доколкото, *Ананда*, човек може да бъде роден или да остарее, или да умре, или да изчезне, или да се появи отново, само дотолкова се разпростира обхватът на вербалното изразяване, само дотолкова се разпростира обхватът на терминологията, само дотолкова се разпростира обхватът на описанията, само дотолкова се разпростира обхватът на сферата на мъдростта, само дотолкова този кръговрат⁸

⁸ Пали: *ettāvatā vaṭṭam vattati* – само дотолкова цикълът от прераждания (*Самсара*) се върти, букв. „Само дотолкова този вихър се върти“.

продължава, само дотолкова може да се обозначи *Това-то*⁹, а именно – когато има *намарупа* заедно със съзнание.

Описание на Аза

По какъв начин, *Ананда*, човек, описващ Аза, го описва? Описвайки Аза като притежаващ материална форма, която е ограничена (крайна), той го описва така: „Аз имам материална форма, която е крайна“. Или описва Аза като притежаващ материална форма, която е неограничена (безкрайна), така: „Аз имам материална форма, която е безкрайна“. Или описва Аза като нематериален и краен, така: „Аз съм нематериален и краен“. Или описва Аза като нематериален и безкраен, така: „Аз съм нематериален и безкраен“.

Тогава, *Ананда*, този, който описва Аза като имащ материална форма, която е крайна или описва такъв Аз (като съществуващ само) в настоящето, или го описва (като съществуващ) в бъдещето, или мисли: „Това, което не е такова, аз ще го направя в състояние да бъде такова“, то в този случай е уместно да се каже, че в основата на това лежи траен възглед (за Аза), имащ материална форма, която е крайна.

Този, който описва Аза като имащ материална форма, която е безкрайна или описва такъв Аз (като съществуващ само) в настоящето, или го описва (като съществуващ) в бъдещето, или мисли: „Това, което не е такова, аз ще го направя в състояние да бъде такова“, то в този случай е уместно да се каже, че в основата на това лежи траен възглед (за Аза), имащ материална форма, която е безкрайна.

Този, който описва Аза като нематериален и краен или описва такъв Аз (като съществуващ само) в настоящето, или го описва (като съществуващ) в бъдещето, или мисли: „Това, което не е такова, аз ще го направя в състояние да бъде такова“, то в този случай е уместно да се каже, че в основата на това лежи траен възглед (за Аза), като нематериален и краен.

Този, който описва Аза като нематериален и безкраен или описва такъв Аз (като съществуващ само) в настоящето, или го описва (като съществуващ) в бъдещето, или мисли: „Това, което не е такова, аз ще го направя в състояние да бъде такова“, то в този случай е уместно да се

⁹ Пали: *itthatta* – „това-то“ – състоянието, което наричаме „съществуване“.

каже, че в основата на това лежи траен възглед (за Аза), като нематериален и безкраен.

По тези начини, *Ананда*, човек описва Аза.

Не-описание на Аза

По какъв начин, *Ананда*, човек, неописващ Аза, не го описва? Неописвайки Аза като притежаващ материална форма, която е ограничена (крайна), той не го описва така: „Аз имам материална форма, която е крайна“. Или не описва Аза като притежаващ материална форма, която е неограничена (безкрайна), така: „Аз имам материална форма, която е безкрайна“. Или не описва Аза като нематериален и краен, така: „Аз съм нематериален и краен“. Или не описва Аза като нематериален и безкраен, така: „Аз съм нематериален и безкраен“.

Този, който не описва Аза като имащ материална форма, която е крайна или не описва такъв Аз (като съществуващ само) в настоящето, или не го описва (като съществуващ) в бъдещето, или не мисли: „Това, което не е такова, аз ще го направя в състояние да бъде такова“, то в този случай е уместно да се каже, че в основата на това не лежи траен възглед (за Аза), имащ материална форма, която е крайна.

Този, който не описва Аза като имащ материална форма, която е безкрайна или не описва такъв Аз (като съществуващ само) в настоящето, или не го описва (като съществуващ) в бъдещето, или не мисли: „Това, което не е такова, аз ще го направя в състояние да бъде такова“, то в този случай е уместно да се каже, че в основата на това не лежи траен възглед (за Аза), имащ материална форма, която е безкрайна.

Този, който не описва Аза като нематериален и краен или не описва такъв Аз (като съществуващ само) в настоящето, или не го описва (като съществуващ) в бъдещето, или не мисли: „Това, което не е такова, аз ще го направя в състояние да бъде такова“, то в този случай е уместно да се каже, че в основата на това не лежи траен възглед (за Аза) като нематериален и краен.

Този, който не описва Аза като нематериален и безкраен или не описва такъв Аз (като съществуващ само) в настоящето, или не го описва (като съществуващ) в бъдещето, или не мисли: „Това, което не е такова, аз ще го направя в състояние да бъде такова“, то в този случай е

уместно да се каже, че в основата на това не лежи траен възглед (за Аза) като нематериален и безкраен.

По тези начини, *Ананда*, човек, който не описва Аза, не го описва.

Размишления за Аза

По какъв начин, *Ананда*, човек, разсъждаващ върху (идеята за) Аза, разсъждава? Разсъждавайки върху (идеята за) Аза човек или смята усещането за Аз, казвайки: „Усещането е Азът“, или смята: „Усещането не е Азът“, или смята: „Азът не е това, което изпитва усещане“, или смята: „Азът не е усещането, но Азът не е без изпитване на усещане. Аз усещам, защото Аз съм субект на усещането“.

Тогава, *Ананда*, този, който казва „Усещането е Азът“, трябва да бъде попитан: „Приятелю, съществуват три вида усещане: приятно, неприятно (болезнено) и нито-приятно-нито-неприятно усещане. От тези три усещания, кое смяташ, че е Аза?“

Ананда, когато човек изпитва приятно усещане, в същото това време той не изпитва неприятно усещане и не изпитва нито-приятно-нито-неприятно усещане. В този случай той изпитва само приятно усещане. Когато човек изпитва неприятно усещане, в същия този случай той не изпитва приятно усещане и не изпитва нито-приятно-нито-неприятно усещане, а само неприятно усещане. Когато човек изпитва нито-приятно-нито-неприятно усещане, в същия този случай той не изпитва приятно усещане и не изпитва неприятно усещане. В този случай той изпитва само нито-приятно-нито-неприятно усещане.

Ананда, приятното усещане е непостоянно, обусловено, възникнало в зависимост (от условия), то е предмет на разрушаване, на разпадане, на избледняване и прекратяване. Неприятното усещане е непостоянно, обусловено, възникнало в зависимост, то е предмет на разрушаване, на разпадане, на избледняване и прекратяване. Нито-приятното-нито-неприятното усещане е непостоянно, обусловено, възникнало в зависимост, то е предмет на разрушаване, на разпадане, на избледняване и прекратяване.

Ако когато изпитва приятно усещане, човек мисли: „Това съм Аз“, тогава с прекратяването на това приятно усещане, той ще мисли: „Моят Аз изчезна“. Ако когато изпитва неприятно усещане, човек мисли: „Това съм Аз“, тогава с прекратяването на това неприятно усещане, той ще

мисли: „Моят Аз изчезна“. Ако когато изпитва нито-приятно-нито-неприятно усещане, човек мисли: „Това съм Аз“, тогава с прекратяването на това нито-приятно-нито-неприятно усещане, той ще мисли: „Моят Аз изчезна“.

Следователно този, който казва „Усещането е Азът“, смята Аза за нещо, което дори тук и сега е непостоянно, смесица от удоволствие и болка и предмет на възникване и изчезване. Затова, *Ананда*, поради тази причина е неприемливо да се смята, че „Усещането е Азът“.

Ананда, този, който казва: „Усещането не е Азът; Азът не е това, което изпитва усещане“, трябва да бъде попитан: „Приятелю, където изобщо няма нищо за усещане, може ли идеята „Аз съм“ да се случи?“

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Затова, *Ананда*, поради тази причина е неприемливо да се смята „Усещането не е Азът“.

Ананда, този, който казва: „Азът не е усещането, но Азът не е без изпитване на усещане. Аз усещам, защото Аз съм субект на усещането“, трябва да бъде попитан: „Приятелю, ако усещането би се прекратило абсолютно и без никакъв остатък, тогава, при пълното отсъствие на усещането, с прекратяването на усещането, дали идеята „Това съм Аз“ щеше да се случи?“

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Затова, *Ананда*, поради тази причина е неприемливо да се смята, „Азът не е усещането, но Азът не е без изпитване на усещане. Аз усещам, защото Аз съм субект на усещането“.

„*Ананда*, когато *бхиккху* (монахът) не смята усещането за Аз и не смята, Аза (за нещо) без изпитване на усещане и не смята: „Аз усещам, защото Аз съм субект на усещането“, тогава, бидейки без такива размишления, той не се привързва към нищо в света. Непривързан, той е необезпокоим¹⁰. Бидейки необезпокоим, той лично постига *ниббана*. Той разбира: „Унищожено е раждането, светият живот е изживян, това,

¹⁰ „Това състояние на уравновесеност на пали се нарича *упеккха* (*upekkha*). То е непоклатимата свобода на ума, вътрешното равновесие, което не може да бъде обезпокоено от печалба или загуба, уважение или позор, възхвала или порицание, удоволствие или болка. То е свободно от каквото и да било идентифициране с какъвто и да било Аз“ (*Бхиккху Бодхи*). Това е, което *Бхиккху Самахита* има предвид, когато казва: „Вие не знаете какво е независимост!“, вж. *Дваятанупассана Сутта*.

което е трябвало да се направи, е направено, повече няма връщане към това състояние на съществуване“.

Ананда, ако някой би казал за *бхиккху* с ум така освободен, че поддържа възгледа „*Татхàгата* (Буда) съществува след смъртта“ – това няма да е правилно. Или пък че поддържа възгледа „*Татхàгата* не съществува след смъртта“ – това няма да е правилно. Или пък че поддържа възгледа „*Татхàгата* и съществува, и не съществува след смъртта“ – това няма да е правилно. Или пък че поддържа възгледа „*Татхàгата* нито съществува, нито не съществува след смъртта“ – това няма да е правилно. Поради каква причина? Поради това, че *бхиккху* е свободен, защото пряко знае предела, до който може да има обозначаване на каквото и да било и предела на начина, по който се извършва това обозначаване; предела на вербалното изразяване и предела на начина, по който се извършва вербалното изразяване; предела на описанието и предела на начина, по който се извършва описанието; предела на мъдростта и предела на сферата на мъдростта; предела на кръга (на *Самсара*) и предела, до който този кръг се върти. Да се каже за *бхиккху*, който е свободен благодарение на прякото знание, че поддържа възгледа, „Човек, който не знае и не вижда“, няма да е уместно.

Седемте Спирки на Съзнанието

Ананда, съществуват тези седем спирки на съзнанието и тези две основи. Кои седем?

Има, *Ананда*, същества с различни тела и различни възприятия, като човешките същества, някои богове и някои същества от нисшите светове. Това е първата спирка на съзнанието.

Има, *Ананда*, същества, с различни тела, но с еднакви възприятия, като боговете от нивото на *Брахма*, които се пораждат от първата *джхана* (медитативно състояние). Това е втората спирка на съзнанието.

Има същества, които са с еднакви тела, но с различни възприятия, като боговете от Бликащите сияния. Това е третата спирка на съзнанието.

Има същества, които са с еднакви тела и с еднакви възприятия, като боговете от Блестящата красота. Това е четвъртата спирка на съзнанието.

Има същества, които, чрез пълното преодоляване на възприятията, отнасящи се до материалните форми, чрез подминаването на възприятията, предизвиквани от въздействия (контакт¹¹) и чрез неотдаване на внимание на възприятията, породени от разнообразието, (вгълбени в) „Пространството е безкрайно“, пристигат в основата (аятана) на Безкрайността на пространството. Това е петата спирка на съзнанието.

Има същества, които, чрез пълното преодоляване на основата на Безкрайността на пространството, (вгълбени в) „Съзнанието е безкрайно“, пристигат в основата на Безкрайността на съзнанието. Това е шестата спирка на съзнанието.

Има същества, които, чрез пълното преодоляване на основата на безкрайността на съзнанието, (вгълбени в) „Няма нищо“, пристигат в основата на Пустотата. Това е седмата спирка на съзнанието.

Основата на не-възприемащите същества и второ, основата на нито-възприемане-нито-не-възприемане – това са двете основи.

Тогава, *Ананда*, ако човек разбира първата спирка на съзнанието – тази на съществата с различни тела и с различни възприятия и ако разбира произхода, смъртта, удовлетворението, неудовлетворението и изтръгването от тях, дали е уместно да търси в тях наслада?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

Ако човек разбира останалите спирки на съзнанието ... основата на не-възприемащите същества ... основата на нито-възприемане-нито-не-възприемане и ако разбира произхода, смъртта, удовлетворението, неудовлетворението и изтръгването от тях, дали е уместно да търси в тях наслада?

„Със сигурност не, Уважаеми господине“.

¹¹ Пали, скт. *phassa*, *фасса* – „да докосна с ума“. Под *фаса* винаги се разбира умствен контакт, умствено съприкосновение. Умственият контакт е **сетивното впечатление, отпечатъкът**, оставен в ума от шестте сетива – пет физически (очи, уши, нос, език, тяло) и едно умствено – сетивото ум. Когато има контакт между някой от тези шест сетивни органа с техния обект, възниква и съответното съзнание. Така контактът е умствена *дхамма*, която принадлежи към умствените конструкции (*санкхара*). Контактът е фундаментална категория, защото с него започва умственият процес, който се състои от контакт, усещане, възприятие, насочване или „отправяне“ на вниманието (към същия или друг обект) и намерение (*четанá*). В действителност, контактът е това, което оставя „отпечатък“ върху ума, затова винаги е умствена *дхамма*.

Ананда, когато *бхиккху*, разбрал каквито наистина са произходът, смъртта, удовлетворението, неудовлетворението и изтръгването от тях по отношение на тези седем спирки на съзнанието и двете основи, освободен посредством непривързаност към нищо, тогава той се нарича *бхиккху*, освободен посредством мъдрост.

Осемте Освобождения

Ананда, съществуват тези осем освобождения. Кои осем?

Един, притежаващ материална форма, вижда материални форми. Това е Първото освобождение.

Един, невъзприемащ материални форми вътрешно, вижда материални форми външно. Това е Второто освобождение.

Един е освободен посредством идеята за красивото. Това е Третото освобождение.

Чрез пълното преодоляване на възприемането на материални форми, чрез подминаването на възприятията, предизвиквани от въздействия и чрез неотдаване на внимание на възприятията, породени от разнообразието, (вгълбен в) „Пространството е безкрайно“, един навлиза и пребивава в основата (*аятана*) на Безкрайността на пространството. Това е Четвъртото освобождение.

Чрез пълното преодоляване на основата на Безкрайността на пространството (вгълбен в) „Съзнанието е безкрайно“, един навлиза и пребивава в основата на Безкрайността на съзнанието. Това е Петото освобождение.

Чрез пълното преодоляване на основата на Безкрайността на съзнанието (вгълбен в) „Няма нищо“, един навлиза и пребивава в основата на Пустотата. Това е Шестото освобождение.

Чрез пълното преодоляване на основата на Пустотата, един навлиза и пребивава в основата на Нито-възприемане-нито-невъзприемане. Това е Седмото освобождение.

Чрез пълното преодоляване на основата на Нито-възприемане-нито-невъзприемане, един навлиза и пребивава в Прекратяването на възприемането и усещането. Това е Осмото освобождение.

Ананда, когато *бхиккху* достигне до тези осем освобождения във възходящ ред или в низходящ ред, или както във възходящ, така и в

низходящ ред, когато ги постигне и излезе от тях където пожелае, както пожелае и за толкова дълго, за колкото пожелае, и когато чрез унищожението на замърсяванията¹², той тук и сега навлезе и пребивава в освобождения от замърсявания ум, освободен чрез мъдрост, постигнал освобождение за себе си чрез пряко знание, тогава той е наречен *бхиккху*, който е освободен по двата начина. И, *Ананда*, не съществува друго освобождение по-високо или по-възвишено от това освобождение.

Това каза Благословения. Почитаемият *Ананда* остана доволен и радостен от думите на Благословения.

¹² Букв. „разяждащите гангрени“.

Дваятанупассана Сутта

Dvayatānupassanā Sutta¹

Съзерцаване на двойственостите

ТАКА СЪМ ЧУЛ.

Веднъж Буда бил отседнал в *Саваттхи*, в Източния манастир, намиращ се в имението на майката на Мигара. Било по времето, когато Буда седял отвън, заобиколен от *бхиккху* – монасите от *Сангхата*. Било ден *упосатха*² – нощта на пълнолунието в петнадесетия ден от месеца. Тогава Буда, след като огледал *Сангхата* от тихо седящи монаси, се обърнал към тях:

„*Бхиккху* (монаси), ако има някой, който да попита: „Каква е целта на изучаването на тези проникновени принципи, които са благородни, освобождаващи и водещи до пълно просветление?“, вие трябва да кажете: „Целта е знание на качествата на двойственостите каквито са“.

„За какви двойствености ще говорите?

¹ Преводът на тази *Сутта* е направен по два превода от пали на английски език – този на *Бхиккху Суджато* <https://suttacentral.net/snp3.12/en/sujato> и този на *Бхиккху Тханисаро* <https://www.accesstosight.org/tipitaka/kn/snp/snp.3.12.than.html>.

Всички бележки под черта са на българския преводач.

Текстът на тази сутта на пали заедно с английския превод е даден на http://tipitaka.online-dhamma.net/canon/sutta/khuddaka/suttanip%C4%81ta/mah%C4%81vaggo/en_US/%E1%B9%ACh%C4%81nissaro%20Bhikkhu/ContrastReading

² *Sabbath* или *uposatha*. С термина *упосатха* са наречени два дни от месеца (пълнолуние и новолуние), през които се спазва строг пост (осемте предписания) и се медитира, за да се пречисти ума. Тези дни и до ден днешен се спазват от будистите-монаси.

Това е страдание, такова е възникването³ на страданието. Това е едно наблюдаване (*ayamekānupassanā*)⁴. Това е край⁵ на страданието, това е практиката, водеща до край на страданието. Това е второ наблюдаване (*ayaṃ dutiyānupassanā*). Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно⁶ знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние, наречено „Не-върщащ-се“⁷.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

„Тези, които не разбират страданието
или възникването на страданието,
или където цялото страдание се прекратява –
прекратява без остатък;
те не знаят пътя,
водещ до края на страданието.

Липсва им освобождението на сърцето –
освобождение посредством разбиране.

³ Пали: *utpāda*. *Утпада* е термин с много дълбоко значение, който обозначава възникването на каквото и да било, от което заблуденият ум прави „неща“, и изгражда какви ли не умствени конструкции без да вижда, че самият той (умът) е мимолетен, преходен и непостоянен – възниква, появява се и умира. Умът не вижда, че самото възникване възниква вследствие на причини и условия и винаги, без изключение, неумолимо и неизбежно след възникването на каквото и да било следва неговото разрушаване, край и смърт. Дълбокото значение на термина се крие в неговия антоним, в неговия противоположен смисъл – „невъзникване“, „непораждане“ (*anutpāda*) на нищо, който обозначава *Ниббана*. С други думи, когато абсолютно и категорично няма никакво възникване, има *Ниббана*. Непораждането е *Ниббана*. Непораждането е унищожението на замърсяванията. Непораждането е окончателният край на страданието.

⁴ *Anupassanā* (пали) „следвам и гледам“, „ясно виждане“, „следене“. Това е същото ясно осъзнаване или прозрение, което е дадено като техника за медитация в *Маха Сатипаттхана Сутта* (вж.). Тук терминът е преведен като „наблюдаване“, но се има предвид пълно отдаване на внимание, остра бдителност и непоколебима концентрация на ума по отношение на двойственостите-обект на медитацията, което води до прозрение.

⁵ Под „край“ се разбира стихването, непораждането, невъзникването на каквото и да било, тоест *Ниббана* – потушаване на огъня (на желанията).

⁶ Това е Истината сама по себе си или пределното, окончателно знание, отвъд което няма друго знание.

⁷ Има четири Благородни състояния: 1. *Влязъл-в-потока* (на Пътя), 2. *Веднъж-върщащ-се* (имаш само още едно прераждане в човешкия свят), 3. *Не-върщащ-се* (без повече прераждания в човешкия свят). 4. *Архат*, достоен за уважение, изкоренил всички замърсявания. Това са „Благородните“ ученици, споменати по-долу.

Те са неспособни да сложат край
и преминават отново от раждане към старост.

Тези, които разбират страданието,
и възникването на страданието,
и където цялото страдание се прекратява –
прекратява без остатък,
знаят пътя, водещ до края на страданието.

Те притежават освобождението на сърцето –
освобождение посредством разбиране
и са способни да сложат край,
и да не преминат отново от раждане към старост.

Ако, *бхикху*, ви попитат: „Възможно ли е да има друг начин, по който правилно да наблюдаваме двойствеността?“, ще отговорите: „Да“. „И какъв е той“?

Каквото и страдание да възниква, то всичкото е причинено поради притежавания⁸. Това е едно наблюдаване. С пълното прекратяване на всички притежавания няма възникване на страданието. Това е второ наблюдаване. Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние на Невръщащ-се“.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

„Това многопластово страдание
идва в съществуване поради множеството
различни притежания в този свят.
Който и да е незнаещ, трупаш притежания⁹,
този тъп¹⁰ човек се отправя към страданието пак и пак.
Затова с разбиране

⁸ Не само недвижима собственост, имущество, владение, имот, придобивки, но и всякакви постижения.

⁹ Букв. „правещ привързаности“.

¹⁰ „Тъп“ не е обида, а характеристика на ума. Освен другите характеристики, умът се квалифицира като „остър“ и „тъп“ и затова често срещаме обидния за нас израз „тъпите хора“. Където в текста се среща „неостроумен“ или „с неостър ум“ всъщност трябва да се чете „тъп ум“. Има 89 вида ум, а в случая, в който човек е *Архат* – 121.

човек не трябва да трупя притежания,
а да наблюдава как страданието
идва в съществуване.

Ако, *бхиккху*, ви попитат: „Възможно ли е да има друг начин, по който правилно да наблюдаваме двойствеността?“, ще отговорите: „Да“. „И какъв е той“?

„Каквото и страдание да възниква, то всичкото е причинено от невежество¹¹. Това е едно наблюдаване. С пълното прекратяване на цялото невежество няма възникване на страданието. Това е второ наблюдаване. Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние на Невръщащ-се“.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

„Тези, които се „преселват“
чрез раждане и смърт отново и отново;
в такава или онакава форма на съществуване,
под властта на невежеството изцяло попадат.

Това невежество в действителност
е най-големият заблуждаващ,
поради който се прераждаме
от незапомнени времена.
Онези, стигнали до разбиране,
не отиват¹² в бъдещи животи.

¹¹ Пали: *avijjā*, *авиджа*, скт.: *avidyā*, *авидя*;– незнание (букв. „невиждане“) на Четирите Благородни Истини, неспособност да се види реалността такава, каквато е. Невежеството е първи по значение и главен от трите корена на страданието, наричани още „трите отрови“. Другите два корена са *raga* – привързаност (страст, ненаситно желание) и *dveṣa* – омраза (отблъскване).

¹² И досега казваме „Дойде на този свят“ и „Отиде си“.

Ако, *бхиккху*, ви попитат: „Възможно ли е да има друг начин, по който правилно да наблюдаваме двойствеността?“, ще отговорите: „Да“. „И какъв е той“?

„Каквото и страдание да възниква, то всичкото е причинено от *кармичен* избор¹³. Това е едно наблюдаване. С пълното прекратяване на всички *кармични* избори няма възникване на страданието. Това е второ наблюдаване. Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние на Невръщащ-се“.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

„Каквото и страдание да възниква,
то всичкото е причинено от *кармичен* избор.
С прекратяването на този избор,
няма възникване на страданието.

Знаейки тази опасност такава, каквата е,
че страданието се причинява от *кармичен* избор,
то със стихването на всички избори,
се прекратяват възприятията.
Така страданието стига своя край,
със знанието, че това е именно така.

Виждайки правилно, тези, които знаят,
разбирайки правилно, тези, които са мъдри,
преодоляват оковите на *Māra*¹⁴,
и не отиват в бъдещи животи.

„Ако, *бхиккху*, ви попитат: „Възможно ли е да има друг начин, по който правилно да наблюдаваме двойствеността?“, ще отговорите: „Да“. „И какъв е той“?

¹³ Умствени конструкции, умствени построения, умствени формации, *санкхкари*, възникнали и натрупващи се в резултат на умишлени, преднамерени, волеви действия. Те формират (вижте думата „форма“) полето на *карма*. Вж. Въведението.

¹⁴ Пали, скт.: *Māra*, *Māra* – богът на смъртта.

„Каквото и страдание да възниква, то всичкото е причинено от съзнанието. Това е едно наблюдаване. С пълното прекратяване на всички съзнания няма възникване на страданието. Това е второ наблюдаване. Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние на Не-връщащ-се“.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

„Каквото и страдание да възниква в света,
то всичкото е причинено от съзнанието.
С прекратяването на съзнанието,
няма възникване на страданието.

Знаейки тази опасност,
че страданието е причинено от съзнанието,
със стихването на съзнанието,
човек е без желания, утолен.

Ако, *бхиккху*, ви попитат: „Възможно ли е да има друг начин, по който правилно да наблюдаваме двойствеността?“, ще отговорите: „Да“. „И какъв е той“?

„Каквото и страдание да възниква, то всичкото е причинено от контакт¹⁵. Това е едно наблюдаване. С пълното прекратяване на контакта няма възникване на страданието. Това е второ наблюдаване. Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние на Не-връщащ-се“.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

¹⁵ *Phassa, фаса* – да докосна с ума, умствен контакт, умствено съприкосновение. Вж. *Маханидана Сутта*, бел 9.

„Удряни от контакти,
те плуват надолу по течението от животи,
и практикувайки лошия път,
са далеч от края на оковите.

Но тези, напълно разбиращи контакта,
със крайно знание укротили желанието,
с разбирането на контакта,
са без желания, утолени.

Ако, *бхиккху*, ви попитат: „Възможно ли е да има друг начин, по който правилно да наблюдаваме двойствеността?“, ще отговорите: „Да“. „И какъв е той“?

„Каквото и страдание да възниква, то всичкото е причинено от усещане. Това е едно наблюдаване. С пълното прекратяване на всички усещания няма възникване на страданието. Това е второ наблюдаване. Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние на Не-връщащ-се“.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

„Каквито и усещания да има,
приятни или неприятни,
включвайки дори и неутралните,
и външните, и вътрешните;

Знаейки това като страдание,
объркващо, разпадащо се;
Виждайки, че усещанията
изчезват с всяко докосване,
човек разбира този въпрос.
Със слагане на край на усещанията,
човек е без желания, утолен.

Ако, *бхиккху*, ви попитат: „Възможно ли е да има друг начин, по който правилно да наблюдаваме двойствеността?“, ще отговорите: „Да“. „И какъв е той“?

„Каквото и страдание да възниква, то всичкото е причинено от желание¹⁶. Това е едно наблюдаване. С пълното прекратяване на желанието няма възникване на страданието. Това е второ наблюдаване. Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние на Не-връщащ-се“.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

„Желанието е спътник на човека
в това дълго пътешествие от прераждания;
Във тази или друга форма на съществуване,
човекът не избягва прераждането.

Знаейки тази опасност,
че страданието се причинява от желание,
свободен от желания, без вкопчване,
съсредоточен, *бхиккху* продължава напред.

Ако, *бхиккху*, ви попитат: „Възможно ли е да има друг начин, по който правилно да наблюдаваме двойствеността?“, ще отговорите: „Да“. „И какъв е той“?

„Каквото и страдание да възниква, то всичкото е причинено от привързаност¹⁷. Това е едно наблюдаване. С пълното прекратяване на привързаностите няма възникване на страданието. Това е второ наблюдаване. Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един

¹⁶ Пали: *taṇhā, tanhā* – жажда, ненаситност, неутолимо желание. Буда казва, че когато човек разбере как се храни умствената воля (*четанā*), той разбира трите вида жажда: (1) Жажда за сетивни удоволствия; (2) Жажда за съществуване, ставане или случване (*бхава*) на това или онова; 3. Жажда за несъществуване, неставане или неслучване на това или онова. Вж. също *Маханидана Сутта*, бел. 3.

¹⁷ Пали, скт.: *upadānā, упадана* – силна привързаност, обвързаност, вкопчване, вкл. вкопчване в живота.

от два резултата: крайно знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние на Невръщащ-се“.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

„Привързаността е причина
за случването¹⁸ на новия живот.
Скитайки се от живот в живот,
човекът се натъква на страдание.
Роденото умира.
Това е произходът на страданието.
Затова, с края на привързаността,
с правилно знание,
с пряко знание за края на ражданията,
мъдрият, свободен от привързаност,
напуска скитането от живот в живот,
и не отива в бъдещо съществуване.

Ако, *бхиккху*, ви попитат: „Възможно ли е да има друг начин, по който правилно да наблюдаваме двойствеността?“, ще отговорите: „Да“. „И какъв е той“?

„Каквото и страдание да възниква, то всичкото е причинено от *кармични* действия¹⁹. Това е едно наблюдаване. С пълното прекратяване на *кармичните* действия няма възникване на страданието. Това е второ наблюдаване. Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние на Невръщащ-се“.

¹⁸ Пали, скт.: *bhāva*, *bhava* – ставане, случване, събиране и съвпадение на точните причини за идване в съществуване на каквото и да било.

¹⁹ В превода на *Бхиккху Тханисаро* вместо *кармични* действия е посочено умствено безпокойство, т.е. умствен смут, раздвижване, вълнение, вибрация, трептене. Под *кармична* активност или *кармични* действия се разбират умишлено извършените действия с тяло, реч и ум. Те „носят“ или техният резултат е това, което поражда *карма*.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

„Каквото и страдание да възниква в света,
то всичкото е причинено от *кармични* действия.
С прекратяването на *кармичните* действия,
няма възникване на страданието.

Знаейки тази опасност,
че страданието се причинява от *кармични* действия,
то с изоставянето на всяко действие, пораждащо *карма*
монахът, освободен посредством успокояването на ума,
с отсечено желание за прераждане,
с притихнал ум,
напълно прекратява скитането от живот в живот;
За него бъдещо случване не съществува вече.

Ако, *бхиккху*, ви попитат: „Възможно ли е да има друг начин, по който правилно да наблюдаваме двойствеността?“, ще отговорите: „Да“. „И какъв е той“?

„Каквото и страдание да възниква, то всичкото е причинено от храна²⁰. Това е едно наблюдаване. С пълното прекратяване на храненето няма възникване на страданието. Това е второ наблюдаване. Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно,

²⁰ В превода на *Бхиккху Суджато* вместо „храна“ е употребена думата „поглъщане“. Може да си представим „поглъщането“ като помпа за вода, която всмуква вода и после я изхвърля. Така работят тялото, ума и съзнанието – като помпа. От гледна точка на помпата, тя се „мисли“, за едно монолитно цяло (Аз), което извършва различни функции (всмукване и изхвърляне). Само че помпата представлява отделни механични елементи, събрани на едно място, задвижвани от електричество. Нашето тяло и ум по същия начин всмукват въздух, храна, вода, топлина, образи, звуци, миризми, вкусове, осезания, идеи, представи, всякакви възприятия, мечти, желания, спомени и пр. и пр., а съзнанието е това, което от собствена гледна точка изгражда представата, че съвкупността от тези процеси се ръководи от някакъв Аз, някакъв отделен индивид или уникална и вечна същност. Тази грешна представа, този грешен възглед, захранва (спомнете си, че съзнанието е и енергия, и информация) и завърта цялото съществуване, целия вихър на *Самсара*. Това се разбира, когато Буда твърди, че съзнанието е непосредствената причина за възникване на *нама-рупа* (менталност-материалност) и че *нама-рупа* е непосредствената причина за възникване на съзнанието (*Маханидана Сутта*), и че целият водовъртеж от раждане и смърт се ръководи от тяхната „игра“.

пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние на Не-връщащ-се“.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

„Каквото и страдание да възниква в света,
то всичкото е причинено от храна.
С прекратяването на всички храни²¹,
няма възникване на страданието.

Знаейки тази опасност,
че страданието се причинява от храна,
и с пълното разбиране на всички храни,
човекът не зависи от никаква храна.

Правилно виждайки свободата от болестите,
с пълното прекратяване на ферментациите²²,
разграничаващ, практикуващият стои твърдо в *Дхамма*²³,
придобил неподдаваща се на квалификация мъдрост.

²¹ Има четири вида храна: 1) Материална храна, поглъщана през устата; 2) Контактът или усещанията като храна. Ние „поглъщаме“ неща с очите, ушите, носа, езика, тялото и ума; 3) Волята (*четанá*) като храна. Волята е импулсът, намерението, подтикът, който определя нашите действия. Волята е същината, естеството или присъщата природа на желанието. 4) Съзнанието като храна.

Съзнанието е *дхаммата*, която забелязва, която разграничава. То е серия, поток от отделно обособени, мимолетни познавателни събития, които са наречени ум (*читта*). Тези познавателни събития се натрупват като съзнание в *кхандхата* наречена „съзнание“ (*винняна кхандха*) и поражда грешната представа за съществуването на някакъв отделен, обособен и уникален Аз. Вж. по-горе бел. 19. *Бхиккху Самахи*та казва, че съзнанието е „яснотата на възприятието“, „съдържанието на ума“, умственият компонент на всичко, което се разбира под *нама*“, вж. <https://www.youtube.com/watch?v=J1by6-YINvc>.

²² Много често умствените конструкции, *санкхара*, се наричат умствени ферментации. Знаем какво се получава при ферментация на грозде, например. То започва да се запенва, да „ври“ и да отделя голямо количество въглероден диоксид. Ние „вкуваме“ от ферментиралото грозде, харесваме усещането от това вкуване, привлечени сме от усещането и започваме да искаме още и още. По същия начин „вкисва“ и ума, „ферментира“ в 9 стъпки, като осмат и деветата са съответно съзнание и *кхандхата* съзнание. За замърсяването на ума вж. *Брахманимантанника Сутта*, бел. 12 и Въведението.

²³ Тук *Дхамма* обозначава Учението на Буда.

Ако, *бхиккху*, ви попитат: „Възможно ли е да има друг начин, по който правилно да наблюдаваме двойствеността?“, ще отговорите: „Да“. „И какъв е той“?

„Каквото и страдание да възниква, то всичкото е причинено от умствен смут²⁴. Това е едно наблюдаване. С пълното прекратяване на смущенията няма възникване на страданието. Това е второ наблюдаване. Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние на Невръщащ-се“.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

Каквото и страдание да възниква в света,
то всичкото е причинено от умствени смущения.
С прекратяването на смущенията,
няма възникване на страданието.
Знаейки тази опасност,
че страданието се причинява от смущения,
човек трябва да ги изостави,
и изкоренил обусловените измислици,
свободен от смущения,
свободен от привързаност, съсредоточен,
напуска лутането от живот в живот.

Ако, *бхиккху*, ви попитат: „Възможно ли е да има друг начин, по който правилно да наблюдаваме двойствеността?“, ще отговорите: „Да“. „И какъв е той“?

„Зависимите са уязвими. Това е едно наблюдаване. Независимите са неуязвими. Това е второ наблюдаване. Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно знание в този още живот

²⁴ Трептене, безпокойство, развълнуваност, смут, възбуда, нервност, тревога, завихряне на ума, умствени вибрации, умствени потрепервания.

или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние на Не-връщащ-се“.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

„Човек, който е независим, е неуязвим,
но този, който е зависим и вкопчен
в тази или в някоя друга форма на съществуване,
не може да избегне прераждането.

Знаейки тази опасност,
че зависимостите са най-големият страх,
независим, невкопчен, съсредоточен,
бхиккху продължава напред.

Ако, *бхиккху*, ви попитат: „Възможно ли е да има друг начин, по който правилно да наблюдаваме двойствеността?“, ще отговорите: „Да“. „И какъв е той“?

„Нематериалните²⁵ светове са по-добри от материалните²⁶. Това е едно наблюдаване. Прекратяването²⁷ е по-добро от нематериалните светове. Това е второ наблюдаване. Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние на Не-връщащ-се“.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

„Съществата в световите с физическа материя,
и тези, въввлечени в нематериалните светове,
не разбирайки прекратяването,
отиват в бъдещи прераждания.

²⁵ Световите *арупя*, в които няма материя, а само ум, вж. Въведението, бел. 2.

²⁶ Тези, в които има физическа материя.

²⁷ Под „прекратяване“ винаги се разбира непораждане на каквото и да било, тоест слагането на окончателен край на страданието.

Тези, който разбират физическите светове
и не са въввлечени в нематериалните,
са освободени посредством прекратяването.
Те оставят смъртта след себе си.

Ако, *бхиккху*, ви попитат: „Възможно ли е да има друг начин, по който правилно да наблюдаваме двойствеността?“, ще отговорите: „Да“.
„И какъв е той“?

„Това, което се счита за истина от този свят с неговите богове, неговите *Мара* и неговите *Брахма* от това поколение с неговите аскети и свещеници, с неговите принцове и хора – това Благородните, виждайки ясно с правилна мъдрост и в съответствие с реалността разбират, че не е истина. Това е едно наблюдаване. Това, което се счита за неистина от този свят с неговите богове, неговите *Мара* и неговите *Брахма* от това поколение с неговите аскети и свещеници, с неговите принцове и хора – това Благородните, виждайки ясно с правилна мъдрост и в съответствие с реалността разбират, че е истина. Това е второ наблюдаване. Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние на Не-връщащ-се“.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

„Погледнете този свят с неговите богове и хора,
заплетени в мрежата на умствено и материално,
считайки не-Аза за Аз,
те мислят: „Това е истина“.

Каквото и да мислят, че е,
то става нещо друго;
само че за тях това не е истина,
защото (не виждат, че) преходните неща са илюзорни.

Но утоляването на жаждата не е илюзорно.
Това Благородните знаят, че е истина.
С разбирането на истината,
те са без желания, утолени.

Ако, *бхиккху*, ви попитат: „Възможно ли е да има друг начин, по който правилно да наблюдаваме двойствеността?“, ще отговорите: „Да“. „И какъв е той“?

„Това, което се счита за щастие от този свят с неговите богове, неговите *Мара* и неговите *Брахма* от това поколение с неговите аскети и свещеници, с неговите принцове и хора – това Благородните, виждайки ясно с правилна мъдрост и в съответствие с реалността разбират, че е страдание. Това е едно наблюдаване. Това, което се счита за страдание от този свят с неговите богове, неговите *Мара* и неговите *Брахма* от това поколение с неговите аскети и свещеници, с неговите принцове и хора – това Благородните, виждайки ясно с правилна мъдрост и в съответствие с реалността разбират, че е щастие. Това е второ наблюдаване. Правилно наблюдавайки тази двойственост монахът, който медитира усърдно, пламенно и решително, може да очаква един от два резултата: крайно знание в този още живот или ако има изостанало подхранване на някаква привързаност – състояние на Не-връщащ-се“.

Това е, което Буда каза. Казвайки така Учителят, Благословения, продължи:

„Гледки, звуци, вкусове и аромати,
докосвания и идеи – всички те
са привлекателни, приятни и желани,
докато за тях се казва, че съществуват.

Светът с неговите богове
за тях се съгласява, че са носещи наслада,
но когато престанат да съществуват,
тогава, казват, са страдание.

Изкореняването на Аза
се вижда от Благородните за носещо наслада,
но е обратно на становището
на целия свят.

Това, което другите виждат като носещо наслада,
Благородните виждат като страдание.
Това, което другите виждат като страдание,
Благородните виждат като носещо наслада.

Виж тази *Дхамма*, този принцип,
толкова труден за разбиране и невежите объркващ.
Забулени във мрак и слепи,
те не могат да я видят.

Добрите могат да я видят като в светъл ден,
когато завесата е вдигната.
Но неостроумните, незнаещите *Дхамма*,
не я разбират, дори когато *Дхамма* е пред тях.

За тези, надвити от желание за нов живот,
и носещи се по течението от прераждания,
люляни в люлката на *Мара*
пробуждането им за *Дхамма* не е лесно.

Кой освен Благородните е достоен да се пробуди,
да разбере напълно това състояние,
чрез правилното знание на което
да се освободи от замърсяванията
и да постигне окончателно освобождение?“

Това е, което Буда каза. Доволни, *бхиккху* се радваха на думите на Буда. И още докато тази лекция се изнасяше, посредством липсата на привързаност умовете на 60 *бхиккху* бяха напълно освободени от замърсявания.

Чаккаватти Сутта **Cakkavatti Sutta**

Беседа за Завъртащия Колелото **Владетел¹**

ТАКА СЪМ ЧУЛ.

Бъдете убежище на самите себе си

Веднъж Буда бил отседнал в земята на *Магадханите* в Матула. Там Буда се обърнал към монасите: „Монаси!“

¹ Пали: *Cakkavatti*, *Чаккаватти*, скт. *Sakravartin*, *Чакравартин*. *Чаккаватти* – Завъртащият колелото цар в Будистката космология е Владетел, управляващ света в хармония с *Дхамма* (Учението на Буда). Казва се, че както има само един Буда в определен период от време, така има само един цар *Чаккаватти*. *Чаккаватти* има физически черти, подобни на Будите. Човек, роден с такива черти, е предопределен да стане или Владетел на света, или Буда – Просветлен, в зависимост от това какъв курс в живота реши да предприеме. Владетелят на света има седем уникални скъпоценности: скъпоценното небесно колело, идеалния слон, идеалния кон, идеалния скъпоценен камък, идеалната жена, идеалния ковчезник и идеалния съветник. От тях колелото е най-важно, защото възникването му е първият знак, показващ че този цар ще стане Владетел на света. Освен това *Чаккаватти* получава силата си от това мистично колело. Казва се, че царят, след като е усъвършенствал десетте *парамити* (съвършенства) и след като е спазил осемте предписания в деня на пълнолунието, падащо се на петнадесетия ден от месеца, той се оттегля в покоите си на най-горния етаж на двореца. Тогава мистичното колело изгрява от Източния океан и започва да свети в небето като втора пълна луна. Светлината му обгръща двореца, а самото то се появява пред погледа на царя през прозореца на стаята, в която царят чака. Когато го вижда, царят поднася уважението си и го пръска с вода от златна кана и изрича пожелания колелото да се завърти по своя път. По „заповед“ на царя колелото започва мисията си и „завладяването“ на света започва. От времето, когато скъпоценното колело, *чакка-ратана*, се появи, царят получава името *Раджа Чаккаватти*, *rāja cakkavatti* – Пълновластен владетел, който върти колелото. След това *Раджа Чаккаватти* заедно със своята свита следва колелото по неговия път в небето. Където и да отиде колелото, царете от съответните области се покланят и приемат сюзеренитет (да са васали) на Владетеля на света. Точно както Владетелят на света кара скъпоценното колело да се завърти, така Буда завърта Колелото на закона (*Дхамма-чакка*). Преводът на тази *Сутта* е направен от: *Digha Nikāya*, 26, <https://suttacentral.net/dn26/en/sujato>

„Уважаеми господине“, отвърнали те. Буда казал:

„Монаси, бъдете остров на самите себе си, свое собствено убежище, без да имате друго убежище. Нека *Дхамма* бъде ваш остров, Нека *Дхамма* бъде ваше убежище, нямайте друго убежище. Как може монасите да постигнат това? Като медитират съзерцавайки тялото само като тяло – ревностно, с пълно внимание и яснота, свободни от желания и омраза към света². Като медитират съзерцавайки усещанията само като усещания ... ума само като ум ... обектите на ума (*дхамми*) само като обекти на ума – ревностно, с пълно внимание и яснота, свободни от желания и омраза към света. По този начин монасите живеят като остров на самите себе си, като свое собствено убежище, без да имат друго убежище. Така те позволяват на Учението да бъде техен остров и тяхно убежище, без да имат друго убежище.

Вие трябва да бродите из вашата собствена територия³ – владенията на вашите бащи. Когато бродите из вашата собствена територия – владенията на вашите бащи, *Мара*⁴ няма да може да ви хване или задържи⁵. Само чрез развиване на благоприятни състояния⁶ на ума заслугите растат“.

Цар Далханеми

Имало едно време, монаси, цар на име *Далханеми*. Той бил царят, завъртащ колелото (на света), справедлив и принципен. Неговите владения се разпростирали по четирите посоки на света. Той имал стабилност в страната и притежавал седемте съкровища. Тези съкровища били: идеалното колело, идеалният слон, идеалният кон, идеалният скъпоценен камък, идеалната жена, идеалният ковчезник и идеалният съветник. Той имал повече от хиляда сина, които били храбри и доблестни и разбивали армиите на враговете. След като без тояга и без меч завладял тази земя, отвсякъде опасана от океан, *Далхеми* царувал в съответствие със закона.

² Букв. „оставили настрани и копнежа, и омразата към света“.

³ В тази „територия“ се включват и знанието, и духовните практики.

⁴ Пали, скт.: *Māra*, *Māra* – богът на смъртта.

⁵ Букв. „*Мара* няма да може да се настани и да намери опора“.

⁶ Развиване на такива качества, които характеризират ума като добър, не като лош, зъл или заблуден, тоест такива умствени качества, които водят до спазване на морал и до благоприятни резултати в бъдеще.

Изминали много стотици и хиляди години, когато цар *Далхеми* се обърнал към един от своите хора: „Уважаеми човече, когато видиш, че скъпоценното небесно колело се отдалечава⁷ от мястото си, моля да ми кажеш“.

„Да, Ваше величество“, отговорил човекът.

След като минали много хиляди години, този човек видял, че скъпоценното небесно колело се отдалечава от мястото си. Тогава той отишъл при цар *Далхеми* и му казал: „Сир, трябва да знаете, че скъпоценното небесно колело се отдалечава от мястото си“.

Тогава царят повикал принца-наследник на короната и казал: „Скъпи принце, моето небесно колело се отдалечава от мястото си. Чул съм, че когато това се случи, на Владетеля-завъртащ колелото, не му остава много живот. Аз съм се наслаждал на земните удоволствия и е време да потърся божествени наслади. Дошло е времето, драги принце, да управлявате тази земя, отвсякъде опасана от океан! Аз ще обръсна главата си, ще облека жълта роба и ще премина от светски живот в отшелничество“.

Внимателно давайки наставления на принца-наследник на короната за управлението на царството, цар *Далхеми* обръсна главата и брадата си, облякъл жълта роба и отишъл в отшелничество.

Седем дни по-късно скъпоценното божествено колело изчезнало.

След това един човек приближил до новоизбрания цар и казал: „Уважаеми сир, трябва да знаете, че небесното скъпоценно колело изчезна“. Това натъжило царя и той изпитал нещастие. Царят отишъл при дворцовия мъдрец и му казал: „Уважаеми господине, трябва да знаете, че скъпоценното небесно колело изчезна“.

Когато казал това, мъдрецът отговорил: „Не бъдете нещастен поради изчезването на скъпоценното колело. То не се предава по наследство от баща на син. Сега, уважаеми, вие трябва да изпълните благородните задължения на Владетеля-завъртащ колелото. Ако правите така, възможно е на петнадесетия ден, който е *упосатха*⁸, и след като сте измили главата си и сте се качили в царските покои за спазване

⁷ Букв. „се свлича от мястото си“.

⁸ *Sabbath* или *uposatha*. С термина *упосатха* са наречени два дни от месеца (пълнолуние и новолуние), през които се спазва строг пост (осемте предписания) и се медитира, за да се пречисти ума. Тези дни и до ден днешен се спазват от будистите-монаси.

на *упосатха*, скъпоценното небесно колело да се появи пред вас с хиляда спици, джанти и главина, свършени до най-малката подробност“.

Благородните задължения на Завъртащия колелото владетел

„Но какви, уважаеми господине, са задълженията на Завъртащия колелото?“

„Когато, Приятелю, се осланяш на *Дхамма*, когато я почиташ, уважаваш и цениш, когато издигнеш *Дхамма* за флаг, девиз и твой господар – тогава ще осигуриш защита, закрила и сигурност на собствения си двор, войска, аристократи, васали, *брахмини* и стопани, хора от града и селото, зверове и птици. Не позволявай престъпленията и неправдата да преобладават в царството и давай имот на изпадналите в нужда.

В царството ще има аскети и *брахмини*, които няма да употребяват алкохол и упойващи вещества и няма да са небрежни. Те ще пребивават в търпение и въздържание и ще живеят в отшелничество, смирение и покой. От време на време те ще ви посещават и тогава трябва да ги питате: „Уважаеми, какво е неблагоприятно? Какво е благоприятно⁹? Какво е укоримо? Какво е неукоримо? Какво трябва да се развива? Какво не трябва да се развива? Извършването на какво води до трайно зло и страдание? Извършването на какво води до трайно благополучие и щастие?“ След като чуете техните отговори, вие трябва да отхвърлите това, което е неблагоприятно и да предприемете и следвате това, което е благоприятно. Това са благородните задължения на Завъртащия колелото владетел“.

Появяване на скъпоценното колело

„Да, уважаеми“, отговорил новият цар на мъдреца. И той изпълнявал благородните задължения, характерни за Завъртащия колелото владетел.

⁹ Под „благоприятно“ се разбират всички добри качества, които характеризират ума като: добър, щедър, доброжелателен, състрадателен, скромен, доволен, уравновесен и пр.

По време на изпълнението им, на петнадесетия ден *упосатха*, царят измил главата си и се качил в покоите, за да спаси *упосатха*. Тогава скъпоценното небесно колело се появило пред него с хиляда спици, джанти и главина, свършени до най-малката подробност. Като го видял, царят си помислил: „Чувал съм, че когато скъпоценното небесно колело се появи пред царя по този начин, той ще стане Завъртащ колелото владетел. Нека стана Завъртащ колелото владетел“.

След което царят станал от трона си, покрил едното си рамо с робата, взел церемониалната златна ваза с лявата си ръка, напръскал колелото с дясната и казал: „Завърти се по пътя си, о скъпоценно колело!“

Скъпоценното колело се завъртяло на изток и царят го последвал със своята армия от четири дивизии. Където и да спирало колелото, там царят спирал заедно с армията си. И тези владетели от Изток, които били враждебни, дошли при Завъртащия колелото владетел и казали: „Елате, велики царю! Добре дошли, велики царю! Ние ще се подчиняваме, наставлявайте ни!“ Завъртащият колелото владетел казал: „Не отнемайте живот. Не вземайте каквото не ви е дадено. Не злоупотребявайте сексуално. Не лъжете. Не пийте алкохол. Бъдете умерени в храненето. Поддържайте нивото на данъците каквото е в момента“. И тези владетели от Изток, които били враждебни, станали негови васали.

След което скъпоценното колело се гмурнало в Източния океан, изскочило отново и се завъртяло на юг... Гмурнало се в Южния океан, изскочило отново и се завъртяло на запад ...

След като се гмурнало в Западния океан, то изскочило отново и се завъртяло на север, следвано от царя заедно с неговата армия от четири дивизии. Където и да спирало колелото, там царят спирал заедно с армията си. И тези владетели от Север, които били враждебни, дошли при Завъртащия колелото владетел и казали: „Елате, велики царю! Добре дошли, велики царю! Ние ще се подчиняваме, наставлявайте ни!“ Завъртащият колелото владетел казал: „Не отнемайте живот. Не вземайте каквото не ви е дадено. Не злоупотребявайте сексуално. Не лъжете. Не пийте алкохол. Бъдете умерени в храненето. Поддържайте нивото на данъците каквото е в момента“. И тези владетели от Север, които били враждебни, станали негови васали.

След това скъпоценното колело, триумфирайки над тази земя, отвсякъде заобиколена от океан, се върнало в царската столица. Там то

спряло пред портите на двореца, като че ли поставено върху пилон и търсещо случай да украси целия дворец.

Следващите Завъртащи колелото владетели

И за втори, трети, четвърти, пети, шести и седми път Завъртащите колелото владетели постъпвали по абсолютно същия начин. След много години седмият владетел предал царството на принца-наследник на короната.

Седем дни по-късно скъпоценното божествено колело изчезнало.

Тогава един човек приближил до новоизбрания цар и казал: „Уважаеми сир, трябва да знаете, че небесното скъпоценно колело изчезна“. Това натъжило царя и той изпитал нещастие. Но той не отишъл да пита дворцовия мъдрец за благородните задължения на Завъртащия колелото владетел. Вместо това започнал да управлява според собствените си виждания. Така управлявани, народите не просперирали както при предишните царе, които изпълнявали благородните задължения на Завъртащия колелото владетел.

Тогава министрите, доверениците, ковчежниците, военните, пазачите и съветниците се събрали и казали на царя: „Сир, когато управлявате според Вашите виждания, народите не просперират както преди, както когато предишните царе изпълняваха своите благородни задължения на Завъртащи колелото владетели. Във Вашето царство има министри, довереници, ковчежници, военни, пазачи и съветници, които като нас помнят какви са благородните задължения на Завъртащия колелото владетел. Моля, Ваше величество, попитайте ни за благородните задължения на Завъртащия колелото владетел. Ние ще Ви отговорим“.

Период на упадък

Новоизбраният цар попитал събралите се министри, довереници, ковчежници, военни, пазачи и съветници за благородните задължения на Завъртащия колелото владетел. И те му отговорили. След като ги изслушал, той осигурил защита и сигурност, но не дал имот на изпадналите в нужда. Така бедността станала широко разпространена. Когато бедността се разпространила навсякъде, един човек откраднал от другите с намерение да извърши кражба. Той бил арестуван и изправен

пред царя. Тези, които арестували крадеца, казали на царя: „Ваше величество, този човек открадна от други хора с намерението да извърши кражба“.

Царят попитал:

- Вярно ли е, господине, че сте откраднали с намерението да извършите кражба?
- Вярно е, сир.
- Поради каква причина?
- Сир, не мога да преживявам.

Тогава царят дал средства на този човек и му казал: „Тези средства ще ти помогнат да преживееш и да осигуриш майка си, баща си, партньорите и децата си. Работи за прехраната си и прави дарения на аскетите и *брахмините* – това благоприятства небесата, а резултатът от това действие узрява в щастие и води до небесата“.

„Да, Ваше величество“, отговорил мъжът.

Но съвсем същото се случило с друг човек. Той бил арестуван и изправен пред царя с думите: „Ваше величество, този човек открадна от други хора“.

Царят попитал:

- Вярно ли е, господине, че сте откраднали?
- Вярно е, сир.
- Поради каква причина?
- Сир, не мога да преживявам.

Тогава царят дал средства на този човек и му казал: „Тези средства ще ви помогнат да преживееш и да осигуриш майка си, баща си, партньорите и децата си. Работи за прехраната си и прави дарения за аскетите и *брахмините* – това благоприятства небесата, а резултатът от това действие узрява в щастие и води до небесата“.

„Да, Ваше величество“, отговорил мъжът.

Хората чули за това. Изглеждало, че царят давал средства на всеки, който крадял от другите. И си помислили: „Защо и ние да не крадем?“ Така и друг извършил кражба.

Той бил арестуван и заведен при царя с думите: „Ваше величество, този човек открадна от други хора“.

Царят попитал:

- Вярно ли е, господине, че сте откраднали?
- Вярно е, сир.
- Поради каква причина?
- Сир, не мога да преживявам.

Тогава царят си помислил: „Ако давам средства на всеки, който краде, това само ще увеличи кражбите. По-добре да приключа веднъж завинаги и да убия този човек като отрежа главата му“. След което разпоредил на своите хора: „Завържете ръцете на този човек зад гърба със здраво въже. Обръснете главата му и го разведете по улиците от площад на площад като биете силно барабан. След това го изведете през южната порта и го довършете с налагане на смъртно наказание, като му отрежете главата“.

„Да, Ваше величество“, отговорили те и направили както им било казано.

Хората чули за това и си помислили: „Изглежда царят реже главата на всеки, който краде от другите. По-добре да си изкожем остри мечове и когато крадем от другите, да им режем главите“. Те си направили остри мечове и започнали да извършват набези по села, градчета и големи градове. Нападали по пътищата и режели главите на всички, от които крадели.

Така, монаси, поради недаване на собственост на изпадналите в нужда, бедността станала широко разпространена. Когато бедността станала широко разпространена, кражбата станала широко разпространена. Когато кражбата станала широко разпространена, мечовете станали широко разпространени. Когато мечовете станали широко разпространени, убиването на живи същества станало широко разпространено. И сред хората, сред които убиването било широко разпространено, красотата и продължителността на живота им намалели. Тези хора живеели по 80,000 години, но продължителността на живота на техните деца намаляла до 40,000 години.

Сред хората, които живеели по 40,000, един човек откраднал от другите. Той бил арестуван и заведен при царя с думите: „Ваше величество, този човек открадна от други хора“.

Царят попитал:

- Вярно ли е, господине, че сте откраднали?

- Не, сир – отговорил той, лъжейки умишлено.

И така, монаси, поради недаване на собственост на изпадналите в нужда, бедността, кражбата, мечовете и убийствата станали широко разпространени. Когато убийствата станали широко разпространени, лъжата станала широко разпространена. И сред хората, сред които лъжата била широко разпространена, тяхната красота и продължителност на живота намалели. Животът на децата на тези, които живеели по 40,000 години, намалял до 20,000 години.

Сред хората, които живеели по 20,000 години един човек откраднал от другите. Но наклеветил друг човек, казвайки на царя: „Ваше величество, този човек открадна от други хора“.

И така, монаси, поради недаване на собственост на изпадналите в нужда, бедността, кражбата, мечовете, убийствата и лъжата станали широко разпространени. Когато лъжата станала широко разпространена, клеветата станала широко разпространена. И сред хората, сред които клеветата била широко разпространена, тяхната красота и продължителност на живота намалели. Животът на децата на тези, които живеели по 20,000 години, намалял до 10,000 години.

Сред тези, които живеели по 10,000 години, някои били по-красиви от другите. Тогава грозните хора, завиждайки на красивите, започнали да извършват прелюбодеяние с жените на другите.

И така, монаси, поради недаване на собственост на изпадналите в нужда, бедността, кражбата, мечовете, убийствата, лъжата и клеветата станали широко разпространени. Когато клеветата станала широко разпространена, прелюбодеянието станало широко разпространено. И сред хората, сред които прелюбодеянието било широко разпространено, тяхната красота и продължителност на живота намалели. Животът на децата на тези, които живеели по 10,000 години, намалял до 5,000 години.

Сред хората, които живеели по 5,000 години две неща станали широко разпространени: грубата реч и празните приказки. Сред хората, сред които тези две били разпространени, тяхната красота и продължителност на живота намалели. Тези хора, които живеели по 5,000 години имали деца, някои от които живеели по 2,500 години, а други – по 2,000 години.

Сред хората, които живеели по 2,500 години желанието и зложелателството станали широко разпространени. Сред хората, сред

които тези две били широко разпространени, тяхната красота и продължителност на живота намалели. Тези хора, които живеели по 2,500 години имали деца, които живеели по 1,000 години.

Сред хората, които живеели по 1,000 години, грешният възглед станал широко разпространен. Сред тези, сред които грешният възглед бил широко разпространен, тяхната красота и продължителност на живота намалели. Тези хора, които живеели по 1,000 години имали деца, които живеели по 500 години.

Сред хората, които живеели по 500 години, три неща станали широко разпространени: кръвосмешение, прекомерна алчност и преиначени практики. Сред хората, сред които тези три били широко разпространени, тяхната красота и продължителност на живота намалели. Тези хора, които живеели по 500 години, имали деца, които живеели по 250 години и такива, които живеели по 200 години.

Сред хората, които живеели по 250 години, три неща станали широко разпространени: липса на уважение към баща и майка, към аскети и *брахмини* и към старейшините на рода.

И така, монаси, поради недаване на собственост на изпадналите в нужда, всички тези станали широко разпространени – бедност, кражба, мечове, убийства, лъжа, клевета, сексуални извращения, груба реч, празни приказки, кръвосмешение, прекомерна алчност, преиначени практики, липса на уважение към баща и майка, към аскети и *брахмини* и към старейшините на рода. За хората, сред които тези неща били широко разпространени, тяхната красота и продължителност на живот намалели. Животът на децата на тези, които живеели до 250 години, намалял до 100 години.

Продължителност на живота 10 години

Ще дойде време, монаси, когато тези хора ще имат деца, чиято продължителност на живота ще е 10 години. Момичетата сред тези, които живеят по 10 години, ще могат да забременяват на 5. Следните храни ще изчезнат: ги, масло, сусамено олио, мед, меласа и сол. Най-добрата храна ще е просото, както сега ориз с къри е най-добрата храна.

И сред тях десетте¹⁰ начина на извършване на благоприятни действия ще изчезнат напълно, а десетте начина на извършване на неблагоприятни действия ще преобладават в небивали размери. Тези хора в речника си дори няма да имат думата „морал“, да не говорим за някой, който да извършва съизмерими с морала действия. Докато всеки, който не уважава майка си, баща си, аскетите, *брахмините* и старейшините на рода, ще бъде почитан и уважаван, точно както обратното е в сила днес.

Няма да има признаване на статута на майка, баща, леля или жена, партньори, учители и уважавани хора. Светът ще стане безразборен, както е при козите и овцете, кокошките и свинете, кучетата и чакалите.

Хората ще са изпълнени с враждебност един към друг, с яростна омраза, яростен гняв и мисли за убийство. Дори майката ще изпитва това към своето дете и детето към майката; бащата към детето и детето към бащата; братът към сестра си и сестрата към брат си. Те ще са като ловци на елени, които когато видят елен, се изпълват с яростна омраза, яростен гняв и мисъл за убийство.

Сред тези, които живеят по 10 години, ще настъпи период на безвластие, който ще продължи седем дни. В този период те грешно ще приемат другите хора за зверове. В ръцете си ще държат остри мечове. Ще убиват и ще крещат: „Това е див звяр! Това е див звяр!“

Но ще има хора, които ще си помислят: „Нека не бъдем нито убийци, нито жертви! Да не убиваме и да не бъдем убити! Защо не се скрием в дебелия шубраци, в непрогледната джунгла, сред гъстите дървета, край непристъпни реки или назъбени планини и да преживеем с горски корени и плодове?“ Така и направили.

Когато седемте дни отминали, излизайки от скривалищата си, хората се прегръщали един друг и в един глас възклицавали: „Фантастично е, че си жив! Фантастично е, скъпи приятелю, че си жив!“

¹⁰ Има 10 вида *кусала* или благоприятни *кармични* действия, водещи до по-висши прераждания и 10 вида *акусала* или неблагоприятни *кармични* действия, водещи до по-нисши прераждания. Десетте *кусала* действия са: 1) неизвършване на убийство на никое живо същество; 2) неизвършване на кражба или вземане на това, което не ни е дадено; 3) неизвършване на сексуални извращения; 4) въздържане от лъжа; 5) въздържане от злонамерена реч; 6) въздържане от груба реч; 7) въздържане от празнословие или лекомислена реч; 8) липса на скъперничество; 9) липса на гняв и злонамереност; 10) притежаване на правилни възгледи.

Период на възход

След това тези същества помислили: „Поради извършването на лоши дела понесохме толкова голямо страдание и изгубихме толкова много близки. По-добре да правим това, което е добро. Какво е то? Да се въздържахме от убиване на живи същества. Като предприемем да спазваме това правило, ще живеем съгласно него“. Така и направили. В резултат тяхната красота и продължителност на живота нараснали. Тези хора, които живеели по 10 години имали деца, които живеели по 20 години.

След това тези хора помислили: „Поради спазването на добри правила животът и красотата ни нараснаха. Какво добро да предприемем сега? Защо не се въздържахме от кражба ... сексуални извращения ... лъжа ... клевета ... груба реч и празни приказки. Защо не се откажем от алчност ... зложелателство ... грешни възгледи ... от трите неща: кръвосмешение, прекомерна алчност и преиначени практики. Нека уважаваме майка, баща, аскетите и *брахмините* и отдаваме почит на старейшините на рода. Като предприемем да спазваме тези правила, ще живеем съгласно тях“. Така и направили.

В резултат тяхната красота и продължителност на живота нараснали. Тези хора, които живеели по 20 години, имали деца, които живеели по 40 години. Тези, които живеели по 40 години, имали деца, които живеели по 80 години, след това 160 години, 320 години, 640 години, 2,000 години, 4,000 години, 8,000 години, 20,000 години, 40,000 години и накрая 80,000 години. Сред хората, които живеели по 80,000 години момичетата можели да забременяват на 500 години.

Царуването на Санкха

Сред хората, които ще живеят по 80,000 години, ще има само три злочестини: алчност, глад и старост. Тогава хората, които населяват континента *Джамбудвипа* (Индия) ще благоденстват и преуспяват. Селата, градчетата и големите градове ще са на разстояние не повече от полет на пиле. Земята ще е гъсто населена, пълна с хора като шубрак от тръстика. Столица ще бъде сегашният Бенарес (*Варанаси*), но ще се казва *Кетумати*. И градът ще бъде благоденстващ, преуспяващ, пълен

с хора и много храна. В Индия ще има 84,000 града, а столица ще е *Кетумати*.

В столицата *Кетумати* ще се възцари цар на име *Санкха*, Завъртащ колелото владетел, справедлив и принципен. Неговото господство ще се разпростира по четирите посоки на света и той ще постигне стабилност в страната и ще притежава седем съкровища. Тези съкровища са: идеалното колело, идеалният слон, идеалният кон, идеалният скъпоценен камък, идеалната жена, идеалният ковчезник и идеалният съветник. Той ще има над хиляда сина, които ще са храбри и доблестни и ще разбиват армиите на враговете. След като без тояга и без меч завладее тези земи, той ще царува, спазвайки закона.

Идването на Буда Меттея

И в този период, когато животът на хората е с продължителност 80,000 години, в света ще се появи Благословения, наречен Буда *Меттея* – съвършен *Архат*, напълно просветлен Буда, превъзходен в знание и поведение, светец, познаващ света, върховен водач на тези, които искат да практикуват, учител на богове и хора, пробуден, благословен – точно както аз съм тук сега. Той ще постигне прозрение за света с неговите богове, *Мара* и *Брахма*, с неговите хора, аскети и *брахмини* и ще го направи достояние на другите, както аз правя това днес. Той ще учи на *Дхамма*, която е добра в началото, добра в средата и добра в края, смислена и добре формулирана. И ще разкрие духовната практика, която е напълно съвършена и чиста, както аз правя това днес. Той ще се грижи за *Сангхата*¹¹ от хиляди монаси, както аз се грижа за *Сангхата* от стотици монаси днес.

След това цар *Санкха* ще построи отново двореца, някога строен от цар *Махапанада* и след като живее в него, ще го предаде на аскети, *брахмини*, бедняци, скитници, пътешественици и просяци. Когато цар *Санкха* обръсне главата и брадата си и облече жълтата роба, той ще изостави светския живот и ще отиде в отшелничество в присъствието и под ръководството на Буда *Меттея*. Скоро след като се оттегли, живеейки в усамотение, усърден, пламенен и решителен, той ще постигне върховния край на духовния път още в този живот. Ще живее, постигнал благодарение на собственото си прозрение целта, за която

¹¹ Пали, скт.: *Sangha/Saṅgha*, *Сангха* – Общността от будистки монаси.

благородните мъже изоставят светския живот и преминават в отшелничество.

„Монаси, бъдете остров на самите себе си, свое собствено убежище, без да имате друго убежище. Нека *Дхамма* бъде ваш остров, нека *Дхамма* бъде ваше убежище, нямайте друго убежище. Как може монасите да постигнат това? Като медитират съзерцавайки тялото само като тяло – ревностно, с пълно внимание и яснота, свободни от желания и омраза към света. Като медитират съзерцавайки усещанията само като усещания ... ума само като ум ... обектите на ума (*дхамми*) само като обекти на ума – ревностно, с пълно внимание и яснота, свободни от желания и омраза към света. По този начин монасите живеят като свой собствен остров, свое собствено убежище, без да имат друго убежище. Така те позволяват на Учението да бъде техен остров и тяхно убежище, без да имат друго убежище“.

За дълголетие и красотата на монасите

„Монаси, вие трябва да бродите из вашата собствена територия – владенията на вашите бащи. Ако постъпвате така, продължителността на живота, красотата, щастието, богатството и силите ви ще се увеличават.

А какво се разбира под дълъг живот на монасите? Тук (в това Учение) монасите развиват основите на психическата сила, която е (1) концентрация на намерението, придружена от усилие на волята. Те развиват основите на психическата сила, която е (2) концентрация на енергията, придружена от усилие на волята. Те развиват основите на психическата сила, която е (3) концентрация на съзнанието, придружена от усилие на волята. Те развиват основите на психическата сила, която е (4) концентрация на изследването (на *дхаммите*), придружена от усилие на волята. Практикувайки усърдно, след като са развили тези четири¹² основи на психическата сила те могат, ако пожелаят, да живеят

¹² Това са четири от Седемте фактора (връзки, части или „крила“) на просветлението. Седемте фактора са умствени способности, благодарение на които се постига просветление и затова са наречени „вътрешно богатство“. Седемте са: ясно осъзнаване, изследване, енергичност, възторг, спокойствие, концентрация и уравновесеност. Макар да изглеждат „възвишени“ и може би несвързани с всекидневния живот, в действителност те са развити форми на нашите умствени качества, които използваме всеки ден.

цяла космическа епоха (*кална*) или каквото е останало от нея. Това се разбира под дълъг живот на монасите.

Какво се разбира под красота на монасите? Това е, когато монахът спазва етичните норми, определени от монашеския код (*патимоккха*¹³), когато се държи добре и приема дарената храна на подходящите за това места. Това е, когато монахът вижда опасност и в най-малката грешка, поради което се придържа към правилата, предприети да се спазват. Това се разбира под красота на монасите.

Какво се разбира под щастие за монасите? Това е, когато монахът, напълно откъснат от сексуални удоволствия и неблагоприятни качества, навлиза и остава в първото вглъбяване¹⁴ на ума, което има (за обект) възторга и блаженството, породени от усамотението и придружени от *витакка* и *вичара*¹⁵. Когато *витакка* и *вичара* са успокоени, монахът навлиза и остава във второто вглъбяване ... третото вглъбяване ... четвъртото вглъбяване. Това се разбира под щастие за монасите.

А какво се разбира под богатство на монасите? Това е, когато монасите медитират, изпращайки мисли на безкрайна любяща доброта¹⁶ в една посока (изток), във втора (юг), трета (запад), четвърта (север), както горе, така и долу, наоколо и навсякъде из целия свят – изобилна, обширна, безгранична, свободна от враждебност и зложелателство. Те медитират, изпращайки мисли на състрадание ... радост ... уравновесеност в една посока ... във втора ... трета ... и четвърта, както горе, така и долу, наоколо и навсякъде из целия свят – изобилна,

¹³ *Patimokkha* (пали), *pratimokṣa* (скт.) – дисциплината или правилата, които задължително трябва да спазват монасите от Будистката общност (*сангха*).

¹⁴ Това са първите четири медитативни състояния или състояния на дълбоко вглъбяване, в които умът е напълно отделен от усещанията на сетивата и е изоставил всички неблагоприятни състояния. Тези медитативни състояния са познати под термина *джхана* (пали) или *дхяна* (скт.). След първите четири *джхани* има още четири, които са наречени „нематериални“ и които имат за обект вглъбяванията в: (1) Основата или измерението (*аятана*) на безкрайното пространство; (2) Основата на безкрайното съзнание; (3) Основата на пустотата; (4) Основата на нито-възприятие-нито-не-възприятие. „След тях“ е *Нирвана*.

¹⁵ *Витакка* – първоначалната мисъл, насочваща ума към обекта на медитация (букв. *ви* – „отделна“ *тарка* – „мисъл“; *вичара* – последващата мисъл, задържаща ума върху точно този обект на медитацията.

¹⁶ *Метта* (пали) – безкористна, безусловна обич и доброжелателство. Много често се превежда като „любяща доброта“. Името на следващия Буда *Меттея* (скт. *Майтрея*) произлиза от „*метта*“ – искрен, състрадателен, безкористен и добросърдечен приятел.

обширна, безгранична, свободна от враждебност и зложелателство. Това се разбира под богатство на монасите.

А какво се разбира под сила на монасите? Това е, когато монахът реализира незамърсената свобода на сърцето и свободата, основаваща се на мъдрост в този още живот. Те живеят постигнали свое собствено прозрение благодарение на унищожението на замърсяванията. Това се разбира под сила на монасите.

Монаси, аз не виждам по-мощна за побеждаване сила от силата на *Мара*. Само чрез развиване на благоприятни състояния на ума заслугите растат“.

Това каза Буда. Удовлетворени, монасите бяха щастливи от неговите думи.

Четанá Сутта ***Cetanā Sutta***

Беседа за Намерението или ***Правенето на пожелания*** ***не води до Ниббана***

Намерение¹

(1)-(2) Монаси, човек който е праведен, с безупречно поведение, спазващ моралните норми, няма нужда да си пожелава: „Нека не изпитвам угризения!“ За човек, който е праведен, е естествено да не изпитва угризения².

¹ Пали, скт.: *cetanā*, *четанá* – воля, намерение, умисъл, подтик, импулс за действие, квинтесенцията на желанието. *Четанá* е един от седемте универсални умствени фактора (*четасика*), които винаги възникват с всеки ум и го тласкат в дадена посока, към даден обект или цел. Седемте универсални умствени фактора са наречени „универсални“, защото са неделимо свързани с всеки ум. Те са: (1) контакт (*фасса*) – умственият отпечатък, останал след контакт на кое да е от шестте сетива с неговия обект; (2) усещане (*веданá*); (3) възприятие (*санна*); (4) намерение (*четанá*); (5) концентрация (*самадхи*); (6) жизненост (*дживита*); (7) насочване на вниманието (*манасикара*). Отделяме толкова внимание на *четанá*, защото тя поражда и натрупва *карма*. Тя е намерението, което стои зад всяко умишлено действие (*карма*).

„Намерението (*четанá*), Монаси, е каквото аз наричам *карма* (*cetanāham bhikkhave kammam vadāmi*), защото поради намерение човек извършва действие с тяло, реч или ум. ...“ (A.VI.63).

Заглавието на тази *сутта* букв. е „Правенето на пожелания не води до *Ниббана*“.

Всички бележки под черта са на преводача. Преводът е направен от:

<https://suttacentral.net/an11.2/en/sujato>

² Угризение, умствено безпокойство, тревога, смут, стрес, угриженост. Това е едно от петте препятствия (вж. *Маха Сатипаттхана Сутта*, „Съзерцаване на препятствията“), които пречат на ума да медитира и да напредне по Пътя. Когато човек спазва моралните принципи или петте предписания: (1) да не отнема живот, (2) да не краде, (3) да не злоупотребява сексуално, (4) да не лъже и (5) да не приема алкохол и упойващи вещества, тогава умът е необезпокояван от нищо и няма никакви угризения.

(3) Човек, който не изпитва угризения, няма нужда да си пожелава: „Нека изпитвам радост!“ За човек, който не изпитва угризения, радостта блика естествено.

(4) Човек, който изпитва радост, няма нужда да си пожелава: „Нека изпитвам възторг!“ За човек, който изпитва радост, възторгът изригва естествено.

(5) Когато умът е изпълнен с възторг, човек няма нужда да си пожелава: „Нека тялото ми се успокои!“ За човек, чийто ум е изпълнен с възторг, е естествено тялото да стане спокойно.

(6) Когато тялото е спокойно, човек няма нужда да си пожелава: „Нека изпитвам блаженство!“ За човек, чието тяло е спокойно, е естествено да изпитва блаженство.

(7) Когато човек изпитва блаженство, няма нужда да си пожелава: „Нека умът ми се потопи в *самадхи*“³. За човек, който изпитва блаженство, е естествено умът му да се потопи в *самадхи*.

(8) Когато умът е потопен в *самадхи*, човек няма нужда да си пожелава: „Нека наистина зная и виждам!“ За човек, чийто ум е потопен в *самадхи*, е естествено да знае и вижда.

(9) Когато човек наистина знае и вижда, няма нужда да си пожелава: „Нека нямам заблуди!“ За човек, който наистина знае и вижда, е естествено да няма заблуди.

(10) Когато човек няма заблуди, няма нужда да си пожелава: „Нека нямам желания“⁴. За човек, който няма заблуди, е естествено да няма желания.

(11) Когато човек няма желания, няма нужда да си пожелава: „Нека постигна знание и виждане за освобождението!“ За човек, който няма желания, е естествено да постигне знание и виждане за освобождението.

³ Пали, скт.: *samādhi*, *самадхи* – дълбока концентрация, съсредоточаване, вглъбяване, „потопяне“ на ума или пълно отдаване на вниманието на обекта на медитацията. Това се разбира под израза „Умът да стане едно с обекта“.

⁴ Букв. „Нека бъде безстрастен“. Това е уравновесеността на ума *упеккха*. Вж. *Маха Сатипаттхана Сутта*, бел. 91 и *Аггиваччхаготта Сутта*, бел. 5.

И така, Монаси, знанието и виждането на освобождението са целта и наградата⁵ от липсата на желания. Липсата на желания е целта и наградата от липсата на заблуди. Липсата на заблуди е целта и наградата от истинското знание и виждане. Истинското знание и виждане е целта и наградата от *самадхи*. *Самадхи* е целта и наградата от блаженството. Блаженството е целта и наградата от спокойствието. Спокойствието е целта и наградата от възторга. Възторгът е целта и наградата от радостта. Радостта е целта и наградата от липсата на угризения. Липсата на угризения е целта и наградата от спазването на морал. Следователно, Монаси, добрите качества текат и се пълнят⁶ едно друго, за да се премине от този на другия бряг.“

⁵ Букв. „плодът“, резултатът.

⁶ Наслагват се едно друго.

Махаведалла Сутта¹ ***Mahāvedalla Sutta***

Великата серия ***от въпроси***

1. ТАКА СЪМ ЧУЛ.

Веднъж Благословения бил отседнал в *Саваттхи*, в гората *Джета* на парка *Анатхапиндика*. Тогава една вечер почитаемият *Маха Коттхита* станал от медитация, отишъл при почитаемия *Сарипутта*, и разменил поздрави с него. Когато тези учтиви приятелски поздрави приключили, той седнал от едната страна на почитаемия *Сарипутта* и казал:

Мъдрост, разграничаване

2. Казва се: „Човек, който не е мъдър, човек, който не е мъдър“, приятелю. По отношение на какво се казва „Човек, който не е мъдър“?

„Човек, който не разграничава, човек, който не разбира мъдро“, приятелю, ето защо се казва „Човек, който не е мъдър“. А какво е това, което той не разграничава и не разбира мъдро? Той не разграничава мъдро „Това е страдание“ или не разграничава мъдро „Това е възникването на страданието“, или не разграничава мъдро „Това е прекратяването на страданието“, или не разграничава мъдро „Това е пътят, водещ до прекратяване на страданието“. „Човек, който не разграничава мъдро, човек, който не разбира мъдро“, приятелю, ето защо се казва „Човек, който не е мъдър.“ Казвайки: „Добре, приятелю“ почитаемият *Маха Коттхита* останал възхитен и зарадван от думите на почитаемия *Сарипутта*. След което му задал следния въпрос:

¹ Преводът на тази *Сутта* е направен от <https://www.accesstoinsight.org/tipitaka/mn/mn.043.than.html> и от <https://suttacentral.net/mn43/en/sujato?layout=plain&reference=none¬es=asterisk&highlight=false&script=latin>

3. Казва се: „Човек, който разграничава, човек, който е мъдър“, приятелю. По отношение на какво се казва „Човек, който е мъдър“?²

„Човек, който мъдро разграничава, човек, който мъдро разбира“, приятелю, ето защо се казва „Човек, който е мъдър“. Какво е човек, който мъдро разбира? Човек, който мъдро разграничава „Това е страдание“ или мъдро разграничава „Това е възникването на страданието“, или мъдро разграничава „Това е прекратяването на страданието“, или мъдро разграничава „Това е пътят, водещ до прекратяване на страданието“. „Човек, който мъдро разграничава, човек, който мъдро разбира“, приятелю, ето защо се казва „Човек, който е мъдър“.

Съзнание

4. Казва се „Съзнание, съзнание“, приятелю. По отношение на какво се казва „съзнание“?³

„То осъзнава (забелязва и разграничава), то осъзнава“, приятелю, ето защо се казва „съзнание“. Какво осъзнава, какво разграничава? То осъзнава (това е) приятно, то осъзнава (това е) болезнено, то осъзнава (това е) нито-болезнено-нито-приятно. То осъзнава, то осъзнава, приятелю, ето защо се казва „съзнание“.

5. „Мъдрост и съзнание, приятелю – дали тези състояния са свързани или несвързани? И дали е възможно да се отдели едното от другото, за да се опише разликата между тях?“

„Мъдрост и съзнание, приятелю – тези състояния са свързани, не са несвързани и е невъзможно да се отдели едното от другото, за да се опише разликата между тях“. Защото каквото човек мъдро разбира, това той осъзнава, а каквото осъзнава, това той мъдро разбира. Ето защо тези състояния са свързани, не са несвързани и е невъзможно да се отдели едното състояние от другото състояние, за да се опише разликата между тях“.

6. „Каква е разликата, приятелю, между мъдростта и съзнанието – тези състояния, които са свързани, а не несвързани?“

² Как се дефинира мъдростта?

³ Как се дефинира съзнанието?

„Разликата, приятелю, между мъдростта и съзнанието – тези състояния, които са свързани, а не несвързани, е следната: мъдростта трябва да се развива, а съзнанието трябва да се разбере напълно“.

Усещане

7. Казва се „Усещане, усещане“, приятелю. По отношение на какво се казва „усещане“?⁴

„То усеща, то усеща“, приятелю, ето защо се казва „усещане“. Какво усеща то? То усеща удоволствие, то усеща болка, то усеща нитоболка-нито-удоволствие. „То усеща, то усеща“, приятелю, ето защо се казва „усещане“.

Възприятие

8. Казва се „Възприятие, възприятие“, приятелю. По отношение на какво се казва „възприятие“?⁵

„То възприема, то възприема“, приятелю, ето защо се казва „възприятие“. Какво възприема то? То възприема синьо, то възприема жълто, то възприема червено и то възприема бяло. „То възприема, то възприема“, приятелю, ето защо се казва „възприятие“.

9. „Усещане, възприятие и съзнание“, приятелю – дали тези състояния са свързани или несвързани? И дали е възможно да се отдели всяко от тези състояния от другите, за да се опише разликата между тях?“

„Усещане, възприятие и съзнание“, приятелю – тези състояния са свързани, не са несвързани, и е невъзможно да се отдели нито едно от тях, за да се опише разликата между тях. Защото каквото човек усеща, това възприема, а каквото възприема, това осъзнава. Ето защо тези състояния са свързани, не са несвързани и е невъзможно да се отдели нито едно от тях, за да се опише разликата между тях“.

⁴ Как се дефинира усещането?

⁵ Как се дефинира възприятието?

Окоето на разграничаването или това, което се знае пряко от ума

10. „Приятелю, какво може да се знае от чистото умствено съзнание, свободно от петте умения?“ (на сетивата, вж. по-долу т. 21)

„Приятелю, посредством чистото умствено съзнание, свободно от петте умения, основата (*аятана*) на Безкрайното пространство може да се знае така: „Пространството е безкрайно“, основата на Безкрайното съзнание може да се знае така: „Съзнанието е безкрайно“ и основата на нищото (Пустотата) може да се знае така: „Няма нищо“.

11. „Приятелю, посредством какво човек разбира, че дадено състояние може да се знае?“

„Приятелю, посредством окоето на разграничаването (мъдростта) човек разбира, че дадено състояние, може да се знае“.

12. „Приятелю, каква е целта на мъдростта?“

„Целта на мъдростта, приятелю, е прякото знание (*абхиння*), неговата цел е пълното разбиране, а неговата цел е изоставяне“.

Правилен възглед

13. „Приятелю, колко условия има, за да възникне Правилен възглед?“

„Приятелю, има две условия, за да възникне Правилен възглед: гласът на друг и мъдро внимание. Тези са двете условия за възникването на Правилен възглед“.

14. „Приятелю, от колко фактора се подпомага Правилния възглед, когато той има осъзнатото освобождение на ума за свой плод и награда и когато има освобождението на ума посредством мъдрост за свой плод и награда?“

„Приятелю, Правилният възглед се подпомага от пет фактора, когато има осъзнатото освобождение на ума за свой плод и награда и когато има освобождението на ума посредством мъдрост за свой плод и награда. Тук (в това Учение), приятелю, Правилният възглед се подпомага от добродетел, изучаване, разискване, спокойствие и прозрение. Правилният възглед, подпомогнат от тези пет фактора има осъзнатото освобождение на ума за свой плод и награда и освобождението на ума посредством мъдрост за свой плод и награда“.

Ставане, съществуване

15. „Приятелю, колко вида съществуване има“?

„Има тези три вида съществуване, приятелю: съществуване в сферата на сетивата, съществуване в сферата на фината материя и нематериално съществуване“.

16. „Приятелю, как се случва следващото съществуване (прераждане) в бъдещето“?

Приятелю, прераждането на съществата в бъдещето се случва вследствие на наладата от това и онова от онази част от съществата, които са спънати от невежество и оковани от ненаситно желание (*танхā*, жажда)“.

17. „Приятелю, как прераждането на съществата в бъдещето не се случва“?

„Приятелю, с избледняването на невежеството, с възникването на ясното знание и с прекратяването на ненаситността, прераждането на съществата в бъдещето не се случва“.

Първа джхана⁶

18. „Приятелю, какво е първата джхана“?

„Тук, приятелю, напълно оттеглен от сетивни удоволствия, оттеглен от неблагоприятни състояния, *бхиккху* (монахът) навлиза и пребивава в първата джхана, която се придружава от мисъл, насочваща към обекта на медитация (*витака*), от мисъл, задържаща ума върху обекта на медитация (*вичара*), от възторг (*пити*) и радост (*мудита*), родени от уединението. Това е, което е наречено „Първа джхана“.

19. „Приятелю, колко фактора има първата джхана“?

„Приятелю, първата джхана има пет фактора“. Тук, когато *бхиккху* е навлязъл в първата джхана, в нея има насочваща мисъл, задържаща (върху обекта) мисъл, възторг, радост и уравновесен (*упеккха*)⁷ ум. Ето как първата джхана има пет фактора“.

⁶ Пали *jhāna*, джхана, скт. *dhyāna*, дхияна – медитативно състояние, характеризиращо се с дълбока концентрация, пълно съсредоточаване или вглъбяване.

⁷ Вж. *Аггиваччаготта Сутта*, бел 5. И *Маха Сатипаттхана Сутта*, бел. 91

20. „Приятелю, колко фактора се изоставят в първата *джхана* и колко се притежават“?

„Приятелю, в първата *джхана* пет фактора се изоставят и пет фактора се притежават. Тук, когато *бхиккху* е навлязъл в първата *джхана*, сетивното желание е изоставено, зложелателството е изоставено, мързелът и тъпотата са изоставени, безпокойството и угризенията са изоставени и съмнението е изоставено. В нея има насочваща мисъл, задържаща мисъл, възторг, радост и уравновесен ум. По този начин в първата *джхана* пет фактора са изоставени и пет фактора са притежавани“.

Петте умения (способности на сетивата)

21. „Приятелю, всяко от тези пет умения на сетивата има свое собствена сфера, собствена област (на проявление) и не изпитва сферата и областта на другите, тоест, умението на сетивото око (да вижда), умението на сетивото ухо (да чува), умението на сетивото нос (да мирише), умението на сетивото език (да вкусва) и умението на сетивото тяло (да осезава). За тези пет умения на сетивата, всяко притежаващо отделна сфера и отделна област, без да изпитват сферите и областите на другите, кое е мястото, което посещават, кое е това, което изпитва тяхната сфера и тяхната област?“

„Приятелю, от тези пет умения на сетивата всяко има свое собствена сфера, собствена област и не изпитва сферата и областта на другите, тоест, умението виждане, умението чуване, умението мирисане, умението вкусане и умението осезаване. Тези пет умения на сетивата, всяко притежаващо отделна сфера и отделна област, без да изпитва сферите и областите на другите, има ума за свое място за посещение и умът е това, което изпитва тяхната сфера и тяхната област“.

22. „Приятелю, що се отнася до тези пет умения на сетивата, тоест, умението виждане, умението чуване, умението мирисане, умението вкусане и умението осезаване, от какво зависят?“

„Приятелю, що се отнася до тези пет умения на сетивата, тоест, умението виждане, умението чуване, умението мирисане, умението

вкусане и умението осезаване – тези пет умения на сетивата зависят от жизнеността⁸“.

„Приятелю, от какво зависи жизнеността?“

„Жизнеността зависи от топлината“.

„Приятелю, от какво зависи топлината?“

„Топлината зависи от жизнеността“.

„Току що, приятелю, чухме, че почитаемият *Сарипутта* каза: „Топлината зависи от жизнеността“. А преди малко той каза: „Жизнеността зависи от топлината“. Как трябва да се разбира смисълът на тези твърдения“?

„В този случай, приятелю, ще ви отговоря с пример, защото някои мъдри хора тук разбират смисъла на твърденията с помощта на примери. Както когато една маслена лампа гори, нейният блясък се вижда в зависимост от нейния пламък, а нейният пламък се вижда в зависимост от нейния блясък, така жизнеността зависи от топлината и топлината зависи от жизнеността“.

Жизнени формации или формиращите живота части

23. „Приятелю, жизнените формации⁹ състояния от усещания ли са или жизнените формации са едно нещо, а усещанията – друго нещо?“

Жизнените формации, приятелю, не са състояния от усещания. Ако жизнените формации бяха състояния от усещания, тогава, когато *бхиккху* навлезе в (съзерцаване на) прекратяването на възприятията и усещанията, няма да бъде видян да излезе от това прекратяване. Защото жизнените формации са едно нещо, а състоянията (пораждани) от усещания – друго и когато *бхиккху* навлезе в прекратяването на възприятията и усещанията, той може да бъде видян да излиза от него“.

24. „Приятелю, когато това тяло е лишено от живот, от колко състояния е то изхвърлено и изоставено, оставено да лежи безчувствено като пън?“

⁸ Пали, скт.: *āyus*, *ayoc* – живец, жизненост, жизнена сила. *Аюс* е силата, от която зависи продължителността на живота.

⁹ Жизнените формации са три: жизнена сила – *аюс*, топлина и съзнание.

„Приятелю, когато това тяло е лишено от три състояния – жизненост (*аюс*), топлина и съзнание – тогава то е изхвърлено и изоставено, оставено да лежи безчувствено като пън“.

25. „Приятелю, каква е разликата между човек, който е мъртъв, който е приключил времето си и *бхиккху*, който е навлязъл в (съзерцаване на) прекратяването на възприятията и усещанията?“

„Приятелю, в случай, когато някой е мъртъв, приключил времето си, неговите телесни формации са прекратени и стихнали, неговите речеви формации са прекратени и стихнали, неговите умствени формации са прекратени и стихнали, неговата жизненост е изчерпана, неговата топлина е разпиляна и уменията на неговите сетива са напълно разбити. В случая, когато *бхиккху* е навлязъл в (съзерцаване на) прекратяването на възприятията и усещанията, неговите телесни формации са прекратени и стихнали, неговите речеви формации са прекратени и стихнали, неговите умствени формации са прекратени и стихнали, но неговата жизненост не е изчерпана, неговата топлина не е разпиляна, а неговите умения са станали напълно ясни. Това е разликата между един, който е мъртъв и *бхиккху*, който е навлязъл в (съзерцаване на) прекратяването на възприятията и усещанията“.

Съзнателно освобождаване на ума

26. „Приятелю, колко условия са необходими за постигане на нито-приятно-нито-неприятно съзнателно освобождаване на ума?“

„Приятелю, има четири условия за постигане на нито-приятно-нито-неприятно освобождаване на ума. Тук, с изоставянето на удоволствието и болката и с предишното изчезване на радост и печал, *бхиккху* навлиза и пребивава в четвъртата *джхана*, която има (за обект) нито-приятното-нито-неприятното и (се характеризира с) чистота на осъзнаването, дължаща се на уравновесеност (на ума, *упеккха*). Тези са четирите условия за постигане на нито-приятно-нито-неприятно освобождаване на ума“.

27. „Приятелю, колко условия са необходими за постигане на без-знаковото освобождение на ума¹⁰?“

¹⁰ Без-знаковото освобождение на ума е състояние, в което умът не разграничава никакви белези, никакви признаци, никакви характеристики, никакви „отпечатьци“,

„Приятелю, има две условия за постигане на без-знаково освобождение на ума: не-отдаване-на-внимание на каквито и да било знаци и отдаване-на-внимание на елемента без-знаковост. Тези са двете условия за постигане на без-знаково освобождение на ума“.

28. „Приятелю, колко условия са необходими за продължаване на без-знаковото освобождение на ума?“

„Приятелю, има три условия за продължаване на без-знаковото освобождение на ума: не-отдаване-на-внимание на каквито и да било знаци, отдаване-на-внимание на елемента без-знаковост и предварително взето решение (за продължителността на оставане в това състояние). Тези са трите условия за продължаване на без-знаковото освобождение на ума“.

29. „Приятелю, колко условия са необходими за излизане от без-знаковото освобождение на ума“?

„Приятелю, има две условия за излизане от без-знаковото освобождение на ума: отдаване-на-внимание на който и да е знак и не-отдаване-на-внимание на елемента без-знаковост. Тези са двете условия за излизане от без-знаковото освобождение на ума“.

30. „Приятелю, неизмеримото освобождение на ума, освобождението на ума посредством нищото, освобождението на ума посредством Пустотата и без-знаковото освобождение на ума – дали тези състояния са различни по смисъл и различни по име или имат еднакъв смисъл, а са различни само по име?“

„Приятелю, неизмеримото освобождение на ума, освобождението на ума посредством нищото, освобождението на ума посредством Пустотата и без-знаковото освобождение на ума – има случаи, в които тези състояния са различни по смисъл и различни по име и има случаи, в които имат еднакъв смисъл, а се различават само по име“.

31. „Какъв, приятелю, е случаят, при който тези състояния са различни по смисъл и различни по име?“

„Тук *бхиккху* пребивава както в първата четвърт¹¹ (изток) с ум, пропит от любяща доброта (*метта*), така и във втората (юг), третата

никакви „остатъци“. Това е ум, в който няма никакви следи от каквито и да било знаци за отбелязване – оттам „без-знаково“.

¹¹ Под „четвърт“ винаги се разбира някоя от четвъртините на света – изток, юг, запад и север – и винаги в тази последователност.

(запад) и четвъртата четвърт (север), както горе, така и долу, наоколо и навсякъде и към всички, и към себе си, той пребивава обхващайки целия свят с ум, пропит от любяща доброта – изобилен, въодушевен, неизмерим, без враждебност и без зложелателство. Той пребивава както в първата четвърт с ум, пропит от състрадание ... Той пребивава както в първата четвърт с ум, пропит от безкористна радост ... Той пребивава както в първата четвърт с ум, пропит от уравновесеност, така и във втората, третата и четвъртата четвърт, както горе, така и долу, наоколо и навсякъде и към всички, и към себе си, той пребивава обхващайки целия свят с ум, пропит от уравновесеност – изобилен, въодушевен, неизмерим, без враждебност и без зложелателство. Това се нарича неизмеримо освобождение на ума“.

32. „А какво, приятелю, е освобождението на ума посредством нищото“?

„Тук, с пълното преодоляване на основата (*аятана*) на безкрайното съзнание, осъзнавайки, че „няма нищо“, *бхиккху* навлиза и пребивава в основата на нищото. Това се нарича освобождение на ума посредством нищото“.

33. „А какво, приятелю, е освобождението на ума посредством пустотата?“

„Тук *бхиккху*, който е отишъл в гората или (е седнал) в корените на някое дърво, или в празна колиба, размишлява така: „Това е пусто откъм същност и от неща, принадлежащи на някаква същност“. Това се нарича освобождение на ума посредством Пустотата“.

34. „А какво, приятелю, е без-знаковото освобождение на ума?“

„Тук с не-отдаване-на-внимание на никакви белези *бхиккху* навлиза и пребивава с ум, в който няма никакъв знак или белег. Това се нарича без-знаково освобождение на ума. Това са случаите, при които тези състояния са различни по смисъл и различни по име“.

35. „А какъв, приятелю, е случаят, при който тези състояния имат еднакъв смисъл, а са различни само по име?“

„Ненаситното желание е автор на правенето на граници, омразата е автор на правенето на граници, невежеството е автор на правенето на граници. У *бхиккху*, чиито замърсявания са разрушени, тези са изоставени, отсечени от корен, приключени като пън на палмово

дърво¹², така че повече не са предмет на бъдещо възникване. От всички видове неизмерими освобождения на ума, непоклатимото освобождение на ума е обявено за най-добро. Това непоклатимо освобождение на ума е пусто от ненаситно желание, пусто от омраза, пусто от невежество“.

36. „Ненаситното желание е нещо, омразата е нещо, невежеството е нещо. У *бхиккху*, чиито замърсявания са разрушени, тези са изоставени, отсечени от корен, приключени като пън на палмово дърво, така че повече не са предмет на бъдещо възникване. От всички видове неизмерими освобождения на ума, непоклатимото освобождение на ума е обявено за най-добро. Това непоклатимо освобождение на ума е пусто от ненаситно желание, пусто от омраза, пусто от невежество“.

37. „Ненаситното желание е автор на знаците, омразата е автор на знаците, невежеството е автор на знаците. У *бхиккху*, чиито замърсявания са разрушени, тези са изоставени, отсечени от корен, приключени като пън на палмово дърво, така че повече не са предмет на бъдещо възникване. От всички видове неизмерими освобождения на ума, непоклатимото освобождение на ума е обявено за най-добро. Това непоклатимо освобождение на ума е пусто от ненаситно желание, пусто от омраза, пусто от невежество. Това е случаят, при който тези състояния имат еднакъв смисъл, а се различават само по име“.

Това беше, каквото почитаемият *Сарипутта* каза. Почитаемият *Маха Коттхита* беше доволен и възхитен от думите на почитаемия *Сарипутта*.

¹² Когато се отсече короната, палмовото дърво повече не расте и не пуска клони, а остава само сух пън.

Махачаттарисака Сутта *Mahācattarisaka Sutta*

Беседа за Великата Четиридесетица

ТАКА СЪМ ЧУЛ.¹

Веднъж Благословения бил отседнал в *Саваттхи*, в гората *Джета*, където се намирал манастира *Анатхапиндика*. Там той се обърнал към монасите: „Монаси!“

„Да, Почитаеми,“ отвърнали монасите.

Благословения казал: „Монаси, ще ви науча на благородната правилна концентрация с нейните необходими и поддържащи условия. Слушайте внимателно какво ще кажа“.

„Да, Почитаеми,“ отвърнали монасите.

Благословения казал: „Какво, Монаси, е благородната правилна концентрация с нейните необходими и поддържащи условия? Всяка целенасоченост на ума, „снабдена“ с тези седем фактора: правилен възглед, правилна мотивация, правилна реч, правилно действие, правилен начин на живот, правилно усилие и правилно осъзнаване, се нарича „благородна правилна концентрация с нейните необходими и поддържащи условия“.

1. От тези правилният възглед е предтеча. И как правилният възглед е предтеча? Човек разграничава неправилния възглед като неправилен възглед и правилния възглед като правилен възглед. Това означава правилен възглед. А какво е неправилен възглед? „Не съществува такова нещо, за което да се каже, че е дадено, предложено, пожертвано. Няма плод или резултат от добрите и лошите дела. Не съществува нито този свят, нито следващ свят, нито майка, нито баща, нито спонтанно родени същества; нито отдадени на размишление аскети и *брахмини*, които, странстващи и практикуващи правилно, обявяват, че този свят и

¹ Тази *Сутта* разглежда два осморни пътя – светския път, който води до прераждане в „по-добри светове“ и Благородния осморен път, който води до *Ниббана* (*Нирвана*). Ударението пада върху 20-те „добри“ фактора, 10 от които водят до по-добро прераждане (в божествените светове) и 10, които водят до *Ниббана*. Негативните 20 фактора, които водят човека далеч от *Ниббана*, го поставят в капана на четирите нисши свята на прераждане, познати под името *апая*. Поради разглеждането на тези 40 фактора тази *Сутта* е наречена „Великата четиридесетица“. Преводът е направен от <https://www.accesstoinsight.org/tipitaka/mn/mn.117.than.html#fn-1>

следващият след него могат пряко да се знаят и да бъдат реализирани, тъй като са го постигнали“. Това е неправилен възглед.

А какво е правилен възглед? Правилният възглед, казвам аз, е два вида: има правилен възглед с оттичащи се замърсявания² и от страната на заслугите, чиито резултат е придобиване (на съществуване); и има правилен възглед, който е благороден, без оттичащи се замърсявания³, надвишаващ всичко и фактор за (постигане на) Пътя.

А какво е правилен възглед с оттичащи се замърсявания, на страната на заслугите, чиито резултат е придобиване? „Съществува такова нещо, което е дадено, предложено, пожертвано. Има плодове и резултати от добрите и от лошите дела. Този свят и следващите светове съществуват. Има майка и баща. Има спонтанно родени същества. Има отдадени на размишление аскети и *брахмини*, които, странстващи и практикуващи правилно, обявяват, че този свят и следващият след него могат пряко да се знаят и да бъдат реализирани, тъй като са го постигнали“. Това е правилен възглед с оттичащи се замърсявания, на страната на заслугите, чиито резултат е придобиване.

А какво е правилен възглед, който е благороден, без оттичащи се замърсявания, превъзхождащ всичко, фактор за Пътя? „Разграничаването⁴, умението да се разграничава, силата на разграничаването, анализът на качествата като фактор за просветление, факторът правилен възглед за Пътя⁵ у този, който развива Благородния път, чийто ум е благороден, чийто ум е без оттичащи се замърсявания, такъв, който е напълно притежаван от Благородния път“. Това е правилният възглед, който е благороден, без оттичащи се замърсявания, надвишаващ всичко и фактор за постигане на Пътя.

Човек прави усилие за изоставяне на неправилния възглед и за навлизане в правилния възглед. Това е правилно усилие. Човек е осъзнат за изоставянето на неправилния възглед и за навлизането и оставането в правилния възглед. Това е правилно осъзнаване (*sati*).⁶ Така тези три качества – правилен възглед, правилно усилие и правилно осъзнаване – се въртят и обикалят около правилния възглед.

2. От тези правилният възглед е предтеча. И как правилният възглед е предтеча? Човек разграничава неправилната мотивация като неправилна мотивация и правилната мотивация като правилна мотивация. Това е правилна мотивация. А какво е неправилна мотивация? Да бъдеш мотивиран от сетивата, от зложелателство и от желание да навреждаш. Това е неправилна мотивация.

А какво е правилна мотивация? Правилната мотивация, казвам аз, е два вида: има правилна мотивация с оттичащи се замърсявания, на страната на

² Букв. „оттичащи се като отпадъчни води“. Това са неизчистените, остатъчни умствени замърсявания, най-силните от които са алчност, омраза и невежество.

³ Свободен от такива замърсявания. Тези замърсявания не съществуват и не се пораждат повече.

⁴ Това е функцията на съзнанието да забелязва и разграничава забелязаното.

⁵ Всички различни фактори се отнасят до знанието на Четирите благородни истини..

⁶ Отбележете, че ясното осъзнаване (*sati*) навсякъде играе активна роля.

заслугите, чийто резултат е придобиване; и има правилна мотивация, която е благородна, без оттичащи се замърсявания, превъзхождаща всичко, фактор за постигане на Пътя.

А какво е правилна мотивация с оттичащи се замърсявания, на страната на заслугите, чийто резултат е придобиване? Мотивация на отречение, мотивация, свободна от зложелателство и мотивация за ненавреждане. Това е правилна мотивация с оттичащи се замърсявания, на страната на заслугите, чийто резултат е придобиване.

А какво е правилна мотивация, която е благородна, без оттичащи се замърсявания, превъзхождаща всичко, фактор за постигане на Пътя? Мисленето, целенасоченото мислене, намерението, умствената решимост, „застопоряването“ на ума и концентрираното осъзнаване у този, който развива Благородния път, чийто ум е благороден, чийто ум е без оттичащи се замърсявания, който е напълно притежаван от Благородния път. Това е правилният възглед, който е благороден, без оттичащи се замърсявания, надвишаващ всичко и фактор за постигане на Пътя.

Човек прави усилие за изоставяне на неправилната мотивация и за навлизане в правилната мотивация. Това е правилно усилие. Човек е осъзнат за изоставянето на неправилната мотивация и за навлизането и оставането в правилната мотивация. Това е правилно осъзнаване. Така тези три качества – правилен възглед, правилно усилие и правилно осъзнаване – се въртят и обикалят около правилната мотивация.

3. От тези правилният възглед е предтеча. И как правилният възглед е предтеча? Човек разграничава неправилната реч като неправилна реч и правилната реч като правилна реч. Това е правилен възглед. А какво е неправилна реч? Лъжа, реч, която сее раздор, обидна реч и празни приказки. Това е неправилна реч.

А какво е правилна реч? Правилната реч, казвам аз, е два вида: правилна реч с оттичащи се замърсявания, на страната на заслугите, чийто резултат е придобиване; и правилна реч, която е благородна, без оттичащи се замърсявания, превъзхождаща всичко, фактор за постигане на Пътя.

А какво е правилна реч с оттичащи се замърсявания, на страната на заслугите, чийто резултат е придобиване? Въздържане от лъжа, от реч, сееща раздори, от обидна реч и от празни приказки. Това е правилна реч с оттичащи се замърсявания, на страната на заслугите, чийто резултат е придобиване.

А какво е правилна реч, която е благородна, без оттичащи се замърсявания, превъзхождаща всичко, фактор за постигане на Пътя? Въздържане, ограничаване, избягване и прекратяване на четирите вида неправилна реч от човек, който развива Благородния път, чийто ум е благороден, чийто ум е без оттичащи се замърсявания, който е напълно притежаван от Благородния път. Това е правилната реч, която е благородна, без оттичащи се замърсявания, превъзхождаща всичко, фактор за постигане на Пътя.

Човек прави усилие за изоставяне на неправилната реч и за навлизане и оставане в правилната реч. Това е правилно усилие. Човек е осъзнат за изоставянето на неправилната реч и за навлизането и оставането в правилната реч. Това е правилно осъзнаване. Така тези три качества – правилен възглед, правилно усилие и правилно осъзнаване – се въртят и обикалят около правилната реч.

4. От тези правилният възглед е предтеча. И как правилният възглед е предтеча? Човек разграничава неправилното действие като неправилно действие и правилното действие като правилно действие. Това е правилен възглед. А какво е неправилно действие? Убийство, вземане на това, което не е дадено, сексуални извращения. Това е неправилно действие.

А какво е правилно действие? Правилното действие, казвам аз, е два вида: правилно действие с оттичащи се замърсявания, на страната на заслугите, чийто резултат е придобиване; и правилно действие, което е благородно, без оттичащи се замърсявания, превъзхождащо всичко, фактор за постигане на Пътя.

А какво е правилно действие с оттичащи се замърсявания, на страната на заслугите, чийто резултат е придобиване? Въздържане от убийство, от вземане на това, което не е дадено и от сексуални извращения. Това е правилно действие с оттичащи се замърсявания, на страната на заслугите, чийто резултат е придобиване.

А какво е правилно действие, което е благородно, без оттичащи се замърсявания, превъзхождащо всичко, фактор за постигане на Пътя? Въздържане, ограничаване, избягване и прекратяване на трите вида неправилно действие от човек, който развива Благородния път, чийто ум е благороден, чийто ум е без оттичащи се замърсявания, който е напълно притежаван от Благородния път. Това е правилното действие, което е благородно, без оттичащи се замърсявания, превъзхождащо всичко, фактор за постигане на Пътя.

Човек прави усилие за изоставяне на неправилното действие и за навлизане в правилното действие. Това е правилно усилие. Човек е осъзнат за изоставянето на неправилното действие и за навлизането и оставането в правилното действие. Това е правилно осъзнаване. Така тези три качества — правилен възглед, правилно усилие и правилно осъзнаване — се въртят и обикалят около правилното действие.

5. От тези правилният възглед е предтеча. И как правилният възглед е предтеча? Човек разграничава неправилния начин на живот като неправилен начин на живот и правилния начин на живот като правилен начин на живот. Това е правилен възглед. А какво е неправилен начин на живот? Интриганстване, предумване, намекване, омаловажаване и преследване на печалба. Това е неправилен начин на живот.

А какво е правилен начин на живот? Правилният начин на живот, казвам аз, е два вида: правилен начин на живот с оттичащи се замърсявания и от страната на заслугите, чийто резултат е придобиване; и правилен начин на живот, който е благороден, без оттичащи се замърсявания, надвишаващ всичко и фактор за Пътя.

А какво е правилен начин на живот с оттичащи се замърсявания и от страната на заслугите, чиито резултат е придобиване? Случва се ученик от благородните ученици да изостави неправилния начин на живот и да се изхранва с правилен начин на живот. Това е правилен в начин на живот с оттичащи се замърсявания и от страната на заслугите, чиито резултат е придобиване.

А какво е правилен начин на живот, който е благороден, без оттичащи се замърсявания, надвишаващ всичко и фактор за Пътя? Въздържане, ограничаване, избягване и прекратяване на неправилния начин на живот от човек, който развива Благородния път, чийто ум е благороден, чийто ум е без оттичащи се замърсявания, който е напълно притежаван от Благородния път. Това е правилният начин на живот, който е благороден, без оттичащи се замърсявания, превъзхождащ всичко, фактор за постигане на Пътя.

Човек прави усилие за изоставяне на неправилния начин на живот и за навлизане в правилния начин на живот. Това е правилно усилие. Човек е осъзнат за изоставянето на неправилния начин на живот и за навлизането и оставането в правилния начин на живот. Това е правилно осъзнаване. Така тези три качества – правилен възглед, правилно усилие и правилно осъзнаване – се въртят и обикалят около правилния начин на живот.

От тези правилният възглед е предтеча. И как правилният възглед е предтеча? У човек с правилен възглед възниква правилна мотивация. У човек с правилна мотивация възниква правилна реч. У човек с правилна реч – правилно действие ... У човек с правилно действие – правилен начин на живот ... У човек с правилен начин на живот – правилно усилие ... У човек с правилно усилие – правилно осъзнаване ... У човек с правилно осъзнаване – правилна концентрация ... У човек с правилна концентрация – правилно знание ... У човек с правилно знание възниква правилно освобождение. Така Ученикът е надарен с осем фактора, а *Архатът* – с десет.

От тези правилният възглед е предтеча. И как правилният възглед е предтеча? У човек с правилен възглед неправилният възглед е отстранен. Многото лоши и неблагоприятни качества, които се задвижват от грешния възглед като условие, също са отстранени, докато многото благоприятни качества, които имат правилен възглед за свое условие, достигат кулминацията на своето развитие. У човек с правилна мотивация неправилната мотивация е отстранена ... У човек с правилна реч неправилната реч е отстранена ... У човек с правилно действие неправилното действие е отстранено ... У човек с правилен начин на живот неправилният начин на живот е отстранен ... У човек с правилно усилие, неправилното усилие е отстранено ... у човек с правилно осъзнаване неправилното осъзнаване е отстранено ... У човек с правилна концентрация неправилната концентрация е отстранена ... У човек с правилно знание неправилното знание е отстранено ... У човек с правилно освобождение неправилното освобождение е отстранено. Многото лоши и неблагоприятни качества които възникват, защото имат неправилното освобождение за условие също са отстранени, докато многото

благоприятни качества, които имат правилното освобождение за свое условие достигат кулминацията на своето развитие.

Така Монаси, има двадесет фактора от страната на благоприятното и двадесет – от страната на неблагоприятното.

Тази *Дхамма* беседа за Великата Четиридесетица е задействана, пуснатата е в движение и не може да бъде спряна от никой, отдаден на съзерцание аскет или *брахмин*, *дева* (божество) или *Мара* (бога на смъртта), или *Брахма*, или от който и да било в света.

Ако някой, отдаден на съзерцание аскет или *брахмин* си мисли, че тази *Дхамма*-беседа за Великата Четиридесетица трябва да бъде потъпкана или отхвърлена, ще има десет основателни последствия от това негово решение и те ще формират тук и сега основата за тяхното потъпкване⁷. Ако той потъпче правилния възглед, той ще уважава всеки отдаден на съзерцание аскет или *брахмин*, който има грешен възглед. Той ще го възхвалява. Ако той потъпче правилната мотивация ... правилната реч ... правилното действие ... правилният начин на живот ... правилното усилие ... правилното осъзнаване ... правилната концентрация ... правилното знание ... Ако той потъпче правилното освобождение, той ще уважава всеки отдаден на съзерцание аскет или *брахмин*, който има неправилно освобождение и ще го възхвалява. Ако някой, отдаден на съзерцание аскет или *брахмин* си мисли, че тази *Дхамма*-беседа за Великата Четиридесетица трябва да бъде потъпкана или отхвърлена, ще има десет основателни последствия от това тяхно решение и те ще формират тук и сега основата за тяхното потъпкване.

Дори *Васса* и *Бхання*, чиито учители от *Оккала* са били защитници на не-причинността, на не-действието и на не-съществуването, няма да помислят за това тази *Дхамма*-беседа за Великата Четиридесетица да бъде потъпкана и отхвърлена. Защо? От страх от критика, от страх, че ще бъдат оборени и от страх от опозоряване“.

Това е, което Благословения каза. Благодарни, монасите останаха във възторг от думите на Благословения.

⁷ Забележете терминологията: „формират“ тук и сега основата (*аятана*) ... Спомнете си окото на урагана, в което няма никакъв ураган.

Мулапарияя Сутта *Mulapariyaya Sutta*

Беседа за Коренната последователност

ТАКА СЪМ ЧУЛ.

Веднъж Буда бил отседнал в *Уккаттха*, в сянката на царственото дърво *Сала* в самата благословена гора. Там той се обърнал към монасите: „Монаси“!

„Да, Уважаеми господине“, отговорили монасите.

Благословения казал: „Ще ви науча на коренната последователност на всички явления. Слушайте внимателно. Аз ще говоря“.

„Както кажете, господине“, отвърнали те.

Благословения продължил: „Има случаи, монаси, в които някой необучен, посредствен човек, без уважение към благородните, некомпетентен и недисциплиниран в тяхната *Дхамма*, незачитащ почитените, некомпетентен и недисциплиниран в тяхната *Дхамма*, възприема земята като земя. Възприемайки земята като земя, той си представя, (неща) за земята, представя си (неща) в земята, представя си (неща), излизаци от земята, представя си земята като „моя“, наслаждава се на земята. Защо? Защото не я е разбрал, казвам ви.

Той възприема водата като вода... огъня като огън¹ ... съществата като същества... боговете като богове... *Паджапати* като *Паджапати*... *Брахма* като *Брахма*... Сияйните богове като Сияйни богове... Боговете с блестяща слава като Богове с блестяща слава... Боговете на изобилните плодове като Богове на изобилните плодове... Завоевателя като

¹ Земя, вода, огън и вятър са четирите свойства на материята, които съставляват преживяването на всяка физическа форма. Те са наречени Четирите велики елемента (*mahā-bhūta*, *маха-бхута*), защото от тях изградена материята. Преводът на тази *Сутта* е направен от <https://www.accesstoinsight.org/tipitaka/mn/mn.001.than.html>

Завоевател² ... измерението (*аятана*) на безкрайното пространство като измерение на безкрайното пространство... измерението на безкрайното съзнание като измерение на безкрайното съзнание... измерението на нищото като измерение на нищото... измерението на нито-възприятие-нито-невъзприятие като измерение на нито-възприятие-нито-невъзприятие³ ... видяното като видяно ... чутото като чуто ... усетеното като усетено ... познатото като познато⁴ ... единичното като единично... множественото като множествено⁵ ... всичко като всичко⁶...

Той възприема необвързаността като необвързаност⁷. Възприемайки необвързаността като необвързаност, той си представя неща за необвързаността, той си представя неща в необвързаността, той си представя неща произлизащи от необвързаността, той си представя необвързаността като „моя“, той се наслаждава на необвързаността. Защо? Защото не я е разбрал, казвам ви.

Обучаващият се

Монахът, който се обучава, копнеещ за ненадминатото освобождение от робството, макар стремежът му все още да не е

² В тази част от списъка терминът „същества“ обозначава всички същества под нивото на боговете. „Богове“ обозначава съществата от сферата на сетивата. Останалите термини – *Паджапати*, *Брахма*, Сияйните богове, Боговете с блестяща слава, Боговете на изобилните плодове и Завоевателя – обозначава боговете в небесата, в които има и в които няма материя.

³ Измерението (*аятана*, вж. *Маха Сатипаттхана Сутта*, бел. 81), което се нарича (1) „Безкрайност на пространството“, измерението, което се нарича (2) „Безкрайност на съзнанието“, измерението, което се нарича (3) „Пустота“ и измерението, което се нарича на (4) „Нито-възприятие-нито-невъзприятие“ са четирите нематериални състояния, които могат да се постигнат когато умът е в дълбока медитация.

⁴ „Видяното, чутото, усетеното и познатото“, са множество термини, покриващи всичко, което преминава през и се преживява от шестте сетива (.

⁵ „Единичност“ (умът съзерцава само един обект и не се разсейва) е преживяване в състояние на дълбоко вглъбяване (*джхана*) или концентрация на ума.

„Множественост“ е преживяване през шестте сетива (око, ухо, нос, език, тяло и ум).

⁶ Какво е Всичко? Това са окото и видимите форми, ухото и звуците, носа и ароматите, езика и вкусовете, тялото и осезанието, ума и възприятията (*дхамми*). Това е наречено „всичко“. Ако попитаме някой, който твърди: „Отхвърляйки това „всичко“, аз ще опиша друго“, на какво основание прави това твърдение, той няма да може да даде отговор и освен това ще започне да изпитва трудност при опита си да обясни. Защо? Защото (това, което ще се мъчи да опише) е извън обхвата на „всичкото“.

⁷ Необвързаността, непривързаността към нищо е *ниббана*. „Вие не знаете какво е независимост!“ (*Бхиккху Самахита*).

изпълнен, пряко знае земята като земя. Прякото знание на земята като земя му позволява да не си представя неща за земята, да не си представя неща, излизащи от земята, да не си представя земята като „моя“, да не изпитва наслада от земята. Защо? Защото може да я разбере, казвам ви.

Той пряко знае водата като вода... огъня като огън... вятъра като вятър... съществата като същества... боговете като богове... *Паджапати* като *Паджапати*... *Брахма* като *Брахма*... Сияйните богове като Сияйни богове... Боговете с блестяща слава като Богове с блестяща слава... Боговете на изобилните плодове като Богове на изобилни плодове... Завоевателя като Завоевател... измерението на безкрайното пространство като измерение на безкрайното пространство... измерението на безкрайното съзнание като измерение на безкрайното съзнание... измерението на нищото като измерение на нищото... измерението на нито-възприятие-нито-невъзприятие като измерение на нито-възприятие-нито-невъзприятие... видяното като видяно... чутото като чуто... усетеното като усетено... познатото като познато... единичното като единично... множественото като множествено... всичко като всичко...

Той пряко знае необвързаността като необвързаност. Прякото знание на необвързаността като необвързаност му позволява да не си представя неща за необвързаността, да не си представя неща в необвързаността, да не си представя неща, излизащи от необвързаността, да не си представя необвързаността като „моя“, да не изпитва наслада от необвързаността. Защо? Защото може да я разбере, казвам ви.

Архатът

Монахът, Достоен за уважение (*Архат*), свободен от умствени ферментации⁸, завършил обучението си, приключил задачата, свалил товара, постигнал истинската цел, унищожил оковите на съществуването и освободил се с помощта на правилното знание, пряко знае земята като земя. Прякото знание на земята като земя му позволява да не си представя неща за земята, да не си представя неща в земята, да не си представя неща, излизащи от земята, да не си представя земята

⁸ Това са същите *санкхари* (умствени конструкции) много често наричани и „умствени ферментации“. Вж. *Дваятанупассана Сутта*, бел. 22.

като „моя“, да не изпитва наслада от земята. Защо? Защото я е разбрал, казвам ви.

Той пряко знае водата като вода... огъня като огън... вятъра като вятър... съществата като същества... боговете като богове... *Паджапати* като *Паджапати*... *Брахма* като *Брахма*... сияйните богове като сияйни богове... боговете с блестяща слава като богове с блестяща слава... боговете на изобилните плодове като богове на изобилни плодове... Завоевателя като Завоевател... измерението на безкрайното пространство като измерение на безкрайното пространство... измерението на безкрайното съзнание като измерение на безкрайното съзнание... измерението на нищото като измерение на нищото... измерението на нито-възприятие-нито-невъзприятие като измерение на нито-възприятие-нито-невъзприятие... видяното като видяно... чутото като чуто... усетеното като усетено... познатото като познато... единичното като единично... множественото като множествено... всичко като всичко...

Той пряко знае необвързаността като необвързаност. Прякото знание на необвързаността като необвързаност му позволява да не си представя неща за необвързаността, да не си представя неща в необвързаността, да не си представя неща, излизащи от необвързаността, да не си представя необвързаността като „моя“, да не изпитва наслада от необвързаността. Защо? Защото я е разбрал, казвам ви.

Монахът, Достоеен за уважение, свободен от умствени ферментации ... пряко знае земята като земя. Прякото знание на земята като земя му позволява да не си представя неща за земята, да не си представя неща в земята, да не си представя неща, излизащи от земята, да не си представя земята като „моя“, да не изпитва наслада от земята. Защо? Защото с края на ненаситното желание⁹, той е свободен от желание, казвам ви.

Той пряко знае водата като вода... всичко като всичко...

Той пряко знае необвързаността като необвързаност. Прякото знание на необвързаността като необвързаност му позволява да не си представя неща за необвързаността, да не си представя неща в необвързаността, да не си представя неща, излизащи от необвързаността, да не си представя необвързаността като „моя“, да не

⁹ Букв. „защото слагайки край на жаждата (*тришнá*)“.

изпитва наслада от необвързаността. Защо? Защото с края на ненаситното желание, той е свободен от желание, казвам ви.

Монахът, Достоен за уважение, свободен от умствени ферментации ... пряко знае земята като земя. Знаейки пряко земята като земя, той не си представя неща за земята, не си представя неща в земята, не си представя неща, излизащи от земята, не си представя земята като „моя“, не изпитва наслада от земята. Защо? Защото с края на омразата, той е свободен от омраза, казвам ви.

Той пряко знае водата като вода... всичко като всичко...

Той пряко знае необвързаността като необвързаност. Прякото знание на необвързаността като необвързаност му позволява да не си представя неща за необвързаността, да не си представя неща в необвързаността, да не си представя неща, излизащи от необвързаността, да не си представя необвързаността като „моя“, да не изпитва наслада от необвързаността. Защо? Защото с края на омразата, той е свободен от омраза, казвам ви.

Монахът, Достоен за уважение, свободен от умствени ферментации ... пряко знае земята като земя. Знаейки пряко земята като земя, той не си представя неща за земята, не си представя неща в земята, не си представя неща, излизащи от земята, не си представя земята като „моя“, не изпитва наслада от земята. Защо? Защото с края на невежеството, той е свободен от невежество, казвам ви.

Той пряко знае водата като вода... всичко като всичко...

Той пряко знае необвързаността като необвързаност. Прякото знание на необвързаността като необвързаност му позволява да не си представя неща за необвързаността, да не си представя неща в необвързаността, да не си представя неща, излизащи от необвързаността, да не си представя необвързаността като „моя“, да не изпитва наслада от необвързаността. Защо? Защото с края на невежеството, той е свободен от невежество, казвам ви.

Татхàгата

*Татхàгата*¹⁰, Достойният за уважение, сам правилно просветлилия се, пряко знае земята като земя. Знаейки пряко земята като

¹⁰ Много популярен епитет, с който Буда е наричал сам себе си. В превод означава „Така дошъл, така си отишъл“.

земя, той не си представя неща за земята, не си представя неща в земята, не си представя неща, излизащи от земята, не си представя земята като „моя“, не изпитва наслада от земята. Защо? Защото *Tatxàgata* я е разбрал докрай, казвам ви.

Той пряко знае водата като вода... огъня като огън... вятъра като вятър... съществата като същества... боговете като богове... *Паджапати* като *Паджапати*... *Брахма* като *Брахма*... Сияйните богове като Сияйни богове... Боговете с блестяща слава като Богове с блестяща слава... Боговете на изобилните плодове като богове на изобилни плодове... Завоевателят като Завоевател... измерението на безкрайното пространство като измерение на безкрайното пространство... измерението на безкрайното съзнание като измерение на безкрайното съзнание... измерението на нищото като измерение на нищото... измерението на нито-възприятие-нито-невъзприятие като измерение на нито-възприятие-нито-невъзприятие... видяното като видяно... чутото като чуто... усетеното като усетено... познатото като познато... единичното като единично... множественото като множествено... всичко като всичко...

Той пряко знае необвързаността като необвързаност. Прякото знание на необвързаността като необвързаност му позволява да не си представя неща за необвързаността, да не си представя неща в необвързаността, да не си представя неща, излизащи от необвързаността, да не си представя необвързаността като „моя“, да не изпитва наслада от необвързаността. Защо? Защото *Tatxàgata* я е разбрал докрай, казвам ви.

Tatxàgata, Достойният за уважение, сам правилно просветлилия се, пряко знае земята като земя. Знаейки пряко земята като земя, той не си представя неща за земята, не си представя неща в земята, не си представя неща, излизащи от земята, не си представя земята като „моя“, не изпитва наслада от земята. Защо? Защото е разбрал, че **насладата** е коренът на страданието и умственото напрежение¹¹, че поради идването-в-съществуване¹² има раждане, а за всичко, което идва в съществуване има старост и смърт. Следователно, с поставянето на окончателен край, с избледняването, с прекратяването, с изоставянето,

¹¹ В английския превод е дадена думата „стрес“ – постоянно умствено безпокойство.

¹² Пали, скт.: *bhāva*. *Бхава* означава „ставане, случване“, въз основа на което казваме, че има съществуване, раждане или възникване на каквото и да било. Вж. също Въведението, бел. 3.

с отказа от ненаситното желание, *Татхàгата* е напълно пробуден до ненадминатото правилно самопробуждане, казвам ви.

Той пряко знае водата като вода... всичко като всичко...

Той пряко знае необвързаността като необвързаност. Прякото знание на необвързаността като необвързаност му позволява да не си представя неща за необвързаността, да не си представя неща в необвързаността, да не си представя неща, излизащи от необвързаността, да не си представя необвързаността като „моя“, да не изпитва наслада от необвързаността. Защо? Защото е разбрал, че **насладата** е коренът на страданието и умственото напрежение, че поради идването-в-съществуване има раждане, а за всичко, което идва в съществуване има старост и смърт. Следователно, с поставянето на край, с избледняването, с прекратяването, с изоставянето, с отказа от ненаситното желание, *Татхàгата* е напълно пробуден до ненадминатото правилно самопробуждане, казвам ви“.

Това е, което Благословения каза. Разочаровани¹³, монасите не останали доволни от думите на Благословения.

¹³ Това е една от малко *сутти*, от която монасите остават разочаровани от чутото (много е трудно да се види, че каквото и да възниква, е страдание): „... само страдание, когато възниква, възниква, и само страдание, когато умира, умира“, вж. *Каччаянаготта Сутта*.

Упаниса Сутра

Upanisa Sutta

Беседа за връзката причина-следствие

Веднъж, когато бил отседнал в *Саваттхи*, Буда казал:

„Унищожаването на замърсяванията, Монаси, е за този, който знае и вижда, не е за този, казвам аз, който не знае и не вижда. Как се знае и как се вижда унищожаването на замърсяванията? „Такава е материята, такава е възникването на материята, такава е умирането на материята. Такова е усещането, такава е възникването на усещането, такава е умирането на усещането. Такова е възприятието, такава е възникването на възприятието, такава е умирането на възприятието. Такива са умствените формации (*кармичните* конструкции)¹ такава е възникването на *кармичните* конструкции, такава е умирането на *кармичните* конструкции. Такова е съзнанието, такава е възникването на съзнанието, такава е умирането на съзнанието. За този, който така знае и така вижда, Монаси, унищожението на замърсяванията е възможно“.

Знанието за унищожението, отнасящо се до самото унищожение, има предпоставка, има подкрепящо го условие², то не е, казвам аз, без подкрепящо условие. А какво е подкрепящото условие за знанието за унищожението? „Освобождението“ трябва да бъде отговорът.

Освобождението, Монаси, също има свое подкрепящо условие, то не е, казвам аз, без подкрепящо условие. А какво е подкрепящото условие за освобождението? „Уравновесеност“ (*упеккха*) трябва да бъде отговорът.

Уравновесеността, Монаси, също има подкрепящо условие, тя не е, казвам аз, без подкрепящо условие. А какво е подкрепящото условие за уравновесеността? „Не-заблудата“ (липсата на заблуда) трябва да бъде отговорът.

Не-заблудата, Монаси, също има подкрепящо условие, тя не е, казвам аз, без подкрепящо условие. А какво е подкрепящото условие за не-заблудата? „Знанието и виждането на нещата такива, каквито са“ трябва да бъде отговорът.

¹ Пали: *sankhāra*, *санкхара*; скт.: *saṃskāra*, *самскара*. *Санкхарите* са познатите ни вече умствени конструкции или „заготовки“ и построения на ума, които в тази *сутта* са наречени „кармични конструкции“. https://www.buddhanet.net/pdf_file/upanisa_sutta.pdf

² „Подкрепящо условие“ е непосредствената и „най-близка“ причина за възникването и съществуването на каквото и да било. Ако това условие не е изпълнено, то „нещото“, подкрепяно от него, няма да се случи (*бхава*) и да възникне.

Знанието и виждането на нещата такива, каквито са, също имат подкрепящо условие, те не са, казвам аз, без подкрепящо условие. А какво е подкрепящото условие за знанието и виждането на нещата такива, каквито са? „Концентрацията“ трябва да бъде отговорът.

Концентрацията, Монаси, също има подкрепящо условие, тя не е, казвам аз, без подкрепящо условие. А какво е подкрепящото условие за концентрацията? „Щастието“ (*мудита*)³ трябва да бъде отговорът.

Щастието, Монаси, също има подкрепящо условие, то не е, казвам аз, без подкрепящо условие. А какво е подкрепящото условие за щастието? „Спокойствието“ трябва да бъде отговорът.

Спокойствието, Монаси, също има подкрепящо условие, то не е, казвам аз, без подкрепящо условие. А какво е подкрепящото условие за спокойствието? „Възторгът“ (*ниити*) трябва да бъде отговорът.

Възторгът, Монаси, също има подкрепящо условие, то не е, казвам аз, без подкрепящо условие. А какво е подкрепящото условие за възторга? „Радостта“ трябва да бъде отговорът.

Радостта, Монаси, също има подкрепящо условие, тя не е, казвам аз, без подкрепящо условие. А какво е подкрепящото условие за радостта? „Вярата“⁴ трябва да бъде отговорът.

Вярата, Монаси, също има подкрепящо условие, тя не е, казвам аз, без подкрепящо условие. А какво е подкрепящото условие за вярата? „Страданието“ трябва да бъде отговорът.

Страданието, Монаси, също има подкрепящо условие, то не е, казвам аз, без подкрепящо условие. А какво е подкрепящото условие за страданието? „Раждането“ трябва да бъде отговорът.

Раждането, Монаси, също има подкрепящо условие ... А какво е подкрепящото условие за раждането? „Съществуването“ (*бхава*) трябва да бъде отговорът.

... А какво е подкрепящото условие за съществуването? „Привързаността“ трябва да бъде отговорът.

³ Щастието, спокойствието, възторгът и радостта са обяснени в *Маха Самупаттхана Сутта*.

⁴ Вярата (пали: *saddhā*, *saddhā*; скт.: *śraddhā*, *śraddhā*) не е слъпо доверие, просто защото така е казал Буда. Вярата в Будизма „се основава и корен в разбирането“ (*ākāraṇatī saddhā dassanamūlikā*; MN. 47, *Vīmaṃsaka Sutta*). Практикуващият е съветван „да изследва и проверява обекта на своята вяра“ (пак там). Будистката вяра не противостои на изследователския дух. Практикуващият дори се поощрява да се съмнява във всяко недостоверно нещо. В SN, 48, *Indriyasamūyutta*, *Сарупутта* отговаря на Буда: „Аз съм един, който е узнал, видял, осъществил, разбрал, докоснал с мъдрост и без съмнение или недоумение следното: че способностите, уменията на човек (да изпитва) вяра, (да задвижва) енергия, (да достигне до) ясно осъзнаване, концентрация и мъдрост, когато са развити, имат безсмъртието (*Ниббана*) за своя основа (*аятана*), безсмъртието за своя дестинация и безсмъртието за своя крайна цел“. Вж. също *Махасуннята Сутта*, бел. 6 за седемте „крила“ на просветлението.

... А какво е подкрепящото условие за привързаността? „Желанието“ трябва да бъде отговорът.

... А какво е подкрепящото условие за желанието? „Усещането“ трябва да бъде отговорът.

... А какво е подкрепящото условие за усещането? „Контактът“ трябва да бъде отговорът.

... А какво е подкрепящото условие за контакта? „Шестте основни (аяатана) на сетивата“ трябва да бъде отговорът.

... А какво е подкрепящото условие за шестте основни на сетивата? „Менталност-материалност“ (*нама-рупа*) трябва да бъде отговорът.

... А какво е подкрепящото условие за *нама-рупа*? „Съзнанието“ трябва да бъде отговорът.

... А какво е подкрепящото условие за съзнанието? „Кармичните формации“ трябва да бъде отговорът.

Кармичните формации, Монаси, също имат подкрепящо условие, те не са, казвам аз, без подкрепящо условие. А какво е подкрепящото условие за *кармичните* формации? „Невежеството“ трябва да бъде отговорът.

Следователно, Монаси, невежеството е подкрепящото условие за *кармичните* формации, *кармичните* формации са подкрепящото условие за съзнанието, съзнанието е подкрепящото условие за *нама-рупа*, *нама-рупа* е подкрепящото условие за шестте основни на сетивата, шестте основни на сетивата са подкрепящото условие за контакта, контактът е подкрепящото условие за усещането, усещането е подкрепящото условие за привързаността, привързаността е подкрепящото условие за желанието, желанието е подкрепящото условие за съществуването, съществуването е подкрепящото условие за раждането, раждането е подкрепящото условие за страданието, страданието е подкрепящото условие за вярата, вярата е подкрепящото условие за радостта, радостта е подкрепящото условие за възторга, възторгът е подкрепящото условие за спокойствието, спокойствието е подкрепящото условие за щастиято, щастиято е подкрепящото условие за концентрацията, концентрацията е подкрепящото условие за знанието и виждането на нещата такива, каквито са, знанието и виждането на нещата такива, каквито са, са подкрепящото условие за не-заблудата, не-заблудата е подкрепящото условие за уравновесеността, уравновесеността е подкрепящото условие за освобождението и освобождението е подкрепящото условие за знанието за унищожението на замърсяванията.

Както, Монаси, когато на върха на някоя планина вали силен дъжд и водата се стича надолу по склоновете и пълни пукнатини, дерета и поточета, а когато те се напълнят, пълнят локви и езерца и когато и те се напълнят, пълнят потоци и реки, и когато и те се напълнят, пълнят големия океан – по същия начин, Монаси, невежеството е подкрепящото условие (за възникване) на *кармичните* формации, *кармичните* формации са подкрепящото условие за съзнанието, съзнанието е

подкрепящото условие за *нама-рупа*, *нама-рупа* е подкрепящото условие за шестте основи на сетивата, шестте основи на сетивата са подкрепящото условие за контакта, контактът е подкрепящото условие за усещането, усещането е подкрепящото условие за желанието, желанието е подкрепящото условие за привързаността, привързаността е подкрепящото условие за съществуването, съществуването е подкрепящото условие за раждането, раждането е подкрепящото условие за страданието, страданието е подкрепящото условие за вярата, вярата е подкрепящото условие за радостта, радостта е подкрепящото условие за възторга, възторгът е подкрепящото условие за спокойствието, спокойствието е подкрепящото условие за щастieto, щастieto е подкрепящото условие за концентрацията, концентрацията е подкрепящото условие за знанието и виждането на нещата такива, каквито са, знанието и виждането на нещата такива, каквито са, са подкрепящото условие за не-заблудата, не-заблудата е подкрепящото условие за уравновесеността, уравновесеността е подкрепящото условие за освобождението, освобождението е подкрепящото условие за знанието за унищожението на замърсяванията.

Каччаянаготта Сутта *Kaccayanagotta Sutta*

Към Каччаяна *или Беседа за Правилния Възглед*

Веднъж Буда бил отседнал в *Саваттхи*, в горичката *Джета* на манастира *Анатхапиндика*. Тогава почитаемият монах *Каччаяна Готта* се приближил до Благословения и след като се поклонил, седнал от едната му страна и го попитал: „Уважаеми, не разбирам какво е Правилен Възглед. Може ли да ме научите каква връзка има правилният възглед със света?“

„Общо взето, *Каччаяна*, объркването и заблудата по отношение на света възникват от възгледа за крайностите, за крайните противоположности съществуване и несъществуване. Но когато човек вижда възникването на света такова, каквото е и разграничава правилно, то „несъществуването“ на света няма да му дойде на ум. Когато човек вижда прекратяването на света такова, каквото е и разграничава правилно, то „съществуването“ на света няма да му дойде на ум.

Общо взето, *Каччаяна*, този свят е в плен на привързаностите, прилепчивостите и пристрастията. Но този който не се въвлича и не се придържа към тези привързаности, тези заstopорявания на съзнанието, тези пристрастия, мании и натрапчиви идеи и е сложил точка на въпроса за (съществуването на някакъв) „Аз“ – у такъв няма несигурност или съмнение, че **само страдание, когато възниква, възниква, и само страдание, когато умира, умира**. В това си знание той е независим от другите. До тази степен, *Каччаяна*, съществува правилния възглед.

Всичко съществува е една крайност. Нищо не съществува е друга крайност. Избягвайки тези две крайности, *Татхàгата* (Буда) учи на *Дхамма* на средния път. От невежеството като условие възникват умствените конструкции¹. От умствените конструкции като условие възниква съзнанието. От съзнанието като условие възниква менталното-и-материалното (*нама-рупа*). От *нама-рупа* като условие възникват шестте основи на сетивата. От шестте основи на сетивата като условие възниква контакта. От контакта като условие възниква усещането. От усещането

¹ Пали: *санкхара, saṅkhāra* – конструкции, построения на ума. *Санкхарите* бяха обяснени многократно. Тук само ще повторим, че понякога могат да се срещнат като „умствени фабрикации“, „ферментации“ или „заготовки“. Когато са породени вследствие на умишлено, и преднамерено извършено действие, те се наричат „кармични конструкции“, или „кармични формирания“ (забележете думата „формирам“), защото формират и изграждат полето на *карма*. Вж. Въведението и *Аггиваччаготта Сутта*, бел. 6. Преводът на тази *Сутта* е направен от <https://www.accesstoinsight.org/tipitaka/sn/sn12/sn12.015.than.html>

като условие възниква желанието. От желанието като условие възниква привързаността. От привързаността като условие възниква случването (*бхава*)². От случването като условие възниква раждането. От раждането като условие възникват старост и смърт, скръб, мъка, болка, страдание и отчаяние. Така се поражда цялата тази маса от страдание.

Но с безостатъчното³ избледняване и прекратяване на същото това невежество настъпва прекратяване на умствените конструкции. С прекратяването на умствените конструкции настъпва прекратяване на страданието. С прекратяването на съзнанието настъпва прекратяване на *нама-рупа*. С прекратяването на *нама-рупа* настъпва прекратяване на шестте основи на сетивата. С прекратяването на шестте основи на сетивата настъпва прекратяване на контакта. С прекратяването на контакта настъпва прекратяване на усещането. С прекратяването на усещането настъпва прекратяване на желанието. С прекратяването на желанието настъпва прекратяване на привързаността. С прекратяването на привързаността настъпва прекратяване на *бхава*. С прекратяването на *бхава* настъпва прекратяване на раждането. С прекратяването на раждането настъпва прекратяване на старостта и смъртта, скръбта, мъката, болката, страданието и отчаянието. Така се прекратява цялата тази маса от страдание“.

² Пали, скт. *bhāva*, *бхава* – случване, ставане. Терминът *бхава* също беше обяснен многократно. Обикновено се превежда като „съществуване“, но буквално означава едновременното съвпадане на точно определени условия, за да може нещо да *стане*, да се роди, да съществува и прояви. Затова *бхава* винаги е преди раждането. Вж. Въведението и *Маханидана Сутта*.

³ Помните ли „оттичащите се замърсявания“ от *Махачаттарисака Сутта*?

Дхамма Ниродха *Dhamma Nirodha*

Беседа за Пълното Унищожаване на Дхамма

ТАКА СЪМ ЧУЛ.

Веднъж Буда заедно с *бхиккху* (монаси) и *Бодхисаттви* (просветлени същества) бил отседнал в главния град на *Кусинагара*, където след три месеца щял да постигне *паринирвана*¹. Неизброими множества дошли на това място да се поклонят на Буда с глави, наведени доземи. Заобиколен от своите предани ученици, Благословения оставал мълчалив, не казвал нищо и неговата ярка светлина не светела.

Тогава почитаемият *Ананда* се поклонил с уважение пред Буда и го попитал: „Когато Благословения говори за *Дхамма*, неговата величествена светлина винаги свети пред него и зад него. А сега, в това голямо събрание, неговата светлина не се появява. Защо така? Трябва да има някакво обяснение. Моля се да чуя неговото обяснение“. Буда обаче оставал безмълвен и не отговарял.

След като *Ананда* задал същия въпрос трети път, Буда казал на *Ананда*:

„След моята *паринирвана*, тъй като *Дхамма* ще върви към своя край, пътят на *Марите*² в този свят с пет неясноти³, ще процъфтява. *Марите* ще се появяват като *шрамани*⁴, за да омаловажават и унищожават моя Път. Те ще са облечени с обикновени дрехи, но ще са във възторг от монашеските роби, боядисани в палитра от пет цвята. За да задоволят ненаситния си апетит, те ще пият алкохол, ще ядат месо и ще убиват живите същества. Лишени от всякаква любяща доброта (*метта*), те ще мразят и завиждат на другите.

¹ *Париниббана* (пали), *паринирвана* (скт.), *ниббана* без каквото и да било остатък от замърсявания, окончателно освобождаване от страданието. *Ниббана* е реалност (четвъртата от *параматха дхаммите*, вж. Въведението), преживяна от ум, напълно свободен от желание (похот), омраза и заблуда. Преводът на тази *Сутта* е направен от <http://www.purifymind.com/Sutras39.htm>. Много е вероятно тази *Сутта* да не е от Палийския канон не само заради санскритския език, от който е направен преводът на китайски, но и защото начинът, по който звучи, не е близък до *суттите* на пали. Тъй като вече няколко *сутти* на пали са безвъзвратно загубени и тъй като е много вероятно (вж. *Ани Сутта*) написаното тук да се случи в бъдеще, включваме тази *сутта* в настоящия сборник. За упадъка вж. също MN 27, *Aggañña Sutta*.

² *Мара*, богът на смъртта. Тук е даден в множествено число, защото олицетворява петте *кхандхи*.

³ Букв. „с пет затъмнения“.

⁴ Скт.: *śramaṇa*, *шрамана*, пали: *samaṇa*, *самана* – букв. „търсещ“ религиозно знание. Това са аскети от всякакъв вид, изоставили домовете си и отхвърлили *брахманизма*.

В същото време ще има *Бодхисаттви*, *Пратиекабуди* и *Архати*, които енергично ще развиват добродетели и ще се отнасят към всички с уважение. Почитани от всички, те ще обучават и насочват другите към Учението без предубеждения. Те ще съжаляват бедните и ще помагат на нуждаещите се и нещастните. Ще учат другите да почитат и пазят *суттите* и светите образи. Добри и любезни по природа, те ще извършват добродетелни дела. Няма да нараняват никого и дори ще се жертват, за да са от полза за всички. Благосклонни и дружелюбни, те ще търпят оскърбления и няма да се защитават.

Макар че ще има такива добри хора, монасите на *Мара* ще ги ревнуват. Те ще ги клеветят, позорят и прогонват. След това поотделно или заедно монасите на *Мара* ще престанат да развиват добродетели. Храмовете ще бъдат напуснати, ще изпаднат в разруха и след това ще се превърнат в руини. Алчни за материално богатство, монасите на *Мара* ще трупат неща, които няма да използват за създаване на заслуги. Те ще търгуват мъже и жени като роби и ще ги карат да обработват полетата. Лишени от любяща доброта, те ще палят горите и ще нараняват живите същества. Мъжете-роби ще стават монаси, а жените-роби – монахини. Лишени от морал, те ще се отдават на разврат и перверзии независимо дали с мъже или жени. Те ще са тези, които ще бъдат причината Пътят да изчезне. Някои от тях ще търсят убежище в моя Орден⁵, за да избегнат преследване от закона. Те ще станат *шрамани*, но няма да спазват предписанията и правилата. Макар че външно ще рецитират предписанията в дните на новолуние и пълнолуние, те ще го правят мързеливо, с неохота и няма да искат да слушат беседите. Ще пропускат да споменават някои от предписанията, защото няма да искат да ги четат всичките. Те няма да рецитират или изучават *суттите*. Някои от тях, които не знаят думите на *суттите*, ще претендират, че ги знаят. Те няма да се съветват с тези, които знаят Учението, а ще търсят слава за собствено извисяване. Те ще се самопрославят по измамно елегантни начини и ще очакват дарове. След смъртта „духовете“⁶ на тези монаси на *Мара* ще паднат в ада, в който мъченията нямат край и от който няма излизане. Поради извършване на петте прегрешения⁷ никой от тях няма да избегне прераждане като животно или гладен дух за толкова *калпи* (космически епохи), колкото са песъчинките по бреговете на Ганг. След като греховете им бъдат пречистени, те ще се преродят в човешка форма в краища, в които Трите скъпоценности⁸ няма да са достъпни.

С края на *Дхамма* жените старателно ще правят добри дела, докато мъжете ще са безполезни и арогантни. Мъжете, нямащи никаква вяра, няма да си служат с думите на *Дхамма* и ще гледат на *шраманите* като на изпражнения и боклук. С края на *Дхамма* боговете ще проливат сълзи. Наводнения и суша ще носят опустошения и петте вида зърнени храни няма да се раждат. Ще преобладават

⁵ *Сангха* – общността от будистки монаси.

⁶ Под „духове“ се разбира натрупаният като потенциал *кармичен* товар.

⁷ Петте прегрешения са: убийство, кражба, лъжа, сексуални извращения и употреба на алкохол и упойващи вещества.

⁸ Трите скъпоценности са Буда, *Дхамма* и *Сангха*.

епидемии и мнозина ще умрат. Животът на хората ще е труден, а официалните власти ще ги експлоатират. Хората няма да следват добрите принципи, а ще мислят само за удоволствия и кавги. Лошите ще се умножават толкова много, колкото е пясъкът в морето. Добрите ще намалеят до един или двама.

С края на *калпата*⁹ слънцето и луната ще станат нестабилни и продължителността на човешкия живот ще се съкрати. На 40-годишна възраст косата ще побелява. Мъжете, отдадени на секс, може да умират преждевременно поради изчерпване на тяхната сперма или да живеят само до 60 години. Докато мъжете имат кратък живот, жените ще живеят дълго – до 70, 80, 90 или дори 100 години. Хората без вяра ще кажат, че това положение ще е постоянно.

Само че изведнъж ще се надигне огромно наводнение, което ще продължи безкрай. Различни видове живи същества – благородни и не толкова благородни, ще се удавят или ще бъдат повлечени от водата и изядени от риби и други морски създания. В това време *Бодхисаттвите*, *Прагиекабудите* и *Архатите*, прогонени от *Мара*, няма да могат да се събират. Тези свети същества от Трите Колесници¹⁰ ще навлязат в полето от заслуги. Там те ще имат спокоен и дълъг живот. Те ще се срещнат един с друг, когато божественият ескорт на *Бодхисаттва* (наречен) *Лунна светлина* се появи в света. Тогава те заедно ще съживят *Дхамма* за 52 години.

След това *Суттите Сурангама* (*Surangama*) и *Пратютпанна Буда Саммукхавастхита Самадхи* (*Pratyutpanna Buddha Sammukhavasthita Samadhi*) ще бъдат унищожени първи и ще бъдат последвани от други *сутти* от дванадесетте категории. Думите на тези *сутти* няма да бъдат видени отново. Монашеските роби ще станат бели по естествен път. Когато моята *Дхамма* изчезне, ще бъде като огъня на маслена лампа. Когато тя изгасне, светлината ще стане ярка за известно време и след това ще умре. Когато моята *Дхамма* загине, ще е като угасването на лампата. Какво ще се случи след това е трудно да се опише. Евентуално след хиляди по десетки хиляди години *Бодхисаттва Меттея* ще слезе в този свят, за да стане Буда. Всички отровни газове ще бъдат отстранени и светът ще бъде мирен и безопасен. Дъждовете ще падат навреме и петте зърнени храни ще избуяват. Дърветата ще са високи. Човешките същества ще са с височина над 24 метра, а продължителността на техния живот ще е 84,000 години. Живите същества, които ще бъдат родени, ще са безброй“.

Почитаемият *Ананда* се поклонил с уважение пред Буда и го попитал: „Какво ще бъде названието на тази *Сутта*? Как трябва да я запомним?“

Буда отговорил: „*Ананда*, тази *Сутра* ще се нарече „Пълното унищожение на *Дхамма*“. Кажете я на всички и нека те разберат нейната важност. Заслугите ви (за това) ще бъдат неизмерими, отвъд всякакви пресмятания“.

⁹ *Калпа* (пали, скт.) космически цикъл (от Голям взрив до Голям взрив).

¹⁰ Трите Колесници са трите главни клона в Будизма: *Хинаяна* (*Тхеравада*), *Махаяна* и *Ваджраяна*.

Четири групи ученици, след като чули тази *Сутра*, останали тъжни и унили, но изпълнени с решимост да извървят Ненадминатия свят път докрай. След това всички се поклонили на Буда и се разотишли.

Чуласуннята Сутта *Cūlasuññata Sutta*

Кратка беседа за Пустотата

ТАКА СЪМ ЧУЛ.

Веднъж Благословения бил отседнал в *Саваттхи* в Източния парк, в двореца на майката на *Мигара*. Тогава, когато било вечер, почитаемият *Ананда* станал от медитация, отишъл при Благословения и след като се поклонил, седнал от едната му страна и казал: „Почитаеми господине, веднъж Благословения бил отседнал в щата *Сакия*, град *Нагарака*. Там, Почитаеми господине, аз чух и научих от устата на Почитаемия следното: „Понеже, *Ананда*, аз често пребивавам в Пустотата“. Дали съм чул правилно, Почитаеми господине, дали съм научил правилно, дали съм внимавал правилно и дали съм запомнил правилно?“

Буда отговорил: „Със сигурност, *Ананда*, си чул правилно, научил си правилно, внимавал си правилно и си запомнил правилно. Както и преди, *Ананда*, така и сега, аз често пребивавам в Пустотата. *Ананда*, точно както този дворец на майката на *Мигара* е пуст от слонове, говеда, коне и кобили, пуст от злато и сребро, пуст от събрания на мъже и жени и в него присъства само тази не-пустота, а именно само това единствено нещо¹, зависещо от *Сангхата*² на монасите, така и монахът, (който медитира в гората) – без да се отдава на възприемане на селото, без да се отдава на възприемане на хората – отдава вниманието си само на тази единичност, която е възприемане на гората“.

„Неговият ум навлиза в това възприемане на гората и придобива увереност, устойчивост и решимост. Той разбира така: „Каквито и безпокойства да има в зависимост от възприемането на селото, те не присъстват тук. Каквито и безпокойства да има в зависимост от възприемането на хората, те не присъстват тук. Тук присъства само едно количество безпокойство, а именно това единствено нещо, което зависи от възприемането на гората“. Така той разбира: „Това поле³ на възприемане е пусто от възприемане на селото. Това поле на възприемане е пусто от възприемане на хората. Тук присъства единствено тази не-пустота, а именно

¹ Букв. „тази единичност“. Преводът на тази *Сутта* е направен от <http://www.suttas.com/mn-121-culasunnata-sutta-the-shorter-discourse-on-voidness.html>

² *Сангха* – Общността от будистки монаси.

³ Под „това поле“ се разбира умствената сфера, в която се възприема конкретния обект. Тук, „в това поле“ възприемането се характеризира с възприемане на само едно „нещо“.

това единствено нещо, което зависи от възприемането на гората“. Така той счита нещото за пусто от нещото, което не присъства тук, а що се отнася до това, което остава тук, той разбира така: „Това присъства“. Това, *Ананда*, е неговото истинско, ненарушимо, чисто спускане в Пустотата“.

„И пак, *Ананда*, монахът – без да се отдава на възприемане на хората, без да се отдава на възприемане на гората – се отдава на възприемане само на едното нещо, което е възприемане на земята. Неговият ум навлиза в това възприемане на земята и придобива увереност, устойчивост и решимост. Той разбира така: „Каквито и безпокойства да има в зависимост от възприемането на хората, те не присъстват тук. Каквито и безпокойства да има в зависимост от възприемането на гората, те не присъстват тук. Тук присъства само едно количество безпокойство, а именно това единствено нещо, което зависи от възприемането на земята“. Така той разбира: „Това поле на възприемане е пусто от възприемане на хората. Това поле е пусто от възприемане на гората. Тук присъства единствено тази не-пустота, а именно това единствено нещо, което зависи от възприемането на земята“. Така той счита нещото за пусто от нещото, което не присъства тук, а що се отнася до това, което остава тук, той разбира така: „Това присъства“. Това, *Ананда*, е неговото истинско, ненарушимо, чисто спускане в Пустотата“.

„И пак, *Ананда*, монахът – без да се отдава на възприемане на гората, без да се отдава на възприемане на земята – се отдава на възприемане само на едното нещо, което е възприемане на основата⁴ на безкрайното пространство. Неговият ум навлиза в това възприемане на основата на безкрайното пространство и придобива увереност, устойчивост и решимост. Той разбира така: „Каквито и безпокойства да има в зависимост от възприемането на гората, те не присъстват тук. Каквито и безпокойства да има в зависимост от възприемането на земята, те не присъстват тук. Тук присъства само едно количество безпокойство, а именно това единствено нещо, което зависи от възприемането на основата на безкрайното пространство“. Така той разбира: „Това поле на възприемане е пусто от възприемане на гората; това поле е пусто от възприемане на земята. Тук присъства единствено тази не-пустота, а именно това единствено нещо, което зависи от възприемането на основата на безкрайното пространство“. Така той счита нещото за пусто от нещото, което не присъства тук, а що се отнася до това, което остава тук, той разбира така: „Това присъства“. Това, *Ананда*, е неговото истинско, ненарушимо, чисто спускане в Пустотата“.

„И пак, *Ананда*, монахът – без да се отдава на възприемане на земята, без да се отдава на възприемане на основата на безкрайното пространство – се отдава на възприемане на само едното нещо, което е възприемане на основата на безкрайното съзнание. Неговият ум навлиза в това възприемане на основата на

⁴ Пали, скт.: *āyatana*, *аятана* – база, основа, източник, през който преминават умствените процеси. *Аятаните* са шест вътрешни – пет физически (око, ухо, нос, уста, език, тяло) и една умствена (*mano*) и шест външни – обектите на вътрешните аятани. Под „шестте основи на сетивата“ се разбират шестте вътрешни *аятани*. В други преводи вместо думата „основа“ се среща думата „измерение“. Вж. бел. 4 на Въведението.

безкрайното съзнание и придобива увереност, устойчивост и решимост. Той разбира така: „Каквито и безпокойства да има в зависимост от възприемането на земята, те не присъстват тук. Каквито и безпокойства да има в зависимост от възприемането на основата на безкрайното пространство, те не присъстват тук. Тук присъства само едно количество безпокойство, а именно това единствено нещо, което зависи от възприемането на основата на безкрайното съзнание“. Така той разбира: „Това поле на възприемане е пусто от възприемане на земята; това поле е пусто от възприемане на основата на безкрайното пространство. Тук присъства единствено тази не-пустота, а именно това единствено нещо, което зависи от възприемането на основата на безкрайното съзнание“. Така той счита нещото за пусто от нещото, което не присъства тук, а що се отнася до това, което остава тук, той разбира така: „Това присъства“. Това, *Ананда*, е неговото истинско, ненаруσιμο, чисто спускане в Пустотата“.

„И пак, *Ананда*, монахът – без да се отдава на възприемане на основата на безкрайното пространство, без да се отдава на възприемане на основата на безкрайното съзнание – се отдава на възприемане на само едното нещо, което е възприемане на основата на нищото (Пустотата). Неговият ум навлиза в това възприемане на основата на нищото и придобива увереност, устойчивост и решимост. Той разбира така: „Каквито и безпокойства да има в зависимост от възприемането на основата на безкрайното пространство, те не присъстват тук. Каквито и безпокойства да има в зависимост от възприемането на основата на безкрайното съзнание, те не присъстват тук. Тук присъства само едно количество безпокойство, а именно това единствено нещо, което зависи от възприемането на основата на нищото“. Така той разбира: „Това поле на възприемане е пусто от възприемане на основата на безкрайното пространство; това поле е пусто от възприемане на основата на безкрайното съзнание. Тук присъства единствено тази не-пустота, а именно това единствено нещо, което зависи от възприемането на основата на нищото“. Така той счита нещото за пусто от нещото, което не присъства тук, а що се отнася до това, което остава тук, той разбира така: „Това присъства“. Това, *Ананда*, е неговото истинско, ненаруσιμο, чисто спускане в Пустотата“.

„И пак, *Ананда*, монахът – без да се отдава на възприемане на основата на безкрайното съзнание, без да се отдава на възприемане на основата на нищото – се отдава на възприемане на само едното нещо, което е възприемане на основата на нито-възприемане-нито-не-възприемане. Неговият ум навлиза в това възприемане на основата на нито-възприемане-нито-не-възприемане и придобива увереност, устойчивост и решимост. Той разбира така: „Каквито и безпокойства да има в зависимост от възприемането на основата на безкрайното съзнание, те не присъстват тук. Каквито и безпокойства да има в зависимост от възприемането на основата на нищото, те не присъстват тук. Тук присъства само едно количество безпокойство, а именно това единствено нещо, което зависи от възприемането на основата на нито-възприемане-нито-не-възприемане“. Така той разбира: „Това поле на възприемане е пусто от възприемане на основата на безкрайното съзнание;

това поле е пусто от възприемане на основата на нищото. Тук присъства единствено тази не-пустота, а именно само това единствено нещо, което зависи от възприемането на основата на нито-възприемане-нито-не-възприемане⁵. Така той счита нещото за пусто от нещото, което не присъства тук, а що се отнася до това, което остава тук, той разбира така: „Това присъства“. Това, *Ананда*, е неговото истинско, ненаруσιμο, чисто спускане в Пустотата⁶.

„И пак, *Ананда*, монахът – без да се отдава на възприемане на основата на нищото, без да се отдава на възприемане на основата на нито-възприемане-нито-не-възприемане – се отдава на възприемане на само едното нещо, което е възприемане на без-знаковостта, в която няма никакви белези, никакви признаци или знаци. Неговият ум навлиза в тази концентрация на ума, в която няма никакви белези, никакви признаци или знаци и придобива увереност, устойчивост и решимост. Той разбира така: „Тази концентрация на ума, в която няма никакви белези, никакви признаци или знаци, е обусловена и произведена вследствие на намерение. Само че каквото е обусловено и произведено вследствие на намерение, е непостоянно и подлежи на прекратяване.

Когато той знае и вижда така, неговият ум е освободен от петното⁵ сетивно желание, от петното съществуване и от петното невежество. Когато умът е свободен, идва знанието „Умът е свободен“. Той разбира: „Раждането е унищожено, светият живот е изживян, каквото е трябвало да се направи, е направено, няма повече идване в каквото и да било състояние на съществуване“.

Той разбира така: „Каквито и безпокойства да има в зависимост от петното сетивно желание, те не присъстват тук. Каквито и безпокойства да има в зависимост от петното съществуване, те не присъстват тук. Каквито и безпокойства да има в зависимост от петното невежество, те не присъстват тук. Тук присъства единствено тази не-пустота, а именно това единствено нещо, свързано⁶ с шестте основи (на сетивата), които зависят от това тяло и са обусловени от живот“. Така той счита нещото за пусто от нещото, което не присъства тук, а що се отнася до това, което остава тук, той разбира така: „Това присъства“.

„Така, *Ананда*, това е неговото истинско, ненаруσιμο, чисто спускане в Пустотата, върховно и ненадминато. *Ананда*, които и отшелници и *брахмини* в миналото са влезли и пребивавали в чистата, върховна, ненадмината Пустота, всички са влезли и пребивавали в същата тази чиста, върховна и ненадмината Пустота. Които и отшелници и *брахмини* в бъдеще влязат и пребивават в чистата, върховна, ненадмината Пустота, всички ще влязат и пребивават в същата тази чиста, върховна и ненадмината Пустота. Които и отшелници и *брахмини* в настоящето влязат и пребивават в чистата, върховна, ненадмината Пустота, всички влязат и пребивават в същата тази чиста, върховна и ненадмината Пустота. Затова,

⁵ Вж. *Ямака Сутта*, бел. 1 и *Саккапанха Сутта*, бел. 17 за трите аспекта на *читта* (ума).

⁶ Причинността. Това, което „свързва“ е Причинността, тоест медитиращият вижда и разбира връзката причина-следствие.

Ананда, трябва да се упражняваш така: „Ние ще влезем и пребиваваме в чистата, върховна и ненадмината Пустота“.

Това каза Благословения. Почитаемият *Ананда* беше доволен и възторжен от думите на Благословения.

Махасуннята Сутта *Mahāsuññatā Sutta*

Великата Беседа за Пустотата

ТАКА СЪМ ЧУЛ.¹

Веднъж Благословения бил отседнал при рода Сакия в парка *Нигродха* близо до *Капилаваттху*. Тогава, рано една сутрин Благословения, след като се облякъл и взел горната си роба и купата за храна, отишъл в *Капилаваттху* за милостиня. След като се върнал и се нахранил, отишъл до имението на *Кала-кхемака Сакиянина* за следобедната си почивка.

По това време в имението на *Кала-кхемака Сакиянина* били подготвени много места за отсядане на монаси. Благословения видял многото подготвени места и при виждането им, у него възникнала следната мисъл: „Има толкова подготвени места. Дали много монаси живеят тук?“

В същото време почитаемият *Ананда* заедно с много други монаси подготвял (новите монашески) роби в имота на *Гхата Сакиянина*. Тогава, когато било вечер, Благословения станал от уединението си и отишъл до мястото на *Гхата Сакиянина*. Когато пристигнал, седнал на земята на мястото, подготвено за него. След като седнал, попитал почитаемия *Ананда*: „Има толкова подготвени за отсядане места. Дали много монаси живеят тук?“

„Да, Почитаеми, има много места, подготвени за подслон в имението на *Кала-кхемака Сакиянина*. Много монаси живеят тук. Почитаеми, сега е времето, в което приготвяме монашеските роби“.

„*Ананда*, един монах не блести, ако се радва на компания, ако се забавлява в компания, ако се отдава на наслада в компания; ако се радва в обществото, ако се забавлява в обществото, ако се отдава на наслада в обществото. Наистина, *Ананда*, за монах, който се радва на компания, забавлява се в компания, отдава се на наслада в компания; който се радва в обществото, забавлява се в обществото, отдава се на наслада в обществото, не е възможно да постигне по желание — без спънки, без затруднения — блаженството от изоставянето на сетивните наслади, блаженството от усамотението, блаженството от спокойствието, блаженството от просветлението.

¹ Преводът на тази *Сутта* е направен от http://www.buddhasutra.com/files/maha_sunnata_sutta.htm

Но може да се очаква, че когато един монах живее сам, оттеглил се от обществото, той ще постигне по желание — без спънки, без затруднения — блаженството от изоставянето на сетивните наслади, блаженството от усамотението, блаженството от спокойствието, блаженството от просветлението.

Наистина, *Ананда*, за монах, който се радва на компания, който се забавлява в компания, който се отдава на наслада в компания; който се радва в обществото, който се забавлява в обществото, който се отдава на наслада в обществото, не е възможно някога да навлезе и пребивава нито в освобождението на ума, което е временно и възхитително, нито в освобождението на ума, което е вечно и непоклатимо.

Но може да се очаква, че когато един монах живее сам, оттеглил се от обществото, той ще навлезе и пребивава в освобождението на ума, което е временно и възхитително или в освобождението на ума, което е вечно и непоклатимо.

Аз не виждам нито един вид форма, *Ананда*, от промяната или преправянето на която да не възниква скръб, плач, болка, печал и отчаяние у човек, който има силно желание за нея и който ѝ се наслаждава.

Само че, *Ананда*, съществува такова обитание², открито от *Татхàгата*³, което е навлизането и пребиваването в пустотата вътрешно, без отдаване на внимание на никакви знаци⁴. Ако докато *Татхàгата* пребивава по този начин, бива посетен от монаси, монахини, мъже или жени – обикновени последователи, крале или техни министри, други религиозни учители или техните ученици, тогава, *Ананда*, с ум, насочен към усамотение, склонен и предразположен към усамотение, оттеглил се, наслаждаващ се на отречението и напълно приключил с нещата, които са основата на наплива от умствени замърсявания, той неизменно говори с тях по начин, отнасящ се до тяхното изоставяне.

Следователно, *Ананда*, ако един монах пожелае: „Нека навляза и пребивавам в Пустотата вътрешно⁵“, той трябва да затвърди ума си вътрешно, да го успокои, да го насочи (букв. „да го прикове“) към само едно нещо и да се концентрира. А

² Тук терминът *аятана* (*āyatana*) е даден като „обитание“, но обикновено се превежда като „основа“, „източник“ или „измерение“, през което минават сетивните процеси. Вж. *Махасатипаттхана Сутта*, бел. 81. Преведен като „обитание“ или „измерение“, терминът *аятана* обозначава основите на четирите нематериални медитативни състояния или състояния на дълбоко вглъбяване, които носят уникално познание.

Аятана произлиза от глагола *танванти* и означава „да служа като мост“, да разтягам, да разширявам, да се разпростирам

³ *Татхàгата*, много популярен епитет, с който Буда е наричал сам себе си и който означава „Така дошъл, така си отишъл“.

⁴ Без-знаково освобождение на ума – ум, в който няма никакви белези, следи, отпечатаци, признаци, свойства, характеристики, симптоми, символи или маркировка.

⁵ „Вътрешно“ означава такова пряко преживяване, което позволява виждането, осъзнаването и разбирането, че „вътре в нас“, тоест в тялото и ума няма никаква постоянна и неунищожима същност, а това, което считаме за собствена „вътрешна“ уникална индивидуалност или душа, не съществува. Пусто е откъм същност, пусто е откъм всичко. Това е състоянието, в което ума „навлиза и пребивава в пустотата вътрешно“.

как той затвърждава ума си вътрешно, успокоява го, насочва го към само едно нещо и го концентрира?

Тук (в това Учение), *Ананда*, напълно откъснат от сетивни наслади, откъснат от неблагоприятни състояния, монахът навлиза и пребивава в първата *джхана* (медитативно състояние) ... във втората *джхана* ... третата *джхана* ... четвъртата *джхана*, която има (само едно нещо като обект, а именно) нито-болка-нито-удоволствие и чистота на осъзнаването (на нито-болка-нито-удоволствие) вследствие на уравнивост (упеккха)⁶ на ума. Така монахът затвърждава ума си, успокоява го, свежда го до само едно нещо и го концентрира.

След това той отдава вниманието си на пустотата вътрешно. Докато отдава внимание на Пустотата вътрешно, неговият ум не навлиза в Пустотата вътрешно и не придобива увереност, устойчивост и решимост. Когато това е изпълнено, той разбира: „Докато отдавам вниманието си на пустотата вътрешно, умът ми не навлиза в пустотата вътрешно и не придобива увереност, устойчивост и решимост.“ Така той е напълно наясно с това.

Той отдава вниманието си на пустотата външно⁷ ... той отдава вниманието си на пустотата вътрешно и външно ... той отдава вниманието си на невъзмутимостта (уравнивостта) на ума. Докато отдава вниманието си на уравнивостта, неговият ум не навлиза в уравнивостта на ума и не придобива увереност, устойчивост и решимост. Когато това е изпълнено, той разбира: „Докато отдавам вниманието си на уравнивостта на ума вътрешно, умът ми не навлиза в уравнивостта и не придобива увереност, устойчивост и решимост“. Така той е напълно наясно с това.

След това монахът трябва да затвърди ума си вътрешно, да го успокои, да го насочи към само едно нещо и да го концентрира върху самата концентрация, както по-горе. След това той отдава вниманието си на пустотата вътрешно. Докато отдава вниманието си на пустотата вътрешно, неговият ум навлиза в пустотата вътрешно и придобива увереност, устойчивост и решимост. Когато това е изпълнено, той разбира: „Докато отдавам вниманието си на пустотата вътрешно, умът ми навлиза в пустотата вътрешно и придобива увереност, устойчивост и решимост“. Така той е напълно наясно с това.

⁶ За *упеккха* (уравнивост на ума) вж. *Аггиваччаготта Сутта*, бел. 5. Тук ще добавим, че това е съвършен баланс на ума, който е тих, спокоен и уравнивен. Тази липса на привързаност, тази свобода, породена от необвързаност и пълната необезпокоеност на ума е седмият от седемте фактора, връзки или „крила“ на просветлението, благодарение на които се постига *Ниббана*. Седемте „крила“ на просветлението, *bojjhanga* (*боджджханга*) са: 1) ясно осъзнаване, 2) изследване (на *дхаммите*), 3) енергия, 4) възторг или щастие, 5) спокойствие, 6) концентрация, 7) уравнивост (упеккха).

⁷ „Външно“ означава такова пряко преживяване, което позволява виждането, осъзнаването и разбирането, че всичко, което считаме за „външно“, тоест светът, който ни заобикаля, и всички „неща“ и обекти в него, които виждаме и не виждаме, чуваме и не чуваме, предполагаме, че знаем и не знаем, нямат никаква постоянна и неунищожима субстанция или същност. Всичко, което приемаме, че е „извън“ нас също е пусто е откъм същност, ядро или сърцевина. Това е състоянието, в което ума „навлиза и пребивава в пустотата „външно“.

Той отдава вниманието си на пустотата външно ... той отдава вниманието си на пустотата вътрешно и външно ... той отдава вниманието си на уравновесеността на ума. Докато отдава вниманието си на уравновесеността на ума, неговият ум навлиза в уравновесеността и придобива увереност, устойчивост и решимост. Когато това е изпълнено, той разбира: „Докато отдавам вниманието си на уравновесеността на ума, умът ми навлиза в уравновесеността и придобива увереност, устойчивост и решимост“. Така той е напълно наясно с това.

Когато монахът пребивава така, ако неговият ум е склонен да ходи, той ходи, мислейки: „Докато аз ходя така, никакви зли и неблагоприятни състояния като алчност и скръб няма да ме обземат“. Така той е напълно наясно с това.

И когато монахът пребивава така, ако неговият ум е склонен да се изправи и да застане прав, той се изправя ... ако неговият ум е склонен да седне, той сяда ... ако неговият ум е склонен да легне, той ляга, мислейки: „Докато лежа така, никакви зли неблагоприятни състояния като алчност и скръб няма да ме обземат“. Така той е напълно наясно с това.

Когато монахът пребивава така, ако неговият ум е склонен да разговаря, той решава: „Такъв разговор е нисш, вулгарен, груб, невеж, неблагоприятен и не води до премахване на заблудите и страстите, не води до прекратяване, покой, пряко знание, просветление и *Ниббана*, тоест – разговор за крале, разбойници, министри, армии, опасности, битки, храна, напитки, дрехи, легла, украшения, парфюми, роднини, превозни средства, села, градове, държави, жени, герои, улици, кладенци, за мъртвите, за дреболии, за произхода на света, за произхода на морето, за това дали нещата са такива или не – такъв разговор аз няма да водя“. Така той е напълно наясно с това.

Но той решава: „Разговор, който води до прекратяване, който благоприятства ума за освобождение и води до пълно премахване на заблудите и страстите, до прекратяване, покой, пряко знание, просветление и *Ниббана*, тоест – разговор за това човек от малко да е доволен, разговор за усамотение, за оттегляне от обществото, за пробуждане на енергия за добродетел, концентрация, мъдрост, освобождение, знание и виждане на освобождението – такъв разговор аз ще водя“. Така той е напълно наясно с това.

Когато монахът пребивава така, ако неговият ум е склонен да мисли, той решава: „Такива мисли са нисши, вулгарни, груби, невежи, неблагоприятни и не водят до премахване на заблудите и страстите, не водят до прекратяване, покой, пряко знание, просветление и *Ниббана*, тоест – мисли за сетивни желания, мисли на зложелателство, мисли на жестокост – такива мисли аз няма да мисля“. Така той е напълно наясно с това.

Но решава: „Такива мисли, които са благородни и освобождаващи и водят този, който практикува съгласно тях до пълното унищожение на страданието, тоест – мисли на отречение, на незложелателство, на нежестокост – такива мисли аз ще мисля“. Така той е напълно наясно с това.

Ананда, съществуват тези пет връзки на сетивно удоволствие. Кои пет? Форми, възприемани от очите, които са харесвани, желани, благоприятни и привлекателни, свързани със сетивно желание и провокиращи похот. Звуци, възприемани от ушите ... миризми, възприемани от носа ... вкусове, възприемани от езика ... осезания, възприемани от тялото, които са харесвани, желани, благоприятни и привлекателни, свързани със сетивно желание и провокиращи похот. Това са петте връзки на сетивно удоволствие.

Само че монахът трябва постоянно да проверява собствения си ум така: „Дали някакво силно умствено вълнение (безпокойство), свързано с тези пет връзки на сетивно удоволствие, възниква в мен по някакъв повод?“ Ако, при проверката на ума си монахът разбира: „Умствено безпокойство, свързано с тези пет връзки на сетивно удоволствие възниква в мен в определени случаи“, той разбира: „Желанието и похотта за петте връзки на сетивно удоволствие не са изоставени от мен (присъстват в мен)“. Така той е напълно наясно с това.

Но ако при проверката на ума си монахът разбира: „Никакво умствено безпокойство, свързано с тези пет връзки на сетивно удоволствие не възниква в мен по никакъв повод, тогава той разбира: „Желанието и похотта за петте връзки на сетивно удоволствие са изоставени от мен“. Така той е напълно наясно с това.

Ананда, има пет купчини⁸, които се поддават на привързване към тях и които монахът трябва да съзерцава как възникват и как изчезват така: „Такава е формата на материята, такава е нейното възникване, такава е нейното изчезване. Такова е усещането, такава е неговото възникване, такава е неговото изчезване. Такова е възприятието, такава е неговото възникване, такава е неговото изчезване. Такива са умствените конструкции, такива са техните възниквания, такива са техните изчезвания. Такова е съзнанието, такава е неговото възникване, такава е неговото изчезване“.

Когато той пребивава в съзерцание⁹ на издигането и спадането¹⁰ на тези пет *кхандхи*, поддаващи се на привързаност, самомнението¹¹ „Аз съм“, основаващо се на тези поддаващи се на привързаност *кхандхи*, е изоставено от мен“. Когато това

⁸ Пали: *khandha*, *кхандха*, скт: *skandha*, *скандха* – куп, купчина, камара, струпване на куп на еднородни неща. Много често „*кхандха*“ се превежда като „група“, но този превод не е точен, защото „струпването“ е динамично, тоест когато има привързаност и генерираме желания, *кхандхите* непрекъснато (като ураган) растат, а когато няма привързаност и респ. не генерираме нови и нови желания, *кхандхите* намаляват, „избледняват“ и изчезват. Страданието възниква поради невиджането (*авидя*), че това, което наричаме „Аз“, същество, индивид е от само „сбор“ от 5 *кхандхи* (материя, усещане, възприятие, умствени конструкции и съзнание), „натрупали се“ в резултат на желание и невежество, поради което мисли и се възприема за отделен субект или личност.

⁹ „Когато пребивава в съзерцание“ – когато умът е вгълбен, съсредоточен и концентриран.

¹⁰ Идване и отиване, възникване и изчезване, разширяване и свиване, формиране и разпадане, раздуване и спихване, раждане и умирање. По същия начин възниква Вселената, а причината за възникването ѝ е резултатът от съвкупната дейност на съществата. Цялото съществуване е подчинено на този универсален закон – *Дхамма*.

¹¹ Самонадеяност, убеденост и непоколебимост в собственото мнение, че някакъв Аз съществува.

е така, той разбира: „Самомнението „Аз съм“, основащо се на тези поддаващи се на привързаност *кхандхи*, е изоставено от мен“. Така той е напълно наясно с това.

Тези състояния имат напълно благоприятна основа: те са благородни, извън този свят и недостъпни за Злия¹².

Как мислиш, *Ананда*? Каква е ползата за ученика, за да търси присъствието на Учителя, дори когато му е казано да си върви?“

„Почитаеми Господине, нашите учения се коренят в Благословения, ръководят се от Благословения и имат Благословения за свое убежище. Ще бъде добре, ако Благословения обясни значението на тези думи. (Защото) след като ги чуе от Благословения, монахът ще ги запомни“.

Ананда, ученикът не трябва да търси присъствието на Учителя заради беседите, строфите и изложенията. Защо? От дълго време, *Ананда*, ти си учил ученията, запомнил си ги, цитирал си ги устно, проверявал си ги умствено и си прониквал в тях, изследвайки ги. Но (ученикът трябва да търси) разговор, който води до прекратяване, който благоприятства ума за освобождение и който води до пълно премахване на заблудите и страстите, който води до прекратяване, покой, пряко знание, просветление и *Ниббана*, тоест – разговор за това човек да желае малко, да е доволен, разговор за усамотение, за оттегляне от обществото, за пробуждане на енергия за добродетел, концентрация, мъдрост, освобождение, знание и виждане на освобождението – в името на такъв разговор ученикът трябва да търси присъствието на Учителя, дори ако му е казано да си върви.

Тъй като това е така, *Ананда*, може да се случи пропадане (провал) поради провал на учителя, провал поради провал на ученика и провал поради провал на този, който води свят живот.

А как се случва провалът поради провал на учителя? Има учител, които се оттегля в усамотено място: в гората, в корените на някое дърво, в планината, в долината, в пещера, в костница, в гъсталак в джунглата, на открито пространство, в купа сено. Докато живее така оттеглен, *брахмини* и обикновени хора от града и страната го посещават и като резултат той се отклонява, изпълва се с желание, поддава се на копнеж и се връща към лукса. За такъв ученик се казва, че се е провалил поради провал на учителя. Той е бил поразен от зли неблагоприятни състояния, които замърсяват, водят до ново съществуване, причиняват проблеми, узряват в страдание и водят до бъдещо раждане, старост и смърт. Ето така се случва провалът поради провал на учителя.

А как се случва провалът поради провал на ученика? Ученик на такъв учител, подражаващ на уединението на учителя, се оттегля в някое усамотено място: в гората, в корените на някое дърво ... в купа сено. Докато живее така уединен, *брахмини* и обикновени хора от града и страната го посещават и като резултат той се отклонява, изпълва се с желание, поддава се на копнеж и се връща към лукса. За

¹² „Злия“ – *Māra*, богът на смъртта.

такъв ученик се казва, че се е провалил поради провал на ученика. Той е бил поразен от зли неблагоприятни състояния, които замърсяват, водят до ново съществуване, причиняват проблеми, узряват в страдание и водят до бъдещо раждане, старост и смърт. Ето така се случва провалът поради провал на ученика.

А как се случва провалът поради провал на този, който води свят живот? Тук *Татхàгата* се появява в света, завършен и напълно просветлен, съвършен в истинско знание и поведение, върховен познавач на световите, несравним лидер на хората, които трябва да бъдат научени, учител на богове и хора, просветлен, благословен. Той се оттегля в някое усамотено място: в гората, в корените на някое дърво ... в купа сено. Докато живее така оттеглен, *брахмини* и обикновени хора от града и страната го посещават, но въпреки това той не се отклонява, не се изпълва с желание, не се поддава на копнеж и не се връща към лука.

Но ученик на този учител, който подражава на уединението на своя учител, се оттегля в някое усамотено място: в гората, в корените на някое дърво ... в купа сено. Докато живее така оттеглен, *брахмини* и обикновени хора от града и страната го посещават и като резултат той се отклонява, изпълва се с желание, поддава се на копнеж и се връща към лука. За такъв, който живее свят живот се казва, че се е провалил поради провала на този, който води свят живот. Той е бил поразен от зли неблагоприятни състояния, които замърсяват, водят до ново съществуване, причиняват проблеми, узряват в страдание и водят до бъдещо раждане, старост и смърт. Ето така се случва провалът поради провал на този, който води свят живот. И тук, *Ананда*, провалът на този, който води свят живот е по-болезнен, с по-горчив резултат, отколкото провалът на учителя или провалът на ученика и дори води до гибел и вечна смърт.

Затова, *Ананда*, отнасяй се с мен добронамерено, не с неприязън. Това ще ти донесе добруване и щастие дълго време.

А как се отнасят учениците към Учителя с неприязън, а не с добронамереност? Тук, *Ананда*, състрадателен и търсец доброто на своите ученици, Учителят учи учениците на *Дхамма* от състрадание: „Това е за твое добро, това е за твое щастие“. Неговите ученици, обаче, не искат и да чуят, нито да наострят слух или да напрегнат умовете си да разберат. Те грешат и се отвръщат от Освобождението на Учителя. Така се отнасят учениците към Учителя с неприязън, а не с добронамереност.

А как се отнасят учениците към Учителя с добронамереност, а не с неприязън? Тук, *Ананда*, състрадателен и търсец доброто на своите ученици, Учителят учи учениците на *Дхамма* от състрадание: „Това е за твое добро, това е за твое щастие“. Неговите ученици искат да чуят, наострят слух и напрегат умовете си да разберат. Те не грешат и не се отвръщат от Освобождението на Учителя. Така се отнасят учениците към Учителя с добронамереност, а не с неприязън.

Затова, *Ананда*, отнасяй се с мен добронамерено, не с неприязън. Това ще ти донесе добруване и щастие дълго време.

Аз няма да се отнасям с теб, както грънчарят се отнася към влажната глина. Многократно възпирайки те, аз ще ти говоря, *Ананда*. Многократно увещавайки те, аз ще ти говоря, *Ананда*. Здравата сърцевина ще издържи теста“.

Това каза Благословения. Почитаемият *Ананда* беше доволен и възхитен от думите на Благословения.

Ани Сутта

Āṇi Sutta

Беседа за Пирончето на барабана

В *Саваттхи*: „Бхиккху (монаси), в миналото *Дасарахите* имали голям барабан¹, когото нарекли Глашатая. Когато Глашатая се пропуквал, *Дасарахите* забивали пиронче. Така настанало време, когато от опъване кожата на Глашатая съвсем се разкъсала и от барабана останали само шепи пирончета.

Същото, Монаси, ще се случи и с монасите от бъдещето. Когато тези слова, изговорени от *Татхāгата*² – слова, които са дълбоки, дълбоки по смисъл, водещи отвъд света, отнасящи се до пустотата, бъдат рецитирани, монасите няма да жадуват да ги слушат, нито ще съсредоточават умовете си, за да ги разберат. И те няма да считат, че тези слова трябва да се изучават и усвояват. Обратно, когато се рецитират учения, които са просто поезия, написана от поети, с красиви думи и фрази, създадени от хора, чужди на *Дхамма*, рецитирани от (техни) ученици, те ще жадуват да ги слушат и ще съсредоточават умовете си, за да ги разберат. И те ще считат, че тези учения трябва да се изучават и усвояват. Така, Монаси, словата, изговорени от *Татхāгата* – слова, които са дълбоки, дълбоки по смисъл, водещи отвъд света, отнасящи се до пустотата³, ще изчезнат.

Следователно, Монаси, вие трябва да се упражнявате така: Когато тези слова, изговорени от *Татхāгата* – слова, които са дълбоки, дълбоки по смисъл, водещи отвъд света, отнасящи се до пустотата, бъдат рецитирани, ние ще слушаме, ще съсредоточим умовете си, за да ги разберем и ще считаме, че тези учения трябва да се изучават и усвояват. Ето как, Монаси, трябва да се упражнявате“.

¹ Барабан с форма на купа, който има мембрана за настройване на звука. Преводът на тази *Сутта* е направен от <http://www.buddha-vacana.org/sutta/samyutta/nidana/sn20-007.html>

² *Татхāгата*, много популярен епитет, с който Буда е наричал сам себе си и който в превод означава „Така дошъл, така си отишъл“.

³ За Пустотата вж. *Чуласуннята Сутта* и *Махасуннята Сутта*.

Саккапанха Сутта Sakkaṇha Sutta

Въпросите на Сакка (Индра)

ТАКА СЪМ ЧУЛ.

Веднъж Буда бил отседнал в земята на *Магадханите*. На изток от *Раджагаха* имало едно село, наречено *Амбасандá*, северно от което, на връх *Ведияка*, се намирала пещерата *Индасала*.

По това време *Сакка*, господарят на боговете, станал нетърпелив да види Буда. Той си помислил: „Къде в момента е Благословения, свършения, напълно просветлен Буда?“

Виждайки, че Буда е в пещерата *Индасала*, той се обърнал към Тридесет и тримата богове така: „Уважаеми господа, Буда е отседнал в земята на *Магадханите*, в пещерата *Индасала*. Дали може да отидем и видим този Благословен, свършен, напълно просветлен Буда?“

„Да, господарю“, отговорили боговете.

Тогава *Сакка* се обърнал към сияйното божество *Панчасикха*¹: „Драги *Панчасикха*, Буда е отседнал в земята на *Магадханите*, в пещерата *Индасала*. Дали може да отидем и видим този Благословен, свършен, напълно просветлен Буда?“

„Да, господарю“, отговорило сияйното божество *Панчасикха*. Вземайки своята арфа, направена от бяло ябълково дърво, той тръгнал като придружител на *Сакка*.

След това *Сакка* застанал начело на свитата, състояща се от Тридесет и тримата богове и сияйното божество *Панчасикха*. С лекотата, с която здрав човек опъва или свива ръката си, той изчезнал от небесата на Тридесет и тримата богове и се „приземил“ на връх *Ведаяка*, северно от *Амбасандá*.

¹ Пали: *Pañcasikha*. *Панчасикха* е богът, който получава информация от Четиримата велики царе, управляващи четирите посоки на света изток, юг, запад и север и от техните подчинени за делата на хората в човешкия свят. *Панчасикха* предава тази информация на *Мáтали*, който от своя страна я препредава на царя на *Tavatimsa* (*Таватимса*). *Таватимса* е седмото ниво на съществуване според Будистката космология (вж. бел. 6) – нивото, което обитават Тридесет и тримата богове. Вж. също бел. 2 на Въведението. Преводът на тази *Сутта* е направен от два източника:

<https://suttacentral.net/dn21/en/sujato?layout=plain&reference=none¬es=asterisk&highlight=false&script=latin> и <https://www.accesstosight.org/tipitaka/dn/dn.21.2x.than.html> Вторият източник дава беседата в съкратен вариант – пропуснат е целият Първи раздел. Преводът тук обаче е на пълния текст, за да не си помисли читателят, че „умишлено пропускаме важни неща“.

В същия миг върху *Ведаяка* и *Абмасандá* се появила ослепителна светлина, както се случва при появата на славата на боговете. Хората от съседните села ужасени, шокирани и поразени, казали: „Върх *Ведаяка* трябва да се е запалил днес, пламти и гори! Защо тази ослепителна светлина се е появила на върх *Ведаяка* и *Абмасандá*?“

Сакка се обърнал към *Панчасикха*: „Драги *Панчасикха*, трудно е за такъв като мен да се доближи до Постигналите, докато са в усамотение, практикуват вглъбяване и се наслаждават на вглъбяването. Но ако ти успееш да очароваш Буда, тогава и аз бих могъл да отида и да го видя“.

„Да, господарю“, отговорило сияйното божество *Панчасикха*. Вземайки своята арфа от бяло ябълково дърво, той отишъл до пещерата *Индасала*. Когато се приближил, застанал от едната ѝ страна и помислил: „Нито съм твърде далеч, нито твърде близо и той ще чуе гласа ми“.

1. Песента на Панчасикха

Стойки встрани, *Панчасикха* започнал да свири на своята арфа и запял следните стихове за Буда, Учението (*Дхамма*), *Сангха*², за постигналите съвършенство и за чувствената любов:

„Моя любима *Сурияваччасá*, о, мое Слънце! Покланям се пред твоя баща, *Тимбару*, посредством когото се е родила дама, толкова фина и изпълваща ме с такава радост, каквато никога не съм изпитвал.

Толкова нежна, като свеж бриз за задъхания и като сладък разхлаждащ сок за жадния, толкова скъпа е твоята ослепителна красота за мен, точно както е Учението за всички светци!

Както е лекарството за страшна болест, както е храната за ужасен глад, моля те, скъпа, потуши огъня ми, загаси ме, както водата гаси пламъците.

Както слоновете, изгарящи от жегата на лятото, за да отдъхнат, се потапят в езеро със лотоси, прохладно и изпълнено с листенца и цветен прашец, така бих се гмурнал в твоята прегръдка.

Както слоновете разкъсват въжетата в период на разгонване и не обръщат внимание на пробожданията на копия и пики, така не разбирам причината да съм толкова луд по изваяните ти бедра!

За теб със страст е пълно моето сърце и неизменно съм в такова състояние на ума. Няма излизане от него, не съм способен – като риба, хваната на въдица.

² Пали: *sangha*, *сангха* – общността от будистки монаси.

Хайде, скъпа моя, задръж ме! Обгърни ме с твоите свенливи очи!
Вземи ме в обятията си, прекрасна моя! Това е всичко, което
някога бих искал и желал!

Ах, тогава, прекрасна моя, с падащи вълнисти къдрици,
желанието ми беше толкова мъничко, а сега, като дар за
Архатите, така е нараснало.

Каквато и заслуга да съм изковал, давайки милостиня на тези
съвършени същества, нека тя, моя изцяло прекрасна, узрее като
сме заедно един с друг.

Каквато и заслуга да съм изковал в тази необятна територия, нека
тя, моя изцяло прекрасна, узрее като сме заедно един с друг.

Както *Сака*³ медитира единен, съсредоточен, вгълбен и с пълно
внимание търси безсмъртното състояние, така аз, мое Слънце, съм
устрашен към теб!

И както светецът би се радвал, когато се пробуди за истината, така
аз бих се радвал, любима, да съм заедно с теб.

Ако *Сакка*, като Господар на Тридесет и тримата, би изпълнил
едно едничко мое желание, ти, скъпа моя, ще си единственото,
което бих желал – толкова силна е любовта ми към теб.

Колкото са цветовете на току що разцъфналото дърво *сала*,
толкова, любима моя, е мъдър твойт баща. Аз поднасям
уважението си, смирено покланяйки се пред него, който има
такава дъщеря“.

Когато *Панчасикха* приключил, Буда казал: „*Панчасикха*, звукът на струните
и звукът на твоя глас добре се съчетават, така че нито един от тях не надделява. Но
кога състави тези стихове за Буда, Учението, *Сангха*, Съвършените и чувствената
любов?“

„По времето, Уважаеми господине, когато се просветлихте, вие бяхте
отседнал близо до *Урувелá*, под баняновото дърво на брега на река *Неранджарá*.
По същото време аз бях влюбен в *Бхаддá Сурияваччхаса* (Славата на Слънцето),
дъщерята на царя на Сияйните богове *Тимбару*. Но тя желаше друг – сина на
Мáтали (кочияша на *Сакка*) по име *Сиккханди* – него обичаше. Тъй като не можех
да я спечеля по никакъв начин, аз взех арфата и отидох до дома на *Тимбару*, където
изпях тези стихове.

Когато приключих, *Сурияваччхаса* ми каза: „Драги господине, аз не съм
виждала лично Буда. Но чух за него, когато отидох да танцувам за Тридесет и
тримата богове в Залата на *Дхамма* (*Sudhamma*). Тъй като възхвалявате Буда, нека

³ Буда произхожда от рода *Сака*.

се срещнем днес. И тогава беше, когато видях тази любима. След този ден не сме се виждали“.

2. Приближаването на Сакка

След това *Сакка*, Господарят на боговете, си помислил: „*Панчасикха* си разменя любезности с Буда“. И се обърнал към *Панчасикха*: „Скъпи *Панчасикха*, моля поклони се от мое име пред Буда и му кажи: „Уважаеми господине, *Сакка*, Господарят на боговете със своите министри и свита, се покланя пред краката ти с глава доземи“.

„Да, Господарю“, отговорил *Панчасикха*. След което се поклонил пред Буда и му казал: „Уважаеми господине, *Сакка*, Господарят на боговете и неговите министри и свита, се покланят пред краката ти с глава доземи“.

„Нека *Сакка*, неговите министри и свита бъдат щастливи, *Панчасикха*“, казал Буда. „Защото аз искам всички да са щастливи, независимо дали са хора, демони, дракони, богове или каквито и да било други същества“.

Защото *Така-постигналите* поздравяват тези прославени същества. И бидейки поздравен от Буда, *Сакка* влязъл в пещерата *Индасала*, поклонил се пред Буда и застанал от едната му страна. Тридесет и тримата богове, както и *Панчасикха* направили същото.

Пещерата не била толкова голяма, че да побере всички, но тогава неравните места се изравнили, тесните места се разширили, тъмнината в пещерата изчезнала и се появила светлина, както ставало когато се появявала славата на боговете.

След това Буда казал на *Сакка*: „Невероятно е, че ти, от уважаемия род *Косия*⁴, който имаш толкова много задължения и толкова много работа, си дошъл тук“.

„Отдавна исках да дойда и да се срещна с Вас, но нямаш възможност поради многото задължения и отговорности към Тридесет и тримата богове. Веднъж Вие, Уважаеми господине, бяхте отседнал близо до *Саваттхи* в колиба от тамяново дърво. Тогава аз отидох до *Саваттхи* да Ви срещна. Но по това време Вие бяхте потънали в медитация. И тогава божествената девойка, дъщерята на великия крал *Вессавана*, наречена *Бхуджати*, се грижеше за вас, застанала до вас с длани, събрани на нивото на сърцето.

Тогава аз ѝ казах: „Сестро, моля те, поклони се от мое име пред Буда и му кажи следното: „Уважаеми господине, *Сакка*, господарят на боговете със своите министри и свита се покланят пред теб доземи“.

След като така ѝ казах, тя отговори: „Не е добър моментът да видите Буда, тъй като той е в усамотение“.

⁴ *Косия* – известен род *брахмини*, считан за висш, защото сред потомците му е имало един *Архат*.

„Добре, сестро, тогава моля предайте моето съобщение, когато Буда излезе от вглъбението. Надявам се, че тази сестра се е поклонила пред Вас. Спомняте ли си какво Ви каза?“

„Тя се поклони, Господарю на боговете, и аз си спомням какво ми каза. Също така си спомням, че шумът от колелата на твоята колесница ме „извади“ от вглъбението“.

„Уважаеми господине, чул съм и съм научил следното в присъствието на боговете, които са се преродили в селенията на Тридесет и тримата преди мен: Когато Постигналия се появи в света, съвършен и напълно пробуден, небесните войнства се увеличават, а войнствата на демоните намаляват. И съм видял това с очите си“.

2.1. Историята на Гопикá

Точно тук в *Капилаватту* живеела една жена от рода *Сака*, наречена *Гопикá*. Тя имала абсолютно доверие в Буда, Учението и *Сангха* и напълно спазвала морала⁵. След като загубила привързаност към своята женственост, тя развила мъжественост. Когато след смъртта тялото ѝ се разпаднало, тя се преродила в добро място в божествения свят. В компанията на Тридесет и тримата богове, тя се преродила като един от синовете на *Сакка*. Там този син бил познат под името *Гопака*.

Междувременно трима други просещи монаси, които водили живот според Учението на Буда, се преродили в по-нисшите божествени светове⁶. Там те се забавлявали, тъй като петте вида стимули за сетивата им били гарантирани. Те станали служители и помощници на *Гопака*.

Поради това *Гопака* ги смъмрил: „Къде бяхте, добри ми господа на земята, когато чухте Учението на Буда? Защото докато аз бях жена и имах пълно доверие в Буда, Учението и *Сангха*, изпълнявах моралните си задължения. Изоставих всякаква привързаност към женствеността и развих мъжественост. И когато след смъртта тялото ми се разпадна, аз се преродих в добро място в божествения свят. В компанията на Тридесет и тримата аз станах един от синовете на *Сакка*. Тук ме познават като бог *Гопака*. Но вие, които сте водили духовен живот според Учението на Буда, сте се преродили в по-нисш божествен свят“.

След като били смъмрени от *Гопака*, двама от тези полубожества още в този си живот придобили ясно осъзнаване за природата на всичко съществуващо и това

⁵ *Sīla*, сила (пали) етичните правила, които всеки будистки монах задължително трябва да спазва.

⁶ В Будистката космология има 31 нива или „земи“ (*бхуми*) на съществуване. Тези монаси се преродили като полубожествени същества, познати още под името *Гандхабба*, в място, наречено *Чатуммахараджика*. Тяното прераждане било в резултат от практикуването на най-нисшите форми на морала. За един будистки монах е позор да се роди в света на *Гандхабба*. За *Гандхабба* вж. бел. 14. За 31-те нива на съществуване вж. Въведението, бел. 5, и <https://www.accesstosight.org/ptf/dhamma/sagga/loka.html>

ги отвело до по-висшите светове, обитавани от Министрите на *Брахма*⁷. Само един от тях останал все още привързан към сетивата.

„Аз бях обикновена ученичка на Виждащия и името ми беше *Гопика*. Бях се посветила на Буда, на Учението и вярно служих на *Сангхата*. Поради съвършенството на Учението на Буда, сега съм силен, прекрасен син на *Сакка*, преродил се сред Тридесет и тримата. Тук те ме знаят като *Гопака*.

След това видях едни просещи монаси, които и преди бях виждал, да обитават нисшите божествени селения. Когато бях човек, те бяха ученици на *Готама*⁸. Аз им служех с храна и вода и ги приех⁹ в собствения си дом. Къде обаче бяха те, когато аз учех Учението на Буда? Защото всеки лично за себе си трябва да знае Учението, така добре преподадено и реализирано от Виждащия. Аз бях тази, която ви следваше, чувайки хубавите слова на благородните¹⁰. Сега съм силен, прекрасен син на *Сакка*, прероден сред Тридесет и тримата, а вие следвахте най-добрите от хората и водехте висш духовен живот и въпреки това се преродихте в тези по-нисши селения, в неподходящо прераждане. Тъжна е тази гледка, която виждам, добри ми господа-последователи на Буда от по-нисшите селения. Преродени в тези селения, вие сте били слуги на боговете, докато аз живеях в къща – но вижте разликата сега! След като бях жена, сега съм бог-мъж, благословен с божествени сетивни удоволствия“.

Смъррени от този ученик на *Готама* и разбирайки какво всъщност *Гопака* им казва, те били поразени от неотложността на това, което трябвало да направят.

„Нека се стремим, нека усилено се стараем — повече няма да служим на другите!“ Двама от тях породили и задвижили енергия, припомняйки си наставленията на Буда. Веднага те постигнали безстрастие (*упеккха*)¹¹, виждайки недостатъците на сетивните удоволствия. Оковите и връзките на сетивните удоволствия – връзките на Нечестивия, толкова трудни за разкъсване – те разкъсали, както разгонен слон разкъсва въжетата, с които е завързан. Тогава те преминали направо през¹² Тридесет и тримата.

Боговете заедно с *Индра* и *Паджapati* (*Брахма*) се били събрали в Залата на правосъдието. Както седели там, над тях преминали двамата герои, практикуващи пречистване на ума. Виждайки ги *Васава*¹³ бил поразен от неотложността на това,

⁷ Ниво 13, вж. бел. 6.

⁸ *Готама*, рожденото име на Буда.

⁹ Букв. „И завързах краката им за собствения си дом“.

¹⁰ Благородните ученици на Буда са: 1. Влязъл в потока. 2. Веднъж връщащ се. 3. Невръщащ се. 4. *Архат*.

¹¹ *Упеккха* (пали), уравновесеност или невъзмутимост на ума, вж. *Аггиваччаготта Сутта*, бел. 4.

¹² Преминали направо – издигнали се на по-високо ниво от *Сакка* и Тридесет и тримата (вж. бел. 6 и 7).

¹³ *Васава* – друго име на *Сакка* (*Индра*), което означава „блясък, великолепие и изключителна интелигентност“. Считан е за приятел и защитник на хората. *Васава* е и името на стрелата на смъртта, която *Индра* дава на бог *Карна* и която може да убие всеки смъртен или безсмъртен, но може да се използва само веднъж.

което трябвало да направи. Така Господарят на боговете, стоящ в средата на групата, казал: „Тези бяха преродени в по-нисшите божествени селения, а сега ни задминават!“

Вземайки под внимание думите на така трогналия се *Васава*, *Гопака* се обърнал към него: „Тук в света е Буда, господарят на хората. Познат като Мъдреца от рода *Сакия*, той е овладял сетивата. Тези негови синове бяха лишени от ясна проницателност (*сати*), но когато бяха смърдени, си я възвърнаха отново. Един от тримата, обаче, остана да пребивава в селенията на нисшите божества. Но двамата, припомняйки си Пътя към просветлението, спокойни, отхвърлиха дори света на боговете“.

[*Сакка* казал на Буда:] „Учението е обяснено по такъв начин, че нито един ученик не се съмнява в него. Ние почитаме Буда, победителят, господарят на хората, който е прекосил пороя от страдания и е отсякъл всякакво съмнение.

Тези двамата постигнаха висини до степен, до която да разберат Учението тук. Двамата достигнаха света на Министрите на *Брахма*. Ние дойдохме тук, Уважаеми господине, да постигнем същото това Учение. Ако Буда ми даде шанс, бих искал да задам един въпрос“.

Тогава Буда си помислил: „От дълго време този дух води чист живот. Всеки въпрос, който зададе ще бъде от полза, а и той бързо ще разбере всеки отговор, който аз дам“.

Така Буда се обърнал към *Сакка* със стих:

„Задай своя въпрос, *Васава*, питай ме каквото искаш. Аз ще отговоря и разреша всеки въпрос, който имаш“.

Край на първи раздел

Втори раздел

След като получил възможност да зададе въпрос, *Сакка* задал на Буда първия си въпрос.

„Уважаеми господине, кои окови оковават *девите*, хората, *асуриите*, *нагите*, *гандхаббите*¹⁴ и всички останали различни създания, така че независимо от това, че искат да бъдат свободни от злоба, свободни от насилие, свободни от съперничество, свободни от ненавист и свободни от омраза, въпреки това те все още живеят със злоба, насилие, съперничество, ненавист и омраза?”

Такъв беше въпросът на *Сакка* към Буда и Буда му отговори.

„Господарю на боговете, оковите на ревността¹⁵ и алчността оковават *девите*, хората, *асуриите*, *нагите*, *гандхаббите* – и всички останали различни създания – така че независимо от това, че искат да бъдат свободни от злоба, свободни от насилие, свободни от съперничество, свободни от ненавист и свободни от омраза, те все още живеят със злоба, насилие, съперничество, ненавист и омраза“.

Такъв беше отговорът на Буда към *Сакка*. Възхитен, *Сакка* одобри и се съгласи с отговора на Буда и каза: „Съвсем вярно, Благословени! Съвсем вярно, Почитаеми! Чувайки отговора на Буда, всяко съмнение си отиде от мен и всяка обърканост беше преодоляна от мен“¹⁶.

И след като одобрил и се съгласил с казаното от Буда, *Сакка* задал следващия си въпрос:

„Но, Уважаеми господине, кой е източникът, какъв е произходът, кое е рожденото място и къде е началото на ревността и алчността? Когато какво съществува, има ревност и алчност? Когато какво не съществува, няма ревност и алчност?”

¹⁴ *Дев*и (божества), *Асури* (демони), *Наги* (митични змиеподобни същества, обитаващи подземното царство и водите, пазители на Учението на Буда), *Гандхабба* (полубожества или най-нисшият клас божества, обикновено наричани „небесни музиканти“).

¹⁵ В съкратената версия на превода на същата *Сутта*, даден в <https://www.accesstoinight.org/tipitaka/dn/dn.21.2x.than.html>, вместо „ревност“ (пали: *issā*, *ussā*) е използвана думата „завист“. В случая „завист“ по-слабо предава смисъла на *ussā*, защото *ussā* (ревността) е пряко свързана със съзнанието, което има омразата за свой корен. Така *ussā* освен завист и ревност означава и омраза, и ненавист, и злоба.

¹⁶ В почти всички будистки текстове участниците в разговорите и дискусиите никога не се изразяват в първо лице ед. ч., тоест не казват „Аз нямам никакво съмнение“ или „Аз не съм объркан“, а използват страдателен залог, с който посочват, че действието се извършва върху подлога, напр. „съмнението си отиде от мен“ и „всякаква обърканост беше преодоляна от мен“. Също така те почти никога не се обръщат към събеседника пряко, тоест не казват „Дайте ми шанс“, а „Ако Буда ми даде шанс“ и също не казват „Поднасям Ви почитанията си“, а „Поднасям почитанията си на Буда“, макар да разговарят лице в лице. Този начин на изразяване е много труден за превод, особено в настоящия случай, в който *Сакка* буквално казва: „Съмнението сега е отсечено от мен и цялата моя обърканост е преодоляна от мен“.

„Харесването и нехаресването, Господарю на боговете, са източникът на ревността и алчността. Когато харесването и нехаресването съществуват, ревността и алчността съществуват. Когато харесването и нехаресването не съществуват, ревността и алчността, подобаващи за практикуване, не съществуват“.

„Но, Уважаеми господине, какъв е източникът на харесването и нехаресването?“

„Желанието е източникът на това, което се харесва и което не се харесва“.

„А какъв е източникът на желанието?“

„Мисълта е източникът на желанието“.

„А какъв е източникът на мисълта?“

„Представата за собствена същност, която възниква от невъобразимо бързото разрастване¹⁷ на възприятията, е източникът на мислите“.

¹⁷ Терминът на пали е *рарайса*, *папанча* и в превода на английски език е обяснен с думата „пролиферация“ – огромно, гигантско, необхватно и неимоверно бързо разрастване на каквото и да било (Вж. Въведението, Време на Планк). Това е *папанча* – тенденцията на ума да „раздува“ и да „тиражира“ всичко от собствената си гледна точка, като само за една секунда „бълва“ 10^{44} *читти* (умствени *дхамми*). Може ли да си представите? Една година от живота на човек има 31,536,000 секунди. Почти не може да се пресметне броят *читти*, които човек произвежда само за един живот! От Големия взрив досега са изминали по-малко секунди, отколкото *читти* се произвеждат за една секунда! Поради това невъобразимо бързо разрастване на възприятия, представи, идеи, възгледи, концепции и преживявания умът изгражда своя собствена гледна точка, която включва грешната представа за съществуване на някакъв Аз или някаква същност, която мисли и знае. *Пананча* също може да се преведе като „възвръщащо се към себе си мислене“, като необходимост да има съществуване, тоест да съществува „някой“, за да се прояви каквото и да било, да се обективизира, овещества, фалшифицира, изкриви или преувеличи. Тези възприятия и преживявания, изпитвани от ума, се връщат обратно към същия този ум, който позволява тяхното неимоверно разрастване, създавайки вътрешен конфликт и вътрешно противоборство, което след това се насочва и разширява навън.

В будистките речници *папанча* означава невъобразимо бързото появяване и необхватно по размер „разпръскване“ на възприятия, представи, идеи, възгледи и концепции, породени от това, което ни предоставят сетивата. Тези „пръски“ са един от аспектите на *читта* (ума) от *чиноти* – права на петна. Другите два аспекта на *читта* са мисля, разсъждавам (от *чинтаяти*) и „пъстър“, „разнообразен“, „украсен с орнаменти“ (*ви-читта*).

А от тези възприятия, представи, идеи и пр. **представата за съществуване на някаква собствена същност или на някакъв Аз е самият източник и начало на мисълта.** Мислите се пораждат от представата, идеята или грешния възглед, че съществува някаква уникална, вечна и неунищожима персоналност и че има някакъв „отделен Създател“ на всичко, което ни заобикаля. Само че поради невероятната скорост на „разпръскване“ не виждаме, че този „създател“ е желанието. „Всички *дхамми* се коренят в желанието“, казва Буда в *Мула Сутта* (вж).

Посредством пълното избледняване, утихване и прекратяване на *папанча* или на това **кармично поле** от възприятия, представи, идеи и пр., светът се прекратява (*рарайса-nirodho* *рарайса-vipasato* – „непораждането на *папанча* е унищожението на *папанча*“). Думата, противоположна по смисъл на *папанча* – *пиррарайса*, *ниппананча* – сочи *Ниббана*, защото означава „освобождаване от *Самсара*“, освобождаване от това неимоверно бързо разрастване на възприятия, представи, идеи, възгледи и концепции.

„А как може един монах да практикува правилно прекратяването на представите за собствена същност, които възникват от невъобразимо бързото разрастване на възприятията?“

2.2. Медитация върху усещанията

„Господарю на боговете, има два вида щастие, казвам аз: такова, което трябва да отглеждаш и такова, което не трябва да отглеждаш. Има два вида нещастие, казвам аз: такова, което трябва да отглеждаш и такова, което не трябва да отглеждаш. Има два вида уравновесеност¹⁸: такова, която трябва да отглеждаш и такова, която не трябва да отглеждаш.

Защо казвам, че има два вида щастие? Защото по отношение на щастieto е казано: „Когато отглеждам¹⁹ този вид щастие, неблагоприятните²⁰ качества растат, а благоприятните намаляват“. Не трябва да отглеждаш този вид щастие. От друга страна, по отношение на щастieto е казано: „Когато отглеждам този вид щастие, неблагоприятните качества намаляват, а благоприятните растат“. Ти трябва да отглеждаш този вид щастие. Този вид щастие може да бъде съпровождан от мисъл, която насочва ума към обекта (*витака*) и мисъл, която задържа ума върху (същия) обект (*вичара*), а може и да е свободен (да не е съпровождан) от *витака* и *вичара*. Второто от двете е по-добро. Има два вида щастие, Господарю на боговете, казвам аз: такова, което трябва да отглеждаш и такова, което не трябва да отглеждаш. Така е казано. И по отношение на това е казано.

Защо казвам, че има два вида нещастие? Защото по отношение на нещастieto е казано: „Когато отглеждам този вид нещастие, неблагоприятните качества растат, а благоприятните намаляват“. Не трябва да отглеждаш този вид нещастие. От друга страна, по отношение на нещастieto е казано: „Когато отглеждам този вид нещастие, неблагоприятните качества намаляват, а благоприятните растат“. Ти трябва да отглеждаш този вид нещастие. Този вид нещастие може да бъде съпровождан от *витака* и *вичара*, а може и да е свободен от *витака* и *вичара*. Второто от двете е по-добро. Има два вида нещастие, Господарю на боговете,

¹⁸ Пали: *upekkhā*, *упеккхā* – уравновесеност на ума. Припомняме, че това е непоколебимият, невъзмутим и балансиран ум. Ум без всякакви пристрастия и предпочитания. Състояние, характеризиращо се едновременно с лекота, радост и концентрация. Такъв ум по никакъв начин не може да бъде обезпокоен, защото е в свършено равновесие. Това е състоянието, наречено „спокойствие, невъзмутимост, неразвълнуваност, мир, тишина“. Вж. също *Аггивачча Сутта*, бел. 4.

¹⁹ „Отглеждам“ в някои преводи на тази *Сутта* е дадено като „развивам“, но смисълът е „следвам съзнателно“.

²⁰ Пали: *akusala*, *акусала*. *Кусала* и *акусала* са двойка думи, с които се обозначава кармически благоприятно или неблагоприятно действие, тоест действие, носещо полза и действие, носещо вреда. Благоприятното действие е действие, което никой не може да упрекне. В английския превод е използвана двойката думи *skillful-unskillful*: умел-неумел, изкусен-неизкусен, добре-извършено-недобре-извършено, защото в случая става дума за качества на съзнанието. Ние използваме двойката „благоприятен-неблагоприятен“, тъй като на български изразът „развиване или отглеждане на умело-неумело качество на съзнанието“ не е подходящ.

казвам аз: такова, което трябва да отглеждаш и такова, което не трябва да отглеждаш. Така е казано. И по отношение на това е казано.

Защо казвам, че има два вида уравнивесеност? Защото по отношение на уравнивесеността е казано: „Когато отглеждам този вид уравнивесеност, неблагоприятните качества растат, а благоприятните намаляват“. Не трябва да отглеждаш този вид уравнивесеност. От друга страна, по отношение на уравнивесеността е казано: „Когато отглеждам този вид уравнивесеност, неблагоприятните качества“ намаляват, а благоприятните растат“. Ти трябва да отглеждаш този вид уравнивесеност. Този вид уравнивесеност може да бъде съпровождан от *витакка* и *вичара*, а може и да е свободен от *витакка* и *вичара*. Второто от двете е по-добро. Има два вида уравнивесеност, Господарю на боговете, казвам аз: такова, която трябва да отглеждаш и такова, която не трябва да отглеждаш. Така е казано. И по отношение на това е казано.

По този начин, Господарю на боговете, един монах практикува правилното прекратяване на представите за собствена същност, които възникват от неимоверно бързото разрастване на възприятията“.

Такъв беше отговорът на Буда към *Сакка*. Възхитен, *Сакка* одобри и се съгласи с отговора на“ Буда и каза: „Съвсем вярно, Благословени! Съвсем вярно, Почитаеми! Чувайки отговора на Буда, всяко съмнение си отиде от мен и всяка обърканост беше преодоляна от мен“.

2.3. Ограничения, произлизащи от Монашеския код

След това *Сакка* зададе следващия въпрос:

„Но, Уважаеми, как един монах спазва ограниченията на Монашеския код?“

„Господарю на боговете, има два вида телесно поведение, казвам аз: такова, което трябва да отглеждаш и такова, което не трябва да отглеждаш. Има два вида словесно поведение, казвам аз: такова, което трябва да отглеждаш и такова, което не трябва да отглеждаш. Има два вида стремеж: такъв, който трябва да отглеждаш и такъв, който не трябва да отглеждаш.

Защо казвам, че има два вида телесно поведение? Защото по отношение на телесното поведение е казано: „Когато отглеждам този вид телесно поведение, неблагоприятните качества растат, а благоприятните намаляват“. Не трябва да отглеждаш този вид телесно поведение. От друга страна, по отношение на телесното поведение е казано: „Когато отглеждам този вид телесно поведение, неблагоприятните качества намаляват, а благоприятните растат“. Ти трябва да отглеждаш този вид телесно поведение. Има два вида телесно поведение, Господарю на боговете, казвам аз: такова, което трябва да отглеждаш и такова, което не трябва да отглеждаш. Така е казано. И по отношение на това е казано.

Защо казвам, че има два вида словесно поведение? Защото по отношение на словесното поведение е казано: „Когато отглеждам този вид словесно поведение,

неблагоприятните качества растат, а благоприятните намаляват“. Не трябва да отглеждаш този вид словесно поведение. От друга страна, по отношение на словесното поведение е казано: „Когато отглеждам този вид словесно поведение, неблагоприятните качества намаляват, а благоприятните растат“. Ти трябва да отглеждаш този вид телесно поведение. Има два вида словесно поведение, Господарю на боговете, казвам аз: такова, което трябва да отглеждаш и такова, което не трябва да отглеждаш. Така е казано. И по отношение на това е казано.

Защо казвам, че има два вида стремеж? Защото по отношение на стремежа е казано: „Когато отглеждам този вид стремеж, неблагоприятните качества растат, а благоприятните намаляват“. Не трябва да отглеждаш този вид стремеж. От друга страна, по отношение на стремежа е казано: „Когато отглеждам този вид стремеж, неблагоприятните качества намаляват, а благоприятните растат“. Ти трябва да отглеждаш този вид стремеж. Има два вида стремеж, Господарю на боговете, казвам аз: такъв, който трябва да отглеждаш и такъв, който не трябва да отглеждаш. Така е казано. И по отношение на това е казано.

По този начин, Господарю на боговете, един монах спазва ограниченията на Монашеския код“.

Такъв беше отговорът на Буда към *Сакка*. Възхитен, *Сакка* одобри и се съгласи с отговора на Буда и каза: „Съвсем вярно, Благословени! Съвсем вярно, Почитаеми! Чувайки отговора на Буда, всяко съмнение си отиде от мен и всяка обърканост беше преодоляна от мен“.

2.4. Обуздаване на сетивата

След това *Сакка* зададе следващия въпрос:

„Но, Уважаеми господине, как един монах практикува обуздаване на сетивата?“

„Господарю на боговете, има два вида зрение, разпознавано от окото, казвам аз: такова, което трябва да отглеждаш и такова, което не трябва да отглеждаш. Има два вида звук, разпознаван от ухото, казвам аз: такъв, който трябва да отглеждаш и такъв, който не трябва да отглеждаш. Има два вида мирис, разпознаван от носа, казвам аз: такъв, който трябва да отглеждаш и такъв, който не трябва да отглеждаш. Има два вида вкус, разпознаван от езика, казвам аз: такъв, който трябва да отглеждаш и такъв, който не трябва да отглеждаш. Има два вида осезание (допир), разпознаван от тялото, казвам аз: такъв, който трябва да отглеждаш и такъв, който не трябва да отглеждаш. Има два вида мисли, разпознавани от ума, казвам аз: такива, които трябва да отглеждаш и такива, които не трябва да отглеждаш“.

Когато Буда така отговори, *Сакка* му каза:

„Господине, ето как аз в детайли разбирам значението на краткото изявление на Буда: Човек не трябва да отглежда този вид зрение, разпознаван от окото, при

който неблагоприятните качества растат, а благоприятните намаляват, а трябва да отглежда този вид зрение, разпознаван от окото, при който неблагоприятните качества намаляват, а благоприятните растат. Човек не трябва да отглежда този вид звук, мирис, вкус, осезание или мисли, разпознавани от ума, при които неблагоприятните качества растат, а благоприятните намаляват, а трябва да отглежда този вид този вид звук, мирис, вкус, осезание или мисли, разпознавани от ума, при които неблагоприятните качества намаляват, а благоприятните растат.

Така аз в детайли, господине, разбирам значението на краткото изявление на Буда. Чувайки отговора на Буда, от мен си отиде всяко съмнение и беше преодоляна всяка обърканост“.

След това *Сакка* зададе следващия въпрос:

„Уважаеми господине, дали всички аскети и *брахмини* следват същото учение, спазват един и същ морал и имат едни и същи желания и привързаности?“

„Не, Господарю на боговете, не всички аскети и *брахмини* следват същото учение, спазват един и същ морал и имат едни и същи желания и привързаности“.

„Защо?“

„Светът има много и разнообразни елементи. Когато за който и да било елемент от този свят с разнообразни елементи живите същества настояват, придържат се към него упорито и инатливо твърдят: „Това е единствената истина, другите идеи са глупави“, това е причината, поради която не всички аскети и *брахмини* следват същото учение, спазват един и същ морал и имат едни и същи желания и привързаности“.

„Уважаеми господине, постигнали ли са всички аскети и *брахмини*, пределния край, върховното убежище, възвишения духовен живот, абсолютната цел?“

„Не, Господарю на боговете, не са“.

„Защо?“

„Тези монаси, които са освободени посредством слагане край на желанията, са постигнали пределния край, върховното убежище, възвишения духовен живот, абсолютната цел. Ето защо не всички аскети и *брахмини* са постигнали, пределния край, върховното убежище, възвишения духовен живот, абсолютната цел“.

Такъв беше отговорът на Буда към *Сакка*. Възхитен, *Сакка* одобри и се съгласи с отговора на Буда и каза: „Съвсем вярно, Благословени! Съвсем вярно, Почитаеми! Чувайки отговора на Буда, всяко съмнение си отиде от мен и всяка обърканост беше преодоляна от мен“.

След това *Сакка* зададе следващия въпрос:

„Желанието²¹, Уважаеми господине, е болест, гнойно възпаление, стрела. Желанието съблазнява съществата, завличайки ги в едно или друго състояние на съществуване. Ето защо човек се преражда²² в по-висше или по-нисше състояние. На всички други места сред аскетите и *брахмините* не ми беше даден шанс дори да задам тези въпроси, на които Буда отговори. Стрелата на съмнението и несигурността беше забита в мен за дълго време, но Буда я изтръгна“.

„Господарю на боговете, спомняте ли си да сте задавали някой от тези въпроси на други аскети и *брахмини*?“

„Да, Уважаеми господине.

„Ако не е неудобно, Господарю на боговете, кажи какво ти отговориха“.

„Няма неудобство, когато някой като Благословения седи тук“.

„Добре тогава, говори, Господарю на боговете“.

„Уважаеми господине, аз се обърнах към онези, които мислех за аскети и *брахмини* и които живеяха в отшелничество, в усамотени места. Но те бяха объркани от моите въпроси и вместо отговор ме попитаха следното: „Какво е името на почитаемия?“ Аз им отговорих: „Уважаеми господа, аз съм *Сакка*, господарят на боговете“. Те ми зададоха следващ въпрос: „Но, Господарю на боговете, каква *карма* е довела до това Ваше положение?“ Аз им отговорих, че това е *Дхамма*²³, която съм научил и запомнил. И те останаха доволни от това: „Видяхме *Сакка*, Господаря на боговете! И той отговори на нашите въпроси!“

И вместо аз да стана техен ученик, те станаха мои ученици. Но Уважаеми господине, аз съм ученик на Буда, Влязъл в потока,²⁴ неподлежащ на прераждане в нисшите светове, предопределен за просветление“.

2.5. За щастие

„Господарю на боговете, спомняте ли си да сте изпитвал такава радост и щастие преди?“

„Да, Уважаеми господине“.

„И как?“

„Преди време, Уважаеми господине, се водеше битка между боговете и *асури*те (демоните). В тази битка боговете спечелиха, а демоните загубиха. Хрумна ми като победител: „Сега боговете ще се насладят и на нектара на боговете, и на нектара на демоните“. Но, Уважаеми господине, тази радост и това щастие са от сферата на меча и тоягата. Те не водят до унищожаване на илюзиите,

²¹ Пали: *tañha*, *tanhá* – жажда за изпитване на всякакви приятни усещания, ненаситност. Вж. също *Маханидана Сутта*, стр. 71, бел. 3.

²² Букв. „Ето защо съществата намират себе си в по-висши или по-нисши състояния на съществуване“.

²³ *Дхамма*, Учението на Буда.

²⁴ Пали: *Sotārapanna*, *Sotāpanna*, Влязъл в потока, вж. бел. 10.

до безпристрастност (*упеккха*), прекратяване, мир, прозрение, просветление и потушаване на огъня. Докато радостта и щастието, които изпитвам слушайки учението на Буда, не е от сферата на меча и тоягата. То води до унищожаване на илюзиите, до безпристрастност, прекратяване, мир, прозрение, просветление и потушаване на огъня“.

„Но, Господарю на боговете, каква причина виждате, за да говорите за такава радост и такава щастие?“

„Аз виждам шест причини да говоря за такава радост и такава щастие.

Докато стоях там, в божествена форма, спечелих по-голяма продължителност на живота. Знайте това, Скъпи господине.

Това е първата причина.

Когато падна от божественото войнство, изоставяйки зад себе си божествения живот, аз съзнателно ще вляза в нова утроба, където умът ми ще намери наслада.

Това е втората причина.

Живеейки щастливо под напътствията на някой с непомрачена мъдрост, ще практикувам съгласно тези напътствия с пълно внимание и пълно осъзнаване.

Това е третата причина.

И ако просветлението възникне докато практикувам, следвайки напътствията, аз ще живея като един, който разбира и краят ми ще дойде точно там.

Това е четвъртата причина.

Когато „падна“ от човешкия свят, изоставяйки човешкия живот, аз ще стана бог отново и ще обитавам върховните небесни селения.

Това е петата причина.

Там са най-добрите богове, славните *Аканиттха*²⁵. Докато трае последният ми живот, там ще бъде моят дом.

Това е шестата причина.

Виждайки тези шест причини, аз говоря за такава радост и щастие.

С неизпълнени желания, съмняващ се и нерешителен, аз се скитах толкова дълго в търсене на Постигналия. Представях си, че аскетите в усамотение със сигурност трябва да са пробудени, затова отидох да седя близо до тях.

„Как може да има успех? Как може да има провал?“ Но те бяха объркани от тези въпроси, отнасящи се до пътя и практиката.

²⁵ Пали: *Akanitṭha*, *Аканиттха* – най-висшето пето ниво от „Чистите обитания“ или 27-мо от всичко 31 нива на съществуване (вж. бел. 6). *Аканиттха* букв. означава „на самата граница на съществуване на материята“; „място“, в което никой не е по-млад от другия и от което „не се пада“.

И когато разбраха, че аз съм *Сакка* и идвам от боговете, наместо да отговорят, те започнаха да ме разпитват за *кармата*, довела ме до това състояние.

И аз ги учех на *Дхамма*, както съм я научил сред хората. Те останаха възхитени, казвайки: „Видяхме *Васава*!“

Но след като видях Буда, който ни помага да преодолеем всякакво съмнение, днес, освободен от страха, аз отдавам почит на Пробудения.

Унищожителят на стрелата на желанието, Буда, е нямащ равен на себе си. Покланям се пред този велик герой, Буда, Сродник на Слънцето.

Точно както *Брахма* е почитан от боговете, Уважаеми господине, така днес ще Ви почитам аз – елате, нека всички да се поклоним!

Единствено ти си Просветленият! Ти си Учителят върховен! В света с неговите богове, нямаш равен!“

След това *Сакка* се обърна към сияйното божество *Панчасикха*: „Драги *Панчасикха*, ти беше от голяма полза за мен, тъй като очарова Буда и след това аз дойдох да го видя. Ще ти дам длъжността, която заемаше твоя баща – ти ще си цар на Сияйните богове. И ще ти дам *Бхадда Сурияваччас*, която обичаш толкова много“.

Тогава *Сакка*, докосвайки земята с ръка три пъти сърдечно изрази своето възхищение:

Поклон пред този благословен, съвършен, напълно просветлен Буда!

Поклон пред този благословен, съвършен, напълно просветлен Буда!

Поклон пред този благословен, съвършен, напълно просветлен Буда!

И докато тази беседа се изговаряше неопетненото, безупречно виждане на *Дхамма* възникна в *Сакка*, господаря на боговете: „Всичко, което има начало, има край“. И също за други 80,000 божества.

Такива бяха въпросите, които *Сакка* беше поканен да зададе и които бяха отговорени от Буда. Ето защо тази беседа беше озаглавена „Въпросите на *Сакка*“.

Бахия Сутта ***Bahiya Sutta***

За (монаха) Бахия

ТАКА СЪМ ЧУЛ.

Веднъж Буда бил отседнал близо до *Саваттхи*, в гората Джета на манастира *Анатхапиндика*. По това време *Бахия*-дървесната роба¹ живеел на брега на *Суппарака*. Той бил уважаван и почитан. Бил зачитан, отдавали му почести и необходимите средства за (монашеския) живот – роби, храна, подслон и лекарства.

Докато бил в уединение, следната мисъл възникнала в ума на *Бахия*-дървесната роба: „Дали не съм един от тези, които в света наричат *Архати*² или стъпили на пътя на *Архатството*?“

Тогава един *дева*³, който в предишен живот имал роднинска връзка с *Бахия*-дървесната роба, разбрал какво мисли *Бахия*. От състрадание и желание да му помогне, *девата* доближил *Бахия* и казал: „Ти, *Бахия*, не си нито *Архат*, нито стъпил на пътя на *Архатството*“.

„Тогава в света, включващ и *девите*, кои са *Архати* и кои, стъпили на пътя на *Архатството*?“

„Има, *Бахия*, в една далечна страна град, наречен *Саваттхи*. Там сега живее Благословения, който е *Архат* и напълно просветлен. Този Благословен, *Бахия*, наистина е *Архат* и учи на *Дхамма*, посредством която да се постигне *Архатство*“.

Бахия-дървесната роба, дълбоко развълнуван от думите на това божество, на мига тръгнал от *Суппарака*. Спирайки само за пренощуване, той отишъл в *Саваттхи*, където бил отседнал Благословения. По това време там имало много монаси, които *Бахия*-дървесната роба срещал по пътя. Той приближил до тях и попитал: „Уважаеми господа, къде живее сега Благословения, *Архата*, напълно просветления?“

¹ Дървесна роба – дреха, съшита от вътрешната кора на дърветата. Преводът на тази *сутта* е направен от <https://www.accesstoinsight.org/tipitaka/kn/ud/ud.1.10.irel.html> и <https://www.lionsroar.com/take-a-good-hard-look/>

² *Архат*, букв. „достоеен за уважение“. Това е човек, постигнал прозрение за истинската природа на съществуването, напълно свободен от цикъла живот-смърт.

³ *Дева* – бог, божество е в мъжки род.

„Благословения, *Бахия*, отиде с монасите до града за храна-милостиня“.

Тогава *Бахия* бързо напуснал гората Джета. Влизайки в *Саваттхи*, той видял Благословения да върви – приятен, прекрасен за гледане, със сетива и ум в покой, постигнал съвършена уравновесеност, спокоен, бдителен и сдържан, напълно контролиращ сетивата, съвършен. Като доближил Благословения, той паднал с лице пред краката му и казал: „Учи ме на *Дхамма*, Благословени; учи ме на *Дхамма*, *Сугата*⁴, така че да е за мое добро и щастие за дълго време“.

След като бил заговорен така, Благословения казал на *Бахия*-дървесната роба: „Времето за това сега не е подходящо, вече влязохме сред къщите за храна“.

За втори път *Бахия* се обърнал към Благословения: „Трудно е да се знае със сигурност, почитаеми господине, колко дълго Благословения ще живее и колко дълго аз ще живея. Учи ме на *Дхамма*, Благословени; учи ме на *Дхамма*, *Сугата*, така че да е за мое добро и щастие за дълго време“. И за втори път Буда казал на *Бахия*: „Времето за това сега не е подходящо, вече влязохме сред къщите за храна“.

За трети път *Бахия* помолил Благословения: „Трудно е да се знае със сигурност, почитаеми господине, колко дълго Благословения ще живее и колко дълго аз ще живея. Учи ме на *Дхамма*, Благословени; учи ме на *Дхамма*, *Сугата*, така че да е за мое добро и щастие за дълго време“.

„Така да бъде, *Бахия*. Ти трябва да практикуваш така: Когато виждаш форма, има само виждане, когато чуваш звук, има само чуване, когато помиришваш аромат, има само мирисане, когато вкушваш вкус, има само вкушване, когато осезаваш (допир), има само осезаване, когато възниква мисъл, има само мислене⁵. Тогава „ти“ няма да съществуваш; когато „ти“ не съществуваш, не може да се „намираш“ в този свят, не може да се „намираш“ в някой друг свят, нито между двата. Това е краят на страданието“.

След като чул това кратко обяснение от Буда, *Бахия* бил незабавно освободен от всички видове страдание, (натрупани в) резултат на привързаност, желание, омраза и невежество. Буда продължил по пътя си.

Скоро след срещата, *Бахия* бил нападат от крава, която защитавала малкото си и бил убит. По-късно, когато Буда се връщал от обиколката за храна, видял разкъсаното и потрошено тяло на *Бахия*. Той наредил на монасите да вземат

⁴ *Сугата* (пали), е често употребяван епитет за Буда, който букв. означава „Отишъл в щастие“. *Будхагхоша* дава следното определение за *сугата*: „И пътят, който е предприел е добър, и „мястото“, в което е пристигнал, е добро“. „Мястото“ е в кавички, защото *Нирвана* не е място. „Су“ е префикс, който означава „добър“, „щастлив“, „благоприятен“, а „гата“ е миналото причастие на глагола „вървя“, „отивам“.

⁵ Няма такъв, който да вижда, чува, мирише, вкуша, осезава и мисли. Има само процеси виждане, чуване, мирисане, вкушване, осезаване и мислене.

тялото, да го кремират и да построят *ступа*, като казал: „Вашият спътник в светия живот умря“.

След като изпълнили инструкциите на Буда, монасите се върнали при него, поклонили се и седнали от едната му страна. Тогава попитали Буда: „Тялото на *Бахия* беше изгорено, почитаеми господине и издигнахме *ступа* за него. Каква е съдбата му, какво е неговото бъдещо прераждане?“

„Монаси, *Бахия*-дървесната роба беше мъдър. Той практикуваше *Дхамма* съгласно *Дхамма* и не ми досаждаше да спори по въпроси, отнасящи се до *Дхамма*. Монаси, *Бахия*-дървесната роба постигна окончателната *Ниббана*“.

След което, осъзнавайки значимостта на момента, Благословения изрекъл следните вдъхновени слова:

Където водата, земята, огънят и въздухът
не намират опора,
там звездите не блесят,
там слънцето не хвърля светлина,
луната там не свети и въпреки това
там мракът не царува.

Когато мъдрецът
чрез мъдрост и прозрение
пряко знае това,
от форма и безформено,
от болка и блаженство
той е свободен.

